

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**AHMET CEVAD'IN SARF U NAHV ADLI ESERİ İLE
MEB VI. SINIF DERS KİTABININ
KARŞILAŞTIRILMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hilmi KAPAN

**Enstitü Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı
Enstitü Bilim Dalı : Yeni Türk Dili**

Tez Danışmanı: Yard. Doç. Dr. Cevdet ŞANLI

TEMMUZ - 2008

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

AHMET CEVAD'IN SARF U NAHV ADLI ESERİ İLE
MEB VI. SINIF DERS KİTABININ
KARŞILAŞTIRILMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hilmi KAPAN

Enstitü Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı
Enstitü Bilim Dalı : Yeni Türk Dili

Bu tez 04 / 07 / 2008 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Zikri TURAN

Yard. Doç. Dr.Kazım YILDIRIM

Yard. Doç. Dr.Cevdet ŞANLI

Jüri Başkanı

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Hilmi KAPAN

30.04.2008

ÖNSÖZ

Bilim ve teknolojiadaki gelişmeler, toplum ihtiyaçlarının değişmesi, maddi imkânların artması ve sosyal,kültürel faktörlerdeki değişmeler sonucu uygulanmakta olan eğitim müfredatları ihtiyaca cevap vermekte yetersiz kalmakta ve değiştirilmektedir. Ülkemizde özellikle 20. yüzyılda gerek ülke içinde gerekse ülke dışındaki değişmeler ve gelişmelerden (savaşlar, ekonomik gelişmeler vs.) coğrafi konumu sebebiyle çok fazla etkilenmiştir. Bu sebeplerden dolayı da birçok kez eğitim müfredatı değiştirilmiştir. İptidaiye kurumları müfredat programı niteliğinde sayabileceğimiz ilk kanun “1913’de Tedrisat-ı İptidaiye Kanunu Muvakkati (İlköğretim geçici kanunu)”dır. Bu kanun geçici başlığı ile çıkarılmış daha sonra birçok maddesi değiştirilerek 1915 yılında “Mekatib-i İptidaiye-i Umumiye Talimatnamesi” çıkarılmıştır. İlköğretimler için müfredat programlarını temeli sayabileceğimiz bu iki kanundan sonra 2004 yılına kadar değişik tarihlerde (1924, 1926, 1936, 1948, 1963,1968, 1980) yedi defa ilkokulların müfredat programları değiştirilmiş en son esaslı değişiklik için 2004 yılında kapsamlı bir çalışma başlatılmıştır. Bu çalışmalar sonucu ortaya çıkan müfredat programına 1. Sınıflardan başlamak üzere kademeli olarak tüm sınıfların geçmesi kararlaştırılmıştır. İlköğretim 6. sınıflar bu kanun gereğince 2006-2007 Eğitim-Öğretim yılında yeni müfredata göre eğitim görmeye başlamışlardır. Bu çalışmada amacımız, 20. yüzyılın ilk çeyreğinde okutulan bir Türkçe ders kitabının çevirisini yaparak çevirisi yapılan Türkçe ders kitabı (Sarf uNahv) ile 21. yüzyılın ilk çeyreğinde uygulanmak üzere değiştirilen eğitim-öğretim müfredatına uygun hazırlanan Türkçe ders kitabını karşılaştırmak ve iki dönemin Türkçe eğitim seviyesi hakkında bilgi edinmektir. Yüksek Lisans eğitimim boyunca yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Yard. Doç. Dr. Cevdet ŞANLI’ ya ve desteğini sonuna kadar hissettiren eşim Birten KAPAN’a teşekkürlerimi sunarım.

Hilmi KAPAN

30 Nisan 2008

İÇİNDEKİLER

TABLOLAR	iii
ÖZET	iv
SUMMARY	v
GİRİŞ	1
AHMED CEVAD'IN SARF-U NAHV ESERİ İLE M.E.B 6. SINIF DERS KİTABININ KARŞILAŞTIRILMASI	
BÖLÜM 1: 2007/2008 TÜRKÇE 6. SINIF TÜRKÇE ÖĞRETİM MÜFREDATI İLE 1913-1915 YILLARINDA ÇIKARTILAN KANUNLAR	
1.1. 2007/2008 Türkçe 6. Sınıf Türkçe Öğretim Müfredatı	3
1.1.1. Dinleme/ İzleme	5
1.1.2. Konuşma	5
1.1.3. Okuma	6
1.1.4. Yazma	7
1.1.5. Dilbilgisi	8
1.2. 1913-1915 Yıllarında Çıkarılan Kanunların Tanıtımı	9
BÖLÜM 2: DERS KİTAPLARI ve KİTAP İÇERİKLERİNİN TANITIMI	
2.1. 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabının İçeriği ve Konu Dağılımı	10
2.2. Sarf u Nahv Kitabının İçeriği ve Konu Dağılımı	13
BÖLÜM 3: 6. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI'NDA İŞLENEN KONULAR	
3.1. Ses Bilgisi	14
3.2. Sözcükte Anlam	15
3.3. Sözcük Türleri	16
BÖLÜM 4: İKİ KİTAPTA ORTAK İŞLENEN KONULARIN İŞLENİŞ BİÇİMLERİ	
4.1. İsmi Halleri	18
4.2. Zamir	23
4.3. Edat	28
4.4. Zarf	31

4.5. Fiil	35
4.6.Karma Etkinlikler	43
SONUÇ	45
KAYNAKLAR	49
EKLER	50
ÖZGEÇMİŞ	191

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Temel Dil Beceri ve Dilbilgisi Yüzdalik Oranı	8
Tablo 2. 1915 Programına Göre Okutulacak Dersler	9
Tablo 3. Ana Temalar ve Alt Temalar	10
Tablo 4. “6. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI” Konu Dağılımı	12
Tablo 5. “SARF U NAHV” Kitabının Konu Dağılımı	13

Tezin Başlığı: Ahmed Cevad'ın Sarf u Nahv Adlı Eseri İle MEB VI. Sınıf Ders Kitabının Karşılaştırılması	
Tezin Yazarı: Hilmi KAPAN	Danışman: Yard. Doç. Dr. Cevdet ŞANLI
Kabul Tarihi: 04/07/2008	Sayfa Sayısı: 5 (ön kısım) 48 (tez) 143 (ekler)
Anabilim Dalı: Türk Dili Edebiyatı	Bilim Dalı: Yeni Türk Dili
<p>Bu çalışma, Hicri 1138 (Miladi 1919) yılında 2 dönemli 6 sınıflı ilkokullarda okutulmak üzere basılan Sarf u Nahv kitabının metin transkripsiyonu ve Çeviri yapılan ders kitabı ile 2007-2008 Eğitim Öğretim yılında okutulan Türkçe Ders 6. Sınıflar Ders Kitabı ile karşılaştırılmasından oluşmaktadır.</p> <p>Çalışmanın “Giriş” bölümünde, üzerinde çalışma yapılacak ders kitaplarının genel tanımları yapıp, 1913-1915 yıllarında çıkarılan “Mekatib-i İptidaiye-i Umumiye Talimatnamesi” ile 2004yılında çalışmalarına başlanan ve 2006-2007 Eğitim Öğretim yılında uygulanan eğitim müfredatları hakkında bilgi verilmiş. Müfredatların amaçları, içerikleri tanıtılmış. İki kitap içerik bakımından tanıtılıp konu dağılımları verilmiş. Ortak konuların karşılaştırılması yapılmıştır.</p> <p>“Sonuç” bölümünde ise iki dönemin ders müfredatları ile öğrenim düzeylerine ait tespitler yapılmıştır.</p> <p>“Metin” bölümünde ise “Sarf u Nahv” kitabının karşılaştırılmalı nüsha çalışmasına dayanan tam metin transkripsiyonu verilmiş.</p> <p>Çalışmanın sonuna transkripsiyonlu metnin orijinal fotokopisi verilmiş.</p>	
Anahtar Kelimeler : Sarf u Nahv, Eğitim Müfredatı, Dil Becerileri, Dilbilgisi	

Sakarya Universty, Insitute of Social Sciences Abstract of Master's Thesis

Title of the Thesis: Comparison Between the Study of Sarf u Nahv by Ahmed Cevad and the Sixth Grad Coursebook Which is Studies İn the Schools of MEB (Ministry of Education)

Author of the Thesis: Hilmi KAPAN **Supervisor:** Assist Prof.Dr.Cevdet ŞANLI

Date: 04/07/2008

Nu. of pages :5(pre t.) 48(main body) 143(append)

Department:Turkish Language and lit. **Subfield:**Modern Turkish Language

This work is consist of comparison of texts which are the transcriptions of Sarf uNahv ,which was pressed to be read in primary schools of 6 degrees in 1919 (based on 1138 A D .the year of Hegira) ,the course book which is translated from and the Turkish course book for 6. degrees students in 2007 2008 Education and Academic year .

In the chapter of introduction , general explanations of the books which will be studied on is given, some imformations about ‘Mektebi İptidaiye –i umumiye Talimathanesi’, which was pressed in 1913-1915, and education curriculum ,which was begin to work on in 2004 and applied in 2006-2007 educatin academic year, are given. Objectives and contents of curriculums are explained.The two books are presented according to their contents ,distribution of subjects are explained, and shared subjets are compared.

In the chapter of conclusion ,establishing of related curriculums and education levels are revealed.

In the chapter of text, complete text transcription which is based on comperatative copy of Sarf-uNahv is given.

In the end of the study original copy of transcriptional text is given.

Key words: Sarf uNahv, Education Curriculum, Gramer, Skills of Language

GİRİŞ

Çalışmanın Amacı

Bu bölümde çalışmanın amacı belirtilmiş, Türkçe programıyla genel bir bilgi verilmiş ve karşılaştırmanın boyutları belirtilmiştir.

Çalışmanın amacı Hicri 1338 (Miladi 1919) yılında 6. Sınıf öğrencileri için yazılmış ders kitabının Ahmed CEVAD tarafından yazılmış Sarf u Nahv (Türkçe dersi) bölümü ile günümüz 6. Türkçe dersi ders kitabının içerik bakımından karşılaştırılması ve iki dönemin 6. sınıfları düzeyleri hakkında bir sonuca varmaktır.

Çalışmanın Önemi

Her iki dönemin(1918 ile 2008 dönemleri) 6. sınıf öğrencilerinin bilgi düzeyleri ve eğitim seviyeleri hakkında bir yargıya varılacaktır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmamızda öncelikle günümüz 6. Sınıf Türkçe dersi öğretim programının genel amaçları, içeriği ve temel dil becerileri hakkında genel bir bilgi verilecek. Her iki dönemim ders kitaplarının konu dağılımları ve konu işlenişleri hakkında yapılan çalışmalar sunulacak. Her iki kitapta da var olan konuların, konu işlenişleri ve konu detayları karşılaştırılacak.

Her iki dönemin 6. sınıf öğrencilerinin bilgi düzeyleri ve eğitim seviyeleri hakkında bir yargıya varılacaktır.

İçerik

Bu çalışma,

- a. 2007/2008 Türkçe 6. Sınıf Türkçe öğretim müfredatı ile 1913-1915 yıllarının da çıkartılan kanunların tanıtımı
- b. Ders kitapları ve kitap içeriklerinin tanıtımı
- c. 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda işlenen konulara genel bir bakış

d. İki kitapta işlenen konuların işleniş biçimleri ve karşılaştırılması

e. Sonuç

olmak üzere 4 bölümden oluşmaktadır.

“2007/2008 Türkçe 6. Sınıf Türkçe öğretim müfredatı ile 1913-1915 yıllarında çıkartılan kanunların tanıtımı” bölümünde iki program tanıtılmaya çalışıldı. Özellikle 1913-1915 yıllarında çıkartılan öğretim programı hakkında yeterli bilgiye ulaşamadığımızdan Milli Eğitim Bakanlığının internet sitesinden bulunan bilgilere yer verildi. 2008/2009 yıllarında okutulan Türkçe programının genel bir tanıtımı yapıldı.

“Ders kitapları ve kitap içeriklerinin tanıtımı” bölümü iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci kısımda 6. sınıf Türkçe ders kitabının şekil özelliği, ders kitabının içeriği ve konularının dağılım tablo olarak verilmiş. İkinci kısımda ise Sarf u Nahv’in konu dağılımı tablo halinde verilmiştir.

“6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda işlenen konular” bölümünde 6. Sınıf Türkçe ders kitabında işlenen konuların ana başlıklar halinde özetlenmiştir.

“İki kitapta ortak işlenen konuların işleniş biçimleri.” Bu bölümde her iki kitapta ortak işlenen konular kitaplardaki işleniş biçimlerine (şekil olarak) sadık kalmak şartıyla aktarılmıştır. Aktarılırken konu uzunlu sebebiyle bazı bölümler alınmamış ve alınmayan bölümler “...” ile belirtilmiştir. Konular kitaptaki sıralarına göre birbiri ardına ele alınmıştır. Ayrıca her konunun sonunda da konuların işleniş biçimlerinin benzer ve farklı kısımları ele alınmıştır.

“Sonuç” bölümünde ise çalışmamızın sonucunda ortaya çıkan bulgular yer almaktadır.

Çalışmamızın en sonuna ise Ahmed CEVAD’ın Sarf u Nahv adlı kitabının çeviri yazılı metni ve metnin orijinalinin fotokopisi de eklenmiştir.

BÖLÜM 1 : 2007/2008 Türkçe 6. Sınıf Türkçe Öğretim Müfredatı İle 1913-1915 Yıllarında Çıkarılan İlk Müfredatlar

1.1. 2007/2008 Türkçe 6. Sınıf Türkçe Öğretim Müfredatı

2005/2006 eğitim öğretim yılında Türkiye'nin değişik bölgelerinden seçilen pilot okullarda ilk defa uygulanmaya başlayan Türkçe dersi 6. sınıf öğretim müfredatı bir önceki Türkçe dersi öğretim müfredatlarına göre büyük değişiklikler içermektedir.

Türkçe dersi öğretim müfredatının temel yaklaşımı programın tanıtımında : “Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda öğrencilerin kazanımlar ve etkinlikler yoluyla dinleme/izleme, konuşma, okuma, yazma becerilerini geliştirmeleri, dilimizin imkân ve zenginliklerinin farkına vararak Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanmaları hedeflenmektedir. Böylece öğrenciler, dil sevgisi ve bilinci kazanarak öğrenme sürecinde daha verimli olacak, kendilerini hayata ve geleceğe hazırlayacak birikimi edineceklerdir.” şeklinde açıklanmaktadır(Türkçe Dersi Eğitim-Öğretim Müfredatı, 2007:3).

Bu açıklamadan da anlaşılacağı gibi öncelikle doğru dinleyen, dinlediğini doğru bir biçimde ifade edebilen, Türkçenin dil inceliklerini doğru kullanarak duygu ve düşüncelerini yazabilen, yazılanları doğru okuyabilen öğrenciler yetiştirmektir.

Öğretim programının amacı; dinlediklerini, izlediklerini, okuduklarını doğru anlayan; anladıklarını doğru yorumlayan, analiz eden, sentezleyebilen, sorumluluk üstlenen, girişimci, duygusal zekası gelişmiş, olaylar arasında sağlam temeller kuran araştıran, irdeleyen, sorgulayan ve yaratıcı düşünebilen; duygu ve düşüncelerini anlatabilen; estetik düşünen ve milli değerlere sahip bireyler yetiştirmektir.

Bunun içinde kazanımların kalıcı olması ve pekiştirilebilmesi için çeşitli etkinliklere yer verilmiştir.

Programın temel hedefi öğrencinin öğretmeni rehberliğinde etkili iletişim kurabilmesi, grup çalışmasına katılabilen, öğrendiklerini aşamalı olarak pekiştirmesidir.

Program temel beceriler, dil etkinlikleri ve dilbilgisi etkinlikleri, bu becerilere uygun etkinlikler ve etkinliklerden oluşmaktadır.

Programın genel amaçları programın tanıtımında şöyle ifade edilmektedir.

Türkçe Dersi Öğretim Programı ile Türk Millî Eğitiminin genel amaçları ve temel ilkelerine uygun olarak öğrencilerin;

1. Dilimizin, millî birlik ve bütünlüğümüzün temel unsurlarından biri olduğunu benimsemeleri,
2. Duygu, düşünce ve hayallerini sözlü ve yazılı olarak etkili ve anlaşılır biçimde ifade etmeleri,
3. Türkçeyi, konuşma ve yazma kurallarına uygun olarak bilinçli, doğru ve özenli kullanmaları,
4. Anlama, sıralama, ilişki kurma, sınıflama, sorgulama, eleştirme, tahmin etme, analiz-sentez yapma, yorumlama ve değerlendirme becerilerini geliştirmeleri,
5. Seviyesine uygun eserleri okuma; bilim, kültür ve sanat etkinliklerini seçme, dinleme, izleme alışkanlığı ve zevki kazanmaları,
6. Okuduğu, dinlediği ve izlediğinden hareketle, söz varlığını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmaları; duyu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmeleri,
7. Yapıcı, yaratıcı, akılcı, eleştirel ve doğru düşünme yollarını öğrenmeleri, bunları bir alışkanlık hâline getirmeleri,
8. Bilgiye ulaşmada kitle iletişim araçlarından yararlanmaları, bu araçlardan gelen mesajlara karşı eleştirel bakış açısı kazanmaları ve seçici olmaları,
9. Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla millî ve evrensel değerleri tanımaları,
10. Hoşgörülü, insan haklarına saygılı, yurt ve dünya sorunlarına duyarlı olmaları ve çözümler üretmeleri (Türkçe Dersi Eğitim-Öğretim Müfredatı, 2007: 4).

Bu genel amaçlardan hareketle de Türkçe Dersi Öğretim Programı “okuma, dinleme/izleme, konuşma, yazma, temel dil becerileri ile dil bilgisinden”

oluşmaktadır. Bu temel dil becerileri hem kendi içlerinde hem de birbirleriyle bir bütünlük içerisinde ele alınmış ve ilişkilendirilmiştir.

Bu çalışmanın verimini artırmak için öncelikler bu dil becerilerin kısaca tanıyalım. Dil becerileri programın tanıtımında şöyle ifade edilmektedir:

1.1.1.Dinleme/İzleme

Dinleme/izleme, iletişim kurmanın ve öğrenmenin temel yollarından biri olup verilen iletiyi doğru bir şekilde anlama, yorumlama ve değerlendirme becerisidir. Görsel ve işitsel araçların hayatın her alanında giderek yaygınlaşması ve bu araçların eğitimde kullanılması etkili bir dinleme/izleme eğitimini gerekli kılmaktadır.

Bu becerinin geliştirilmesiyle, öğrencilerden dinlediklerini/izlediklerini sıralama, sınıflama, sorgulama, ilişkilendirme, eleştirme ve bunlarla ilgili çıkarımlarda bulunma gibi üst becerileri gerçekleştirmesi beklenmektedir.

Programda dinleme/izleme becerisi; öğrencilerin iyi bir dinleyici/izleyici olabilmesine yönelik olarak hazırlanmış düzeye uygun kazanımlar ile bu kazanımları hayata geçirmeye yönelik etkinliklerden oluşmaktadır. Programın bu bölümü “dinleme/izleme kurallarını uygulama, anlama ve çözümlenme, değerlendirme, söz varlığını zenginleştirme, etkili dinleme/izleme alışkanlığı kazanma” amaçlarından oluşmaktadır. Öğrencilerin düzeylerine yönelik olarak hazırlanan kazanımların, uygun etkinliklerle desteklenerek uygulanması, öğrencilerin etkili iletişim kurmalarını ve toplum hayatına aktif birer dinleyici/izleyici olarak katılmalarını sağlayacaktır.

1.1.2.Konuşma

Konuşma; bireyin sosyal hayatında iletişim kurmasını, bilgi ve birikimlerini paylaşmasını, duygu, düşünce, hayal ve gözlemlerini ifade etmesini sağlayan en etkili araçtır. Programda, konuşma becerisinin geliştirilmesiyle; öğrencilerin Türkçenin estetik zevkine vararak ve zengin söz varlığından faydalanarak kendilerini doğru ve rahat ifade edebilmeleri, sosyal hayatta karşılaşacakları sorunları konuşarak çözebilmeleri, yorumlayıp değerlendirebilmeleri amaçlanmaktadır.

Bu amaçlarla programdaki konuşma etkinlik örneklerinde; birikimlerden, çeşitli görsel ve işitsel materyallerden yararlanma, düşüncelerini mantık akışı ve bütünlük içinde

sunma, karşılaştırma yapma, sebep-sonuç ilişkisi kurma, sınıflandırma, değerlendirme, özetleme gibi anlamayı ve zihinsel becerileri geliştirici çalışmalara yer verilmiştir.

Türkçe Öğretim Programı'nda, konuşma becerisine yönelik olarak, “konuşma kurallarını uygulama, sesini ve beden dilini etkili kullanma, hazırlıklı konuşmalar yapma, kendi konuşmasını değerlendirme, kendini sözlü olarak ifade etme alışkanlığı kazanma” amaçlarına yönelik kazanımlara yer verilmiştir.

Konuşma becerisi, öğrencilerin çevreleriyle iletişim kurmaları, iş birliği yapmaları, ortak karar vermeleri ve karşılaştıkları sorunları çözmeleri açısından da önemlidir. Bu nedenle öğretmenin konuşma etkinliklerinde öğrencilerin her birinin ayrı ayrı söz almalarını sağlayarak, onları bu çalışmalara katması gerekmektedir.

1.1.3.Okuma

Okuma, ses organları ve göz yoluyla algılanan işaret ve sembollerin beyin tarafından yorumlanarak değerlendirilmesi ve anlamlandırılması sürecidir. Okuma becerisi, öğrencinin farklı kaynaklara ulaşarak yeni bilgi, olay, durum ve deneyimlerle karşılaşmasını sağlar. Dolayısıyla bu beceri; öğrenme, araştırma, yorumlama, tartışma, eleştirel düşünmeyi sağlayan bir süreci de içine alır. Programda okuma becerisiyle, öğrencilerin günlük hayatlarında karşılaştıkları yazılı metinleri doğru, akıcı bir biçimde ve uygun yöntemleri kullanarak okuyabilmeleri, okuduklarını değerlendirip eleştirel bir bakış açısıyla yorumlayabilmeleri ve okumayı bir alışkanlık hâline getirebilmeleri amaçlanmıştır.

Programda, okuma becerisini geliştirmek amacıyla çeşitli etkinliklere yer verilmiştir. Etkinliklerde kullanılacak metinlerin, Türkçeyi bütün zenginlikleriyle ve doğru bir şekilde yansıtması ayrı bir önem taşımaktadır. Bu nedenle derslerde işlenecek metinlerin taşıması gereken özellikler programda belirtilmiştir. Programda yer alan okuma dil becerisinde; okuma kuralları, okunan metinlerin anlaşılması ve çözümlenmesi, anlamlandırılması, okunan metinlerin değerlendirilmesi ve okumanın bir alışkanlık hâline dönüştürülmesine yönelik olarak çeşitli kazanım ve etkinliklere yer verilmiştir. Bununla birlikte, söz varlığını zenginleştirmeye ve araştırmaya yönelik olarak verilen başlıklar, bütün dil becerilerini kapsayan bir önem arz etmektedir.

1.1.4.Yazma

Yazılı anlatım, bireyin kendini doğru ve amacına uygun olarak ifade etmesinde ve iletişim kurmasında en etkili araçlardan biridir. Türkçe Öğretim Programı'nda yazma becerisinin geliştirilmesiyle; öğrencilerin duygu, düşünce, hayal, tasarı ve izlenimlerini dilin imkânlarından yararlanarak ve yazılı anlatım kurallarına uygun şekilde anlatmaları, yazmayı kendini ifade etmede bir alışkanlığa dönüştürmeleri ve yazma yeteneği olanların bu becerilerini geliştirmeleri amaçlanmaktadır.Uzun bir süreç isteyen yazma becerisinin kazanılması ve istenen amaçlara ulaşılması, ancak çeşitli ve özendirici yazma uygulamalarıyla mümkün olur.

Yazma becerisinin bilgi, birikim ve dili etkili kullanmayı gerektirdiği göz önüne alınarak bu sürecin dinleme/izleme, konuşma, okuma ve dil bilgisi etkinlikleriyle de desteklenmesi gerekmektedir.

Hikâye, roman, şiir gibi türlerde ürün vermek, bireysel yetenek ve yaratıcılık gerektirse de öğrencilerin duygu, düşünce, hayal ve izlenimlerini doğru, açık, anlaşılır ve yazma kurallarına uygun şekilde anlatmaları yazma tekniğine uygun bilgi ve beceriler kazandırılarak sağlanabilir. Bu düşünceden hareketle programda yazmayla ilgili olarak yazma kurallarını uygulama, planlı yazma, farklı türlerde metinler yazma, kendi yazdıklarını değerlendirme, kendini yazılı olarak ifade etme alışkanlığı kazanma, yazım ve noktalama kurallarını kavrama ve uygulama” ile ilgili amaçlara yönelik kazanımlar yer almaktadır. Öğretmen, farklı yöntemlere uygun etkinliklerle yazmayı öğrenciler açısından zevkli hâle getirerek yazma alışkanlığı kazanmalarına yardımcı olmalı, öğrencilerin hangi türlerde yazmaya yetenekli olduğunu belirleyerek onları başarılı olduğu türlerde yazmaya yönlendirmelidir.

Bitişik eğik yazı öğretimi, ilk okuma yazma öğretimiyle birlikte başlayıp ilk sınıflarda kazandırılacağından 6, 7 ve 8. sınıflarda bitişik eğik yazı için bir zaman dilimi ayrılmayacaktır. Ancak öğrencilerin bütün derslerde, bitişik eğik yazıyı işlek ve güzel kullanmalarına özen göstermeleri sağlanmalıdır.

1.1.5.Dil Bilgisi

Dil bilgisi; bir dilin dinleme/izleme, konuşma, okuma, yazma temel becerilerini destekleyen kurallar bütünüdür. Öğrenci açısından Türkçenin yapısını oluşturan ve işleyiş kurallarını tanımlayan bilgilere sahip olmak oldukça önemlidir; ancak daha da önemli olan bu kuralların konuşma, yazma, dinlemeyle ilgili dil etkinliklerinde uygulanmasıdır.

Bu amaçla dil bilgilerinin öğretiminde, kuralların verilmesinin yanında, bu kuralların kelime, cümle ve metin düzeyindeki uygulamaları amaçlanmıştır.

Programda, Türkçenin kurallarıyla ilgili kazanımlar, öğrencilerin düzeylerine uygun olarak ve aşamalı bir biçimde verilmiştir. Dil bilgisinde kolaydan zora ilerleyen bir sıra izlenmiş olup konuların birbiriyle olan ilişkileri gözetilmiştir. Türkçeye ilgili kural ve bilgilerin örneklerden hareket edilerek verilmesi daha doğru olacaktır. Derslerde konularla ilgili farklı uygulama örneklerinin yer aldığı çalışma kâğıtlarının kullanılması ve konuların görsel materyallerle desteklenmesi öğrenimi kolaylaştıracaktır..

Dil bilgisiyle ilgili kazanımların değerlendirilmesinde, kuralların metin veya cümle bütünlüğü ve bağlamı içerisinde ele alınması, diğer becerileri desteklemesi açısından oldukça önemlidir.

Öğretim programında dil becerileri ve dilbilgisi oranları şöyledir:

Tablo 1. Temel dil beceri ve dilbilgisi yüzdeler oranı

TEMEL	DİL	ORAN (%)
DİNLEME/İZLEME		15
KONUŞMA		20
OKUMA		30
YAZMA		20
DİL BİLGİSİ		15

1.2. 1913-1915 Yıllarında Çıkarılan Kanunların Tanıtımı

1913’de Tedrisat-ı İptidaiye Kanunu Muvakkati (İlköğretim geçici kanunu) çıkarılmış ve kanun ‘geçici’ başlığına rağmen Cumhuriyet yıllarında da birçok maddesi yürürlükte kalmıştır (Akyüz, 1999, s. 231) .

Bu kanun ile birlikte Cumhuriyet dönemine geçen bir diğer belge 1915 yılında hazırlanan “Mekatib-i İptidaiye-i Umumiye Talimatnamesi”dir.

Bu talimatnameye göre; üç devreli ve altı sınıflı ilkokullar için hazırlanmış program şöyledir:

Tablo 2. 1915 Programına Göre Okutulacak Dersler

<i>Öğleden Önce Okutulacak Dersler</i>	<i>Öğleden Sonra Okutulacak Dersler</i>
Kuran-ı Kerim	El İşleri
Malumat-ı Diniye	Ziraat
Musahabat-ı	Yazı
Türkçe, Kıraat, Sarf	Resim
Tarih	Musiki
Hesap ve Hendese	Terbiyye-i
Eşya Dersleri	

Kaynak : Cicioğlu (1985:91)

BÖLÜM 2: Ders Kitapları Ve Kitap İçeriklerinin Tanıtımı

2.1. 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabının İçeriği ve Konu Dağılımı

Programın genel tanıtımını bu şekilde yaptıktan sonra 6. Sınıf öğretim programı ve ders kitabını inceleyelim.

6. Sınıf Türkçe dersi ders kitabı da bu program çerçevesince temalardan oluşmaktadır. Ders kitaplarını önceki programa göre hazırlanan ders kitaplarından ayrılan en belirgin özelliğinin şekil özelliği olduğunu söyleyebiliriz. Ders kitabı Türkçe 6. Sınıf ders kitabı ve 6. sınıf Türkçe dersi öğrenci çalışma kitabı olmak üzere 2 kitaptan oluşmaktadır. Ders kitabında okuma metinleri, çalışma kitabında etkinlikler yer almaktadır.

Programda ders kitaplarında yer alması gereken temalar ve alt temaları belirtilmiş ve kitapların bu temalardan hareketle en az 6 temadan oluşturulması istenmiştir. Bu temalardan Atatürkçülük teması her sınıf için zorunlu kılınmış diğer temaların ise belirtilen temalardan seçilmesi istenmiştir. Ders kitapları da bu düzeye uygun aşağıda belirtilen tema ve alt temalardan oluşmaktadır.

Tablo 3. Ana temalar ve alt temalar

ANA TEMA	ALT TEMALAR	ANA TEMA	ALT TEMALAR
Okuma Kültürü	Okuma sevgisi	<i>Zaman</i> <i>ve</i> <i>Mekân</i>	Evimiz
	Okuma alışkanlığı		Sınıfımız
	Kitaplar		Okulumuz
	Sürelî yayınlar		İlimiz
	Kütüphaneler		Şehirler
Duygular	Umut		Ülkeler
	Mutluluk		Zaman planlaması

Tablo 3'ün Devamı

<i>Duygular ve Hayaller</i>	Heyecan	<i>Doğa ve Evren</i>	Geçmiş,şimdi,
	Korku		Çevremiz
	Kaygı		İklim
	Üzüntü		Doğa olayları
	Yalnızlık		Canlılar
	Özlem		Doğadaki fiziksel
	Sitem		Doğal afetlerden
	Veda		Çevrenin korunması
	Kıskançlık		Manzaralar
	Bağışlama		Kar
	Takdir etme		Yağmur
	Beğenme		Yıldızlar
	Mizah		Renkler
<i>Sevgi</i>	Aile sevgisi	Gezegenler	
	Vatan sevgisi	Dünya	
	Millet Sevgisi	Yeryüzü ve uzay	
	Bayrak sevgisi	Mevsimler	
	Dil sevgisi		

Seçilen bu temalara ve alt temalarına uygun okuma ve dinleme metinleri seçilmiş ve metinler Türkçe Dersi 6. Sınıf kitabında yer almaktadır. Metinlerin içeriğine uygun dil becerileri ve dil bilgisi etkinlikleri ise öğrenci çalışma kitabında yer almaktadır.

2007 Türkçe dersi Eğitim Öğretim müfredatına göre hazırlanan ve 2007/2008 eğitim öğretim yılında okutulması tavsiye edilip ilköğretim okullarına dağıtılan “İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Dersi” ders kitabındaki konu dağılımı aşağıdaki gibidir.

Tablo 4. “6. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI” Konu dağılımı

<p><u>Noktalama işaretleri ve yazım kuralları:</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Büyük harflerin kullanıldığı yerler 2. Nokta işaretinin kullanıldığı yerler 3. Virgülün kullanıldığı yerler 4. Kesme işaretini kullanıldığı yerler 5. Tırnak işaretini kullanıldığı yerler 6. İki noktanın kullanıldığı yerler 7. Kısa çizginin kullanıldığı yerler 8. Özel isimlere getirilen eklerin yazımı 9. Soru işaretinin kullanımı 10. Bağlaçların yazımı 	<p><u>Ses bilgisi</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Sesli ve sessiz harfler 2. Hece ve hece türleri 3. Kalınlık-incelik uyumu 4. Ünsüz benzeşmesi ve ünsüz yumuşaması 5. Ünlü düşmesi 6. Ünlü daralması 7. Yardımcı ünlü ve ünsüzler
<p><u>Sözcükte anlam</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Temel anlam 2. Yan anlam 3. Mecaz 4. Terim anlam 5. Atasözleri ve deyimler 6. Mecazlı ifadelerin kullanımı 7. Özdeyişler 8. Sözcükler arası anlam ilişkileri 	<p><u>Sözcük türleri</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. İsim ve isim türleri 2. İsim tamlamaları 3. Zamir 4. Sıfat 5. Edat- Bağlaç 6. Fiil 7. Fiillerde zaman - Dilek kipleri 8. Şahıs ekleri- olumsuzluk biçimleri 9. Zarf

2.2. Sarf u Nahv Kitabının İçeriği ve Konu Dağılımı

Hicri 1338 (Miladi 1919) yılında yazılmış 6. Sınıf ders kitabı ise “Riyaziye, Eşya Dersleri, Tarih ve Sarf u Nahv” olmak dört bölümden oluşan tek ciltliktir. Türkçe bölümü sayfa 260’tan başlayıp 361’e kadar sürmektedir. Türkçe bölümünün başlangıcında “Sarf u Nahv” yazılmasından da anlaşılacağı gibi kitapta dil bilgisi konuları yer almaktadır. Kitabın konu dağılımı aşağıdaki gibidir:

Tablo 5. “SAR-U NAHV” kitabının konu dağılımı

Zamir	Arabî masterlar	İstikbal
Şahıslar- kemiyet-mercii	Mastarı mimiyye	Tasrif-i numune cetveli
Zamir-i şahsiye	Rubai mücerred	İstikbal
Zamirlerin ahvali	Fiil	Mazı-i nakli
Zamiri izafîye	Faili aramak	Sığa-i sebebiyye
Zamiri mülki	Fiillerde şahıs ve kemiyet	Sığa-i ihbariye
Zamiri işariye	Fiilin failine mutabakatı	Zaman-ı hal
Zamiri fiğliye	Zaman	Sığa-i sıla
Zamiri müphemme	Müspet, menfi	Var – yok
Arabi zamirler	Cehriyenin menfisi	Yekşahsı fiiller
Master	İstifham	Mutealakat fiil
Basit ve mürekkep masterlar	Nefi istifham	Mefuller
Sıfatlardan master teşkili	Sığa	Fail ve meful-u sarih
Masterlardan isim teşkili	Tasrif	Mağrufe - nekre
İştikak	Muzarinin teşkili	Gayri sarih mefuller
Müteaddi, lazım	Zaman-ı halin teşkili	Ahval-i isim
Tağdiye-i efali	İstikbalin teşkili	Temyiz
Mağlum, meçhul	Mazi-i şuhudi	Hal
Mutavaat	Mazı-i nakli	Zarf
Lazım ve mutavaat	Sığa-i şartıyye	Edvat
	Muzari	Nida

BÖLÜM 3. 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda İşlenen Konular

Bu genel bilgilerden sonra 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda işlenen dilbilgisi konularına ve konu anlatımlarına kısaca bir göz atalım.

6. sınıf Türkçe ders kitabında, Türkçe öğretim programında da belirtildiği gibi temel dil becerileri etkinlikleri programın %85'ini, dilbilgisi etkinlikleri ise %15'ini oluşturmaktadır.

Temel dil becerileri etkinlikleri; okunan ya da dinlenen metni anlama etkinlikleri, metinde geçen anlamı bilinmeyen kelimelerin anlamlarını kavrama etkinliklerini, okuma etkinlikleri, anladıklarından ve gördüklerinden hareketle yazma etkinlikleri, öğrenci yaratıcılıklarını artırıcı hikaye, masal, şiir yazma etkinlikleri, öğrencinin yeteneklerini ve genel kültürlerini artırıcı etkinliklere yer verilmiş.

Dilbilgisi etkinliklerinde amaç örneklerden hareketle kuralı sezdirmek ve bir sonraki etkinliklerde ise değişik örnek ve etkinliklerle kuralın pekişmesini sağlamaktır. Ama dilbilgisi etkinliklerinin programda yüzdeler olarak 15'lik gibi bir dilim olarak yer alması dilbilgisi konularının tamamen ve en ince ayrıntısına kadar işlenmesi yerine amacın sadece kuralları sezdirmek ve tanıtmak olarak tanımlanabilir. Bu yüzden dilbilgisi etkinliklerine oldukça az verilmiş ve konular yüzeysel işlenmiş.

3.1. Ses Bilgisi:

“Sesli harf ile sessiz harf nedir?” Sorusuna cevap aranmış. Tek başına söylenebilen seslere ünlü, söylenemeyenlere seslere de ünsüz denildiği kavratılmaya çalışılmış.

“Hece nedir?” ve “Kaç çeşit hece vardır?” sorularına cevap aranmış çeşitleri örneklerle kavratılmaya çalışılmış.

Hecelerin bir ünlü/ bir ünlü bir ünsüz/ bir ünsüz bir ünlü/ bire ünsüz bir ünlü bir ünsüz/ bir ünlü iki ünsüz/ bir ünsüz bir ünlü iki ünsüz şeklinde olduğu kavratılmaya çalışılmış.

Ünlülerin özellikleri anlatılıp “Kalınlık incelik uyumu” anlatılmış. Kalınlık incelik uyumunu bozan eklerin neler olduğu sıralanmış.

Ünsüz benzeşmesi kuralı sezdirilmeye çalışılmış.(“f,ş,h,s,p,ç,t,k” sesleri ile biten kelimelere “b,c,d,g” ünsüzleri ile başlayan ek getirildiğinde “p,ç,t,k” ye dönüşmesine ünsüz benzeşmesi denir.)

Ünsüz yumuşaması kuralı sezdirilmeye çalışılmış.(“p,ç,t,k” sert ünsüzleriyle biten kelimelere ünlü ile başlayan ek getirildiğinde “b,d,g,ğ,c” ye dönüşmesine ünsüz yumuşaması denir.)

Ünlü düşmesi kuralı sezdirilmeye çalışılmış. (ikinci hecesinde “ı.i.u.ü” ünlüleri bulunan kelimeye ünlü ile başlayan ek getirildiğinde ikinci hecedeki ünlü düşer.)

Ünlü daralması kuralı sezdirilmeye çalışılmış. (“a,e” geniş ünlüleri ile biten kelimelerin “y” ile başlayan ek getirildiğinde “a,e” sesi “ı,i” ye dönüşür.)

3.2. Sözcükte Anlam:

Temel ve yan anlamın ne olduğu kavratılmaya çalışılmış. (Kelimenin akla gelen ilk anlamına temel anlam temel anlama bağlı sonradan kazandığı diğer anlamlara yan anlam denilir.)

Mecaz anlamın ne olduğu kavratılmaya çalışılmış. (Kelimenin temel anlamının dışında başka kelimenin ya da kavramın yerine kullanılmasına denir.)

Terim anlamın ne olduğu kavratılmaya çalışılmış. (Bilim, sanat, spor ya da bir meslek dalına ait olan sözcüklere denir.)

Deyim ve atasözünün ne olduğu; benzer ve farklarının neler olduğu kavratılmaya çalışılmış. (Atasözlerinin: 1. Anlatılmak istenenin en kısa ve en etkili yolla anlatan; 2. Söyleyeni belli olmayan; 3. Nasihat veren; 4. Kalıplaşmış özlü sözler olduğu.)

(Deyimlerin: 1. Birden fazla kelimedenden oluşan; 2. Asıl anlatmak istediğinden başka şeyler anlatan; 3. Özlü sözler olduğu.)

Kelimeler arasındaki eş anlamlılık ilişkisi sezdirilmeye çalışılmış. (Yazılışları farklı ancak anlamları aynı olan kelimeler getirildiğinde anlamlın değişmediği bu tür kelimelere eş anlamlı kelimeler denir.)

Kelimeler arasındaki zıt anlamlılık ilişkisi sezdirilmeye çalışılmış. (Nitelik, durum, zaman hareket vb. yönlerden birbirinin karşıtı olan kelimelere zıt anlam denir.)

3.3 Sözcük Türleri:

Basit örneklerden hareketle “aile, sanayi, nagoya, kasaba” gibi sözcüklerin varlıkları nesnelere karşılayıp karşılamadıklarına bakarak isim konusunun kavratılmasına çalışılmış.

(İsim: Canlı cansız bütün varlıkları, kavramları karşılayan, tanımaya, birbirinden ayırmaya yarayan kelimelere isim (ad) denir.)

Basit örneklerden hareketle özel ve cins isim tanıtılmaya ve kavratılmaya çalışılmış.

(Özel isimlerin evrende tek olan ve tam benzeri bulunmayan varlıkları karşılayan kavramlar; cins isimlerin ise aynı cinsten varlıkları karşılayan kavramlar olduğu kavratılmaya çalışılmış.)

Sayı bakımından tekil, çoğul, topluluk isimleri tanıtılmaya ve kavratılmaya çalışılmış.

(Tekil isimlerin sayı bakımından bir tane olan varlıkları karşılayan; çoğul isimlerin sayı bakımından birden fazla olan varlıkları karşılayan; topluluk ismi ise yapı bakımından tekil anlam bakımından çoğul olan varlıkları karşılayan isimler oldukları ve çoğul isimlerin “-ler,-lar” ekleri ile yapıldığı kavratılmaya çalışılmış.)

Nitelik bakımından soyut ve somut isim tanıtılmaya ve kavratılmaya çalışılmış.

İsim tamlamaları tanıtılmaya ve kavratılmaya çalışılmış.

(İsim tamlamalarının en az iki isimden oluştuğu ve tek bir varlığı karşıladıkları; belirtili isim tamlamasında her iki ismin, belirtisiz isim tamlamasında sadece ikinci ismin ek aldığı; zincirleme isim tamlamalarının ise belirtili ve belirtisiz isim tamlamalarının iç içe geçmesiyle oluştuğu kavratılmaya çalışılmış.)

Zamirler tanıtılmaya ve kavratılmaya çalışılmış. (İsimlerin yerine kullanılan sözcüklere zamir denildiği; zamirlerin isimlerin yerini kişi, işaret, soru ve belgisizlik yönleriyle tuttuğu kavratılmaya çalışılmış.)

Sıfatlar tanıtılmaya ve kavratılmaya çalışılmış. (Sıfatların isimlerden önce gelen, isimleri çeşitli yönlerden etkileyen isimlere zamir denildiği kavratılmaya çalışılmış.)

Pekiştirme ve küçültme sıfatları tanıtılmaya ve kavratılmaya çalışılmış. (Sıfatların anlamlarının “-m,-p,-r,-s ünsüzlerinden birinin getirilmesi ile kuvvetlendirildiği; “-ca,-cık,- mtrak,-msı” eklerinin getirilmesi ile de anlamlarında küçültme yaptığı kavratılmaya çalışılmış.)

Edat ve bağlaçlar tanıtılmaya ve kavratılmaya çalışılmış. (Edatların kelimeler arasında anlam ilgisi kurduğunu; bağlaçların ise kelime ve cümleleri birbirine bağladığı kavratılmaya çalışılmış.)

İsimlerin ve fiillerin arasında farkın tanıtılmaya ve kavratılmaya çalışılmış.

(isimlerin canlı ve cansız varlıkları, duygu ve düşünceleri bildiren kelimeler olduğu; fiillerin ise olumlu ve olumsuz çekimlerinde zaman ve kişi anlamı veren kelimeler olduğu kavratılmaya çalışılmış.)

Fiillerde zaman kiplerinin tanıtılmaya ve kavratılmaya çalışılmış.

(Haber kiplerinin işin, oluşun, hareketin zaman ve şahsa bağlı olarak meydana geldiğini bildiren kipler olduğunu söyleyerek bu kiplerin görülen geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman, geniş zaman olarak beş kısma ayrıldığı kavratılmaya çalışılmış.)

Şahıs ekleri ve olumsuzluk eki tanıtılmaya ve kavratılmaya çalışılmış.

Zarf tanıtılmaya ve kavratılmaya çalışılmış. (Fiillerin önüne gelerek onları yer, zaman, ölçü, nitelik ve soru anları bakımından etkileyen sözcüklere zarf denildiği kavratılmaya çalışılmış.)

Son temada da yıl içinde işlenen konuların pekiştirilmesi yapılmış

BÖLÜM 4: İki Kitapta Ortak İşlenen Konuların İşleniş Biçimleri

2007-2008 eğitim öğretim yılı 6. Sınıf Türkçe ders kitabında işlenen dilbilgisi konularına ve işleniş biçimine kısaca baktıktan sonra iki kitapta da var olan ortak konulara ve işleniş biçimlerine bakalım.

Her iki kitapta da ortak işlenen konular:

1. *İsmin halleri*
2. *Zamir*
3. *Edat*
4. *Zarf*
5. *Fiil*

Bu ortak konuların her iki kitaptaki işlenişlerini karşılaştıracak olursak; öncelikle konuların işleniş sırasında bir fark görüyoruz.

2007-2008 eğitim öğretim yılı 6. Sınıf Türkçe ders kitabında konuların işleniş sırası, ismin halleri, zamir, sıfat, edat, fiil, zarf şeklindedir.

Sarf u nahv’de ise zamir, fiil, ismin halleri, sıfat, zarf ve edat şeklindedir.

Sırası ile konuların her iki kitapta nasıl işlendiklerini karşılaştıralım.

4.1. Konu: İsmın Halleri

SARF U NAHV’de konu kitabın 349,350. sayfalarında aşağıdaki gibi işlenmiş...

İsmin halleri

İsim : fail, mefulu-u sarıh, mefulu-u gayri sarıh, muzaaf-ı ileyh ve muzaaf olduğuna göre tahvilata uğrar. Bu tahvilata ahval-i isim namı verilir. Zamirler de ve gaibe muzaaf olan isimlerde aynı tahvilata uğrarlar. İşte bu tahvilata mücmel bir surette aşağıdaki cetvelde gösterilmiştir.

	Nihayeti samitli	Nihayeti saitli	Nihayeti samitli	Nihayeti
ahval	isim	isim	ism-i muzaaf	ism-i
mücerred- fail	kitab	çanta	kitabı	çantası
meful-u bih	kitabı	çantayı	kitabını	çantasını
meful-u ileyh	kitaba	çantaya	kitabına	çantasına
meful-u fih	kitabda	çantada	kitabında	çantasında
meful-u anh	kitabdan	çantadan	kitabından	çantasından
meful-u maah	kitab ile (kitabla)	çanta ile	kitabı ile	çantası ile
muzaaf-ı ileyh	kitabıñ	çantamıñ	kitabıyla	çantasıyla
muzaaf	(şakirdiñ) kitabı	(şakirdiñ)	kitabınıñ	çantasınıñ
zamirleriñ ahvali				
mücerred	ben - sen - o		biz – siz - onlar	
Mef'ul-u bih	beni - seni – oni		bizi – sizi – onları	
Mef'ul-u ileyh	baña - saña - oña		bize – size – onlara	
Mef'ul-u fih	bende - sende - onda		bizde – sizde – onlarda	
Mef'ul-u anh	benden - senden – ondan		bizden – sizden –	
Mef'ul-u maah	benimle - seniñle – onuñla		bizimle – siziñle – onlarla	
muzaaf-ı ileyh	benim - seniñ - onuñ		bizim – siziñ - onlarıñ	

İLKÖĞRETİM 6. SINIF TÜRKÇE ÖĞRETMEN KILAVUZ KİTABI'nda konu kitabın 184,197. sayfalarında aşağıdaki gibi işlenmiş...

V. DİL BİLGİSİ (SAYFA 184)

Öğrencilerinize hâl eklerini sezdiriniz (9. Etkinlik)

Bu etkinlikten sonra öğrencilerinize cümlede isimlerin yalın hâlde ek almadığını, "-i" ekinin yükleme, "-e" ekinin yönelme, "-da" ekinin bulunma ve "-den" ekininde ayrılma anlamları kattığını kavratınız. Bu eklerin ünlü ve ünsüz uyumuna uyduğuna da dikkat çekiniz.

Öğrencilerinize iyelik eklerini sezdiriniz (10. Etkinlik)

Sonra öğrencilerinize isimlerin sonuna gelerek onların kime, neye, kaçınıcı kişiye ait olduğunu gösteren eklerin (-m, -m,-i, -niz,-leri) iyelik ekleri olduğunu kavratınız.

Öğrencilerinize etkinlikte verilen cümlelerde boş bırakılan yerlere iyelik eklerinden uygun olanları yazmalarını söyleyiniz. (11. Etkinlik).

Aşağıdaki cümleleri tahtaya yazınız.

- Evi temizledi.
- Evi çok temizdi.

"Neyi temizledi? Temiz olan ne? sorularının cevaplarını vermelerini isteyiniz.

Ardından aşağıdaki cümleleri tahtaya yazınız. Ayraç içindeki soruları sorunuz.

- Okudum. (Neyi okudum?)
- Gittim. (Nereye gittim?)
- Konuştum. (Nerede konuştum?)
- Çıktım. (Nereden çıktım?)

Verilen cevaplardan yola çıkarak her bir cümledeki hâl eklerinin farklı olduğuna dikkat çekiniz. Öğrencilerinizin hâl ekleriyle iyelik ekleri arasındaki farkı bulmaya yönelik etkinliği yapmalarını sağlayınız (12. Etkinlik)

9.Etkinlik: a. Aşağıdaki boşluğa gelmesi gereken kelimeyi yuvarlak içine alınız ve noktalı yerlere yazınız.

Evde
Evi
. ...varabildik.
Eviden
Eve

Kitaba
Kitabı
...bahçede okudu.
Kitaptan
Kitapta

b. Yuvarlak içine aldığınız kelimedeki a çizili ekin cümleye hangi anlamı kazandırdığını işaretleyiniz.

- a. Eve yönelme anlamı
- b. Evden ayrılma anlamı
- c. Evde bulunma anlamı
- d. Evi belirtme anlamı

- a. Kitapta bulunma anlamı
- b. Kitaptan ayrılma anlamı
- c. Kitaba yönelme anlamı
- d. Kitabı belirtme anlamı

10. Etkinlik: Aşağıdaki cümlelere bakınız. Altı çizili ekin yandaki hangi kelimeyle ilgili olduğunu belirleyiniz. Bunları eşleştiriniz.

Saatin kaç?	Bizim
Arkadaşlarınız geldi mi?	Benim
Silgisi yere düştü.	Senin
Hikâyelerimiz çok güzel.	Onun
Cüzdanım kayboldu.	Sizin
Bardakları sütle doluydu.	Onların

11 .Etkinlik: Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere kutucuklardaki iyelik eklerinden uygun olanları getiriniz.

Senin burnu. . da çok iyi koku alıyormuş.	-ımız
Onların resim... bu ay sonunda sergilenecekmiş.	-n
Öğretmenimizin düşünceleri benim düşünceler... ile aynıydı.	-ımız
Bizim sınıf... bilgi yarışmasında birinci oldu.	-i
Çok teşekkür ederini, sizin yardım ... olmasaydı bu işi yetiştiremezdik.	-im
Kütüphanemizde onun kitab... en üst rafta duruyordu.	-leri

12. Etkinlik: Aşağıdaki altı çizili eklerden hangisinin iyelik eki hangisinin hâl eki olduğunu bulup yanlarına yazınız.

- Dolaptaki ceketini verir misin? (.....)
- Kardeşim eve yeni gelmişti. (.....)
- Yazınız oldukça beğenilmişti. (.....)

...

V. DİL BİLGİSİ (SAYFA 197)

İsimlerle ilgili bilgileri uygulamaya yönelik etkinliği yaptırınız (12. Etkinlik)

İsime getirilen hâl eklerinin işlevleri ile ilgili etkinliği yaptırınız (13. Etkinlik)

İyelik eklerini pekiştirmeye yönelik etkinliği yaptırınız (14. Etkinlik)

Bu etkinlikten sonra iyelik ekleri ile hâl eklerini ayırmaya yönelik bulmaca etkinliğini yaptırınız (15. Etkinlik).

İsim tamlamalarının türlerini bulmaya yönelik etkinliği yaptırınız (16. Etkinlik)

5. Etkinlik: Bulmacayı çözünüz. Numaralandırılmış harfleri aşağıdaki kutucuklara yazıp şifreyi bulunuz.

1	1								
2						14	4		
3			12						
4						10			
5	9					6			
6				3		7			
7				2		13			
8			8						
9		11							
10	5								

1. Çiçek kelimesinin belirtme durum eki almış hâli
2. Ağaç kelimesinin çokluk iyelik i.teklik kişi eki almış hal:
3. Nine kelimesinin iyelik 3.teklik kişi eki almış hâli
4. Toka kelimesinin iyelik 2.çokluk kişi eki almış hâli
5. Araba kelimesinin bulunma hâli
6. Okul kelimesinin ayrılma hâli
7. Kitap kelimesinin iyelik 2.teklik eki almış hâli
8. Hikâye kelimesinin yönelme hâli
9. Saç kelimesinin iyelik 2.teklik kişi bulunma hâli
10. Şeker kelimesinin iyelik 1. çokluk eki atmış hâli

16. **Etkinlik:** Aşağıdaki metinde geçen İsim tamlamalarını bulup türlerini tablodaki uygun yerlere yazınız.

" Türkülerin dilinden anlamayan bizi anlayamaz." der bir şairimiz. Anadolu İnsanı, sevincini, üzüntüsünü, kederini, acılarını hep türkülerle anlatmıştır.

Kahramanlık türküleri, onların coşkusunu; gurbet türküleri onlardaki sıla özlemine; oyun türküleri, onların hareketliliğini dile getirir. Doğanın güzelliklerini de türkülerinde renk renk. nakış nakış işlemişlerdir. Anadolu kadınının fedakârlığını görmek istiyorsanız türkülerin derinliğine inmeniz yeterlidir."

Belirtisiz İsim Tamlaması	Belirtili İsim Tamlaması	Zincirleme İsim Tamlaması

İsmin Halleri Konusunun İşleniş Biçiminin Karşılaştırılması

Konu her iki kitapta hemen hemen birbirine yakın işlenmiş. Sarf u Nahv kitabında ismin fail, muzaaf ve meful olmasına göre getirilen ekleri belirten bir cetvel verilmiş. Cetvelde sesli harfle biten bir isimle, sessiz harfle biten bir isim örnek alınmış. Cetvelin bir tarafında isimlerin hal eki ve iyelik eki getirilmiş halleri verilmiş, cetvelin diğer tarafında ise aynı isimlerin iyelik eki aldıktan sonra hal eklerini nasıl alabileceği gösterilmiş. Aynı şekilde zamirlerin de ismin hal eklerini alabileceği belirtilip başka bir cetvelde de zamirlerin (ben, sen, o, biz, siz, onlar) çekimleri verilmiş.

6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda ise isimlere getirilen hal ekleri ile konu işlenmeye başlanmış. Ev, kitap, okul, oda kelimelerine hal ekleri getirilen bir etkinlik verilmiş. Sonra isimlere getirilen iyelik eklerinin kelimeye kattıkları anlamların öğrenciler tarafından fark edilmesi istenmiş. Sonraki iki etkinlikte ise hal ekleri ile iyelik eklerinin pekiştirilmesi amaçlanmış.

4.2. Konu : Zamir

SARF U NAHV'de konu kitabın 359-367. sayfalarında aşağıdaki gibi işlenmiş...

Zamir

izah – bazen bir isim zikir veya tekrar edilmeyerek onun yerine diğer bir kelime kullanılır.

mesela : Ahmed her gün hem mektebe gidiyor, hem babasına yardım ediyor;

(o) gayretli bir çocuktur. ibaresinde (o) kelimesi Ahmed isminin yerine kullanılmıştır. işte

bu kelimeye zamir dinilir.

tarif – ismin yerine kullanılan kelimelere zamir tesmiye olunur.

1 - zamirler altı nevidir.

1- zemair-i sehsıyye , 2- zemair-i izafiye, 3- zemair-i mülkiyye,
4- zemair-i işariye, 5- zemair-i fiiliyye, 6- zemair-i mübheme

şahıslar – kemiyet – mercii

2- zamirlerde üç sahsa mütesavvırdır.

1- mütekellim (lakırdı söyleyen şahıs) ,

2- muhatab (lakırdıyı dinleyen şahıs) .

3- ga'ib (kendisinden bahs olunan şahıs).

1- zemair-i sehsıyye

zemair-i sehsıyye şunlardır:

müfred mütekellim	:	ben	,	cemı mütekellim	:	biz
“ muhatab	:	sen	,	“ muhatab	:	siz
“ ga'ib	:	o	,	“ ga'ib	:	onlar

2- zemair-i izafiye

eşhası seleseye muzaaf isimlerin nihayetine getirilen zamirlerdir.

onlarda şunlardır :

m , ñ , y , v , s , ñiz , y , s veyaları.

misalleri:

...

3- zemair-i mülki

zamiri mülki (ki) den ibaretdir. mülkiyet ve nisbet ifade eder. zemairi sehsıyyeniñ veya isimleriñ muzaaf-ı ileyhine dahil olur :

benimki , seninki, onuñki, bizimki, siziñki, onlarıñki ;ahmediñki , gibi.

4- zemair-i işariyye

işarete hizmet iden zamirlerdir.

müfredde : bu, şu, o ; cemide : bunlar, şunlar, onlar; kelimeleridir.

bu kelimeler isimlerle beraber buldukları zaman sıfat-ı isariye olurlar, isimlerden uzak bulunup onlar yerine veya cümleden ıvaz olarak kullanılmış olurlarsa zemair-i isariye olurlar.

...

5- zemair-i fiiliye

fiillerin nihayetine ilave olunan zamirlerdir ki failden ıvaz olurlar yani failin yerini tutarlar.

zemair-i fiiliye şunlardır :

müfred mütekellimde : m ; cemı mütekellimde : z veya (k , k)

muhababda : ñ veya señ ; cemı muhababda ñiz veya siñizdir.

...

6- zemair-i mübheme

isimleri mübhem bir suretde taviz iden zamirlerdir.

başlıcaları : biri, birisi, diğeri, öbiri, beher, her biri, felan, bazısı,kimi, ne, her ne, bir çoğuş, bir kaçı, bir takımı, kaffesi, cümlesi, haylisi, aynı, kimse, kim, kimler, hangisi,

arab-i zamirler

bazı arabî zamirler lisanımızda nadiren müstameldir.

istağmelleride mutlaka arabî ibareler arasındadır.

1- ene – ben. mesela: enelhak.

2- ente = sen. mesela: entettevvabür rahim.

3- hu - o (mezkur) misalleri: ya hu ! huvelhallakulbaki.

4 – he = o (müennes) . mesela : kemahe hakkahe

...

İLKÖĞRETİM 6. SINIF TÜRKÇE ÖĞRETMEN KILAVUZ KİTABI'nda konu kitabın 184,197. sayfalarında aşağıdaki gibi işlenmiş...

V. DİL BİLGİSİ (SAYFA 184)

Öğrencilerinizin işlevlerini fark etmelerini sağlayınız (12. Etkinlik)

Aşağıdaki cümleleri tahtaya yazınız. Altı çizili kelimelerin hangi kelimelerin yerine kullanıldığını sorunuz.

- Ayşe, Sima'yı arıyordu, onu bulamamış.
- Kırmızı kalem kırıldı, şunu uzatır mısınız?
- Pazardan ne alacaktır?
- Ahmet, Sait ve Büşra sınıfta oturuyor, bazıları da dışarı çıkıyordu?

Öğrencilerinize bu cümlelerde geçen "onu, şunu, ne, bazılarının ismin yerine kullanıldığını, bu tür kelimelere zamir dendiğini söyleyiniz. Örneklerden hareketle zamirlerin kişi, işaret, soru ve belirsizlik yönleriyle isimlerin yerini tuttuğunu kavratınız.

Öğrencilerinizin zamirleri işlevlerine uygun olarak kullanmalarını sağlayınız (13. Etkinlik).

12.Etkinlik: Aşağıdaki cümleleri inceleyiniz. Altı çizili kelimelerin üstündeki cümlelerde hangi kelime veya kelime gruplarının yerine kullanıldığını boş bırakılan yerlere yazınız.

•"Öğretmenler toplumu aydınlatır.

• Onlar toplumu aydınlatır.

"Onlar" kelimesi.....kelimesinin yerine kullanılmıştır.

• Öğrencilerimden Kemal, Sinan. Dilek topladıktan çiçeklerden bir buket hazırlamışlar.

• Öğrencilerimden bazıları topladıktan çiçeklerden bir buket hazırlamışlar.

"Bazıları" kelimesi..... kelimesinin yerine kullanılmıştır.

• Elbise dolabından kazağı aldım.

• Elbise dolabından neyi aldın?

-Neyi" kelimesi.....kelimesinin yerine kullanılmıştır.

13.Etkinlik: Şimdi de aşağıdaki metinde bulunan altı çizili kelimelere bakınız. Altı çizili kelimelerden zamir olanların altına artı (+) işareti koyunuz. Ardından işaretlediğiniz kelimeleri cümle içerisinde kullanınız.

Benim Güzel, Benim Yiğit Öğrencilerim,

Şunu bilmelisiniz ki sizler bu ülkenin geleceğisiniz. Bu ülkeyi siz kalkındıracaksınız.

Peki, ülkemizi kalkındırmak için ne gerekiyor? Daha çok ve özenli çalışmak. Eminim ki hepiniz bunu göz önünde bulunduracaksınız. Unutmayın! Bu ülke sizinle yükselecektir.

Zamir Konusunun İşleniş Biçiminin Karşılaştırılması

Zamir konusu Sarf u Nahv kitabında detaylı olarak işlenen konulardan birisidir. Sarf u nahv kitabında zamir konusu; zamir ile ilgili izah ile konu anlatımı başlamış. Örnekle izah pekiştirilip zamir konusunun tanımı yapılmış. Zamir çeşitleri sayılıp teker teker işlenmiş. Zamirlerin mercileri hakkında bilgi verilmiş. Karşılaştırılması muhtemel zamir çeşitleri (işaret zamir olan “o” ve “onlar” sözcüğü gibi) hakkında bilgi verilmiş ve konular sayfaların alt kısmında verilen alıştırma ve örneklerle pekiştirilmiş. Arapça zamirler hakkında da bilgi verilmiş.

6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda ise tahtaya yazılacak cümlelerde var olan isimlerin yerine yazılabilecek sözcüklerin öğrenciler tarafından bulunması istenerek zamirin tanımının yapılması istenmiş. Kullanılan yeni sözcüklerden hareketle hangi ismin yerine kullanıldıysa o isme bakılarak zamirin çeşitlerinin bulunması istenmiş. Daha sonraki verilen etkinliklerle de zamirlerin pekiştirilmesi sağlanıp sıfatla zamirin arasındaki farkın kavranması amaçlanmış.

4.3. Konu : Edat

SARF U NAHV’de konu kitabın 358-361. sayfalarında aşağıdaki gibi işlenmiş...

edat

edevat-1 ahval-i isim, muteallakt-1 fiil ve mütemmimat-1 cümle teşkiline, cümleleri veya

eksam-1 cümleyi rabta, müstekat-1 tevlidine hıdmet iden huruf veya kelimatdır.

...

1 – mütemmim edatları

besit olanlar :

ñ, (niñ), (yi), (ye), de, den, çe, ile

(le), için (çün), üzere, siz, sizin, gibi, ise (se);

ye-i meksure, men, ile, an, ali, maèa; ye-i meftuha , ya, ez ;

mürekkebe olanlar :

e dair (taalluk); e rağmen (adm-i mubalat) , e göre, e nazaran , e doğru (istikamet), e gelince (tecrid ve celb dikkat), e kadar, e dek (intiha), den dolayı (sebeb), den tercih),

...

2 – rabt edatları

besit olanlar :

ve, ile, hem, de, ne, ya, yahud, gibi, fakat, ama, lakin, ancak, gerek, ister, zira, ger, şayed, güya, nitekim, bari, yani, bunuñla beraber, hal buña, isede, la beraber, çünkü, mademki,

...

3 – iştikak edatları

cek, cak, ceğiz, çağız, ce, li, lü, siz, ne, bi, gayri,vir, mend, fem, gin, ağın, yar, lik, lık, den, kah,

...

sittan, zar, sar, veş, deş, daş, hem, kar, gar, var,ger ; y (yay-ı maâdariyet) ,yet, çe, y (ya-i nisbet), cı, ban,ler, le, len, lan, leş, laş.

...

İLKÖĞRETİM 6. SINIF TÜRKÇE ÖĞRETMEN KILAVUZ KİTABI'nda konu kitabın 225, 226, 227. sayfalarında aşağıdaki gibi işlenmiş...

V-DİL BİLGİSİ

Çalışma Kitabı'nda yer alan edat ve bağlaçlarla ilgili etkinlikleri öğrencilerinize yaptırınız (6 ve 7. Etkinlik)

Öğrencilerinize, edatların kelimeler arasında anlam ilgisi kurduğunu, bağlaçların ise kelime ve cümleleri birbirine bağladığını söyleyiniz.

Edat ve bağlaçları ayırt etmelerini isteyiniz (8. Etkinlik).

Bazı kelimelerin hem edat hem de bağlaç olarak kullanıldığını, "ile, ancak" kelimelerinin bu kelimelerden olduğunu öğrencilerinize söyleyiniz.

Edat ve bağlaçlarla ilgili bilgilerini pekiştirmek amacıyla hazırlanan etkinlikleri yaptırınız (9 ve 10. Etkinlik).

"için" kelimesinin kullanımı ile ilgili etkinliği yaptırınız (11.Etkinlik).

Bu etkinlikte amaçlanan, öğrencinin "için" edatının kimi zaman cümledeki amacı kimi zaman da nedeni belirttiğini görmesidir.

Edat ve bağlaçların cümlede kullanımı ile ilgili etkinliği yaptırınız (12. Etkinlik).

6.Etkinlik: Aşağıdaki kelime ve kelime gruplarından tek başına anlamı olmayanları örnekteki gibi işaretleyiniz.

sıra, ile, ancak,-e kadar, kalem, gibi, defter, bilgisayar, çünkü, -e göre, -den beri, -e doğru, -ya... ya..., ya... ya da..., ve, masa, için

7. Etkinlik: Metinde boş kalan yerlere aşağıdaki kutucuktan uygun kelimeleri yerleştiriniz.

ile ancak -a kadar çünkü -e göre -dan beri ile -e doğru
. ya....yada... ve için gibi için ancak -a kadar -dan beri

Ece, Japonya'dan gelen misafirini bulmak ayağa kalktı. Okul kapısını gitti. Merak... bahçede toplanan konuklara baktı. Konukların yanına gitti;Japon öğrenciyi bulamadı. Bu sırada Nur Gül sınıftan çıktılar. Onlar aynı apartmanda oturduktan okula birlikte gelip gittikleri için kardeş olmuşlardı. Hemen arkalarından Deniz göründü. Deniz' en şanslı öğrenci kendisiydi iki yıl tatillerde Kanada'daki amcasına gidip geliyordu. Ayrıca Kanada hakkında pek çok bilgisi vardı.

...

Okulun ana çıkışın..... gitti. Ana kapının arkasında küçük bir kız duruyordu. O olmalıydı. Yanına gitti. Evet, oydu. Kapıyı açamadığı içeriye girememişti.

8.Etkinlik: Aşağıdaki cümlelerde altı çizili kelime ve kelime gruplarından hangileri edat. hangileri bağlaçtır? Noktalı yerlere yazınız.

1.Yüzünü sabun jle iyice yıkadı. { }

2.Karşı kıyıya Kadar yüzdüm. { }

3.Bu kitapları senin için yazdım. ()

...

9.Etkinlik: "ile" , "ancak" kelimeleri aşağıdaki cümlelerin hangisinde edat hangisinde bağlaç olarak kullanılmıştır? Yanlarındaki kutucuklara yazınız.

1.Bu sırada Nur ile Gül sınıftan çıktılar.

2.Merakla bahçede toplanan konuklara baktı.

3.Ekmeği bıçakla kesti

4.Çantasına defterle kalem koymayı unutmuştu.

5.Sırasının üzerini kâğıt mendil ile sildi.

...

10.Etkinlik: "Bayrak" adlı şiiri inceleyiniz.	Bağlaçlar

Edat Konusunun İşleniş Biçiminin Karşılaştırılması

Sarf u Nahv’ de edatın tanımı ve kullanım yerleri hakkında bilgi verilerek edat konuya başlamış. Kullanım yerlerine ve yapılarına göre edat çeşitleri hakkında bilgi verilmiş.

6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda ise, cümleler yardımıyla tanıma ulaşılmış. Edatın, bağlaçlardan farkının bulunması için bilgi verilmiş. Sonraki etkinlikte edatlar verilerek eksik bırakılan yazının tamamlanarak konunun pekiştirilmesi amaçlanmıştır.

4.4. Konu : Zarf

SARF U NAHV’de konu kitabın 354-358. sayfalarında aşağıdaki gibi işlenmiş...

zarf

zarflar, fiilin veya sıfatın manasını teyid ve itmam iden veyahud bu kabilden bir kayd ve zarfi tadil idilen kelimelerdir.

...

pederim “dün“ geldi. (dünya günde, meful-u fiil makamında)

“asla ve kat’an” görmedim : (hiçbir suretle, fiile aid bir hal)

bu yazı pek güzeldir: (sıfatı tayid ve itmam ider);

eyiler pek irken vefat ider : (irken , vefat ider fiilinin; pek, irkenin manasını tayid ider.

zarflar yedi kısımdır :

1 – mekana delalet iden kelimelerdir ki (zuruf-u mekan) namını alırlar :

aşağı,yukarı, içeri, dışarı, öte, beri ; ileri (ileri),

...

2 – zamana delalet iden kelimeler olub (zuruf-u zaman) namını alırlar :

besit zuruf-u zaman :

şimdi, henüz, demin, yarın, dün, akşam, öğleyin,

mürekkeb zuruf-u zaman :

bu gün, o gün, bu sabah, bu akşam, irtesi gün...

3 – mikdare delalet iden zarflardır :

çok, az, ziyade, daha fazla, pek, hep, kafi

4 – tasdika veya şüpheyeye delalet iden kelimeler :

evet, (evet) , muhakkak, hakikaten, ihtimal, elbette,(elbet), ya, hey hey,

5 – nefi ve selbe delalet iden kelimeler:

hayır, yok, hiç, değil, (değil), asla,(katiyyen) ...

6 – fiil ve sıfatın istifhamına delalet iden kelimelerdir :

he, ya, nasıl, hele hele, acaba, ne kadar, ne için...

7 – hal ve tarz beyan iden kelimeler :

böyle, öyle (eyle), şöyle, kezelik, (kezalik), dahı, de,hatta, o derece, eyi, fena, çabuk, yavaş, ańsızın, birden bire, derhal...

...

arabi kelimelerden tenvin-i meftuh ile vucude getirilen kelimeler fiile tealluk itdikleri takdirde zarf olurlar ve bu suretle zilhale aid olan (hal) den tefrik olunurlar !

ahmed hakikaten mektub yazıyor . (ahmediñ mektub yazmakda olduğu tasdik idilmekdedir .)

...

...

nihayeti (ce)li sıfatlar zarf veya hal olurlar :

ali çorbasını obuca atışdırıyor : (oburlara manasına bir tarzda dimekdir. atışdırıyor fiğline aid olduğundan zarfdır.)

...

İLKÖĞRETİM 6. SINIF TÜRKÇE ÖĞRETMEN KILAVUZ KİTABI'nda konu kitabın 289, 309. sayfalarında aşağıdaki gibi işlenmiş...

V. DİL BİLGİSİ

- Zarfları sezdirme amacıyla hazırlanan etkinliğı yaptırınız (9.Etkinlik)

Bu etkinliğın ardından öğrencilerinizin dikkatini soru cümlelerine çekiniz. Sorulan soruların cümlede yapılan eyleme yönelik olduğunı fark etmelerini sağlayınız.

Bu şekilde kelimelerin önüne gelerek onları yer, zaman, ölçü, nitelik ve soru anlamları bakımından etkileyen kelimelerin zarf olduğunı kavratınız.

- Zarfların türlerini sezdirme ile ilgili etkinliğı yaptırınız (10. Etkinlik).
- Zarflarla ilgili uygulama etkinliğı yaptırınız (11.Etkinlik).

Bu etkinliklerin ardından sınıf düzeyinizi göz önünde bulundurarak farklı çalışmalar da yaptırabilirsiniz.

11. etkinlikten hareketle zarfların kelimeleri etkiledikleri yönler bakımından adlandırıldığını belirtiniz.

9. Etkinlik: Aşağıdaki sorulan okuyunuz. Yay ayrıç içinde verilen kelimelerden birini seçerek boşluklara yazınız.

Şehirler mavisini nasıl yitiriyor? (hızlı- yavaş)

Şehirler mavisini.....yitiriyor.

Maviyi ne kadar seversiniz? (az-çok)

Maviyi.....severim.

Doğa ne zaman uyur? (yazın-kışın)

Doğa.....uyur.

...

10. Etkinlik: Aşağıda verilen cümlelerdeki zarfları kullanarak yandaki boşluklara yazınız.

* Şehirlerimiz bir bir yitiriyor mavisini.

* Rengi gittikçe kararıyor dünyamızı.

* Gökkuşuğu yağmur sonrası çıkmıyor.

* Tadını ve doğallığını ansızın yitirdi her

...

11. Etkinlik: Aşağıda boş bırakılan yerlere uygun zarfları yazınız.

Dün akşam işten geldi.

Zil çalınca öğrenciler çıktılar.

Gençlerden büyük basanlar bekliyoruz.

Pazardan portakal aldım.

...

12. Etkinlik: Seçeneklerden sizin için uygun olanları işaretleyip işaretlediğiniz seçeneğin cümledeki boşluğa yazınız.

1. Müziği nasıl dinlersiniz?

a. uzanarak b. Oturarak

Ben müziği.....dinlerim.

2. Elmayı ne kadar seversiniz?

a. az b. çok

Ben elmayı.....severim.

3. Çorbayı nasıl içersiniz?

a yavaş b. Hızlı

Ben çorbayı.....içerim.

4. Çocuk nereye çıktı?

a. Dışarı b. Yukarı

Evden.....çıktım.

5. Eve nasıl gidersiniz?
a. koşarak b. Yürüyerek
Ben eve.....gideren.

6. Okula nasıl gidersiniz?
a.otobüste b. yürüyerek
Ben okula.....gelirim.

...

Zarf Konusunun İşleniş Biçiminin Karşılaştırılması

Sarf u Nahv’de zarf konusu, zarfın tanımı ile başlanmış örneklerle pekiştirilmiş. Yapı bakımından zarflar hakkında bilgi verilmiş. Zarfların delalet ettiği anlamlara göre zarf çeşitleri hakkında bilgi verilmiş. Arapçadan dilimize geçen ve kullanılan zarflar hakkında bilgi verilmiş. Zarf ile sıfat arasında kullanım farkları örneklerle anlatılmış.

6.Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda etkinlikte verilen sorulara yazılan cevapların içerisinde boş bırakılan yerlerin doldurularak kullanılan sözcüklerin zarf oldukları sezdirilmeye çalışılmış. Diğer etkinlikte kullanılan zarfların bulunup yazılarak zarf çeşitlerinin buldurulması istenmiş. Konun pekiştirilmesi için karma 3 etkinliğe yer verilmiş.

4.5. Konu: Fiil

Fiil

masdarlardan anlaşılan mananın zaman dahilinde eshasa taalluk itdigine delalet iden kelimelere “fiil“ dirler . Manayı filin taakkuk itdiği sahisda filin failidir.

amcam geldi, dinildiği zaman gelmek masdarından anlaşılan mananın “işin“ geçmiş bir zamanda amcama taalluk itdiğinin gösteren “geldi” kelimesi “fiil“ dir.

gelmek fiili “amcam“ vasıtasıyla tahakkuk itdi. öyleyse “amcam“ kelimeside geldi fiilinin failidir.

fiillerde şahıs ve kemiyet

filin faili zamirler gibi eshas-ı seleseden biri olur:

1- mütekellim; 2 – muhatab; 3 – gaib.

fiilin failine mutabakatı

fiilin failine teb’an tahvil itmesine (mutabakat) dinilir. Kaideleri şunlard

(1) fail hangi sahisdan ise fiilde o sahisdan olur.

Zaman

fiiller aldıkları müntehalarla medlullarının zaman vucubunu tayin iderler.

ali dersini yazdı (geçmiş bir zamanda mazi.)

ali bir manzume ezberliyor (bulunduğumuz zamanda: hal .)

ali sokağa çıkacak (tekellümden sonra gelecek bir zamanda : istikbal.)

ali her gün mektebe gider (hergün, bir mutad : muzari.)

bu emseleden anlaşıldığı üzere zamanlar başlıca dördür:

1- mazi : fiilin geçmiş bir zamanda vukuuna delalet ider.

2- hal : fiilin zaman-ı tekellümde vukuuna delalet ider.

3- istikbal : fiilin gelecek zamanda vukuuna delalet ider.

4- muzari : fiilin mutad ve daima olduğuna delalet ider .

zaman mazi dahı iki nevidir : 1 – mazi-i şühüdi ; 2 – mazi-i

...

ezmine-i besita ve mürekkebe

efalin zamanlarından bazıları madde’i aslıyye ile münteha ve zamir-i fiillerden teşkil idildiği halde bazıları (fiil-i cehri) ianesiyle teşkil idilir.

....

müsbet – menfi

fiiller, kendilerinden anlaşılan mananın ya vukuuna veya adm vukuun delalet iderler . vukua delalet iden fiile “ müsbet “, adm vukuna delalet iden fiile “menfi “ tesmiye olunur.

ahmed yazdı “müsbet”, ahmed yazmadı “menfi “ ; gibi.

...

cehriyenin menfisi

yalnız fiil-i cehriniñ menfisi “ değil “ kelimesiyle vucuda getirilir :

değil iyim (değilim); değilsin, değildir, değil idim (değildim) , değil idiñ , değil idi...

istifham

manevi fiilin vuku bulub bulmadığını suel için (istifham) dinilen şekl kullanılır. Bu

da fiilin nihayetine (mı) zarfını getirmekten ibarettir:
ahmed geldimi? hasan yazmadımı? gibi.

...

nefî istifham

fiiliñ adm vukuu hakkında suel irad idilecek olursa fiil (nefî istifham) yanî hem (menfi) hem (istifham) şeklinde konur : peder size söylemedimi? gibi.

Sıga

efaliñ medlulini arzu olunan tarz ve maksudla ifade itdiğimize nazaren fiiller bazı tahvilata düçar olurlarki bunlara (sıga) tesmiye olunur.

başlıca on bir sıga vardır.

1 – sıga-i ihbariyye ;	2 - sıga-i hikaye ;
3 - sıga-i rivayet ;	4- sıga-i emriye ;
5 - sıga-i vucubiye ;	6 - sıga-i iltizamiye ;
7 - sıga-i şartıyye ;	8 - sıga-i ferıyye ;
9 - sıga-i sıla ;	10 - sıga-i rabtıyye ;
11 –masdar .	

...

muzarının teşkilí

madde´i aslıyyeniñ soñ harfi ait oldığı zaman muzarının müfred gaibini teşkil için bir (r) ilavesinden başka bir şey lazım degildir.

Okumakdan- oku – okur ; kapamakdan – kapan – kapar : gibi

...

zaman-ı haliñ teşkili

zaman-ı hal müfred gaibenin teşkili made´i aslıyyeye “ yor “ ilavesiyledir. made´i aslıyyesiniñ soñ harfi samit olduğu zaman bu harf samit kesre veya zamme ile harekelenir. bu kesre ve zammeniñ “ y,v“ ile izhari mercuhdur; maa mafıye hiç yazılmamasıda caizdir.

...

fiili cevheri ... ef'el-i hamliyye

fiili cevheri imek fiilidir. masdarı ve pek çok sığa ve zamanı müstağmel değildir.müstağmel olan zamanları dahı diğeri fiilleriñ tesrifinde iane fiili olarak kullanılmaktadır. fiil-i cevheriden ve bu hükümdeki iane fiillerinden maada fiillere “efali hamliyye” namı virilir.

fiili cevherinin tesrifi

tasrif-i numune cedvelı

...

sıgaların istiğmali

...

İLKÖĞRETİM 6. SINIF TÜRKÇE ÖĞRETMEN KILAVUZ KİTABI'nda konu kitabın 253, 260, 2641, 274. sayfalarında aşağıdaki gibi işlenmiş...

V. DİL BİLGİSİ (253)

İsimlerle fiillerin farkını ayırt etmeleri için sezdirme etkinliğini yapınız (11. Etkinlik) (4.12).

"Geldi, geldi mi, gelmedi." cümlelerini tahtaya yazıp bu cümlelerde nasıl bir anlam farkı olduğunu, bu farklılığın nereden kaynaklandığını sorunuz. Ardından "Okudum, okudun, okudu, okuduk, okudunuz, okudular." cümlelerini yazıp fiillerdeki kişi kavramına dikkat çekiniz.Öğrencilerinize isimlerin canlı ve cansız varlıkları, duygu ve düşünceleri, çeşitli durumları bildiren kelimeler olduğunu; fiillerin ise olumlu veya olumsuz çekiminde zaman kavramı ile birlikte kişi kavramı veren kelimeler olduğunu kavratınız

11.Etkinlik:Aşağıdaki yönergeleri uygulayınız.

Beypazarı'nın tarihî çarşısında o dükkân senin bu dükkân benim dolaşıyorum. Sabahın erken vakitlerindeki şaşkınlığımı ve yabancılığımı üzerimden atıp en dost canlısı hâlime büründüğüm için asırlık dükkânlarda gelsin çaylar gitsin gazozlar. Ama ille de çaylar; burada kimse kimsenin dükkânında tavşankanı bir çay içmeden çıkamaz.

Beypazarı'nın son semer ustasını dükkânın önündeki kaldırıma oturup bekliyorum. Ustanın evi dükkânın hemen üstünde; ama doksan yaşına merdiven dayadığı için olsa gerek eskisi gibi erken çıkamıyormuş dışarıya. Nice zaman sonra güçlkle nefes alarak iniyor merdivenlerden, dükkânı açıp içerdeki hazır semerlerden birkaçını dışarıya sıralıyor. Bir ağaç kütüğü üzerine oturup ustanın bir törene hazırlanır gibi semer yapmaya hazırlanışını seyrediyorum.

a. Yukarıdaki metinde altı çizili kelimelerden isim olanları yazınız.

12.Etkinlik: a. Aşağıdaki metinden tülleri bulup altını çiziniz.

" Eskisi gibi rağbet olmadığı için üst üste birikmiş semerleri Gerede Panayır'ında saltığını söylüyor, semercilik artık para getirmiyor çünkü. Sonra duvarlarında dizi dizi meslerin satıldığı bir dükkana giriyorum. Dikiş makinesinin lıkr tıkr işleyişi mes giyen insanların soyunun henüz tükenmediğini anlatır gibi... Bakırın üzerine inen çekicinin ritmik sesleri yankılanıyor çarşıda, küçücük birkaç dükkanda el tezgahlarında ipek bürgü dokuyan dokuma ustaları görülüyor ve bu çarşıda yüzlerce yıllık bir Ahi geleneği sürdürülüyor hâlâ: haftada bir gün bütün çarşı esnafı bir araya gelerek dua ediyor....Başkente uzaklığı 100 kilometre bile olmayan bu tarihî ilçede zamana inat bir hayat akıp gidiyor kimselerin yüreğini daraltmadan. Çalışkanlıklarıyla övünüyorlar en çok. Bir de tarihi İpek yolu üzerinde bulunmalarıyla."

b. Bulduğunuz fiillerden birer cümle de siz kurunuz.

V.DİLBİLGİSİ(261)

Fiillerde zamanı sezdirmek amacıyla hazırlanan etkinliği yaptırınız. Etkinliğin birinci aşaması bittikten sonra öğrencilerinizi resimler üzerine konuşarak resimlerdeki zamanı buldurunuz. Boşluklara yazdırınız (11.Etkinlik)

Öğrencilerinize aşağıdaki soruları yöneltiniz:

a.Resimde gerçekleşen olayların zamanını nereden anladınız?

b.Resimler olmadan cümlelerde gerçekleşen olayların zamanını nasıl anlarız?

Ardından öğrencilerinizin dikkatini cümlelerdeki zaman eklerine çekiniz.

"gitti, gidiyor, gidecek, gitmiş, gider" çekimli fiillerini "Okula " ifadesini sırasıyla eklemelerini isteyiniz. Ekleyince cümlenin anlamında nasıl değişiklikler olduğunu sorarak haber kiplerine dikkat çekiniz. Ardından öğrencilerinize haber kiplerinin işin, oluşun veya hareketin zaman ve şahsa bağlı olarak meydana geldiğini bildiren kipler olduğunu söyleyerek bu kiplerin görülen geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman ve geniş zaman olmak üzere beşe ayrıldığını kavratınız. Öğrencilerinize getirdikleri fotoğrafları hazırlamalarını ve zamanları kavratmak amacıyla hazırlanan zaman çizelgesinde ayrılan yerlere yapıştırılmalarını isteyerek ilgili etkinliği yaptırınız (12.Etkinlik).

11 .Etkinlik: Resimlerin altında yer alan Örnek cümleleri inceleyerek resimlere uygun cümleler kurunuz.

 <p>Meriç her sabah erken kalkar.</p>	 <p>Meriç masa tenisi oynuyor.</p>	 <p>Meriç kazayı gördü.</p>
 <p>Meriç futbolcu olacak.</p>	 <p>Aygül Meriç'ten duyduğuma göre.</p>	

12.Etkinlik: Aşağıdaki zaman çizelgesinde istenen fotoğraftan yapıştırınız. "Gelecekte ben" kutucuğuna ait resmi siz çizersiniz. Daha sonra örnekleri inceleyerek kutucukların altlarına uygun cümleler kurunuz.

Ben 8 aylıkken baba demişim. Şimdi 6'ncı sınıfa gidiyorum. Ben gelecekte mimar olacağım.

13.Etkinlik: Aşağıdaki cümleleri tablodaki zaman eklerinden uygun olanı yazınız.

1. O her gün bir porsiyon tatlı ye....
2. Ben dün odamı temizle.....
3. Biz gelecek ay tatile çık....
4. Onlar önümüzdeki hafta konsere gid....
5. Sen iki yıl önce mi Ankara'ya taşın....

...

V. DİL BİLGİSİ (274)

Şahıs ekleri ve iyelik eklerini sezdirme ile ilgili etkinliği yaptırınız (7.Etkinlik).
İşin kim tarafından yapıldığını bildiren ve fiillere getirilen ekler şahıs ekleri denir.
İsmin kime ait olduğunu bildiren ve isimlere getirilen ekler iyelik ekleri denildiğini kavratınız.

Şahıs ekleri ve iyelik ekleri ile ilgili etkinliği yaptırınız (8.Etkinlik).
Şahıs ekleri ve iyelik ekleri ile ilgili uygulama etkinliğini yaptırınız (9.Etkinlik).
Fiillerin olumsuz, soru ve olumsuz soru çekimleri ile ilgili etkinliği yaptırınız (10. Etkinlik)

Fiillerin -ma, -me olumsuzluk ekleri aldığında olumsuz anlamı; -mı soru edatını aldığında soru anlamı; bu ikisini birlikte aldığında olumsuz soru anlamı kazandığını belirtiniz.

Fiillerin olumlu, olumsuz, soru ve olumsuz soru çekimleri ile ilgili uygulama etkinliğini yaptırınız (11. Etkinlik).

11 .Etkinlik: Aşağıdaki cümleleri anlamlarına göre yandaki kelimelerle eşleştiriniz.

Zamanın azlığından yakınıyor.

Zamanı bir türlü yakalayamıyorum.

Zamanın kıymetini gençler bilmiyor.

OLUMLU

Ahmet zamanını verimli kullanamıyor mu?	OLUMSUZ
Zamanımızı iyi değerlendirendik mi?	
Çalışmalarımı bir türlü zamanında bitiremiyorum.	OLUMLU SORU
Düzenli çalışınca bütün işler yetişiyor.	
Sınavların zamanında yetiştiremiyor musun?	OLUMSUZ SORU

12.Etkinlik: Aşağıda cümlelerin altındaki noktalı yerleri örneğe uygun olarak doldurunuz.

a. Ama buna bir girişirsem öteki işlerimi yapamayacağım diye korkuyorum.
(olumsuz) (olumlu)

b.Zamanın önemini biliyor musunuz?
(.....)

c.İnsanoğlu kolay yetişmiyor, kolay olgunlaşmıyor
(.....) (.....)

ç. Ancak o olgunluğa vardıktan sonra gücünüzün bazı işlerin başarmaya yettiğini görürsünüz.
(.....)

...

Fiil Konusunun İşleniş Biçiminin Karşılaştırılması

Sarf u nahv’de en uzun işlenen konulardan birisi olan fiil oldukça kapsamlı işlenmiş. Fiilin tanımı verilmiş fiilin failini bulmanın yolu tanımlanmış. Fiilde şahıs ve fiilin failine mutabakatı ile ilgili bilgiler verilmiş. Fiile getirilen zamanlar hakkında bilgi verilmiş. Fiillerin zamanlara göre çekimleri cetveller yardımıyla izah edilmiş. Fiili cevheri, cevheri fiillerin zamana göre çekimleri, cevheri fiillerin olumlu ve olumsuz çekimleri ve kuruluş biçimleri anlatılmış..

6.Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda da fiil konusu oldukça kapsamlı işlenmiş. Fiil konusu etkinlikte verilen metinde altı çizili kelimelerden isim olanları işaretleyip diğer kelimelerin ne olabileceğini sorup öğrencilerden fiili tanımları istenmiş. Resimlerin altlarındaki boşlukları doldurarak ve örnek çekimli fiillerden fiillerin zamanlarını ve şahısların fark etmeleri istenmiş. Bir başka etkinlikte de cümlelerin anlamlarından hareketle fiillerde olumlu- olumsuz anlamın kavranması amaçlanmıştır.

4.6. Karma Etkinlikler

Konu işlenişlerinden bunların yanında bazı etkinliklerde bir den fazla konuyu kapsayan karma etkinliklere de yer verilmiş. Biz bu çalışmada konunun daha fazla uzaması için onlardan sadece birkaç etkinliğe yer verdik.

V. DİL BİLGİSİ (236)

Öğrencilerinizden aşağıda verilen cümlelerde yer alan altı çizili kelimelerin cümledeki görevlerini altlarına yazmalarını isteyiniz (12. Etkinlik) (4.11).

Öğrencilerinizden kutu içindeki cümlelerde bulunan altı çizili kelimelerin türlerini belirlemelerini isteyiniz. Ardından altı çizili kelimelerin hangi görevde olduğunu labirenti aşarak bulmalarını sağlayınız (13. Etkinlik)

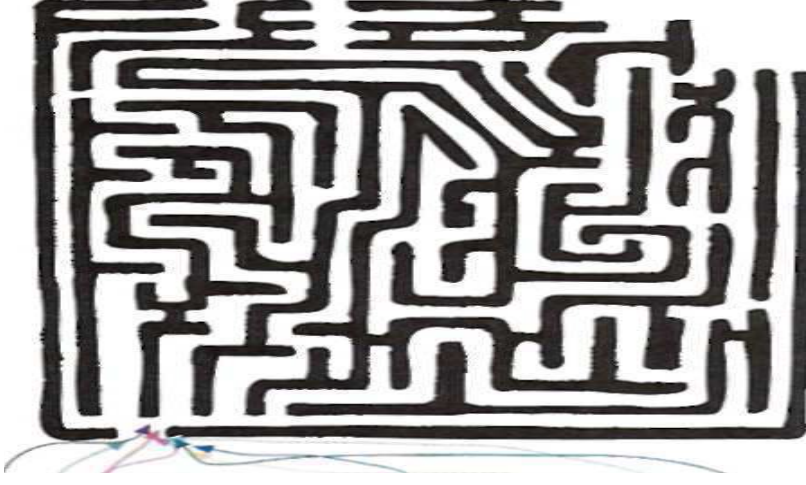
Öğrencileriniz bu etkinliği yaparken onlardan buldukları her bir görevi belli etmek için farklı renkte kalem kullanmalarını isteyiniz.

Öğrencilerinizden etkinlikte verilen metinde bulunan altı çizili kelimelerin hangi görevde kullanıldığını belirlemelerini isteyiniz.

Görevini belirledikleri kelimeleri doğru kutuya yerleştirmelerini söyleyiniz. Daha sonra her kutudan bir kelime seçip bu kelimeleri metindeki görevleriyle kullanarak cümleler kurmalarını isteyiniz (14. Etkinlik)

13.Etkinlik: Kutu içindeki cümlelerde verilen altı çizili kelimelerin cümledeki türlerini belirleyiniz. Ardından kelimeyi labirent içinde ait olduğu türe ulaştırınız

BAĞLAÇ İSİM EDAT SIFAT ZAMİR

Güzel yurdum, sana canım feda!

Karşımızdakini dinlemek onu anlamının anahtarıdır.

Al bayrağımız gökyüzünde nazlı nazlı dalgalanıyordu.

Okumanın gideremeyeceği sıkıntı yoktur.

Milli his ile dil arasındaki bağ çok kuvvetlidir.

Kimileri tembellik eder. Kimileri çalışır ve çalışan kazanır.

Hasan, Eskici'yi görünceye kadar Türkçe konuşmadı.

SONUÇ

A. İki kitaba baktığımızda ilk farkı öğretim müfredatlarının amaçlarında görüyoruz Sarf u Nahv kitabında amaç öğrencilere Türkçenin gramerini en ince detayına kadar öğretmek. Bu amaç doğrultusunda konuların bilgi içerikleri kitapta detaylı olarak işlenmiş.

6.sınıf öğretim müfredatında ise amaç öncelikle öğrencilere bilgiyi sezdirmek ve sezdirilen bilgiden hareketle öğrencinin konuyu araştırıp öğrenmesi olduğundan konu anlatımlarına çok fazla yer verilmeyip konular etkinliklerle sezdirilmeye çalışılmış. Konunun detaylı olarak işlenmesi üst sınıflara bırakılmış.

B. İkinci fark olarak öğretim müfredatlarının ele aldığı öğrenme etkinliklerinde görüyoruz

Sarf u Nahv kitabında ele alınan öğrenme etkinliği olarak dilbilgisi etkinliğini görüyoruz.

6.Sınıf Türkçe ders kitabında ise öğrenme etkinlikleri olarak dilbilgisi etkinliğinin yanında dil becerileri (anlama-anlatım-yazma konuşma) etkinliklerini de görüyoruz.

Dil becerileri (anlama anlatım konuşma yazma) etkinliklerine programda (%85) gibi bir oranda yer verilerek bu becerileri kavratıcı ve pekiştirici etkinliklere yer verilmiş. Dilbilgisi konuları ve etkinliklerine ise %15 gibi bir yüzdelik verilmiştir...

Bu yüzden biz de çalışmalarımız da ortak olan etkinlik olarak dilbilgisi etkinlikleri üzerine yoğunlaştırdık.

C. Üçüncü farkı kitapların hazırlanışlarında da görüyoruz.

Sarf u Nahv kitabı, 6.sınıf öğrencilerinin okuyacağı ders kitabı olarak hazırlanan ve içerisinde Türkçe derslerinin yanında riyaaziye (matematik), fen ve tabiat bilimleri, coğrafya derslerini de kapsayacak biçimde tek cilt halinde basılmış.

6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı ise, metin okuma kitabı (6. Sınıf Türkçe Ders kitabı); etkinliklerin yer aldığı (Öğrenci Çalışma Kitabı), ders öğretmenin yapması gerekenlerin anlatıldığı “Öğretmen Kılavuz Kitabı” olmak üzere üç farklı kitaptan oluşmaktadır.

Biz bu çalışmada “6. Sınıf Türkçe Dersi Öğretmen Kılavuz Kitabı’ını” baz aldık. Çünkü bu yıl için bölgemizdeki okullarda okutulması için Milli Eğitim Bakanlığı tarafından dağıtılan öğrenci kitapları ile öğretmen kılavuz kitaplarında özellikle etkinliklerde uyumsuzluk söz konusudur..

D. Ortak ele alınan beceri dilbilgisi becerisi olduğundan dilbilgisi konularını ve dağılışı biçimlerini karşılaştıracacağız.

Sarf u Nahv kitabında ele alınan konu başlıkları olarak; Zamir, Mastar, Fiil, Fail, Mefuller, Ahval-i isim, Temyiz, Hal, Zarf, Edvat, Nida.

6. sınıf ders kitabında ise dilbilgisi konusu olarak; Ses bilgisi, Sözcük türleri... Anlama ve anlatma becerileri konusu olarak, “Sözcükte Anlam” başlığı altında ele alabileceğimiz konular; Yazma becerilerinin konusu olarak “ Noktalama İşaretleri ve Yazım Kurallarını” sayabiliriz.

E. Bir diğer fark ders kitaplarının içeriklerinin hazırlanış şeklinde görüyoruz.

Sarf u Nahv kitabında konular gramer kitapların da var olan işleniş biçiminde işlenmiş. Her konunun işleniş hemen hemen aşağıdaki sıralamaya uygun olarak yapılmış.

1. Konuya giriş ve konu ile ilgili bir örnek.
2. Konunun tanımı
3. Konunun alt başlıkları, ve izahları
4. Konu ile ilgili “Temrin” başlığı altında sayfaların alt kısımlarında alıştırma ve örnekler
5. Genel akış içerisinde konunun diğer konularla veya alt başlıkların diğer alt başlıklarla ilgili varsa karıştırılabilecek noktalar “ihtar” şeklinde belirtilmiş.
6. Konu ile ilgili dilimizde kullanılan “Arapça” kullanımlara yer verilmiş.

6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda ise öncelikle bütün konuları kapsayacak temalar ve alt temalar belirlenmiş ve konular bu temalara dağıtılmış. 6. Sınıf kitabı 6 ana tema ve onun alt temalarından oluşmuş. Bu temalara uygun örnek metinler seçilmiş. Seçilen örnek metinlerin içeriklerine uygun metni anlama, metni anlatma, metinden hareketle

yeni metinler yazma ve konu ve metne uygun konuşma etkinliklerine yer verilmiş. Dilbilgisi konuları metinlerin sonlarında dilbilgisi başlığı altında şu şekilde işlenmiş.

6.sınıf ders kitabında ise;

1. Öğrenci çalışma kitabında konu ile ilgili bir etkinlik verilmiş. Öğrencinin etkinliği uygulayarak konu ile ilgili tanıma gitmesi amaçlanmıştır.

Bu etkinlik ile ilgili öğretmen kılavuz kitabında ise öğrencinin ulaşması hedeflenen tanıma götüreceği yönergeler verilmiştir.

2. İlerleyen metinlerin sonunda konu ile ilgili varsa alt başlıkların etkinlikleri verilmiştir.

3. Diğer konularla işlenen konunun bağlantısı veya farkları etkinliklerle kavratılmaya çalışılmış.

Bu anlattıklarımızı her iki kitapta da ortak işlenen konu olan zamir konusu üzerinde kısaca açıklayalım. Zamir konusu;

Tarif ve izah başlığı ile konunun tarifi yapılmıştır.

Zamirlerin alt başlıkları örneklerle anlatılmış.

Alt başlıklarda var olan önemli fark ve benzerlikler “faide” olarak belirtilmiştir.

Arapçadan dilimize giren zamirler “Arabî zamirler” başlığı altında işlenmiştir.

Temrinlerle de konunun pekiştirilmesi için örnekler ve alıştırmalara yer verilmiştir.

6. sınıf ders kitabında ise;

Bir etkinlik ile öğrencinin zamir olarak kullanılan sözcükleri ve anlamlarını fark etmeleri ve bu bilgilerden hareketle zamirin tanımına ulaşılmaya çalışılmış. Bir başka etkinlikte zamirin alt başlıklarının ve anlamlarının ne olduğu sezdirilerek kavranmasına çalışılmış.

Bir etkinlik ile zamirin metin içinden buldurularak konunun pekiştirilmesine çalışılmış. Kitabın ilerleyen sayfalarında ise zamir ile sıfat arasındaki farkın anlaşılması amaçlanmıştır.

F. Bir diğer farkı işlenen konuların içeriklerinde görüyoruz.

Sarf u nahv’de bütün konular en ince ayrıntısına kadar işlenmiş. Konunun içeriği, alt başlıkları, diğer konularla fark ve benzer yanları, örnekleri ve konunun Arapçadaki benzer olup dilimizde kullanılan örnekleri verilmiş.

6.Sınıf Türkçe ders kitabında ise konular daha yüzeysel işlenmiş. Müfredatın da amacı doğrultusunda (konuyu anlatıp öğretme yerine konuyu sadece sezdirmek) kitapta konular sadece sezdirilmeye çalışılmış. Detaylar işlenmemiş konunun teferruatı üst sınıflara bırakılmış.

Sonuç olarak 6 yıllık ilkokullar için 1915 yılında çıkartılan müfredat programında sabah okutulacak dersler arasında gösterilen “Türkçe, Kıraat, Sarf Nahiv Dersi Kitabı” olarak okutulan kitapta Türkçe dil becerilerinden sadece dilbilgisi becerisinin işlendiğini; işlenen dil bilgisi becerisi konularının sayı bakımından fazla olduğunu; konularında ayrıtlı bir biçimde işlendiğini gördük. Bu çalışmanın sonunda öğrencilerin gramer bilgilerinin üst düzeyde olduğu görüldü.

8 yıllık zorunlu eğitimin 6. Sınıf öğrencileri için hazırlanan Türkçe ders kitabında ise Türkçe dil becerilerinin tamamının (okuma, konuşma, dinleme, yazma ve dilbilgisi) işlendiğini; dilbilgisi konularının sayı bakımından daha az olduğu; konuların fazla ayrıntıya girilmeden yüzeysel işlendiğini gördük. Öğrencilerin gramer bilgilerinin 20. Yüzyılda ilk çeyreğinde aynı düzeyde eğitim gören öğrencilere nazaran daha alt seviyede olduğu görüldü.

KAYNAKÇA

- CİCİOĞLU, Hasan (1985) , “Cumhuriyet Döneminde Program Geliştirme Çalışmaları” , <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/sayi54-55/akbaba.htm>
- DERLEME SÖZLÜĞÜ (1993), TDK Yay., Ankara.
- DEVELİ, Hayati (2006), **Osmanlı Türkçesi Kılavuzu 1**, Kesit Yayınları, İstanbul.
- YAVUZ, Şeref (2002) , **Rifat’ın Hace-i Lisan-ı Osmani’nin Çeviri Yazısı** , Bitirme Ödevi , Danışman Yard. Doç Dr.. Cevdet ŞANLI
- DURAN, Sinan (1999), **Orhun Yazıtlarının Transkripsiyonu**, Bitirme Ödevi , Danışman Yard. Doç. Dr.Çağrı ÖZDARENDELİ
- MERCİMEK, Serap (2001), **Selim Sabit’in Nahv-i Osmani Adlı Eserinin Çeviri Yazısı**, Bitirme Ödevi , Danışman Yard. Doç Dr.. Cevdet ŞANLI
- DÖNMEZ, İbrahim (2001), **Ahmed Cevad’ın Lisan-ı Osmani Çeviri Yazısı**, Bitirme Ödevi , Danışman Yard. Doç Dr.. Cevdet ŞANLI
- EBRULİ SÖZLÜK <http://www.ebrulisozluk.net/>
- İLKÖĞRETİM MÜFREDATININ TANITIMI , [“http://ttkb.meb.gov.tr/”](http://ttkb.meb.gov.tr/)
- TARAMA SÖZLÜĞÜ (1995), TDK Yay., Ankara.
- TÜRKÇE SÖZLÜK (1998), TDK Yay., Ankara.
- YENİ TARAMA SÖZLÜĞÜ (1983), TDK Yay., Ankara.

EKLER

Ek 1. Ahmed CEVAD'ın "Sarf U Nahv" adlı eserinin orijinal fotokopisi

Ek 2 Ahmed CEVAD'ın "Sarf U Nahv" adlı eserinin transkripsiyonu

ضمير

ايضاح — بعضاً براسم ذكر ويا تكرر ايديله يرك اونك يرينه
ديگر بركله قوللائيير .
مثلاً : احمد هرگون هم مکتبه گيدييور ، هم باياسته يارديم ايديبور ؛
(او) غيرتلي برچوجو قدر .
عباره سنده (او) کلمسي احمد اسمنک يرينه قوللائييلمشدر . ايشته
بوکلله ضمير دينايلير .

تعريف — اسمک يرينه قوللائييلان کله ره ضمير نسيما اولونور .
۱ — ضميرل آق نوعدر :
۱ — ضمائر شخصيه ، ۲ — ضمائر اضافيه ، ۳ — ضمائر ملكيه ،
۴ — ضمائر اشاره ، ۵ — ضمائر فعليه ، ۶ — ضمائر مهمه .

شخصلر — کيت — مرجع

۲ — ضميرلرده اوج شخص منصوردر :
۱ — منکلم (لاقيردي سويله ين شخص) ،
۲ — مخاطب (لاقيردي يي ديگله ين شخص) .
۳ — غائب (کنديسندن بحث اولونان شخص) .
۳ — ضميرلرده کيت موجوددر . يهني ضميرل يامفرد ويا جمع
اولولير .

۷ -- تعظيم مقامىدا (سن) يېرىنە (سىز) قوللانمايىز .

ضماير اضايفه

۸ -- اشخاص ئلتەبە مضاف اسملارنىڭ نھايتتە كىتىرىلەن ضميرلردى ؛
اونلردە شونلردى :
م ، ك ، ي ، وسى ؛ كىز ، ي ، سى ، وبالرى .

مثاللىر :
كىتابى (بىگا مائىد كىتاب) ؛ كىتابىڭ (سىكا مائىد كىتاب) ؛ كىتابى
(اوكا مائىد كىتاب) ؛ كىتابىز (بىزە مائىد كىتاب) ؛ كىتابىڭىز (سىزە مائىد
كىتاب) ؛ كىتابلىرى (اونلرە مائىد كىتاب ويا كىتابلىر) .

ضماير اضايفه داخلى اولدقلىرى كىلەنك صوتى حرفى كىسره ايله
حرىكەلدىر بىرلىر . كىلە حرف صائت ايله نھايت بولىورسە غائبە (ى)
يېرىنە (سى) كىلىر ؛ چانطەسى كىلى .

فائەمە -- غائبە مضاف اولان كىلە مفعول بە ، مفعول ايله ، مفعول
فيه ، مفعول عنە اولاجى اولورسە زائىد بر (ن) كىلىر .

قاردهشى ، قاردهشى ، قاردهشە ؛ برادىرى ، برادىرى ، برادىرىدىن
كىلى .

بېشىشمەين حرفلردىن سوڭرا (ى) نىڭ حذفى شايلان تىجىر بىزدىكلىدىر ؛
مثلا :

برادىرى ، اونى يېرىنە برادىرى ، اونى دىبىە يازملىدىر .

فائەمە -- غائبە ضمير اضايفى نامى وىردىڭىز (ى) ملكىت ويا

نسبت بيان ايتىمىن اضايفلردە ضمير اولماز ، مضاف اداق اولور :
ارمۇد آغاجى ، بروسە ولايتى ؛ كىلى .

۸ -- ضميرلر ھانكى اسمىڭ يېرىنە كىلىرسە او اسمە ضميرنىڭ
سرجى تىسمىە اولونور .

ضماير شخصيه

۵ -- ضماير شخصيه شونلردى :

مفرد متكلم : بن ، جمع متكلم : بىز
م مخاطب : سن ، د مخاطب : سىز
م غائب : او ، د غائب : اونلر

ضماير شخصيه نىڭ مۇكەد صورتلىرى دە واردىر :
مفرد : كىندىم ، كىندىڭ ، كىندىسى .
جمع : كىندىمىز ، كىندىڭىز ، كىندىلىرى .

ضميرلر احوالى

۶ -- ضميرلر اسملر كىلى مضاف حاللرە كىرلىر :

جمع	غائب	متكلم	غائب	مخاطب	متكلم	مفرد
اونلر	سنىز	بىز	او	سن	بن	مجرد
اونلرنىڭ	سىزنىڭ	بىزنىڭ	اونىڭ	سنىڭ	بىنىڭ	مضاف ايله : بىم
اونلرى	سىزى	بىزى	اونى	سنى	بىنى	مفعول بە : بىنى
اونلرە	سىزە	بىزە	اوكا	سكا	بىگا	مفعول ايله : بىگا
اونلرلارە	سىزگلەرگە	بىزملە	اونىڭلارە	سنىڭلارە	بىڭلارە	مفعول مەھ : بىڭلارە

ضماثر اشاريه

- ۱۳ -- اشارته خدمت ايدن ضمير لردر .
 مفردده : بو ، شو ، او ؛ جمعه : بونلر ، شونلر ، اونلر ؛ كملرلى در .
 ۱۴ -- بوكملر اسملرله برابر بولونقلرى زمان صفات اشاريه اولورلر ، اسملردن اوزاق بولونوب اونلر يرينه ويا بر جلدن عوض اولهوق قوللايلىمش اولورلرسه ضماثر اشاريه اولورلر .
 چو جوقلر بك خيزلى قوشورلر ، بونلر سويله يكيگزه صوصونلر ؛ جمعه سنده كى (بونلر) ضمير اشارى اولور ، مى جملى اولان چو جوقلر كى يرينى طولتقده ومدلوللر ينه اشارت ايتكده در .
 ديگر مثال :
 كره ارض دوز ؛ بو ، فنا مثبت در .
 جمعه سنده كى (بو) ضمير اشاريدر . (كره ارضك دونه سى) جمعه سنده يرينى طولتقده و بو جمه نك مفهومه اشارت ايتكده در .
 ۱۵ -- (او - اونلر) كملرلى مى ضمير شخصى ، مى ضمير اشارى اولور . مى جملى جمعه عيناً مذكور ايسه ضمير شخصى ، قريه ايله آكلاشيلير ايسه ضمير اشارى اولور :
 بدر يگنر دونانما اعانه سنه بيك غروش ووردى ؛ او ، حيتلى بر ذات در .
 جمعه سنده كى (او) ضمير شخصى در ، چونكه مى جملى اولان (بدر يگنر) كلامده عيناً موجود در .
 كره ارضك دونديگنه اينايورميسگنر ؛ - او ، بجه محقق برشى در .

فقط ملكيت ويا شديتله نسبت مغاليرى مفيد اولدئى زمان ضمير

اضافى اولور .
 احمد كئيدى ، كتابى بوراده قالدى ؛ جمعه سنده كى (كتابى) كله سنك نهايتمه كئيريلن (ي) ضمير اضافى در . چونكه : (احمده مائد كىتاب) صورتمه قابل تحويرل اولوب (احمد) اسمك يرينى طولتدئى آشكار اولور .

ضمير ملكى

- ۹ -- ضمير ملكى (كى) دن عبارتدر . ملكيت ونسبت افاده ايدور . ضماثر شخصيه نك ويا اسملر ك مضاف الهينه داخل اولور :
 بنجى ، سنسكى ، اونسكى ؛ زمى ، سزكى ، اونلر كى ؛ احمد كى ، كئى .
 ۱۰ -- ملوك اولان شير ويا منسوبلر بردن زياده اولورسه (كى) يرينه (كىلر) قوللايلىر : زمكىلر ؛ كئى .
 ۱۱ -- ضمير ملكينك مى جملى آكئوربا مذكور اولور :
 بو درمك فسى در ، سزكى زده در ؛ جمعه سنده اولدئى كئى كه بوراده ضمير ملكينك مى جملى (فس) كله سيدر : سزك فسك زده در ؛ تقدير تده در .
 ۱۲ -- ضمير ملكينك لاحق اولدئى كملر بر اسم مضاف كئى احواله كيرد :
 بنسك ، سنسكنه ؛ احمد كى ؛ الخ . كئى .

بری، بریسی، دیگری، اوبری، بهری، هربری، فلان، بعضیسی،
کیسی، نه، هرزه، برچونگی، برقاچی، برطاقی، کافسی، جملهسی،
خیلیسی، عینی، طبعی، هیچ بری، کیمسه، کیم، کیمار، هانگیسی
(تقیسی).

عربی ضمیرلر

۱۸ - بعضی عربی ضمیرلر لسانمزده نادراً مستعملدر .

استعماللریده مطلقاً عربی عبارلر آره سندهد :

۱ - انا - بن . بولگه (أنه) اوقونور .

مثال : أنا الحق .

۲ - أنت = سن . مثال : أنت التواب الرحيم .

۳ - هو - او (مذکر) .

مثال : ياهو ! هو الخلاق الباقی .

۴ - هي = او (مؤنث) . مثال : کاهی حقها .

فانده - بودورت ضمیر، شخصی در . دیگر عربی ضمائر شخصییه
شونلردر : نحن (بز)، اتم (سز)، هم (اونلر) .

تمرین - ۱ . معتزملر داخلنده کی ضمیرلری تحلیل ایدیکر .

(مملکتسز) نه قدر کوزلدر . (کتابکتر) یک فانده لیدر .

هر زمان (درسکیزی) ائی بیلیورسکیز) ، (اونکچون) مکافاتی
(سز) (آلیورسکیز) . حسن (درسی) بیلیگکندن آفرین آله حق .

(بابامه) بر مکتوب (بازبیورم) ، پتیرنجه سواقانه (چقارز) اوکوز
حیوانات اهلنه ناک فانده لیسیدر ؛ قبر ایشلرینک اکثرینی (او)

جمله سنده کی (او) ضمیر اشاریدر، مسجعی عیناً مذکور اولوب قریبه
ایله مستفاد اولان (کره ارضک دوندیگی) جمله سنی تمویض ایتمکدهدر .
فانده - ضمائر اشاریه، ضمائر شخصییه کی مختلف حالله کیرر .

ضمائر فعلیه

۱۵ - فعللرک نهایتنه علاوه اولونان ضمیرلردر که فاعلنن عوض
اولورلر یعنی فاعلک یرینی طوتارلر .

ضمائر فعلیه شونلردر :

مفرد متکلمده : م ؛ جمع متکلمده : ز و یا (ک، ق) ،

و مخاطبده : ک و یا سک ؛ جمع مخاطبده : کتر و یا سکتزدر .

غائب ایچون معین بر ضمیر فعلی یوقدر . صیغه وزمانه دلالت ایدن
متهالر شخصییه دلالت ایدرلر .

کلیور، گلدی، گله جک ؛ فعللر نده کی (یور، دی، جک) متهالر
غالبهده دلالت ایدرلر .

۱۶ - متکلم و مخاطبده فاعلک مذکور اولماسته لزوم یوقدر .
آنجا قی تا کید طریقیه فاعل اولان ضمیر شخصییلر ذکر اولونه بیلیر :

بن کلدیم ، سن کلدک کیچی

فانده فاعلک مطلقاً مذکور اولماسی لازمدر : احمد گلدی ؛ کیچی .

ضمائر مبهمه

۱۷ - اسماری مبهم بر صورتده تمویض ایدن ضمیرلردر . باشلیجیلری
شونلردر :

سنه ايمه) ، ، ، كزى سويگنر . ، ، ، مملكتمده
 شهرت قازانه ماز . بونيهاده ، ، حانندن نمون دگيدار . ، ، نك
 كندىنى تقييد ايمهسى نادر اولور .

مصدر

۱۹ — توركجهده ، مصدرلر (ملك) ويا (مق) ايله نهايتله نيرلر ؛ بر
 د ايش ، ، ، بر ، ، حس ، ، ، بر ، ، تاتر ، ، ، ويا بر ، ، حال ، ، دلالت ايدرلر :

يازمق (ايش) ، ، آجيمق (حس) ، ، گوجنمك (تاتر) ، ، اوتورمق
 (حال) گيبي .

مصدرده ، ، ملك ، ، ايله ، ، مق ، ، منها نامى آليز . حذقندن سوگرا
 آرتان قسهده ماده اصليله ، ، نسميه اولونور . بوتون فعللر بوماده اصليله دن
 اشتقاق ايدر .

، ، ملك ، ، ايله نهايتله نين مصدرلره (خفيف) ، ، ، مق ، ، ايله نهايت
 بولانلره (ثقیل) مصدر تمير اولونور .

بسيط و صركب مصدرلر

۴۰ — مصدرلر ، ، اكتر يا بر كله دن عبارت اولدينى حاده بعضاده
 ايكي وداها زياده كله دن تركب ايدرلر . بوگنا نظراً مصدرلر : ، ، ، بسيط ،
 و صركب ، ، نامى آليزلر .

يازمق ، ، گلمك ؛ (بسيط)

تحرير ايمك ، ، واصل اولمق ؛ (صركب)

۲۱ — صركب مصدرلر تشكىلنه خدمت ايدن بر طاقم بسيط

كورور . اوگوزك بوتون قوتى (اشتمده) و (اموزلرينيك) عضلاتنده در .
 جان صيقتيسى (نداويسى) چاليشمق اولان بر خسته لكدر . كوچوك
 قوشلر حشراتى تخريب ايدرلر ، (اولنره) دو قوق نامالى يز . .
 تمرين — ۲ . معترضه لر داخلمده كي ضميرلر تخیيل ايديرگنر

و صر جملرني كوستريگنر :

ديلسنر نك ديلى (بالانچينسك كنگندن) ، ، صاغيرك قولاغنى (منافقك كنگندن)
 دها ايدير . حقيقت خطا ايله مبارزه ايتديكى زمان (اونك) غلبه
 چاله چنگندن امين اولمايدير . مسروق بر آشك ايجون ايكي خيرسز (برى
 بريله) غوغا ايديبوردى : (برى) (اونى) صاقلامق (اوبرى) صاتمق
 ايسته بوردى . طونه نهرينك منصبى قارا دگيزده ، (واردار گيكي) ايسه
 آق ده گيزده در .

تمرين — ۳ . معترضه لر داخلمده كي اسملر برينه مناسب ضميرلر
 قوللانگنر .

فناقلره آنچاق (فناقلردن) قاچارق غالب گلمك ممكن در .
 فنالق كوكلكشدكدن سوگرا (فناقلدن) قورتولمق كوچ اولور .
 نيل مصر واديسنى باشدن باشه قطع ايدر . هر سنه منتظماً فيضان
 ايدرلك (مصر واديسنى) فيض بخشما سولرى آنتنده براقير . حاصلى
 مصر واديسنك (سعادتى (نيل) نامين ايدر .

تمرين — ۴ . معترضه لر داخلمده كي كله ره ايجاب ايدن ضمير
 اضافيلرى ويريگنر .

تمرين — ۵ . طيرناقلر برينه مناسب ضمائر مهمه قوللانگنر :
 ، ، بي سه من . كنديكه راضى اولمايدينك معامله يي ، ،

- ۲ -- سىماي اصوانك نىايته (ده) ويا (دا) علاوسىبه :
 فيصىلداق ، چاتىردامق ، ايكىلدهمك ، كىي .
 ۳ -- (لن) ويا (لان) علاوسىبه :
 صالحى اسمندن - صالحلانق ؛
 كدر ، كدرلنك ؛
 سس ، سسلىك ؛
 آياق ، آياقلانق ؛ كىي .
 ۴ -- (ه) ويا (ا) علاوسىبه : قان اسمندن قاناق ؛ كىي .
 ۵ -- (سه ، سا ، مسه ، قسه ، قسا) علاوسىبه :
 صوسامق ؛ آزىسامق ؛ بنىسه مك ؛ قانىقسامق ؛ كىي .
 ۶ -- اسىك نىايته ساده چه مصدرلك متهاسنى علاوه ايدىرلك :
 آخرىق ؛ توزومق ؛ كىي .

صفتلردن مصدر تشكيلى

- ۲۴ -- بعضى صفتلردن دىخى ، اداىر علاوسىبه ، ساعى اوله رىق
 مصدرلر تشكيل اولونه بىلير . اصوللى زىرده تعداد اولونور :
 ۱ -- (له ، لا) علاوسىبه :
 كنىش صفتدن - كنىشه مك ؛
 اختيار صفتدن - اختيارلامق ؛ كىي .
 ۲ -- سا كنى (ل) علاوسىبه :
 اينجه لك ؛ قىصالق ؛ كىي .
 ۳ -- (لن ، لان) علاوسىبه :
 كوزه لنك ؛ زهوزه كلنىك ؛ كىي .

- مصدرلر واردور ؛ بونلره (افعال معاره) ياردىمچى فعللى تامى وىرىلير .
 ياردىمچى فعللرلك باشلىجه لى : ايتك ، ايله مك ، اولق ، قىلىق
 بويورمق در .
 ۲۲ -- برفىلك ائىناي تىرىقىده بعضى زمانلرلىك تشكيل ايجون
 « فعل جوهرى ، دىيلىن بر فىلك معاروتته مراجمت اولونمقده در .
 بوفىل جوهرى « ايتك » فعلى اولوب مصدرى غير مستعمل در .
 فعل جوهرى معاروتته تشكيل ايدىلن زمانلره « مركب زمان ،
 دىيلىر .
 ۲۳ -- بعضى اسلردن ، اداىر علاوسىبه ، ساعى اوله رىق مصدرلر
 تشكيل اولونه بىلير . بوخصوصده مستعمل اولان اصوللر بروجه آتى
 كوستىلير :
 ۱ -- (له) ويا (لا) علاوسىبه :
 « اوتو ، اسمندن - اوتوله مك ؛
 « دىش ، « - دىشه مك ؛
 « آرشىن ، « - آرشىنلامق ؛
 « طاش ، « - طاشلامق ؛ كىي .
 فامه -- (له) ويا (لا) اداىرلى كونك بعضى واقانه ولسه نك
 بعضى موسسارىنه دلالت ايدن اسلرده داخل اولور :
 كىجه له مك ، آقشاملامق ، صباحلامق ، قىشلامق ؛ كىي .
 فامه -- بو اداىرلر بعضى سىلرلك تقلدىنه خدمت ايدن كلدره
 داخل اولور :
 چاتلامق ؛ ائلامق ؛ كىي .

- ۳۶ -- مصدر لر دىن اوج نوع قىاسى و مختلف اصوللرله سماعى اسملر دىخى تشكيل اولونه بيلير .
- مصدر لر دىن تشكيل ممكن اولان قىاسى اسملر شونلردر :
- ۱، مصدر تخفيفى ويا اسم مصدر : ماده اصليه به «مه» ، ماء ، كتيبه روك تشكيل ايديلير :
- كز مه ، بيله ، اوقوما ، يازما ، كبي .
- ۲، مصدر تا كيدى . مصدر لك نهايته ولك ويالق ، كتيبه روك تشكيل ايديلير :
- كز مكلك ، بيلمكلك ، اوقومقلاق ، يازمقلاق ، كبي .
- ۳، مصدر نوعى ويا حاصل مصدر : ماده اصليه به «ش» ، كتيبه روك و ماده اصليه نك صوتك حرفى آهنگه كوره حر كاه يه روك تشكيل ايديلير :
- كز باش ، كولوش ، اوقويوش ، يازيش ، كبي .
- فائده -- بواج نوع اسمده مصدرلق باقيدر . چونكه منفيلى اولدينى كبي بىضا مفعولده آله بيلير ، مثلا :
- كز مه مكلك ، يازما ، سويلاه ميبش ؛ دينديكى كبي .
- بورالرده دولاشماسى ، درسنى اوقويوش ؛ صورتنده دىخى مفعوللرله برابر استعمال اولونه بيلير .
- ۳۷ -- مصدر لر دىن سماعى اوله رق تشكيلى ممكن اولان اسملر لك انواعى ده شونلردر :
- ۱ -- ماده اصليه نك صوتك حرفى آهنگه كوره حر كاه يه روك نهايته
- ۲، كتيبه روك تشكيل ايديلن اسملر :
- آلم ، صايم ، قوروم ، قويريم ، بيم ، ديلم ، قيلم ، كبي .

- ۴ -- (لئش ، لاش) علاوه سيله :
- ايلشمك ؛ چير كينلشمك ؛ قولاشمق ؛ قابلاشمق ؛ كبي .
- ۵ -- (لك ، لات) علاوه سيله :
- چير كينلشمك ؛ اختيلاشمق ؛ كبي .
- ۶ -- صفندن بر حرف حذفيه :
- بويوك صفندن -- بويومك ؛
- صوغوق صفندن -- صوغوق ؛
- اوزاق صفندن -- اوزامق ، كبي .
- ۷ -- رنك كوستن صفتره - آكتر يا بعضى تبدللردن صوكره - در ، علاوه سيله :
- قارا ، قارارمق ، قيزيل - قيزارمق ، آق - آقارمق ،
- صارى - صارارمق ، ييشيل - ييشرمك ، مور - مورارمق ، كبي .
- ۸ -- صفنك نهايته آدات مصدر لك علاوه سيله :
- قورو - قورومق ، كبي .
- ۹ -- صفنك نهايته دگيشديره روك :
- بلى - بليرمك ، سميز - سيزمك ، كبي .
- ۱۰ -- صفنك نهايته وك ، ويا «مق» ، علاوه سيله : كچيكلك ، آچيقمق ، كبي .

مصدر لر دىن اسم تشكيلى

- ۲۵ -- مصدر لر اساساً اسم حكمنده در . اسم كبي احواله دوجار اولورلر ؛ يلكيز مضاف اليه و مضاف اولالار :
- كلمك (مجرد) ، كلمكى (مفعول به) ، كلمكه (مفعول اليه) ؛ كبي .

مادە اصلىيە نىڭ صوڭك حىزىنى خىزىدە ئىشكىل ايدىلدىكى دە واقىدەر:

قايلىق دىن - قايى كىيى .

۶ - مادە اصلىيە دە تى ، نى ، ويا ، تى ، تو ، علاوسىلە ئىشكىل ايدىلدىن اسىلر :

صىقىق ، كىرىق ، چىقىق ، اوزونىو ، قورونىو ، قارارى ، كىيى .

۷ - مادە اصلىيە ، شىوونىڭ ايجانە كورە دە كىچ ، قاج ، اج ، چ ، غىچ ، علاوسىلە ئىشكىل ايدىلدىن اسىلر :

سوركىچ ، قىصقاج ، قىصاج ، اوصالچ ، سوينىچ ، پانلاننىچ ، كىيى .

فانده - جاق ، كىتورەلەرك اسم ئىشكىل ايدىلدىكى دە واقىدەر :

صالىنچاق كىيى .

۸ - بر سس قىلدىلدىن كىلەرە دە دى ، ويا ، تى ، تو ، علاوسىلە ئىشكىل ايدىلدىن اسىلر :

چانوردى ، طاقدىدى ، كوردوتو كىيى .

مصدرلردىن صىفت ئىشكىلى

۲۸ - مصدرلردىن اوج نوع قىاسى وختىلف اصوللارە سامى صىفتلر ئىشكىل اولونور . قىاسى اولەرق ئىشكىل ايدىلنلرە (فرەق فەل) دىخى دىنبر :

اولنلرە شونلردر :

۱ - مادە اصلىيە ماقبلى مفتوح ەن ، ويا ە ان ، ، ە ين ، ويا ە يان ، علاوسىلە ئىشكىل ايدىلدىن فرەق فەل :

كەن ، يازان ، دىلەين ، اوقويان ، كىيى .

۲ - مادە اصلىيە ە مش ، علاوسىلە ئىشكىل ايدىلدىن فرەق فەل :

كەش ، يازمش ، قىرلىش ، اوقومش ، كىيى .

۱۸

۲ - مادە اصلىيە نىڭ صوڭك حىزىنى شىرەپە موافق سوروتدە خىر كەلەپەرك و نىھايەتتە ەك ، ويا ە قى ، كىتورەرك ئىشكىل ايدىلدىن اسىلر :

دىلك ، اوفورورك ، اوكسىورورك ؛

صارىق ، آقىرىق ، قايىق ؛

قوناق ، ياتاق ، بىچاق ؛ كىيى .

فانده - مادە اصلىيە حرف صائىتە نىھايەت بولورسە ەك ، ويا ە قى ، دوزخوردون دوزخورپە علاوہ اولونور :

الەك ، آداق ؛ كىيى .

۳ - مادە اصلىيە ە مە ، ويا ە ما ، كىتورەرك ئىشكىل ايدىلدىن اسىلر :

قازما ، تىپە ، يازما ، صالدىرما ، دولما ، باصما ، صارما ؛ كىيى .

فانده - بو اسىلر كە مصدر تىخىفىلردىن فرەق منى اولە ماملەلردىن عبارتدر .

۴ - مادە اصلىيە آھنىڭ ايجانە كورە : ەكى ، كو ، كى ، كى ، كو ، قى ، قو ، غى ، غو ، آدانلرتدىن برىنك علاوسىلە ئىشكىل ايدىلدىن اسىلر :

كسىكى ، سىركى ، سوزگو ، سوزگو ، چاننى ، بورغو ، باصقى ، ياننى ؛ كىيى .

بىضاً مادە اصلىيە دە اسقاطىلە دە ئىشكىل اولوندىنى واقىدەر :

اوپومقندىن - اويوقو ؛ كىيى .

بىضاً كەلەك نىڭ آھنى كىشىدىرلەرەرك ئىشكىل ايدىلدىكى دە واردر :

بىچمك دىن - بىچقى ؛ كىيى . مع مافىە بىچكى ، دىخى لغتدر . ملبوسات بىچمك خىصوصندە قوللانلىر .

۵ - مادە اصلىيە ە ى ، ويا ە و ، كىتورەرك ئىشكىل ايدىلدىن اسىلر :

صاننى ، يازى ، دىزى ؛ قورقو ، قوشو كىيى .

فائده — بوشكلده اولان كلهلك بضرلى هم صفت هم اسم اولور.
ديوارك دليجى ، دليك ديوار ، جاماشيرك سوكوكى ، سوكوك
جاماشير ، كيجي .

۲ — ماده اصليه به كين ، كين ، غين ، قين ، كون ، خون ،
قون ، كن ، قان ، فان ، حرفلردن برينك علاوسيه تشكيل ايديلن
صفتلر :

پيشكين ، ازكين ، دالغين ، شاستين ، صولغون ، جوشقون ، وشكون ،
سوركون ، ايتشكن ، چكيشكن ، اونوتقان ، البيرقان : كيجي .

فائده — بوآدات وق ، ك آهنگ وشيوه به كوره نلفظ ايدلسيه
ون ، دن عبارتدر .

ق ايله ك وياغ ايله ك مفتوح اوقويدني زمان صنتك مناسنده
مبالغه فكري آكلاشير : ايتشكن ، چكيشكن ، اونانان ، كيجي .

۳ — ماده اصليه به كيج ، غيج ، كيج ، قاج ، آداتلردن برينك
علاوسيه تشكيل ايديلن صفتلر :

بيلكيج ، طالنج ، اوتانلاج ، كيجي .

۴ — ماده اصليه نك نهايته يا دوضريدن دوضرى به ويخود اولدن
برحرف حذف ايتدكدن صوگرا « ي ، و ، كتيهرك ييلان صفتلر :
صيتي ، كيزلي ، صاقل ، دولو ، كيجي .

۵ — ماده اصليه به « مه ، ما ، علاوسيه ييلان صفتلر :
بازما ، باصبا ، طاقا ، دوقومه ، كيجي .

اخطار — بوشكلده كي كلهلر چوق دفعه هم اسم هم صفت اولور.

فائده — فعل معلومدن كلن فرع فعله « اسم فاعل ، فعل مجهولدن
كلنله ايسه « اسم مفعول ، نامى ويريلير .

۳ — ماده اصليه به ويچي ، وچي ، علاوسيه تشكيل ايديلن صفتلر:
يويچي ، صايچي ، آيچي ، ينيچي ، كورويچي ، بوزويچي كيجي .

فائده — بوويچنجي نوع صفتلر استعمالى كيتدكجه سماهى برحال
كسب ايتكدده در . يعنى هر فعلدن ويچي ، وچي ، آدائيه تشكيل ايديلن

صفت قوللايلماز بالعكس بعضى فعللردن اشتقاق ايدن بونوع صفتلر
صورت مخصوصه صاده وصفلاشم ذاتله دلالت ايدلر . مثلا : آيچي

دينلجه ابي نشان آنان ، ينيچي صفتلر ابي آه ، يين ، يويچي كلهسندن
عادي ييرعتي ويارالامق اولان ، كورويچي صفتلر ايسه كلين كوروكه

كيدن آكلاشير . حال بوكه بالفرض قائلق فعللردن مشتق اولان قاليجي ،
كلهسيه :

« بوآقسام بوراده قاليجي ، كيجي جملهلك تشكيل واستعمالى شيوه به
مغابردر .

مصدرلردن صفت تشكيلى

۲۹ — مصدرلردن سماهى اولهرق تشكيلى ممكن اولان انواعى ده
شونلردر :

۱ — ماده اصليه نك صوك حرفنى شيوه به كوره حر كاههرك
ونهايته وق ، ويا « ك ، علاوه ايلهرك ييلان صفتلر :

ازيك ، بوزوق ، چيشيق ، دليك ، سوكوك ، سونوك ، قيصيق ،
آتاق ، قاجاق ، قورقاق ، اورلك ، تيرهك ، دوشوك ، سوزوك ،

چاراشيق ، قاريشيق ، الخ . كيجي .

- ۳ - چورومك ، ديزمك ، دشمك ، دوشمك ، ديلهك ، ديلك ، دنهك ، سورمك ، ديگلهك ، ايگلهك .
 كون - كوش - كوندوز ؛ آي - آيدين - آيدينق ؛
 قوم - قومسال ؛ يوق - يوقسول ؛
 دلي - دليشم ، صاري - صاريشين ؛ ماوي - ماويش ؛ الخ .

مركب مصدرلر

- ۳۰ - مركب مصدرلر بر قاج نوع اولور باشليجباري شونلردر:
 ۱ - اادات علاوسيله اسم و صفتلردن تشكيل ايدين مصدرلر ؛
 گيجهلهك ؛ گنجاشمك ؛ الخ ، گي .
 فامه - اسملردن تشكيل ايدنلره (مصدر اسمي) ، صفتلردن تشكيل ايدنلره (مصدر وصفي) اساساً مصدر اولانلره ايسه (مصدر اصلي) نامي ويرييلر .
 اسمي ووصفي مصدرلر ك قفصلاقي سبت ايتشدر .
 ۲ - مصدر اقتداري : ماده اصليه (ه بيلمك) ويا (ه بيلمك) علاوسيله بايلير : گه بيلمك ، اوقويه بيلمك ؛ گي .
 منفيلري : (كله مەمەك ، اوقويه مامق) صورتنده اولوب بيلمك ماده سني احتوا ايتزلر .
 ۳ - مصدر تمجيلي : ماده اصليه (يورمك) و (بييورمك) علاوسيله بايلير : گلبيورمك ، اوقوييورمك ؛ گي .
 منفيلري مستعمل ديگلدز .
 ۴ - عربي ويا فارسي بركله و (ايتك ، ايلهك ، قيلمق ، بويورمق ، اولشق) افعال معاونه سيله بايلان مركب مصدرلر :

اشتقاق

ايضاح - كچن درسلك مطالعه سندن آكلاشيلير كه بركله دن چوق دفعه ديگر كلر تولد ايدر . ايشته :

تصريف - بركله دن باشته كلر ك تشكيل تولد ايتمه سنه اشتقاق نامي ويرييلر .

مثالر : صو - صولو ، صوجي - صولامق - صولاق -
 ديري - ديرلك - ديريلك .

اولو - اولوم - اولك .

باسمق - باصا - باصتي - باصديرما .

صالمق - صال - صالغين - صالديرما - صالاق .

صولمق - صولغوق - صولوق .

يايمق - ياتيقي - ياتاق - ياتسي ؛ ياتيرمق ، ياتيشمق ، ياتيشديرمق -

ديگر نادر مثالر :

كچمك - كچيد ، تومك - تونون - توتسو ؛ اود - اودون ؛

قايمق - قايبق ؛ اورمك - اوره كه ؛ يونق - يونغه .

تمزين - ۶ زيرده كي كللردن سامي وقياسي اوله رق اشتقاق مكن اولان كللري بولگنز :

۱ - قاريش ، ديش ، آديم ، بول ، سورگو ، كيليه ، قول ، قيش ،

صباح ، شكر ، سلام ، او ، صانجي ، آياق ، چيزي .

۲ - قاني ، صيقي ، بول ، دار ، گيش ، قالين ، ايجه ، يامان ،

قوجه ، اوزون ، قيصة ، بوبوك ، كوچوك ، يوكسك .

مضطر قاتلىق « مضطر اولىق » ، دىوانەبە دونىك « دىوانە اولىق » ، كېيى .
 تىرىن — ۷ زىردەكى كەلەردىن مىركىب مىصدرلار تىشكىل ايدىگىز :
 (۱) اقتىدارى شىكلە : بوبومىك ، ياقىق ، بېقىمىق ، يازمىق ، صارمىق ،
 قوشمىق ، كىزىمىك .

(۲) تىجىلى شىكلە : كىتىمىك ، اوتوردىق ، قاتلىق ، آتلامىق .

(۳) افادە ، تىجرىر ، اجرا ، ارسال ، اكرا ، حرمت ، ترچە .

(۴) نىياز ، تاراج ، مۇزدە ، بوس ، دىردىست ، مات ، تارمار ،

مىرج مىرج .

(۵) ئاتل ، دلشاد ، مىسر ، موفىق ، مظفر ، افزون ، دون .

(۶) فنالىق ، كوستىش ، قورنازلىق ، دوستلىق ، دىشلىك .

متعدى ، لازم

۳۱ — تورىكچە مفعول صىرىخ آلهىلىن فىلارە « متعدى » ،
 مفعول صىرىخە مىتاج اولمايلىرە « لازم » ، تىسمە اولولتور :

مىتلا « اوقومىق » ، فىلى متعدىر ، چونكى اوقونان برىشى كىندىسە
 مفعول صىرىخ اولدىق و بىرلەركە « خىزىتە اوقوبوم » ؛ مكىتوبى اوقوم ،
 دىيىلىر .

فقط « اوبومىق » ، فىلى لازمدر . چونكى مفعول صىرىخ آلهماز :
 « برىشى ويا برىشىنى اوبوبوم » ، دىيىلەسر .

لازم ناقص ، لازم حقيقى

۳۲ — مفعول غير صىرىخلاردىن « مفعول الە » ، آلان بىضى فىلار

تېلىغ ايتىك ، اېلەمىك ، بوبومىق ؛ مىنون ايتىك ؛ اېلەمىك ، قېلىمىق ،
 بوبومىق ؛ مىنون اولىق ؛ نماز قېلىمىق ؛ الخ . كېيى .

۵ — مىخلىق تورىكچە كەلەر و اقفال معاوانە واسطەسىلە بايىلان

مىركىب مىصدرلر :

اىلىك ايتىك ، كوستىش ايتىك ، يوق ايتىك ، وار ايتىك ، قارما
 قارىشىق ايتىك ، آلت اوست ايتىك ؛ كېيى .

۶ — كىندى اسمىلە وجودە كىتىلىن مىصدرلر :

مىك بىمىك ، اوبىق اوبومىق ، صابى صابىق ، يازى يازمىق كېيى .

۷ — اصلى مىصدرلارنىڭ نىپايتە (دە) علاومىسندىن سوگرا (ايتىك)

فىل جوهرىسىلە وجودە كىتىلىن مىركىب فىلار :

يازمىقىمىق = يازبومىم (اخبارىەنىڭ حالە معاادل)

يازمىقىمىم ايدىم = يازبومىم ايدىم (حكاىەنىڭ حالە معاادل)

۷ — اصلى مىصدرلارنىڭ نىپايتە « اوزرە » ، علاومىسندىن سوگرا

« ايتىك » ، فىل جوهرىسى و « اولىق » ، ياردىمىچى فىلى ايلە وجودە كىتىلىن

مىركىب فىلار :

يازمىق اوزرىمىق = يازمىقىمىم ياقىندىر ؛ كېيى .

۸ — فرىق فىل ، مستقىل ، مضارع برىدە « اولىق » ، فىل اعانەسىلە

تىشكىل ايدىلن مىركىب مىصدرلر :

يازمىش اولدىم ؛ يازەجى اولدىم ؛ يازماز اولدى ؛ كېيى .

قاندى — كورمىك ، چىكىمىك ، دونىك ، قاتلىق و آمىتالى مىصدرلردىن

بىضاً مىركىب مىصدرلر تىشكىلە خىدمەت ايدىن اعانە فىلارى كىمىندە اولور :

مىختى چىكىمىك ، مىختە مىتلا اولىق ، « خىستە دوشىمىك » و خىستە اولىق ،

۱ - مادە اصلىيەسى بىر ھىجلى اولان فەللىرىڭ تەدبىيەسى (دېر، دور) علاۋەسىلەدر : كۆلك ، كۆلدورمىك ؛ سەۋمىك ، سەۋدورمىك .

شاذلىرى : - تا ايله اولانلار -

آئىق ، سارقىق ، قورقق ، قورققى ، فەللىرىڭنن آقئىق ، سارقىقنىق ، قورقۇتۇق ، قورقۇتۇق ؛

صابتىق دىن « فاعلىڭ مەغۇبىياتى ھىقئە ، صابتىق » شاذ ،

« آخرى ، صابتىرىق » قىياسا ؛

- « ر ، ايله اولانلار -

اۈچقىق دىن اۈچۈرمىق ، ياتىق دىن ياتىرىق ، قاچىق دىن قاچىرىق ، ياتىق دىن ياتىرىق ، قوبىق دىن قوبارىق ، كچىمىك دىن كچىرىمىك ، ايجىمىك دىن ايجىرىمىك ، طاشىق دىن طاشىرىمىق ، پىشىمىك دىن پىشىرىمىك ، آشىق دىن آشىرىمىق ، چىقىمىق دىن چىقارمىق ، شىشىمىك دىن شىشىرىمىك ، دويىق دىن « شىباعت » دويورىق ، دويىق دىن « حىس ايتىك ، دويورىق ، كۈچىك دىن كۈچىرىمىك و كۈچۈرمىك .

- ئىختىلف صورتلەرلە اولانلار -

قالقمىق دىن قالدىرىمىق ، گىلىمىك دىن گىلىرىمىك ، گىنىمىك دىن گىندىرىمىك « ارىسال ، كىدىرىمىك » ازالە ، كۆرىمىك دىن كۆستىرىمىك « ارابە ، كۆردۈرمىك ، يالدىرىمىق ، ئىمىك دىن ئىمىرىمىك ، صىزىمىق دىن صىزىرىمىق ، دۈ صىزىدىرىمىق ، ، آزمىق دىن آزىتىق و آزدىرىمىق .

۲ - بىر فەللىڭ مادە اصلىيەسى مۇتەددى ھىجلى اولورسە تەدبىيەسىچۈن سوۈكە ھىرقە باقايلىر : « ھىرقە املا ، « ر ، ويا ، و ، اولورسە » ت ، باشقە بىر ھىرقە وارىسە « دېر ، دور ، علاۋە اولونور : بىكەلمىك دىن بىكەلمىك ، ھىرقە املا ، ؛

مۇتەدبىرلەر بىك مۇشاهىدەر . بونلار مەنى مۇتەدى ، لفظلا لازىم اولوب ، لازىم ناۋىس ، تىسبە اولونورلار .

مۇتلا : احمىدى كۆردم ؛ احمىدە باقم .

جەلەلرەندەكى « كۆردم و باقم ، فەللىرى مەنى بىرى بىرئىنە مۇشاهىدەرلەر .

ھال بولۇپ مەغۇل صرىخ آلان « كۆردم ، مۇتەدى ، مەغۇل ايلە آلان ، باقم ، لازىمدر . ايشتە « باقق ، بىر لازىم ناقتىدور . بىرى چاغىرىمىق ،

بىرىنە سىلىنىمىك ؛ بىرىنە خىدىمات ايتىك ، بىرىنە زىيارت ايتىك ؛ بىرىنە دوكتىك ، بىرىنە وورمىق (ضرب مەناسىنە اولدىنى زىمان) الخ . بولۇپ قىلىندىلار .

بولۇپ سىبىدىن لىسانىمۇزە مۇتەدى ايلە لازىمىك تەرىقىدە مەغۇل قەللىڭ آخىرە تىجاۋوزىيىسىنى ئاساس قىلىشقا مۇجىبۇرىيىتىنى ئىشكاردر . بىنا بىرىن فەللىرىمىزنىڭ لازىم ويا مۇتەدى اولمىسى تامامىيە سەئى كېيىدور .

ھىقىقى لازىم - مەغۇل ايلەدە ئالمايان فەللىرىدور : ئىسەمىك ، آقتىرىمىق ، اوكسورمىك ، الخ . . . كېيى .

تەدبىيە فەللىرى

۳۳۳ - بىر فەللى لازىمى قىياسا مۇتەدى ياتىق ئىمكىندىر : (اوبۇدوم) لازىم ايتكىن ، چوچومى (اوبۇتوم) مۇتەدبىر .

فەللى مۇتەدى بىرى بىر درجە داھا مۇتەدى قىلمىق دە ئىمكىندىر : باغچىبى قازدم ؛ باغچىبى قازدىرىم كېيى .

فەللى لازىمى مۇتەدى قىلمىق ويا فەللى مۇتەدىنىڭ درجەسىنى بولۇشىنىڭ ئىچۈن مادە اصلىيەنىڭ نەپائەتە (ت ، دېر ، دور) لاقىللىرىدىن بىرىنىڭ علاۋەسىلە اولور . بولۇپ لاقىللىرىدىن ھانگىلىنىڭ نە زىمان علاۋە ايدىلەجىكى ھىقئەكى قاعىدەلەرلە شاذلار آئىدە كۆستۈرۈلىشىدور .

معلوم ، مجهول

۳۴ — فاعل فاعلرینه نظر آده ایکی قسمدر : معلوم ، مجهول .
 بر فاعلک فاعلی عبارده مذکور و آدواتدن مجرد بر کله اولورسه
 او فعله « معلوم » ، بالهکس فاعلی عبارده مجهول بر اقلیمش و یا طرفندن
 آداتیه مفعول غیر صریح حالنده کتیریش اولورسه او فعله « مجهول » ،
 نامی ویریلیر .

منالار :

چو جو قلیری بوزاز ایینه کوندردک : « فاعل ضمیر فعلی ، مریحی
 بز اولدیلندن فعل ، معلومدر » .

چو جو قلی بوزاز ایینه کوندریلدی : « فاعلک یعنی کوندرنک کیم
 اولدیجی مجهول بر اقلیدیلندن فعل ، مجهولدر » .

چو جو قلی اوبینلری طرفندن بوزاز ایینه کوندریلدی . « فاعل یعنی
 کوندرن اوبین اولوب طرفندن آداتنک لوقبله مفعول غیر صریح حالنده
 ایراد ایدیلشدر ؛ فعل ، مجهولدر » .

معلومی مجهول قیلمق

۳۵ — بر فعل معلومی مجهول قیلمق ایچون ماده اصلیه سنک
 نهایتیه باقیلیر : صولک حرفی « ل » ، و یا « حرف املا ، ایسه « ن » ، باشقه
 حرف ایسه « ل » ، علاوه اولونور و ماقبلی آهنگ تلفظه مطابق صورتده
 تخریک ایدیلیر ؛

اوبومق دن اوبومق ، حرف املا ؛
 اوكسورمك دن اوكسورمك « ر » ؛
 آقصیرمق دن آقصیرمق « ر » ؛
 ایرگیلمك دن ایرگیلمك « ل » ؛
 آلیشمق دن آلیشیرمق « سائر حرف » .
 ۳ — درجه تعدیه یی یوکسلسنك ایچون اولجه « دیره ، دور » ، و یا
 « ر » ، علاوه ایدیش ایسه « ت » ، « د » ، علاوه ایدیش ایسه « دیره ،
 دور » ، استعمال اولونور .

چقارمق ، چقارتدیرمق ، چقارتدیرمق ، آلیشیرمق ، آلیشیرمق ؛ الخ .
 تمرین — ۸ مترض-ملر داخلده کی کلهلری جهلارک فاعلرینه
 مفعول ویریکیز :

دیندن بری و دگیز ، باقوروم ، تماشاسی ، بردورلو دویه ما یوروم .
 « قایم ، فایب ایتم . « او ، آرایوروم . « آدیجاری « دوضرو آتان
 « مقصدی ، جابوق ایره ر . شو دستی دولو ایسه « او ، پوشاتنگیز .
 « آکین ، یچمک زمانی گلدی . « بن ، درد یا تمقن نه چقارار ؟
 « درسنگیز ، آبی بیلمه دیکگیزدن « جزا ، کوره چکسنگیز .

تمرین — ۸ زبرده کی فاعلار دن لازم اولانلری متعدی ، متعدی
 اولانلری بر درجه دها متعدی قیلکیز . و هر برینی بر جهله استعمال
 ایلدیکیز .

دولتی . دویوق . قوجامق . کچمک . گیرمک . صولتی . جایتی .
 تونه مک . قاماق . ساتاشمق . اونومتق . طارتمق . یوغورمق .
 ییتمق ، بیبرامق . بورصومق . چاریبق . چورمک . صاقلامق .
 قوللامق . کوجنمک . صاقینمق . اوشمک . چقارمق . اوكسورمک .

بۇ مفعول صرېخ ايسە علامتى اولان (يا) نى ھافىزە ايتىز . بۇ صورتلە چوقۇرلر بىگقوزە كوندىرىلدى .

جەھەنئەندە چوقۇرلر (كوندىرىلىش) اولدىنىدىن مفعول صرېخ ايسەدە علامەت مفعولتىدىن مجرد بولۇنەرەق (كوندىرىلدى) فەل جەھولنك (ئائىب فاعل) نى اولور .

أفعال لازمە مفعول صرېخ آلمادىغىنىدىن اولنوردن بايلان أفعال جەھولەنك (ئائىب فاعلى) اولماز :
سوقاققە چىقىلدى ؛ كىزىمگە كىدىلدى ؛ راحت راحت اوپوندى .
منالرنندە اولدىغى كېيى .

مطاوعت

۳۸ — أفعال غنائىدە مطاوعت فاعلنك مضائى فاعلە مفعول حالئە دخى مندج اولماسىدەر :

سزى تەجىزىن چىكىندىم ؛ دىن كىندىمى چىكىم ؛ دىمكىدەر ، قومشومىز بىكى انواب بايندى ، كىندىسە بايدى ، دىمكىدەر ،

۳۹ — بر فەلى مطاوعت قىلمىق ايجون شىبونىك ايجانبە كورە دن ، ش ، ل ، حرفلرنىن برى مادە اصلىيە بە علاوہ اولونور . مادە اصلىيە صائت ايلە نھايت بولدىغى زمان دن ، علاومسى مطرددەر .

بعضادە فەلنك ائىكى صورتلە مطاوعتى وارد اولمشدەر :

سولر چىكىلدى = كىندىلرئى ، چىكىدى .

يانە كىتىمكىدن چىكىندىم = كىندىمى ، چىكىم .

اورادىن صاويل د صاوش ، = كىندىغى ، صا ، كېيى .

بىلەمك - بىلەنك (حرف املا) ؛ بىلمك - بىلىشك (ل) .
بولقى - بولونقى (ل) ؛ آتمقى - آتىلمقى (دىگەر حرف) ؛
قازمقى - قازلىق (دىگەر حرف) .

فامە — دىك ، ايسىتمەك ، سويلەمك كېيى مادە اصلىيەسى حرف صائت ايلە مەنى بعض فەلنك جەھوللرى قاعدە بە موافق اولەرەق دىك ، ايسىتمەك ، سويلەمك صورتندە تەشكىل ايدىلدىغى كېيى دىنىلمك ، ايسىتمىلمك ، سويلەنمىلمك صورتندە دخى تەشكىل ايدىلەر .

فامە — (كىتمك ، ايشىتمك ، اتمك) مصدرلرنىك ئاسى تحريك

ايدىلدىغى زمان دالە قلب اولونور : كىدىلك ، ايشىدىلك ، ايدىلك .
دورتمك مەناسىنە اولان اتمك مصدرىنىك ئاسى ابقا اولونور : ايتىلمك .

مفەيدىلردن آتخاق ايلەمك مصدرىنىك جەھولى يوقدەر . بونك برىنە ايدىلىش ويا اولونمقى قوللانيلەر .

لازمىك جەھولى

۳۶ — جەھول اولاق مەندى فەلرە مخصوص اولمايۇب لازمەدە

شكىل جەھولى اكتساب ايدىلر :

كىتمك دن كىدىلك ؛ آلىشقى دن آلىشلىقى كېيى .

بىگقوزە كىدىلدى (جەھەسنىدە كىدىلدى جەھولدر . چونكى فاعلى

جەھول) ؛ راحت راحت اوپوندى (جەھەسنىدە اوپوندى جەھولدر .

چونكى فاعلى جەھول) ؛ الخ .

ئائىب فاعلى

۳۷ — جەھول فەلردە فاعلى بولونماز ، مفعول صرېخ بولونور .

لازم و مطاوعت

۴۱ - لازم لردن مطاوعت تشكىلى قابلدن :
 كز بئيك « كندى كندينه كز بئيك »؛ كيشمك؛ بيشمك؛ لازم لردن
 تشكىل ايدىلارن جھوللارله مطاوعتلر آراسنده بويوك بر فرق وارد :
 لازم لردن تشكىل جھولده فاعل بولونماز، مطاوعنده ايسه فاعل بولونور،
 بام باغچده كز بئور ؛ « فاعل وار ؛ مطاوعت ، ،
 بر آزدن سواقعه جيقه جئق ، « فاعل بوق ؛ جھول ، ،

حقيقى مطاوعتلر

۴۲ - بئضاً مطاوعتلر شويبه معنارده مستفاد اولور .
 فاشينق = كندى كنديني فاشينق آرزوسى حس ايتك .
 غيديقلا بئق = غيديقلامقندن متأثر اولق .
 فاعل فعلدن مستفاد بر تأثر ويا آرزو قبول ايتديكندن بواقفاله
 « حقيقى مطاوعت ، نظريه باقق ايجاب ايدر .

مشاوركت

۴۳ - فعالر كماماده اصليه سئنه (ش) علاوه سبيله معنای فعله مشاوركت
 فكري منضم اولور :
 فاشينق = متعدد افراد هب برابر فاشينق .
 ارجوشينق = متعدد افراد هب برابر اوجينق .
 بئرين - « فعل معلوملىرى شكىل جھوله نقل و جمله لرى اوگا
 كوره ترتيب ايديكينز :

۴۰ - مطاوعت على الاكثر لازم حالنده ايسه ده تور كچكده
 مطاوعتلر ككافسى لازم اولماز : بئضاً آدات مطاوعتى حائر فعلارده
 متعديك باقى قاهر ق مذكور فعالر مفعول صريح آليرلر :
 سن بو طور لرى نافله طاقينديورسك ، مناننده اولدينى كچي . ايسه
 باينمقى و كندينه ايسه بايق ؛ بر قاموس ايدينك و امشالى فعالر هب
 بو قيبيلندرنر .

مطاوعتله جھول

۴۱ - ول ، ن ، حرفلى مشتراكاً جھول و مطاوعت آداتلى
 اولديقتن بو ايكي شكل لفظاً مشابه ق حائر ايسه ده معنى التباسه محل
 ويرمزلر ؛ چونكه مطاوعنده فاعل دائما معلوم و مذكور اولور ، معنای
 فعل فاعل طرفندن كندى نفسه انتقال ايدر . جھولده ايسه فاعل ،
 كور و بئش اولدينى اوزره ، يا غير مذكور و جھول و يا خود مفعول غير صريح
 حالنده اولور ، معنای فعل باشقيسى طرفندن نائب فاعله انتقال ايدر :
 شيمدى بيجاره آنه سى دوگونبور .
 مناننده فاعل اولان « آنه » معلوم و مذكوردر ؛ دو كك فعلى آنه
 طرفندن آنه به انتقال ايدبور . آنه كنديسى دو كور ، ديكر ؛

فعل مطاوعتلر .
 احمد دو كولى ويا احمد با سى طرفندن دو كولى ؛ منالرنده « احمد
 آخر طرفندن دو كوش اولديقتن فعلر جھولدر . ،
 بر قادين زاموايك آنه آيدلى ؛ « كنديني آدى . فعل ؛ مطاوعت ،
 بو طاشلر جوجوق طرفندن آتيلبور ؛ « جوجوق طاشلرى آتبور .
 فعل ، جھول ، ،

اينديكى جوباتانك مهم بر قسى قوشار طرفندن پيدير . آندىل آدالرينه موضع جغرافيلورى وحاصلاتلورى طرفندن بويوك بر اهميت قازانديربلش در . اسويچره سياحر طرفندن تصويور ايدىلديكى گيى دگلدرد . دوپله قسك آسيابه وصولنده اوراده فرانسه طرفندن آنخاق بر قاسج نجاتخانه وجوده گيتيريلش ايدى .

عربى مصدرلر

عربى مصدرلر (جبرد) يهنى سهاى و(سريدقيه) يهنى قيسى ناميله اينكى قسمة آريلبير .

مجردلر لائى ورباعى اولوب متددوزونلر اوزرينه گيلبرلر . بووزونلر ك باشليجه لرى زيرده تفصيل ايدىلبير :

- ۱ - فعل وزنى ؛ بعضى موزونلر : ضرب == دوگمك ؛ قطع == كسمك (سالم)
- أمر == أمر ايتك ؛ أكل == بچك (مهموز الفا)
- نيل == قباحى باغيشلامق ؛ نهى == ياساق ايتك (ناقص)
- سبب == سوگمك ؛ ظنن == صانمق (مضاعف)
- طى == بر كلدن چيقاروب آتمق ؛ كسى == داغلامق (لفيغ)
- ۲ - فعل وزنى . بعضى موزونلر : (علم == بيلمك ؛ صدق == دوضرو سويلمك (سالم)
- طيب == ابي اولمق (أجوف)
- حسب == دويوق ؛ بر == تقوى صاحبي اولمق (مضاعف)
- ۳ فعل وزنى . بعضى موزونلر :

فاتح سلطان محمد استانبولى فتح ايتدى . زمان اك نفيس آتارى دىخى تخريب ايدمكدر . « فرنان قورتز ، مكسيقتايى ضبط ايتدى . صورل سطح ارضك اوج ربهنى اشغال ايدر . عبدالحميد مدحت باشايى زندانه آتديردى ، دها صوركا قتل ايتديردى . « بارتنى ديباز ، اميد بورتنى كشف ايتدى ، « واستو دومافا ، اونى دولاشدى . وسائط قلبه تخارتى قولابلاشديربير .

تمرين ۱۰ - فعل معلوملرى شكل مجهوله نقل وجمله لرى آكا

كوره ترتيب ايدىگنز : سبربانك منخطا قسامنى واسع باطالاقنلر قابلامقده در . بهرنك بوغازى آسيابى آمر ياشادن آيبر . « شهيقي ايله الچمزه . مولدا الحوضه چكر ، زفير ايله حامض قاريون چيقاربرز تصادف بعضاً بويوك كشفلر ميدانه كيتيرير . آرباب فضل وكال سزه حرمت ايدرسه اصحاب فساد وضرر شك طعنى سزى متاثر ايتيسين .

تمرين ۱۱ - فعل مجهوللرى شكلاً معلوم بايگنز ، جمله لرى ده او كا

كوره تصحيح ايدىگنز : اوقيانوسيه فلمنكليلار طرفندن كشف اولوندى . زاپون دگيزى قوره دگنوى دىخى تسميه اولونور . ابي حوادث داتما ابي استقبال ايدىلبير . شكسيبر طرفندن يك چوق آناز نفيسه وجوده گيتيريلشدر . آلبايونانستانه فنكلى قادموس طرفندن ادخال اولونمشدر .

تمرين - جمله لرك نائب فاعلى بولگنز .

تمرين ۱۲ - فعل مجهوللرى معلوم بايگنز . جمله لرى ده او كا كوره

ترتيب ايدىگنز : خانلر هر كس طرفندن حصار ت ايدىلبير . چيفچينك بره توديع

- حمرت == قیرمیزلیق ؛ صحبت == آرقداشلیق ایتمک (سالم)
 رؤیت == کورمک (ناقص)
 فامه — آلتیجی ، یدنجی ، سکرنجی وزنلرک (ة) سی زاندر.
 ۹ — فعال وزنی . بعضی موزونلر :
 سماع == ایشیتمک ، ذهاب == گیتمک (سالم)
 فناء == فانی اولوق (ناقص) .
 ۱۰ — فعال وزنی . بعضی موزونلر :
 فرار == قاچوق . صیام == اوروج طوموق .
 بناء == یایی یایمق ؛ کراء == کرا ایله طوموق (ناقص)
 ۱۱ — فعال وزنی . بعضی موزونلر :
 صداع == باش آغریمق ؛ مزاح == شاقه ایتمک ؛
 دهاء ؛ بکاه == آغلامق (ناقص)
 فامه — دوتوزنجی ، اوننجی ، اون برنجی وزنلرک ناقصلرنده کی
 همزه لسانمزده حذف اولونور . بووزنلرک آلتی زاندر .
 ۱۲ — فعاله وزنی . بعضی موزونلر :
 سلامت ، فطانت ، سفاهت ، دناات .
 ۱۳ — فعاله وزنی . بعضی موزونلر :
 سلامت ، فطانت ، سفاهت ، دناات .
 ۱۳ — فعاله وزنی . بعضی موزونلر :
 خطابت == خطیب اولوق ، خطیبک صنعتی . تلاوت == اورقومق ؛
 وقایه == محافظه ایتمک ؛ حکایت و حکایه .
 فامه — فعاله و فعاله وزنلرنده آلف ایله زاندر .

- قرب == یاقین اولوق ؛ حُسن == گوزل اولوق (سالم)
 طول ؛ جوع == آچلیق ؛ نور == آیدینلق (أجوف)
 ذل == ذلیل اولوق ؛ حُب == سومک (مضاعف)
 ۴ — فعل وزنی . بعضی موزونلر :
 کرم == جورمد اولوق ، غضب == طاربلق (سالم)
 ضرر ؛ صدم == صاغیر اولوق (مضاعف)
 ۵ — فعل وزنی . بعضی موزونلر :
 صغر == کوچوک اولوق ؛ کبر == بویوک سنده اولوق ؛ نقل ==
 آغیر اولوق (سالم) .
 شری == صائون آلتق ؛ غنی == زنگین اریلق (ناقص)
 ۶ — فعاله وزنی ؛ بعضی موزونلر :
 رحمت ، رأفت ، خشیت ، غیرت .
 ۷ — فعاله وزنی . بعضی موزونلر :
 فطنت == عقللی اولوق ؛ فکرت ، خدمت (سالم)
 عفت == عقیف اولوق (مضاعف)
 نیت (لیف)
 مشیت == یورویش (ناقص)
 هبه [وهب دن] == باغیشلامق ؛ صفت [وصل دن] ؛
 صله [وصل دن] قاوشمق (مثال)
 فامه — فعاله وزننده کی مصدرلر بعضاً وحدته ، فعاله وزننده کیلر
 ایسه نوع وطرزه دلالت ایدرلر .
 ۸ — فعاله وزنی . بعضی موزونلر :

بونلردن ماعدا جزئى كلماتى جامع آولان آتيدىكى وزنلرده واردى:
عبوديت ، عاقبت (عاقبت) علائيت ، غلبه ، (بقظه) ، دعوى ،
تلقاء (تتمال) .

مصادر ميميه

۴۵ — ثلاثى مصدرلرلك برده ميملى وزنلرى واردى . بو وزنلر
دورت اولوب زيرده ارايه اولونمشدر :

۱ — مفعيل وزنى . موزونلر : مولد ، منطق ؛

مسير ، مزيد (أجوف) .

۲ — مفعيل وزنى . موزونلر :

مقصد ، ماكل .

منال ، مقال ، عات (أجوف) .

معنى (ناقص) .

مفعله وزنى . موزونلر :

صحت ، مصلحت ، منفعت ، محبت ، مسرت (مضاعف) مخافة ،

ملاحت (أجوف) .

۴ — مفعله وزنى . موزونلر :

معرفة ، موعظه ، معصيت ، معيشت ، مكيدت (أجوف) بووزونلرلك

ايكى اولكسندى (م) ، ايكى صوكترا كسندى (م) ايله (ة) زانلدر .

رباعى مجرد

۴۶ — رباعى مجرد مصدرلر بالكيتر بووزن اوزره كلبير . اوده :

(فعلله) وزنى ددر . موزونلر :

۱۴ — فعول وزنى . بعضى موزونلر :

دخول = كيرمك ؛ خروج = چيتمق ؛ عبور = كچمك .

علو = يوكسك اولمق ؛ (ناقص)

۱۵ — فعولت وزنى . بعضى موزونلر :

خصوصت = خصم و دعواجى اولمق ؛ سهولت = قولايلىق ؛ يوسوت

(قوررو اولمق) .

أخوت = قارداشلاك ؛ نبوت = پيغمبرلك ؛ أبوت = بابا

اولمق (ناقص)

فامه — فعول وزننده (واو) ، فعوله وزننده (واو) ايله (ة)

زانلدر .

۱۶ — فعوله وزنى . بعضى موزونلر :

يتوت = كيجاهامك ؛ شيوخخت اختيارلامق ، غيوت غائب

اولمق . بووزونلر صوكتسندىكى (واو) لام ، (ة) زانلدر .

۱۷ — فعلان وزنى ، موزونلر : قندان ، وجدان ، رضوان .

۱۸ — فُعلان وزنى ، موزونلر : كفوران ، عدوان ، بيان .

۱۹ — فَعْلان وزنى ، موزونلر : جريان ، خفقان ، ضربان . بو

اوج وزنلك ألف ايله نونى زانلدر .

۲۰ — فَعيل وزنى . موزونلر : انين ، طنين ، شهيق ، زفير .

۲۱ — فعول وزنى : قبول .

يگر منجى وزننده (يا) ، يگرى برنجيده (واو) زانلدر .

۲۲ — فَعال وزنى . موزونلر : تذكارة ، تعداد .

بووزنده (ت) ايله (ألف) زانلدر .

۴ - حشرت، کتله، سطوت، غیرت، صفت، صراح، هبه - فدا،
 صداع، سعادت، هیوب، سروت، بنیان، ضرران، بین، مصلحت،
 مسرت، عودت، محله، ترجمه، وسوسه.

عربی قیاسی مصدرلر

۴۷ - عربی قیاسی مصدرلرلرله اوزانی زبرده تفصیل اولونور:
 ۱ - افعال وزنی: موزونلر:
 صلاح دن اصلاح؛ کرم دن اکرام؛ «سالم»
 امدن ایلام؛ امان دن ایمان؛ «مهموزالفا»
 وجوددن ایجاد؛ وقوع دن ایقاع؛ «مثال واوی»
 یقین دن ایقان «مثال یائی»؛ دوردن اداره؛ «اجوف»
 جریاندن اجراء؛ بقادن ابقاء؛ «ناقص»
 فائمه - ناقصلرلرله نهایتده کی همزه لرله سمانمزده حذف اولونور؛
 مثلا: اجراء برینه اجراء، ابقاء برینه ابقا قوللانیلیر.

وزنه اولمورده

مجرد بر مصدری «افعال» وزنه نقل ایتمک ایچون:
 اولاً: حروف اصلیه سی بولونهرق آلینیر؛
 ثانیاً، مکسور برهمزه: «ا» واونی متعاقباً برنجی وایکنجه حرف
 اصلی، دها صوکررا برالف، اُک نهایت اوچنجی حرف اصلی کتیریلیر.
 مثال: کال مصدر ثلاثی سی، «افعال» وزنه نقل ایدهلم:
 اصلی هر فلر: ک م ل

بسماله، ترجمه، عرابده، بیطره، سلطنت.
 مضاعفلری ایسه شو صورتلرله در:
 وسوسه، قهقهه، دغدغه، ولوله.

تمرین - ۱۳ زبرده کی مصدرلرلرله وزنلری واقسام سبعة دن نه واقع اولدقلری تعیین ایدیگیز.

۱ - ذم، کبر، حکم، شکر، قلع، ظلم، عیب، آدب، حسد،
 لوم، وجه، یسر، سیر، رضا، حفظ، کذب، نقل، عوج، قیسم،

ذل، سب، صوم.

۲ - فراغ، جمال، کلال، کرا، رجال، سؤال، حیا، بکا،

صیام، جناس، سلام.

۳ - غیبت، خشیت، سطوت، غفلت، وحشت، عفت، حدت،

صله، هبه، عبرت، مثبت.

۴ - وقایه، صیانت، خطابت، سفاهت، مروت، شیخوخت،
 علوه، جلوس، هبوط، خیولت، حیانت، تلاوت، طبابت، شبابت، غیابت.

عینی وظیفه:

تمرین - ۱۴ - سبق، سیل، عنف، هم، زرع، کدر،
 حکمت، رطوبت، ذهاب، بنا، سعال، صداع، حلاوت.

قسم، فرح.

حیات، امانت.

۲ - ذل، حب، سب، ظن، ابوت، بنوت، اخوت، لمان.

رکوب، هیجان، جواز، ضریان، جریان، کساد، ألم، عرفان.

۳ - مصدر، مسامت، منام، منطق، ممات، مرام، مصدق،
 مسأله، مشغله، مرهجت، منقبت، مذاق، مشیت، معیشت.

- ۲ - حروف اصليه : ف ع ل
- مثال : سهولت مجردينى « تفصيل » ، نقل ايدىلم :
- حروف زائده : ت ي .
- حروف اصليه : س ه ل
- نتيجه : تسهيل اولور .
- مفاعله به نقل ايجون :
- ۱ - حروف زائده : م ا
- ۲ - حروف اصليه : ف ع ل .
- مثال : شهادت مجردينى « مفاعله » به نقل ايدىلم :
- حروف زائده : م ا
- حروف اصليه : ش ه د
- نتيجه : مشاهده اولور .
- ۴ - افعال وزنى . موزونلر :
- كسردن انكسار ؛ شرح دن انشراح « سالم » ،
- سوق دن انسياق ؛ قوددن اقتياد « اجوف » ،
- انزواء ، انطفاء « ناقص »
- فأمره - ناقصلرك نهائتمده كي همزه لر لسائمزده حذف اولونور .
- ۵ - افعال وزنى ؛ موزونلر :
- جهددن اجتهاد ؛ غنيمت دن اغتنام « سالم » ،
- وصف دن اتصاف ؛ وحدت دن اتحاد « مثال » ،
- عادت دن اعتياد ؛ شوق دن اشتياق « اجوف » ،
- بدادن ابتداء ؛ جرأت دن اجتراء « مهموزاللام » ،
- شرى دن اشتراء ؛ نهايت دن انتها « ناقص » ،

فأمره هر طرفه : ا ا
نتيجه

اكالات اولور .

- فأمره - اقسام سهه دن برى اولديغنه كوره افمالك آلدينى شكل مخصوص يوقاريديه كوستر بليشدر . وزنه اولدوروروكنى بوخصوصيتلرى نظر اعتباره آلق لازمدور .
- ۲ - تفصيل وزنى . موزونلر :
- رتبه دن ترتيب ؛ شكل دن تشكيل « سالم » ،
- رضادن ترضيه ؛ سوي دن تسويه « ناقص » ،
- خطاه دن تخطئه ؛ هنادن تهنه « مهموزاللام » ،
- فأمره - نادراً سالدن ده « تفعله » ، وزنى كله بيلير :
- تجربه ؛ تبصره ، تكمله ، تفرقه ، تذكرة كجهي .
- ۳ - مفاعله وزنى . موزونلر :
- حربدن محاربه ؛ قتل دن مقاتله « سالم » ،
- جزادن مجازاة ؛ سوي دن مساواة « ناقص » ،
- مفاعله نك ديگر شكلى ؛ « فعال » ، در . موزونلر :
- نزاع ، قتال ، نفاق ، شقاق .
- فأمره - مساواة ، مجازاة كجهي ناقصلرك « ه » ، سى لسائمزده أكتريا اولزاتيه برق يازيلير ؛ مجازات ، مساوات .
- وزنه اولدوروروروه
- « تفصيل » ، « نقل ايجون :
- ۱ - حروف زائده : ت ي .

اذندن استيدان ؛ امان دن استيان « مهموز الفاء »
عون دن استانه ؛ فائده دن استفاده « اجوف »
عفودن استفاء ، هزادن استهزاء « ناقص ويا مهموز اللام » .
فأمة — ناقص ويا مهموز اللام لك نهايتده كي همزه لر لسامئزده

حذف اولونور .

افعال وزنى . موزونلر ؛
غباردن اغبرار ؛ حمرت دن احمرار ؛ صفرت دن اصفرار .

مصادر جمهوله

۴۸ — وصفيق متضمن كلكلر ك ويا اسملر ك نهايتده شده لر بره ي،
و دت ، علاوه سيلاه بايبيرلر ، اسم معنلر حكمنده درلر ؛
مجبوردن مجبوريت ؛ فعال دن فعاليت ؛ رجل دن رجليت ؛
انسان دن انسانيت ؛ مندوردن مندوريت ؛ الخ .

تمرين — ۱۵ زيرده كي مجردلر ي ، گوسترتين قياسي وزنه نقل
ايديكيز .

- ۱ — « افعال ، وزنه : حسن . قدرت . مدد . وصول . وقوع .
حيات . محو . دور . وفا . عودت .
- ۲ — « تفعليل ، وزنه : نظافت . صفوت . سهولت . ادب .
صعوبت . جواز ، عذاب . ربو . نوم .
- ۳ — « مفاعله ، وزنه : سعد . طوع . بيع . شابهت . حكم . بحث .
حساب . دراييت . مشى . صفح .

فأمة — مهموز اللام ايله ناقصلر ك نهايتده كي همزه لر — لسامئزده
حذف اولونور .

مخصوصيتلر

برنجي حرف اصليسى « ص ، ض ، ط ، د ، ذ ، ز » حرفلرلرلر
برى اولان مجردلر « افتصال » . نقل ايديليركن بر شكل مخصوص
اكلمساب ايدرلر ؛
برنجي حرف اصليسى ص : صبردن اصطار ؛ « ت يرينه ط كلمش »
»
ض : ضرورت دن اضطرار ؛ « ت يرينه ط كلمش »
ط : طلوع دن اطلاع ؛ « ت يرينه ط كلمش »
د : دعوى دن ادما ؛ « ت يرينه د كلمش »
ذ : ذخيره دن ادخار ؛ « ت يرينه د كلمش »
ز : زحمت دن ازدحام ؛ « ت يرينه د كلمش »

— تفعل وزنى . موزونلر :

علم دن تعلم ؛ كثرت دن تكثير « سالم »
منيه دن نعى ؛ جزء دن تجزى « ناقص ويا مهموز اللام » .

۷ تفاعل وزنى . موزونلر :

ميل دن تمايلر ؛ جهل دن تجاهل ، الخ .
ضدن تضاد ، مس دن تماس « مضاعف » ؛
علودن تعالى ؛ رخواستدن تراخى « ناقص » .

۸ — استفعال وزنى . موزونلر :

حصولدن استحصال ؛ غفراندن استغفار ؛ الخ .
وصولدن استيصال ؛ وداعتدن استيداع « مثال »

فعل

۴۹ — مصدرلردن آڭلاشيلان معنائك زمان داخاندە اشخاصە تعلق ايتديكنە دلالت ايدن كەلەرە « فعل » دىرلر . معنائى فعلك تعلق ايتديكى شخصە دە فعلك فاعلى در .

عمجەم كەلدى، دىنلەيگى زمان كەلەنكە مصدرلردن آڭلاشيلان معنائك « ايشك » كەچش بر زمانە عمجەمە تعلق ايتديگى كوسترن « كەلدى » كەلسى « فعل » در .

كەلەنك فاعلى « عمجەم » واسطەسىبە تەتقىق ايتدى . اويلايسە « عمجەم » كەلسى دە « كەلدى » فعلك فاعلى در .

كەلەنك :
أرض متحرکه در ، دىنلەيگى زمان متحرکه اولوق كىفەتەنك أرضە عاند اولدېنى كوسترن « در » كەلسى فعل در .

متحرکه اولوق كىفەتەنك عاند اولدېنى « أرض » كەلسى دە فاعل در .

فاعلى آرامق

۵۰ — فاعلى آرامق ايچون فعلك اسم فاعلىبە (كىم) ويا (نە) سؤالى ايراد ايدىلير . بوگا جواب تەشكىل ايدن كە فاعل اولور .

مثلا :

(عمجەم كەلدى) جەلەسندە فاعلى بولوق ايچون شوپلە دىرز :

— كەن كىم ؟ بوگا جواب اولان :

— عمجەم

۴ — « افعال » وزنە : حصر . صب . جلوه . طبع . خسوف . كسوف . عكس . ضم . زاويه . قيادت .

۵ — « افعال » وزنە : نهايت . غربت . وفق . وصف . وسعت . زيادە . زوج . صلاح . صفوت . صيد .

تمرين — ۱۶ زيادەكى قىاسى مصدرلر كە مجرديلرني و حروف اصلەسى بولگىز .

ايقاظ . اجرا . اضطراب . ترضيه . اعانه . مجازات . ايصال . اتفاق . اعانه .

تمرين — ۱۷ زيادەكى مجرديلرني قىاسى وزنلەرە نقل ايدىگىز .

۱ — « فاعل » وزنە : كلام . جلوه . ادب . رسم مثل . كفالت . بيان . علم . ذكر . ففكر . سلم .

۲ — « فاعل » وزنە : كال . رهاوت . مس . هجابت . غفلت .

جهل . بروز . نسبت . تزع . نصرت . فقرت . نقصان . نهايت . نسل .

۳ — « استفعال » وزنە : خائف . حيرت . حضور . دلالت . طلوع . علم . عمل . غنى . اجر .

تمرين — ۱۸ زيادەكى قىاسى مصدرلر كە مجرديلرني واقسام سبە دن نە واقع اولدقلىرى بولگىز .

ايصال . ايقاع . اداره . اعاره . ايضا . اعانه . ايقا . اقنا . احما . تاثير . تحطئه . تربيه . تسميه . تخويف . اخافه . معامت . مقاتله . عماشات . مساوات .

غالبا اوزنگله سن قاوغا ایتدیگیز . کبی .
 نامه — منکلم دیگر ایکی شخص اوزرینه ، مخاطب ایسه غائب اوزرینه حائر رجحان در .

۵۳ — مطابقته رعایت ایدیله بن موقعلر وارد در :
 (۱) فاعل جمع غائب اولدی بنی حالده فعل بعضاً مفرد غائب قالمه بیلیر :
 قوشلر هواده اوجار ؛ کبی .

(۲) فاعل حقیقتده مفرد مخاطب اولدی بنی حالده فعل تعظیم ایچون جمع مخاطب اولور :

نمسیله داک ؛ برینه : نمسیلدیگیز : کبی .

(۳) فاعل حقیقتده مفرد مخاطب اولدی بنی حالده فعل داها زیاده تعظیم ایچون جمع غائب اولور :

نه بو یودیورلر ؛ کبی .

زمان

۵۴ — فعللر آلدقلمی متهازلله مدلوللرینک زمان وقوعی تعیین ایدرلر :

علی درسی یازدی (کچمش بر زمانده : ماضی .)

علی بر منظومه اوزرله بور (بولوندیغیز زمانده : حال .)

علی سوقاغه چیقماق (تکلمدن صوکر اگه جک بر زمانده : استقبال .)

علی مرگون مکتبه کیدر (مرگون ، بر متماد : مضارع .)

کره ارض دوزر « داتما : مضارع . »

بو املهده آگلاشیلدی بنی اوزره زمانلر باشلیجه دور تدر :

کلمسی (کلدی) فعلنک فاعلیدر . کذلک :

(ارض متحرک در) جمله سنده فاعلی بولوق ایچون شویله دیرز :

— متحرک اولان نهدر ؛ بوکا جواب اولان :

— ارض

کلمسی فاعل در .

فعللر ده شخص و کیت

۵۱ — فعلنک فاعلی ضمیر لر کبی اشخاص نلته دن بری اولور :

۱ — منکلم ؛ ۲ — مخاطب ؛ ۳ — غائب .

اشخاص نلته ایسه مفرد و یا جمع اولور . بوکا بناء فعللر ده شخص

و کیت موجود در .

فعلنک فاعله مطابقتی

۵۲ — فعلنک فاعله تماماً تحویل ایتمه سنه (مطابقت) دینیلیر . فاعله لر

شونلر در :

(۱) فاعل هانکی شخصدن ایسه فعل ده اوشخصدن اولور .

(۲) فاعل مفرد ایسه فعل ده مفرد اولور .

پدرم کلدی ؛ بز مکتبه کیدیورز ؛ کبی .

(۳) فاعل ایکی مختلف مفرد دن و یا بر مفرد ایله بر جمعدن ترکیب

ایدر سه فعل حائر رجحان اولان شخصک جمعه اولور :

بو آقشام ، بنله سن گزمکه کیدم .

اوننگله بن بروسه په کیتدک .

۵۷ — مثبت بر فعلی منفی قیلمق ایچون «مه» ویا «ما» ظرفی استعمال اولونور . مضارعك غابلیرنده بوگا برده «ز» علاوه اولونه رق ظرف نفی «مەز» ماز، اولور : یوروم، یور، بوروم، بولماز؛ کبی .

۵۸ — نفی هر زمان فعلك عدم وقوعه دلالت ایتمز :
فنا یازما یور؛ کبی که «آبی یازیور» دیکدر . بوراده کی نفی فعله دکل ، فعلك ظرفی اولان «فنايه» عاكدور .

جوهرینك منفیسی

۵۹ — بالکنز فعل جوهرینك منفیسی «دکل» کلمه سیله وجوده

کتیویلیبر :

دکيل ايم (دکيلم) ؛ دکیسك ، دکیلدور .. الخ .

دکيل ايدم (دکيلدم) ، دکيل ايدك ، دکيل ایدی ... الخ . کبی .

استفهام

۶۰ — منوی فعلك وقوع بولوب بولما دینی سؤال ایچون (استفهام) دینیلن شکل قوللا یلیبر . بوده فعلك نهایتته (می) ظرفی کتیور مکدن عبارتدر :

احمد گلدیمی ؟ حسن یازمادیمی ؟ کبی .

۶۱ — جمله ده فعلدن غیری بر کله حقیقده ده استفهام واقع اوله یلیبر ؛ اوزمان شومورته له معامله اولونور :

(۱) استفهام تخصیص ایله یاییلیسه (می) أدات استفهامی آرزو ایدیلن کلمدن صورگا کتیویلیبر :

۱ — ماضی : فعلك کچمش بر زمانده وقوعه دلالت ایدر .

۲ — حال : فعلك زمان تکلمده وقوعه دلالت ایدر .

۳ — استقبال : فعلك کله جک زمانده وقوعه دلالت ایدر .

۴ — مضارع : فعلك معناد و دائم اولدیغنه دلالت ایدر .

زمان ماضی دهی ایکی نوعدر : ۱ — ماضی شهودی ؛ ۲ — ماضی نقلی . ماضی شهودی وقوف تامك لاحق اولدیغنی أفعاله مخصوصدر ؛ ماضی نقلی ایسه استماعه مستند وشکی متضمن أفعاله استعمال اولونور .

بوصورتله أزمئه أفعال بشه بالغ اولمقدهدر :

حال ، مضارع ، استقبال ، ماضی شهودی ، ماضی نقلی .

ازمنه بسیطه و مرکبه

۵۵ — أفعالك زمانلرندن بعضیبری ماده اصلیه ایله منها وضمیر فعلیلردن تشکیل ایدیلدیگی حالده بعضیبری (فعل جوهری) اعانه سیله تشکیل ایدیلیر .

فعل جوهریسیز اولان أزمئیه (بسیط) ، فعل جوهرییلی اولانلره مرکب تسمیه اولونور . گلدی «بسیط» ، کلمش ایدی «مرکب» .

مثبت — منفی

۵۶ — فعللر ، کندیلرندن آکلاشیلان معنالك یا وقوعه ویا عدم وقوعه دلالت ایدرلر . وقوعه دلالت ایدن فعله «مثبت» ، عدم وقوعه دلالت ایدن فعله «منفی» تسمیه اولونور :

احمد یازدی «مثبت» ، احمد یازمادی «منفی» ؛ کبی .

- ۷ - صيغە شەرتىيە ؛
- ۸ - صيغە فرىيە ؛
- ۹ - صيغە صلە ؛
- ۱۰ - صيغە رىبطىيە ؛
- ۱۱ - مصدر .

اخطاڧا - - صيغەلەردىن ھەربىرىنىڭ ئىختىلاڧ زىمانلىرى ۋاردۇر؛ بولسا آز
 صوڭرا كەلجەك اولان تەسۋىڧەدە ڭوسترېلىشىدۇر .

تەمىن - ۱۹ زىردەكى جەملەردە فەلى ، فاعلى بولىڭىز ؛ فەلىڭ
 ۋەظىڧەسىدە اىضاح اېلەيڭىز :

رەياكار آ كۆڧيا عقل و عما كەسى خىلاڧەدە سوز سويلەدۇر . بىر مەنىڭ
 مساحە سەطىھىدە قىلغاندىن بىرى دېڭىزنىڭ نەقىلە ۋەزىپە ايدەدۇر
 بولورۇز . بولور شىڧادۇر . ۋارداد نەزىرى سىزىچ اىچرىلاندۇر . تەمساحلر آفرىقا
 اناھارىنىڭ ھان كافەسىدە ياشار . اىچى اوردۇبالى سىياح نىلڭ مەنەلىرى
 كەشڧ ايتىدۇ .

تەمىن - ۲۰ جەملە آتەلەردەكى فەللىڭ شەخس ۋەكىتلىرى سويلەيىڭىز .
 جان سىقىنىشىدىن آنجاق ايش ساپەسىدە شىڧا بولورسنىڭ . انسان
 موجودىتى ۋەطنە بورجلىدۇر . قوش قىسادلىرىلە ھوايى يارار . قىزارانى
 ساراۋانە تەرجىمە ايدەدۇر . يازلىق ھاراتلىرى آ كىنلىرى اولدورور . ھىچ
 بىر زىمان قازاندىڭىڭ اعتىادى سەۋە استعمال اىتمە . اىنى ھەركەت ايدەرسەڭ
 موفىق اولورسنىڭ . يالڭىز بىرىش بىلىۋورم ، اودە ھىچ بىرىش بىلمەدەيىڭىدۇر .
 بوموشاق طاشلر قەدىن يارىلىدۇر .

اھدىمى كەلدى ؟ ھىسڧىمى ڭورديڭىز ؟ بروسە ھەممى كەدە چەكسىڭىز ؟
 الخ . كېيى .

(۲) استىڧھام تەخەسسىس ايلە اولمايۇب صورت مطلقەدە يايلىرىسە
 جەملەنىڭ باشىدە (كېم ، كېمى ، كېمە ... نە ، نەيى ، نەپە ، نە اىچون ...
 نەۋقت ... نەپە ، نەدە ، نەدەن ... نەاصل ... ھانڭى ...) كېيى

بىر كەلگە استىڧھامىيە قوللانلىرىڭىز :
 كېم كەلدى ؟ - كېمى ڭورديڭىز ؟ - نە يايلىڭىز ؟ - ھانڭى باغچە
 سىز ئۇدۇر ؟ - نەۋقت كەلدىڭىز ؟ كېيى .

نەقى استىڧھام

۶۲ - فەلىڭ اعدىم ۋەقەيى ھەققىدە سۇال ايراد ايدىلە چەك اولورسە
 فەلى (نەقى استىڧھام) يەنى ھەم (مەنى) ھەم (استىڧھام) شەكلىدە قونۇر ؛
 بىر سىزە سويلەمەيىڭىز ؟ كېيى .

صىغە

۶۳ - افعالىڭ مەدلولنى آرزو اولورغان طەرز ۋە مقصدلە افادە
 ايدىڭىڭىز نەقىلر فەللىڭ نەقىلرە دوچار اولورلر كە بولسا (صىغە)
 تەسىمە اولورنور :

- باشلىچە اون برىصغە ۋاردۇر :
- ۱ - صىغە اخبارىيە ؛
- ۲ - صىغە ھەكايە ؛
- ۳ - صىغە رىۋايەت ؛
- ۴ - صىغە افسانە ؛
- ۵ - صىغە ۋەجوبىيە ؛
- ۶ - صىغە تەزامىيە ؛

تصريف

۶۴ — تصريف، برفىلىك بوتون صىنە وزمانلىرىنى تىشكىل ايتىك دور.
 ۶۵ — لسانىز دە بوتون فەللىك تصريفنى قولاي و منتظم قاعدەلەرە تابع دور . يالگىز مضارعىڭ تىشكىلىندە بعضى استىنئالارە تصادف اولونمىقىدە دور .

مضارعىڭ تىشكىلى

۶۶ — مادە اصلە نىڭ صوڭ حروفى صائت اولدىنى زمان مضارعىڭ مفرد غائىبى تىشكىل يىچون بر (ر) علاو وسىندىن باشقە برشى لازىم دىگىلدەر .
 اوقوموق دىن — اوقو — اوقور ؛ قابموق دىن — قابا — قاپار ؛ گىبى .
 ۶۷ — مادە اصلە نىڭ صوڭ حروفى صامت اولدىنى زمان مضارع تىشكىلىندە (ر) نىڭ علاو وسىندىن اول بو حروفى صامت حروفىگە نىبەر . بو حروفىگە نىڭ تىبىنى آتىدە كى قاعدەلەرە تابع دور :

(۱) مادە اصلەسى بر حىجالى اولان فەللىدە صوڭ صائتىڭ حروفىگە قوشىدور . بوقوشقە قالىن اولدىنى زمان الف ايله يازىلىر .
 صاچىدەن — صاچ — صاچار . — كوكلىك دىن — كوك — كوكور ؛ گىبى .
 فامە — خىفلىدە قوشقە نىڭ (و) ايله اظهار ايدىلەمەسى دە جائىزدور .

(۲) مادە اصلەسى بردىن زىيادە حىجالى اولانلار دە صوڭ حروفى صائتىڭ حروفىگە كىسر ويا ضمه دور . بو حروفىگە آھنىكە كورە (ى) ويا (و) ايله اظهار ايدىلىر :

سالانموق دىن — سالان — سالانبر ؛
 قاوشموق دىن — قاوش — قاوشور ؛ گىبى .
 شاد مضارعلىر : آتىدە كى فەللىك مادە اصلەلەر بر حىجالى اولدىنى

حالە مضارعلىرىنى كىنجى قاعدە يە كورە (ى) ويا (و) ايله تىشكىل ايدىرلىر :
 دورموق « دورور » ، كورمىك « كورور » ، كلىمىك « كلىر » ، اورموق

« اورور » ، اولوق « اولور » ، ئولىك « ئولور » ، آلىق « آلىر » ، قالىق « قالىر » ، وىرمىك « وىرر » .
 فامە — ايشىتىمىك ، كىتىمىك ، ايتىك « ايلەمىك مىغانسە » ، فەللىرىنىڭ « تا » ، سى ، تصريف ئىناسىندە ، حروفىگە نىڭكى زمان « دال » . قىلب ايدىلىر : ايشىدىر ، كىدىر ، ايدىر ؛ گىبى .

زمان حالىڭ تىشكىلى

۶۸ — زمان حال مفرد غائىبىڭ تىشكىلى مادە اصلە يە « يور » ، علاو وسىلە دور . مادە اصلە نىڭ صوڭ حروفى صامت اولدىنى زمان بو حروفى صامت كىسرە ويا ضمه ايله حروفىگە نىبەر . بو كىسرە وضمە نىڭ « ى » ، « و » ايله اظهارى مرجع دور ؛ مەج ماقىبە ھىچ يازىلماسى دە جائىزدور :

يازموق دىن — ياز — يازور و يازىيور ؛
 كلىمىك دىن — كلى — كلىيور و كلىيور ؛
 قاوشموق دىن — قاوش — قاوشيور و قاوشيور ؛ گىبى .
 فامە — مادە اصلەسى قوشقە ايله نەسائىتلەن فەللىك زمان حالىندە بوقوشقە نىڭ خذىق جائىزدور :

آراموق دىن — آرا — آرايور و آرايور ؛
 اوزلەمىك دىن — اوزلە — اوزلەيور و اوزلەيور ؛ گىبى .

استىقبالىڭ تىشكىلى

۶۹ — استىقبال مفرد غائىبىڭ تىشكىلى مادە اصلە يە ، حروفى صامت ايله مەتنى اولدىنى زمان خىفلىدە « ە جىك » ، ئىقىلردە « ە جىق » ، ويا

ماضی شهودی

«ایدم ، ایدک ، ایدی ، ایدک ، ایدیکیز ، ایدیلر . .»

ماضی نقلی

«ایشم ، ایمشک ، ایمش ؛ ایمشز ، ایمشسکیز ، ایمشلر . .»

صیغه شمریه

مضارع

«ایسم ، ایسهک ، ایسه ؛ ایسهکنز ، ایسهلر ،

اخباریه ، منفی

مضارع ؛ دیکام ، دیکلسک ، دیکلدر ، دیکلنر ، دیکلسکنز ، دیکلدرلر .

ماضی شهودی ؛ دیکل ایدم ، دیکل ایدک ، دیکل ایدی ، دیکل ایدک ، دیکل ایدیکیز ، دیکل ایدیلر .

ماضی نقلی ؛ دیکل ایمش ، دیکل ایمشک ، دیکل ایمشز ، دیکل ایمشک ، دیکل ایمشکنز ، دیکل ایمشلر .

شرطیه - مضارع ؛ دیکل ایسم ، دیکل ایسهک ، دیکل ایسه ، دیکل ایسهک ، دیکل ایسهکنز ، دیکل ایسهلر .

اخطار - فعل جوهرینک باشنده کی همزه اکثریا اخطار طریقله خنق ایدیلیر .

«جتی» ؛ حرف صانت ایله نهایت بولدینی زمان ، خفیضلرده «بهجک» ، تقلیلده «بهجتی» ویا «یاجتی» علاوه سیله در :

یازمق دن - یاز - یازه جتی ، یاخود یازاجتی ؛

اوقومق دن - اوقو - اوقویه جتی ، یاخود اوقویاجتی ؛

گلمک دن - گل - گلهجک ؛

ویلهمک دن - دیله - دیله بهجک ؛ گیی .

۷۰ - دیگر صیغه وزمانلرک تصریفی منتظم صورتده منتهار وضعیلر فیللر علاوه سیله در . بومنهار وضعیلر نمونه جدولنده کوستر بلشدور .

فعل جوهری .. افعال جمله

۷۱ - فعل جوهری ایملک فعلی در . مصدری و بک جوق صیغه

وزمانی مستعمل دیکلدر . مستعمل اولان زمانلری دخی دیگر فعللرک تصریفنده اناه فعلی

اوله رق قوللانیلیمقدمده در .

فعل جوهریدن و بوحکمده کی اناه فعللرندن ماعدا فعللره «افعال جمله» نامی ویریلیر .

فعل جوهرینک تصریفی

صیغه اخباریه ، مثبت

مضارع

«ایم - ایم - م - سگ ، دور ؛ ایز - یز - زه ، سکنز ، درلر .»

استقبال

منفی (ثقیل)	منفی (خفیف)	مفرد (خفیف) ، ثقیل	مفرد متکلم
مایاجنم	مه به جگم	جگم ، اجنم	مخاطب
مایاجنسک	مه به جکسک	جکسک ، اجنسک	غائب
مایاجنق	مه به جاک	جاک ، اجق	جمع متکلم
مایاجنز	مه به جگز	جگز ، اجنز	مخاطب
مایاجنسکز	مه به جکسکز	جکسکز ، اجنسکز	غائب
مایاجنقر	مه به جکلر	جکلر ، اجنقر	استفهام
مایاجنقمی ؟ الخ.	مه به جکمسی ؟ الخ.	جکمسی ؟	اقتداری
مایاجنم ؟ الخ.	مه به جگم ؟ الخ.	جگم ؟ الخ.	
مایاجنم ؟ الخ.	مه به جگم ؟ الخ.	جگم ؟ الخ.	

ماضی شهودی

منفی (ثقیل)	منفی (خفیف)	مثبت	مفرد متکلم
مادم	مه دم	دم	مخاطب
مادک	مه دیک	دیک	غائب
مادی	مه دی	دی	جمع متکلم
مادق	مه دق	دق ، دیک	مخاطب
مادیکز	مه دیکز	دیکز	غائب
مادیلر	مه دیلر	دیلر	استفهام
مادمی ؟ الخ.	مه دمی ؟ الخ.	دمی ؟ الخ.	اقتداری
مادم ، الخ.	مه دم ، الخ.	دم ، الخ.	

خبریه سنی تصریف ایدیکز .
تمرین - ۲۱ گرامک ، ایستتمک ، اوقومق ، قازانق فعللرینک صیغه

تصریف نمونه جدولی

خطار - نقطه لر برینه تصریفی آرزو اولونان فصلک ماده اصلیه سی یازیلجه جتی دره.
صیغه اخباریه

زمانه حال

منفی (ثقیل)	منفی (خفیف)	مثبت	مفرد متکلم
مایورم	مه یورم	یورم	مخاطب
مایورسک	مه یورسک	یورسک	غائب
مایور	مه یور	یور	جمع متکلم
مایورز	مه یورز	یورز	مخاطب
مایورسکز	مه یورسکز	یورسکز	غائب
مایورلر	مه یورلر	یورلر	استفهام
مایوریمی ؟ الخ.	مه یوریمی ؟ الخ.	یوریمی ؟ الخ.	اقتداری
مایورم ، الخ.	مه یورم ، الخ.	یورم ، الخ.	

صیغه اخباریه (زمانه مضارع)

منفی (ثقیل)	منفی (خفیف)	مثبت	مفرد متکلم
مام	مم	رم	مخاطب
مازسک	مزسک	رسک	غائب
ماز	مز	رز	جمع متکلم
مازیز	میز	رز	مخاطب
مازسکز	مزسکز	رسکز	غائب
مازلر	مزلر	رلر	استفهام
مازیمی ؟ الخ.	مزیمی ؟ الخ.	ریمی ؟ الخ.	اقتداری
مام ، الخ.	مم ، الخ.	رم ، الخ.	

استفهام	يورى ايدم؟ الخ	يورى ايدم؟ الخ	استفهام
اقتدارى	مه يوردم، الخ	مه يوردم، الخ	اقتدارى
(صيفه موطيه) مضارع			
منفى (ثقيل)	منفى (خفيف)	منفى (ثقيل)	منفى (خفيف)
مازدم	مازدم	مازدم	مازدم
مازداك	مازداك	مازداك	مازداك
مازدى	مازدى	مازدى	مازدى
مازدق	مازدق	مازدق	مازدق
مازديكيز	مازديكيز	مازدق	مازدق
مازلردى	مازلردى	مازلردى	مازلردى
ماز ايدم الخ	ماز ايدم الخ	ماز ايدم الخ	ماز ايدم الخ
مازى ايدم؟ الخ	مازى ايدم؟ الخ	مازى ايدم؟ الخ	مازى ايدم؟ الخ
اما ايدم؟ الخ	اما ايدم؟ الخ	اما ايدم؟ الخ	اما ايدم؟ الخ
(صيفه موطيه) استقبالى			
منفى (ثقيل)	منفى (خفيف)	منفى (ثقيل)	منفى (خفيف)
مايه جتى ايدم	مايه جتى ايدم	مايه جتى ايدم	مايه جتى ايدم
مايه جتى ايداك	مايه جتى ايداك	مايه جتى ايداك	مايه جتى ايداك
مايه جتى ايدى	مايه جتى ايدى	مايه جتى ايدى	مايه جتى ايدى
مايه جتى ايدك	مايه جتى ايدك	مايه جتى ايدك	مايه جتى ايدك
مايه جتى ايديكيز	مايه جتى ايديكيز	مايه جتى ايديكيز	مايه جتى ايديكيز
مايه جتى ايديلر	مايه جتى ايديلر	مايه جتى ايديلر	مايه جتى ايديلر
مايه جتى ايدم الخ	مايه جتى ايدم الخ	مايه جتى ايدم الخ	مايه جتى ايدم الخ
مايه جتى ايدم؟ الخ	مايه جتى ايدم؟ الخ	مايه جتى ايدم؟ الخ	مايه جتى ايدم؟ الخ
مايه جتى ايدم، الخ	مايه جتى ايدم، الخ	مايه جتى ايدم، الخ	مايه جتى ايدم، الخ
منفى (ثقيل)	منفى (خفيف)	منفى (ثقيل)	منفى (خفيف)
مايه جتى ايدم	مايه جتى ايدم	مايه جتى ايدم	مايه جتى ايدم
مايه جتى ايداك	مايه جتى ايداك	مايه جتى ايداك	مايه جتى ايداك
مايه جتى ايدى	مايه جتى ايدى	مايه جتى ايدى	مايه جتى ايدى
مايه جتى ايدك	مايه جتى ايدك	مايه جتى ايدك	مايه جتى ايدك
مايه جتى ايديكيز	مايه جتى ايديكيز	مايه جتى ايديكيز	مايه جتى ايديكيز
مايه جتى ايديلر	مايه جتى ايديلر	مايه جتى ايديلر	مايه جتى ايديلر
مايه جتى ايدم الخ	مايه جتى ايدم الخ	مايه جتى ايدم الخ	مايه جتى ايدم الخ
مايه جتى ايدم؟ الخ	مايه جتى ايدم؟ الخ	مايه جتى ايدم؟ الخ	مايه جتى ايدم؟ الخ
مايه جتى ايدم، الخ	مايه جتى ايدم، الخ	مايه جتى ايدم، الخ	مايه جتى ايدم، الخ

منفى (ثقيل)	منفى (خفيف)	منفى (ثقيل)	منفى (خفيف)
ماشمم	ماشمم	ماشمم	ماشمم
ماشمسك	ماشمسك	ماشمسك	ماشمسك
مامش	مامش	مامش	مامش
مامشز	مامشز	مامشز	مامشز
مامشسكيز	مامشسكيز	مامشسكيز	مامشسكيز
مامشله	مامشله	مامشله	مامشله
مامشى م؟ الخ	مامشى م؟ الخ	مامشى م؟ الخ	مامشى م؟ الخ
امامم، الخ	امامم، الخ	امامم، الخ	امامم، الخ
(صيفه موطيه زمانه حال)			
منفى (ثقيل)	منفى (خفيف)	منفى (ثقيل)	منفى (خفيف)
مايوردم	مايوردم	مايوردم	مايوردم
مايورداك	مايورداك	مايورداك	مايورداك
مايوردى	مايوردى	مايوردى	مايوردى
مايوردى	مايوردى	مايوردى	مايوردى
مايورديكيز	مايورديكيز	مايورديكيز	مايورديكيز
مايورلردى	مايورلردى	مايورلردى	مايورلردى
مايور ايدم الخ	مايور ايدم الخ	مايور ايدم الخ	مايور ايدم الخ
مايور ايدم؟ الخ	مايور ايدم؟ الخ	مايور ايدم؟ الخ	مايور ايدم؟ الخ
مايور ايدم، الخ	مايور ايدم، الخ	مايور ايدم، الخ	مايور ايدم، الخ

تبرين - ۲۲ ايسته ملك ، كاركه ، اوقوق ، فزانبق نسلارنك صيفه حكايه زمان حالى تصريف ايديكيز.

صيفه موبله (ماضى شهورى)

منفى (ثقیل)	منفى (خفيف)	منفى (ثقیل)	منفى (خفيف)
مادى ايدم	مادى ايدم	مادى ايدم	مادى ايدم
مادى ايدك	مادى ايدك	مادى ايدك	مادى ايدك
مادى ايدى	مادى ايدى	مادى ايدى	مادى ايدى
مادى ايدك	مادى ايدك	مادى ايدك	مادى ايدك
مادى ايدىكز	مادى ايدىكز	مادى ايدىكز	مادى ايدىكز
مادى ايدىلر	مادى ايدىلر	مادى ايدىلر	مادى ايدىلر
مادى ايدم الخ	مادى ايدم الخ	مادى ايدم الخ	مادى ايدم الخ
مادى ايدى ؟	مادى ايدى ؟	مادى ايدى ؟	مادى ايدى ؟
مادم ايدى، الخ	مادم ايدى، الخ	مادم ايدى، الخ	مادم ايدى، الخ

صيفه موبله (ماضى نقلى)

منفى (ثقیل)	منفى (خفيف)	منفى (ثقیل)	منفى (خفيف)
مامش ايدم	مامش ايدم	مامش ايدم	مامش ايدم
مامش ايدك	مامش ايدك	مامش ايدك	مامش ايدك
مامش ايدى	مامش ايدى	مامش ايدى	مامش ايدى
مامش ايدك	مامش ايدك	مامش ايدك	مامش ايدك
مامش ايدىكز	مامش ايدىكز	مامش ايدىكز	مامش ايدىكز
مامش ايدىلر	مامش ايدىلر	مامش ايدىلر	مامش ايدىلر
مامش ايدم الخ	مامش ايدم الخ	مامش ايدم الخ	مامش ايدم الخ
مامشى ايدم ؟ الخ	مامشى ايدم ؟ الخ	مامشى ايدم ؟ الخ	مامشى ايدم ؟ الخ
مامش ايدم، الخ	مامش ايدم، الخ	مامش ايدم، الخ	مامش ايدم، الخ

صيفه روايت زمان مال

منفى (ثقیل)	منفى (خفيف)	منفى (ثقیل)	منفى (خفيف)
مايور ايعشم	مايور ايعشم	مايور ايعشم	مايور ايعشم
مايور ايعشك	مايور ايعشك	مايور ايعشك	مايور ايعشك
مايور ايعش	مايور ايعش	مايور ايعش	مايور ايعش
مايور ايعشز	مايور ايعشز	مايور ايعشز	مايور ايعشز
مايور ايعشكز	مايور ايعشكز	مايور ايعشكز	مايور ايعشكز
مايورلر ايعش	مايورلر ايعش	مايورلر ايعش	مايورلر ايعش
مايوروشز، الخ	مايوروشز، الخ	مايوروشز، الخ	مايوروشز، الخ
مايور ايعشم ؟	مايور ايعشم ؟	مايور ايعشم ؟	مايور ايعشم ؟
مايور ايعشم، الخ	مايور ايعشم، الخ	مايور ايعشم، الخ	مايور ايعشم، الخ

زمانه مضارع

منفى «ثقیل»	منفى «خفيف»	منفى (ثقیل)	منفى (خفيف)
ماز ايعشم	ماز ايعشم	ماز ايعشم	ماز ايعشم
ماز ايعشك	ماز ايعشك	ماز ايعشك	ماز ايعشك
ماز ايعش	ماز ايعش	ماز ايعش	ماز ايعش
ماز ايعشز	ماز ايعشز	ماز ايعشز	ماز ايعشز
ماز ايعشكز	ماز ايعشكز	ماز ايعشكز	ماز ايعشكز
مازلر ايعش	مازلر ايعش	مازلر ايعش	مازلر ايعش
مازشم	مازشم	مازشم	مازشم
مازى ايعشم ؟	مازى ايعشم ؟	مازى ايعشم ؟	مازى ايعشم ؟
ماز ايعشم، الخ	ماز ايعشم، الخ	ماز ايعشم، الخ	ماز ايعشم، الخ

منفى (ثقیل)	منفى (خفيف)
يور ايعشم	يور ايعشم
يور ايعشك	يور ايعشك
يور ايعش	يور ايعش
يور ايعشز	يور ايعشز
يور ايعشكز	يور ايعشكز
يورلر ايعش	يورلر ايعش
يورشم، الخ	يورشم، الخ

منفى (ثقیل)	منفى (خفيف)
ماز ايعشم	ماز ايعشم
ماز ايعشك	ماز ايعشك
ماز ايعش	ماز ايعش
ماز ايعشز	ماز ايعشز
ماز ايعشكز	ماز ايعشكز
مازلر ايعش	مازلر ايعش
مازشم	مازشم

صیغه اصبه

نی حاضر (تقبل)	نی حاضر (خفيف)	اصحاضر (مذبت)	مفرد مخاطب
ما	مه	...	جمع
مايك	مديك	ك	یاخود
مايكوز	مديكوز	كوز	
نی غائب (تقبل)	نی غائب (خفيف)	اص غائب	مفرد غائب
ماسين	مهسين	سين (سون)	جمع
مايندلر	مهسيندلر	سيندلر (سوندلر)	استنهام
ماسينني	مهسينني	«سينني سونني»	

صیغه روهويه (مضارع)

منفی (تقبل)	منفی «خفيف»	مثبت	مفرد متكلم
مامالي بيم	مه مالم بيم	مالم بيم	«مخاطب
ماما ليساك	مه مالم ليساك	مالم ليساك	غائب
مامالي	مه مالم	مالم	جمع متكلم
مامالي يز	مه مالم يز	مالم يز	«مخاطب
ماما ليساكوز	مه مالم ليساكوز	مالم ليساكوز	غائب
ماما ليدرلر	مه مالم ليدرلر	مالم ليدرلر	یاخود
—	مه مالم الخ	مالم الخ	استنهام
مامالجي بيم ؟	مه مالمجي بيم ؟	مالمجي بيم ؟	یاخود
—	مه مالمجي بيم ؟	مالمجي بيم ؟	

تمرین: ۲۴ — زرده کی فعلار قصبغه امر به ووجوبیه سی تصریف ایديکوز .

ایسته مک ، او قومق ، گولک ، قازاغتی .

صیغه روایت (استقبال)

مه به جک ایتم	مه به جک ایتم	... جک (جق) ایتم	... مفرد متكلم
مه به جق ایتمساک	مه به جق ایتمساک	... جک ایتمساک	«مخاطب
مه به جق ایتمش	مه به جق ایتمش	... جک ایتمش	غائب
مه به جق ایتمشز	مه به جق ایتمشز	... جک ایتمشز	جمع متكلم
مه به جق ایتمساکوز	مه به جق ایتمساکوز	... جک وایتمساکوز	«مخاطب
مه به جق ایتمشلر	مه به جق ایتمشلر	... جک ایتمشلر	غائب
مه به جق ایتمش ، الخ	مه به جق ایتمش ، الخ	... جک ایتمش ، جگشم ، جگشمش	یاخود
مه به جق ایتمش ؟	مه به جق ایتمش ؟	... جق ایتمش ؟	استنهام
... جق ایتمش ؟	
مه به جک ایتم الخ	مه به جک ایتم الخ	... بیه جک ایتم ، الخ	اقتداری

صیغه روایت (ماضی نقلی)

مه مامش ایتم	مه مامش ایتم	... مش ایتم	مفرد متكلم
مه مامش ایتمساک	مه مامش ایتمساک	... مش ایتمساک	«مخاطب
مه مامش ایتمش	مه مامش ایتمش	... مش ایتمش	غائب
مه مامش ایتمشز	مه مامش ایتمشز	... مش ایتمشز	جمع متكلم
مه مامش ایتمساکوز	مه مامش ایتمساکوز	... مش ایتمساکوز	«مخاطب
مه مامشلر ایتمش	مه مامشلر ایتمش	... مشلر ایتمش	غائب
مه مامش ایتمش ؟ الخ	مه مامش ایتمش ؟ الخ	... مش ایتمش ؟ الخ	استنهام
مه مامش ایتمش ، الخ	مه مامش ایتمش ، الخ	... مامش ایتمش ، الخ	اقتداری

تمرین: ۲۳ — زرده کی فعلار قصبغه حکا به وروایتی تصریف ایديکوز . ایسته مک ، او قومق ، کلک ، قازاغتی .

صيفه صل

مضارع « ماضى - حال »

منفى « ثقيل »	منفى « خفيف »	مثبت	مفرد متكلم
ماددينم	مهددينم	ديگم ، دينم	مفرد مخاطب
ماددينك	مهددينك	ديگك ، دينك	مفرد غائب
ماددينى	مهددينى	ديگى ، دينى	جمع متكلم
ماددينمز	مهددينمز	ديگمز ، دينمز	جمع مخاطب
ماددينكز	مهددينكز	ديگكز ، دينكز	مفرد غائب
ماددينرى	مهددينرى	ديگرى ، دينرى	

ماددينمى ؟	مهددينمى ؟	ديگمى ، دينمى ؟	استفهام
ماددينم الخ .	مهددينم الخ .	ديگم ، دينم .	اقتدارى

صيفه صل (استقبال)

منفى (ثقيل)	منفى (خفيف)	مثبت	مفرد متكلم
ماياجينم	ميه به جگم	به جگم ، اجنم	مفرد مخاطب
ماياجينك	ميه به جگك	به جگك ، اجنك	مفرد غائب
ماياجينى	ميه به جگى	به جگى ، اجنى	جمع متكلم
ماياجينمز	ميه به جگمز	به جگمز ، اجنمز	جمع مخاطب
ماياجينكز	ميه به جگكز	به جگكز ، اجنكز	مفرد غائب
ماياجينرى	ميه به جگرى	به جگرى ، اجنرى	باخود
		به جگم ، به جگم	

صيفه شريطه (ماضى شهورى)

منفى « ثقيل » منفى « خفيف » مثبت

الخ	ماسه مئى ؟ الخ	مه مئى ؟ الخ	سه ايدم ، الخ	مفرد متكلم
الخ	مايه ايدم ، الخ	مه به ايدم ، الخ	سه ايدم ، الخ	باخود
الخ	ماسه ايدمى ؟ الخ	مه مئى ؟ الخ	سه ايدمى ؟ الخ	استفهام
الخ	اماسه ايدم ، الخ	مه مئى ، الخ	سه بيلسه ايدم ، الخ	اقتدارى

صيفه شريطه (ماضى نقلى)

منفى « ثقيل » منفى « خفيف » مثبت

ماسه ايشم ، الخ .	ماسه ايشم ؟ الخ .	سه ايشم ، الخ .	سه ايشم ، الخ .	مفرد متكلم
مايا ايشم ، الخ .	مايا ايشم ؟ الخ .	سه ايشم ، الخ .	سه ايشم ، الخ .	باخود
مايا ايشمى ، الخ .	مايا ايشمى ؟ الخ .	سه ايشمى ؟ الخ .	سه ايشمى ؟ الخ .	استفهام
مايا ايشم ، الخ .	مايا ايشم ؟ الخ .	سه بيلسه ايشم ، الخ .	سه بيلسه ايشم ؟ الخ .	اقتدارى

تجرين — ۲۵ زيرده كى فعللك صيفه التزاميه (ماضى شهورى و نقلى)
 ايله صيفه شريطه (مضارع) نى تصريف ايدىگنر :
 ايسته ملك ، گورمك ، اوقومق ، قازانق .

	نجه به قدر	نجه به قدر	نجه به قدر
	نجه به دك	نجه ، نجه	نجه ، نجه
	نجه به دكین	نجه ، نجه	نجه ، نجه

فأمره - صیغه فرعیه فعل مجهولن گدیگی زمان اسم مفعول

نامنی آلیو .

تصریف (مابعد)

ربط صیغه لری (پورتوره شخصه ایچوره)

منفی (خفیف)	مثبت (ثقیل)	مثبت (خفیف)	توقیتی
مهدیکه ؛	دجه ؛	دجه ؛	دجه ؛
مهدون (أول)	دقدن سوکرا	دکدن سوکرا	زمانیه

صیغه سببیه

۷۳ - صیغه سببیه باشلی باشنه برصیغه دگلدرد، بلکه صیغه صله دن واولگا ملحق سببیت آداتلردن عبارتدر .

صیغه صله به لاحق اوله بیلین تعلیل آداتلری شونلردر :
ایچون ، جهته ، سببیه ، دن دولایی ، دن ناشی ، الخ .
مثالر :

یازدیغم ایچون ، یازدیغمک ایچون ، یازدیغمی جهته ، یازدیغمزدن دولایی ... الخ .

فعل معلولک صیغه فرعیه سی

(اسم فاعل)

مضارع	مبتد	مضارع	مبتد
ماین	ن ، اک	ماین	ن ، اک
مایانلر	نلر ، انلر	مایانلر	نلر ، انلر
مامش	مش	مامش	مش
مامش اولان	مش اولان	مامش اولان	مش اولان
مامش اولانلر	مش اولانلر	مامش اولانلر	مش اولانلر

ربط صیغه لری (پورتوره شخصه ایچوره)

وب ؛	وب	عظفیه
مهدوب ؛	مهدوب	حالیه
مهدیرک	دردک	دیگر مضارع
مزکن	رکن	» حال
مهورکن	پورکن	» استقبال
مهدبه جک ایکن	جک ایکن	» (ماضی نقلی)
مهمش ایکن	مش ایکن	دیگر
مکشیزین		
مددق		

الی	الی	الی
الی بری	الی بری	الی بری
الیدن بری	الیدن بری	الیدن بری

تمرین - ۲۶ زبرده کی فعللرک صیغه شرطیه ، صیغه صله و صیغه فرعیه لری تصریف ایدیگر . ایستمک ، گولک ، اوقومق ، قازانق .

صىغەلەرنىڭ استعمالى

- صىغە اخبارىيە — استقبال
- ۱ — فەلەك مۇتلەقكە گەجك زىماندە وقوعى اخبار ايدر :
 بديرىمە بىر مەكتوب يازدە جىم .
- ۲ — أمر ، التزام ويا وجوب افادە ايدر :
 آغا بىگەك ياندىن ھىچ آيرىلمايە چىقسىڭ ؟ (ھىچ آيرىلما ، ھىچ آيرىلمايە سىڭ ويا آيرىلما مالىسىڭ ؛ مەنساندەدەر .)
- ۳ — غائىبلىرىنە (دەر) كە لىخوقىلە مەنئى فەل تەك ايدر :
 وعدىنى آرتىق اىفا ايدە جەكدەر .
- ۴ — فەلەك مەشروطاً وقوع بولە جىغى افادە ايدر ، يەنى جزا اولور :
 ساعت اونە قەدر وظىفەلىرىمى پىتىرىسەم كىز مەگە چىققا جىم .
- ۵ — مەنئى توصىف وتەيىنى مەقىد اولور :
 (آقاچقى) قان داماردە دورماز .
 (گەجك) سەنە سىياختە كىدە جىم .

تەرىن — ۲۹ آشاغىدە كى جەلەردە زىمان خالڭ نە مەنادە قوللانلىمىش اولدەينى سويلەيىڭىز .

شۇ چوقۇق بران بىلە راحت دورمايور . بر قاج كۈنە قەدر بىكى اۈە كوچ ايدىيوروز .

بر قاج دەفەدەر عىفى خىطاكىزى تەصحيح ايدىيوروم . فقط سىز بر دورولو آگلا مابورسىڭىز .

بدرىڭىز نەدە بولونىيور ، بىلورومىسىڭىز ؟ — قەلمىندە بولونىيور .
 او بىچارە يە آجىورم ، فقط كىندىسى بردورولو اسرافىدە كەسەمەيور .

اوقۇبە جىم ايجون ، اوقۇبە جىمىزدن طولايى ... الخ .
 اخطار — ئقەللك مەنقىسندە (مە) يرىنە (ما) گەبەر .
 اخطار — يازىسىز چىرىڭىلەر يوقلەنە دلالت ايدرلەر .

صىغەلەرنىڭ استعمالى

صىغە اخبارىيە

۷۳۳ — صىغە اخبارىيە افەلى على المادە اخبار وتىلىغ ايجون مەستەملدەر .
 زىمانلىرىنىڭ خىتاف دلالتلىرى واردر .

زمان حال

۱ — فەلەك آن تەكلمدە وقوعى افادە ايدر :

احمد اولەسەندە كىتاب اوقۇيور .

۲ — فەلەك گەجك زىماندە وقوع بولە جىغى اخبار ايدر :

بر ھفتە يە قەدر بروسە يە كىدەيوروز .

۳ — اعتياد ويا استەمرارى افادە ايدر :

خالە باقاندن ايجىك دە قوللانىيور . مەنادى سويلەنىيور ؛ كىمى .

۴ — تەكررى افادە ايجون مەستەملدەر : اوچدەر بوخىطايى يايورسىڭىز .

تەرىن — ۲۷ زىردە كى فەلەك عىطىيە ، خالە ، ابتدائىيە ، انتھائىيە ،

تەقىيە صىغەلىرىنى تەصرىف ايدىڭىز .

اىستەمك ، گولك ، اوقومق ، قازامق .

تەرىن — ۲۸ زىردە كى فەلەك صىغە توقىيە ، صىغە زىمانىيە وصىغە

سىيەسىنى تەصرىف ايدىڭىز .

اىستەمك ، گولك ، اوقومق ، قازامق .

- ۵ - قابليت امهال افاده ايدر : بو ايني يارين ده گورورز .
 (كوره بيليز) .
- ۶ - تخيكده ماضى مقامنده قوللانيلهرق افاده به شدت وچالاکى وپير :
- چنگيز صانغه بلاگي شرقدن غربه دوضر وجموم ايدر . رهگدارنده
 تصادف اينديگي بوتون اقوامي چيگنر ؛ تاجر سفيد سواخلنه يتشه رك
 لوامى خوتى ركنر ايلر .
- ۷ - بر فعلك زمان ماضيده ناگهاني وقوعى جانلى بر صورتده
 بيانه خدمت ايدور :
- قاپى آجيلير ؛ محاربهده شهيد اولش ديه آغلاديفغنز دوستمنز
 ايجرى كپور .
- ۸ - تقي والنزامى افاده ايدر: يدر بگنزه بزدهده سلام يازارسنكز .
 كوزل كوزل اوتورور ، وقت كچيررسنكز .
- ۹ - استفهام حالنده رجاي افاده ايدر : قاپى آچارميسنكز ؟
- ۱۰ - مفرد غائبك مثبت ومنفى صورتلى متواليا قوللانيلديني
 زمان صيغه تعقيبه حكمنده اولور .
- سن كيدر گيتنر برادرينكز گلدى . بن چقارچيقتماز عهده باشلادى .
- ۱۱ - صفت منابهسنده اولور :
- كولر يوز ؛ يافار داغ ؛ چوق چاليشير بر انسان ؛ هر شيشي آكلار
 برچوجوق يافار دوزر قاش .
- ماضى شهودى
- ۱ - فعلك كچيش زمانده وقوعى وقوف نام ايله اخبار ايدر :

- ۶ - احتمال و تخميفى افاده ايدر :
 شو گورورن واپور فرانسز اوله جق .

صيغه اخباريه - مضارع

- ۱ - هر زمان صحیح اولان افعال واحكامى افاده ايدر :
 باليق دگيزده ياشار ؛ انسان فاتيدر .
- ۲ - اعتيادى افاده ايدر :
 حسن آفندي توتونده ايجر ، انفيده چكر .
- ۳ - قطعيله استقباله دلالت ايدر :
 ايسته ديكنگر مکتوبى يارين يازارم .
- ۴ - موافقه دلالت ايدر : يحي ، گيدهرم .
- تمرین - ۳۰ اشغاعنده كى جمله لره زمان استقبالك نه مضاده

قوللانيلمش اولديغى سويله بيگنر .
 اولايه جق شيارله اوغراشورسنكز . سويله نه به جك سوزلر سويله يورسنكز .
 او كتابى گورنجبه ، هيچ شهباسز ، سزده بر دانه آلماسنى ايسته به چكسنكز .
 باقسه كز آ ، بو قابيدن ايجرى قطعيا كيرمه به چكسنكز . آلدانما يورسنكز .
 شو ذات يروت واليسى اوله جق ، قان آله جق دامارى بيلور .
 تمرین - ۳۱ زيرده كى جمله لره مضارعك هاگى معناده قوللانيلمش
 اولديغى سويله بيگنر .
 ايكي گون ص وگرا گلنگنر بورجمى اوده رم . بو آدام ناموسلو ،
 چاليشقاندر . بو شا كرد كتابى آندن براقاز . - قابيدن قوغولسه باجادن
 دوشر . - قلعه ايجندن فتح ايديلير .

(زىلزەلە نىڭ وقوعى دە بايرام طوپلرىنىڭ تىلىماسى دە ماضىدە اولش
ايشلردۇ . زمان وقوعلىرى بىرى بىرىنە نىسبەت ايدىنچە ھىرايكىنىڭ غىنى
زمانە تصادف ايتىدىكى كورروليور يعنى طوپلر كىڭ تىلىماسى حال وانىدە
زىلزەلە نىڭ وقوعە گىلدىكى خىبر وپرىليور .)

مثال — ۲ : گىچىن سەنە ھىراقتىام ايىكى ساعت گىزردىم .

[بوجىلە ماضىدە كى قىلمىش اولتىق شىرطنە يازمىق فەلنىڭ قىلمىشە و آرزو

ايىلە خىزا تىشكىل ايتىدىكى افھام ايدىر .]

صىغە روائىتىڭ استىقالى

۷۵ — صىغە روائىت (شىك ، استىعاد ، استىخفاف) صىغەسىدىر
أفئاللىڭ بومئالى ايىلە برابر آرزومىنە تەلقىنى افادە ايجون بومىغىنە ھىراجمت
اولوتور .

أمثله : بىندن داھا اىي يازىيورمىش !

بر آقتىام يىگى ايجون بىرلىرا صرف ايدومىش !

انگىلتەرە قرالىلە برسفرودە بولومىش ايمىش !

غىرىن — ۳۲ زىردە كى جىلەردە ماضىلر كى نە مغاندە قوللاندىلدىغىنى

سويىلە يىگىز .

اسكى جاملىر بارداق اولدى . — دانىشان داغى آتمىش . — بو اوى

قومشوكىز قاچە صائىن آلمىش . — سلطان عثمان درىدونىڭ صوتى تىقسىتى

كاملا تادىدە اولوتىمىش . — نەانسافسىز انسان ايمىش . — حىقتدە نەلر

سويىلە نەمىش . — اوفى دىگەرسە كىز پادىشاھلارلە دوست اولش طيارەلرلە

سىياھىلر ايتىش . تىخت البىرلرلە دىگىزەرە دالمىش . . .

حضرت بىغىبەر مەكەن مەدىنە ھىجرەت بوپوردى .

دون تىارويە كىتىك . دىمىن قەھو ايجىك .

۲ — استىھام شىكلى صىغە تەقىبىيە حىكىمدە اولە بىلىپ :

احمد مەكتىبىن گىلدىمى ، چانطەسىنى براقىر ، سوقاقە فىرلار .

۳ — گىلدىچە ، دىمىكەرد .

ماضى نىقىلى

۱ — فەلنىڭ گىچىش زمانە وقوعى استىاع واستىخىبارە مستىدا

افادە ايدىر :

حىسنىڭ ماھلىسى برسەدن كىمىش ، اولە ايشىتىم ، دىمىكەرد . ،

۲ — تەفاخىرى ھىقىد اولور : بىن نىچە داھا كوچ مىسئالەلرلى حل

ايتىم ، ياخورد ايتىمىدەر .

۳ — ۳۳۳ ، ك لىقولىقە ماضى شەھردى قوتى اكتىساب ايدىر .

دونانما خىلىجىدن مىرەمە ھىچىمىشدر .

۴ — استىخفافى تەضەن ايدىر : أفندى دارالفنوندىن چىقىمىش !

۵ — استىعادى افادە ايدىر : بىنغازىدە ايىكى يوز اوقەلىق بر قارپور

كورمىش !

صىغە خىكايە نىڭ استىقالى

۴۷ — ماضىدە واقع اولان ايشلرى بىنە ماضىدە قالان بەمىض احوال

ويا شىراىط ايلە زمانىچە نىسبەت ومقايسە ايدەرك افادە ھىچە خىدمت ايدەر .

مثال — ۱ :

بايرام طوپلرى آتلىرىكنى زىلزە اوليوردى .

۷۹ — مفرد غاڭنىڭ مكررى صىغە ھالىھە قىلمىشقا :
قوشە قوشە كىلىم : (قوشەرق كىلىم ، دىكىدەر) .

صىغە وجوبىيە نىڭ استعمالى

۸۰ — وقوع ويا عدم وقوعنىڭ لازم وواجب اولدىنىشە حكىم
ايتىدىكىمىز فەللىرى صىغە وجوبىيەدە استعمال ايدەرز :
چالېشمايلىز : چالېشمايلىز لازم وواجب دەر ، دىكىدەر .
چالېشمايلى ايدىك : چالېشمايلى لازم وواجب ايدى ، دىكىدەر .
چالېشمايلى ايمىش : چالېشمايلى لازم وواجب ايمىش ، دىكىدەر .

تمرين — ۳۴ آشناغىدەكى جملەلردە فەللىرىڭ ھانىكى زمان ھانىكى
معناده استعمال ايدىلىش اولدىنىشى سويلەيدىكىز .

قصورسىز انسان اولماز . — فنا خىر تېز دويۇلور . — جىاسىزلىك پوزىنە
توكورمىشلىر ، ياغمور ياغمور دىمىش . — دوغرو سوز جوق كىشى بە آجى
كىلىر . — صو اوپور دىشمىن اوپوماز . ايلچى بە زوال اولماز . — ايتكى
جاناز بربايدە اويناماز . — آلتون پاس طوماز .
تمرين — ۳۵ آشناغىدەكى معترضلار ايجىدەكى مصدرلىرى مناسب
صىغە وزمانلارە نقل ايدىكىز . جوهرىڭ قىمتى جواھرى (بىلىم) . —
جفا چىكىمىن صفانىڭ قىدىرى (بىلىمەمك) . — تېجەدە (پىشىرمەك) ،
قاياغىدە (يىمك) . — تىز رفتار اولانىڭ پاينە دامن (دولاشماق) . —
بر فنا قىرق ابىي (بوزماق) ، قىرق ابى بر فنايى (دوزەلمەمك) . —
اومادىنىڭ طاش باش (يارماق) .

صىغە آمرىيە نىڭ استعمالى

۷۶ — ۱ — آمر ونهئ ايجون استعمال اولونور :
قايىي آج . — سوقاغە چىقىمايدىكىز .

۲ — دعادە استعمال اولونور .
يارب عقل وحاكمەدن محروم براقا .
۳ — تراكتى مفيد كەلەرلە قوللانلان امر رجاہ خدمت ايدر :
لطف ايدىكىز ؛ لطفاً شوكتىباي وىرىدىكىز ؛ عنایت بويۇرىدىكىز ؛ گېي .

صىغە التزامىيە نىڭ استعمالى

۷۷ — وقوعى ويا عدم وقوعى آرزو ايدىلىن فەللىر بو صىغەدە
استعمال اولونور :
آرزو ايدەرمەكە ترفيع صىغە ايدەسكىز .

كاشكى ترفيع صىغە ايدەيدىكىز !
۷۸ . — مفرد غاڭنىڭ نھايتە (سى) ويا (سىجە) علاوه اولوندىنى
زمان بددعالارە مخصوص برشكىل حصولە كىلىر .
آدى باھسى ويا باھسىجە ؛ گوزى چىقىسى ويا چىقىسىجە ؛ گېي .

تمرين — ۳۳ آشناغىدە معترضلار ايجىدەكى مصدرلىرى مناسب صىغە
وزمانلارە استعمال ايدىكىز .

بوصباح عسكىرلىر تەلىمە (چىقىمى) ايكىن بر مکتبە (كىتىمك) .
بومىدانە اسكىدىن عسكىرلىر تەلىم (يايمىق) . انسانلر مىڭنىڭ قىمتى تەقدىر
ايتىسە ايدى بر چوق خىستە تەللىرىڭ اوڭى (آلتىق) . — واپورلىر ايجاد
اولونمادىن مەردلر تەقلىبات بىلكىن كىلىرلە اجرا (اولونمىق) .

تشكيل اولوبه بيلير . ايشته بوزمانلر ك شرتنه جزا اولان جمله لار كده فعلی مضارع ويا مستقبل زمانده اولور :

بدرم گليرسه (گلديسه ، گلديش ايسه) چيقارز (ويا چيقاجنيز) كيبی .
 قاعده — (۲) صيغه شرتيه نك زمان ماضيسته جزا اولان جمله نك فعلی حكاية مضارع ويا حكاية استقبال اولور . حكاية مضارع قوللا بيليرسه تمني نك عدم حصولندن متولد بر (تأسف) مستفاد اولور .
 بدرم كلسه ايدی چيقاردق ويا چيقا جقدق ؛ كيبی .
 ۱۴۱ — جزا محذوف اوله بيلير . اوزمان صيغه شرتيه دن (نمنی) مستفاد اولور :

تام موسمی ايكن بر ياغمور ياغسه ، كيبی .
 ۱۴۳ — صيغه اخباريه زمانلرينك شرتی جزاسز بولونه جق اولورسه جمله دن (خوف) مستفاد اولور :

هنوز خرمن ياييلمامش ايكن ياغمور ياغارسه ... كيبی
 فامه — جمله جزايه استفهام ، ويا منفي شكلنده دخی اوله بيلير ، چاليشسه ايدی صنفدن دوزمی ايدی ؟
 ياخود : چاليشمش اولسه ايدی ؛ صنفدن دوزمزدی ؛ كيبی .

تمرین — ۳۷ آشناغیده معترضه داخلنده کی مصدرلری مناسب گوره چككنز صيغه وزمانه نقل ايدكيز : بارامده بدرمیز از مبردن كلسه ايدی چوق داها زياده (اكلتمك) . . .
 شا كرد درسته چاليشه ايدی امتحانندن (قور قامق) . . . دشمنده بر آز وفا اولسه ايدی دشمنك (آزالق) . . . بالقان محاربه سی آتساننده آوه روف كيبی بر زهر هليمز اولسه ايدی يونان كيبی آچاق بر مانه مغلوب (اولوق) ؟

صيغه شرتيه نك استعمالی

۸۱ — شرط ، بر ايشك حصول ويا عدم حصولنك كئديسته باغلی اولديغی ايش در . مثلا :

ياغمور ياغارسه اوت بيتر .
 عباره سنده ياغمور ياغمتق بر ايش ، اوت يتمك ده ديگر بر ايش در .
 اوت يتمك ويا يتيمه مك ايشی ياغمور ياغمتنه باغلی در .
 فامه — شرتك (مشروط به) نه (جزا) نامی ويريلير . بناء عليه شرتك مطلقا بر جزاسی اولور .

۱۴۰ — شرتی احتوا ايدن صيغه شرتيه نك استعمالی ايله جزايی احتوا ايدن جمله جزايه نك تزييي آراسنده بويوك برمس بويوطيت واردور . بوسر بويوطيت ده آشناغیده کی قاعده لرله تعين اولونمشدر .

فامه — (۱) : صيغه شرتيه نك مضارعه نه جزا تشكيل ايدن جمله نك فعلی اخباريه نك مضارع ويا مستقبل زماننده قوللا بيلير ؛ جزا مضارع صيغه سنده اولورسه اوفعله التزام و قطعيت معناسی بولونور :

بدرم كلسه چيقارز ويا چيقا جنز ؛ كيبی .
 فامه — صيغه شرتيه نك زمانلری تصریف اتناسنده گورولدی .
 صيغه اخباريه نك بوتون زمانلرينه (سه) علاوه سيلاه اولنلار كده شرتی

تمرین — ۳۶ آشناغیده کی معترضه لرا چيخنده کی مصدرلری صيغه التزاميه ويا امر يه ده استعمال ايدكيز : اوليا براغی (چويرمك) . . . (چاليشمق) كه ديكر لردن كری (قالمق) . . . (بسله مك) فارغی ، كوزيگی (اوبتق) .
 — بوگونك ايشی بارينه (بر اقامق) . . . آز (— ويلاه مك) ، ابي (سويلاه مك) .

صیغە صەلەنك فاعلى

- ۸۴ -- صیغە صەلەنك فاعلى مضاف الیه خاندە اولور.
 احمدك اوقودینگى كىتاب فاندەلى در ؛ ياخود (بىم) اوقودینگى كىتاب فاندەلىدر ؛ گېيى .
- ۸۵ -- شو قدركە صیغە صەلەبە بەض غېر صرېخ مفعول أداتلىرى ویا زمانە دلالت ایدن كەلەر لاحق اولورسە فاعل مجرد اولور .
- احمدسوقاغە چىقىدىنى (تقدیردە، زمان، جەھتە، گېيى، ایچوناخ) گېيى .
 مع مافیە مفعول الیه خاندە اولان صیغە صەلەبە (مبى، نظر، كوره) گېيى .
 بیان أداتلىرى ملحق اولدىنى زمان فاعلك مضاف الیه اولماسى مرجع در .
- ۸۶ -- صیغە صەلەنك فاعلى دیگر بر فعلدە فاعل اولورسە مجرد خاندە اولور :
- احمد ، ویردیگی سوزى طونار ؛ گېيى .

تمرین ۳۸ -- زیردە كى جملەردە معترضه لر آراسندە بولونان مصدرلری صیغە صەلەبە نقل ایدیگىز .

بدرىك بارامدە (ویرمك) بارەنك یاریسنى دونانما خانەسنە ویرە جگم .
 قومینە چیلرک احراق (ایتك) انسانلر بر قاج بیگە بالغ اولقندە در . وجود بر طرفدن (خراب اولق) خالده دیگر طرفدن خدال واسطەسیلە تعمیر ایدیلکدە در . اوندە مسافر (قالق) کوبلینگ قویونلرنی (کورمك) زمان کۆنلرنی جیرتە قالش ایدك .

تمرین -- آشاغیدە كى معترضه لر ایچندە كى مصدرلری مناسب کورە .
 جگگنر وزنلرە نقل ایدیگنر :

صیغەلرک استعمالی (مابعد)

صیغە صەل

- ۱۲ -- صیغە صەلە اینكى جملەبى مختصر بر طریق الیه بریرینە ربط ووصل ایتمگە یارار . مثلاً :
- اوقودینگى كىتاب فاندەلى در ؛ عبارەسى .
 بر كىتاب اوقودم ، او كىتاب فاندەلىدر .
 جملەلرینگ مختصر صورتدە برى برینە ربط ووصل ایدیلەسیدر .
 اساساً (صەلە) كەلسى (وصل) ك (فعلە) وزنندن عبارتدر ؛
 بوندن اول ، صرېجە مصدرلر بختندە كورولش ایدى .
- ۸۳ -- صیغە صەلە ، فعل گېيى ، فاعل و مفعول آلیر ، زمانەدە دلالت ایدر ؛ عېنى زمانە صفت ویا اسم موقعدە بولونور . مثلاً :
- اوقودینگى كىتاب فاندەلىدر ، عبارەسنە :
 اوقودینگى صیغە صەلەسنىك فاعلى واردر ؛ بن ؛ مفعولىدە واردر ؛
 كىتاب ؛ زمان حال ویا زمان ماضى پەدە دلالتى واردر . عین زمانە بر صفت گېيى كىتاب اسمیله یانە گەلەرک اونى تعینە خدمت ایدیبور .
 دیگر مثال :
- اودا كۆزدە كىتاب اوقودینگى كىتاب خېر ویردیلر .
 بورادە (اوقودینگى كىتاب) صەلسى بر اسم گېيى مفعول صرېخ اولمشدر .
 قرانگىزى) تقدیر و منابەسندە بولونیور . فقط عین زمانە فاعلى واردر ؛ مفعولىدە واردر ؛ كىتاب . زمانەدە دلالتى واردر .

(ايش) علاوسىيە رويات ، (سە ، ايسە) علاوسىيە شىرطىيە صورتلىرى
تەشكىل ايدىلىرى:

بىم قلمم وار ايدى ، يوق ايدى ؛ وار ايش ، يوق ايش ؛
حسنىڭ قلمى وارسە (ايسە) ، يوق ايسە (يوقسە) ؛ كېي .

گراك

وجوب افاده ايدىن بر كلكدر . فاعل آلەرق (وار ، يوق) كېي بوبە
أفعال عامەدن صايىلىر .
(در ، ايدى ، ايش ، ايسە) فعل جومھىرلەپلە تصريف اولونور .
منفيسى (گر كىز) ايسەدە نادراً مستعمل در :
بويە اولوق كرك (ايجاب ايدى) ؛ اويە سويلەمك كركدى (ايجاب
ايدردى) ؛ بىدم بوآقشام كلسە كرك (كلمەسى مأمولدر ، مەكەن در) .
اخطار-- كرك مكرر اولەرق قوللانيدىغى زمان رىبط اداتى اولور .

يکشخصى فعللر

۸۹ -- ياغنى ، كوك كورلەمك ، شيشمك چاقق كېي فعللر آنچاق
مفرد غائب شخضندە تصريف اولونۇپلەيدىكى ايجون (يکشخصى) نامى
آلورلر . (ياغورم ، ياغەجسك) دىنەمز ، آنچق (ياغور ، ياغەجق) دىنيز .
كورلەمك ، چاقق فعللرى (رعد و برق) دن غىرى مئالردە بالطبع
مصرفدر ، (يکشخصى) دگىلدر .
اظهار-- ايجاب ايتك ، اقتضا ايتك ، لازم كىلمك و أمالى فعللردە
(يکشخصى) در .

وار- يوق

۸۷ -- لسائزده كىزته مستعمل اولان بويىڭ كە فەلك وظيفەسە
مشابە بر وظيفە ايفا ايدرلر . (أفعال عامه) نامى آلورلر . استماللرى
بروجه آتى در :

۱ -- وار (موجوددر) ، يوق (موجود دگىلدر) مئناسى اولوب
او زمان فاعل مقامندە قالان كە مجرد اولور :

قلم وار ؛ كاغذ يوق ؛ كېي .

بوترز استعمالدە (وار) و (يوق) كەلرلى كىز باربەدە مفعول فە آلورلر :
بندە قلم وار ، سندە قلم يوق ؛ كوزىڭىزدە قىزىمىزلىق وار ؛ كېي .

۲ -- (وار، يوق) أفعال عامەسنىڭ فاعلى بر مضاف و ياتر كىتاب اضافى اولور :
قلمم وار ، ياخود بىم قلمم وار ، بابانڭ كىتابى يوق ؛ كېي .

۳ -- (وار ، يوق) أفعال عامەسنىڭ فاعلى صيغە صلەدە اولور :
بويە برشى كوردىڭم يوق ؛ چكە چكەڭىز وار ؛ كېي .

۴ -- (وار ، يوق) أفعال عامەسە (ايدى) علاوسىيە حكايە

عجايە (ايتەمك) دىلىكى ايصيرىرسك . تىزى بە كوچ (دىمك) ، ايكەم
باشمەدە دىمىش . دعوا جىڭ قاضى ايسە يار دىمىڭ الله (اولوق) . دگىز
دالغەسىز (اولماق) . دگىزە دوشن يىلانە (صارىلىق) . كىدىڭە خانە
(آلاماق) ، قومشـو (آلىق) . خدمت ايتەسنى اوكرغەين آفندىك
(ايدە مەمك)

متعلقات فعل

۸۹ -- ھەر فعل بىر فاعل واسطەسىلە تەختىق ايدىر . بونىڭگە بىر بار ھەر زمان فعل ايله فاعل كىندى باشلىرىنە تام بىر مقصدى افادە بە كافي كىلمىز . باشقە كىلەر فعلە تعلق ايدىرەك مەنا تەكىملى ايدىر . ايشتە بولكلەرە « متعلقات فعلى ، تەسىبە اولونور .
متعلقات فعلە » مفعول ، نامى وىرىلەر .

مفعوللار

۹۰ -- مفعوللار اولان ايكى قىسمە منقسىملىر : مفعول صريح ، مفعول غير صريح .
مفعول صريح ، موضوع بخت اولان فەلك اسم مفعوللە ايراد ايدىلن سؤالە جواب اولان كىلەدر .
مفعول غير صريح ، بۇ سؤالە بىر جواب تەشكىل ايدىمە بىن وىر اداتلە فعلە تعلق ايدن مفعوللاردر .

تمرين -- ۴۰ - ۱ - (وار) كىلمىنى استعمال ايدىگىز : دىگىزدە قوم ... بالىقىدە قاچىق ... كىمدە فوسفور ... باىمىڭ ايكى قورشون قىلمى ... قارداشمىڭ ايكى دىفتىرى ... قوموشوزاڭ اوچ قىزى ، ايكى اوغلى ... سىزگە قاچ دىفتىگىز ... اوتىڭ نەسى ؟
۲ -- (يوق) كىلمىنى استعمال ايدىگىز : بوسوزاڭ مەناسى ...
باىمىڭ بارەسى ... صوبىدە ... بىر دىكىلى آفاچى ...

مثال : مەكتوبى پەرىمە گوندرىم .
گوندرىلن نە ؟ - مەكتوب ، او حالە « مەكتوب ، مفعول صريحىدر .
دىگر مثال : اودامدە كىتاب اوقۇيۇردىم .
اوقۇغان نە ؟ - كىتاب ؟ او حالە « كىتاب ، مفعول صريحىدر .
« اودامدە » مفعول غير صريحىدر .
۹۱ -- مفعول صريح ، فعلە بىر « ى - نى - نى » ايله تعلق ايدىر : كىدى كىتابى پىرتىدى ؛ قاچىقنى آچدىم ؛ باغچە قاچىقنى كىم آچدى ؟ كىيى .
ياخود بلا ادات تعلق ايدىر : كىتاب اوقۇدىم ؛ كىم كىيىدىم .

فاعل و مفعول صريح

۹۲ -- مفعول صريح بلا ادات بولوندىغى زمان فاعلە بىگىزدە ، تەقرىقلرى ايجون فەلك اسم فاعل واسم مفعولى ايله سؤاللار ايراد اولونور ؛ اسم فاعلە جواب اولان (فاعل) ، اسم مفعولە جواب اولان ايسىسە (مفعول صريح) اولور :

آرقەسىندە يۇمۇرطە كۆفەسى ... ياغما ... قول ... يۇمۇرطە ... يۇزم ...
۳ -- (كىرك) كىلمىنى استعمال ايدىگىز : خىدىقنى بىلە يەنە بىلە يىمىڭ ...
بايا مالى توكىنەر اولاد ... قازانە . وقتدە سوبىلەمىڭ ...

تمرين -- ۴۱ - زىردەكى فەلكلەرگە ھەر بىرىنە اوچر موافق مفعول صريح وىرىگىز : مەتبۇب ايتىك ، مەطالەمە ايتىك ، صانۇن آلتىق ، تەسىب ايتىك ، قىرمىق ، آتقى ، دىكەلمىك ، وىرىمىك ، گورمىك ، قوللانمىق ، قازمىق ، تەخسىن ايتىك يازمىق ، باقىق ، كىسىمىك ، آلتىق .

تمرين -- ۴۲ - زىردەكى اسملارگە ھەر بىرىنى اوچر فعلە مفعول صريح ايدىگىز : دىمىر ، سىخت ، آغىر ، طىبىت ، طوبراق ، كىمىك ، خانە ، كىلىد ، صو ،

بجٹ اولان شخص ویاثی هر هانگی بر صورتله معلوم ومین اولورسه اوکا دالات ایدن اسمده معرفه اولور .

مثالر :

احمدی گوردوم : (احمد، اسم خاص اولدیفندن معرفه اولوب آدات آلیر)

سزری پک سوروم (سز، ضمیر شخصی اولدیفندن معرفه اولوب آدات آلیر) .

بونی تصدیق ایتمیسگیز : (بو، ضمیر اشارتی، معرفه ، آدات آلیر) .

درسگیزی اذربله دیکگیزی ؟ (درسگیز ، ضمیر شخصی به مضاف ،

معرفه ؛ آدات آلیر) .

آ ککگی نه یایدیکیز ؟ (مشکلم ایله مخاطب آراسنده معلوم ومین

آ ککگی ، معرفه) .

۹۶ --- « بوتون ، هر ، گبی کلیت منتهیه دالات ایدن صفات

مهمه ننگ داخل اولدینی اسملرده معرفه در .

هر طرفی گوزوم ؛ بوتون آلمایی بیدم ؛ گبی .

۹۵ --- مدلولنگ تکمیل افرادی قصدا بدین اسملرده معرفه در .

انسانلوری تجربه ایتلی در ؛ گبی .

نکره لر

۹۶ --- مدلوللری غیر معینیت ایچنده بولونان کله لر دنکره ، اولور :

آ کک ایسه ر میسگیز ؟ « غیر معین بر مقدار آ کک ؛ دیمک اولوب

نکره اولور : آدات آلماز ، .

۹۷ --- بر ، بر چوق ، خیلی ، آبی گبی صفات مهمه ننگ داخل

اولدینی کله لر نکره اولور .

(حسن کتاب اوقویور) مثالنده :

اوقویان کیم ؟ --- حسن ؛ او حالده حسن فاعلدر .

اوقونان نه ؟ --- کتاب ؛ او حالده کتاب مفعول صر بحددر .

مفعول صر بحد

معرفه - نکره

۹۳ --- مفعول صر بحد معرفه و یا نکره اولدقلرینه نظر آدات

مفعولیت آلیر و یا آلماز . بوسیدین (معرفه) ایله (نکره) ننگ نه دیمک

اولدینی بیلیمک لازم در .

(معرفه) مدلولی معین ومعلوم اولان، (نکره) ایسه معین ومعلوم

اولمایان کله در .

معرفه و یا نکره اولوق کیفیتی بالکنز اسم ، ضمیر و یا مضافده کی

کله ره مخصوص در .

اسم خاصلر ، ضمیر شخصیلر ، ضمیر اشاریلر ، بونلره مضاف اولان

کله لر ، مشاورلر معرفه در . کذک متکلم ایله مخاطب آراسنده موضوع

تهلمک ، آوین ، مکتوب ، حدت ، وطن ، حکایه ، آتش ، سس ، دبور ،

غلبه لک ، قوش .

تمرین --- ۳۳ خطلر پرینه برر مفعول صر بحد ایکنز : صابان

یارار ، کورره - اصلاح ایدر . چیچکلر - تسخیر ایدر . گنج عثمانیلر

چوق - تأسیس ایدیورلر . سلانیکده اهلاره و دیلسلزله مخصوص

بر - وار ایدی .

- ۲ -- انتها : بورادن بروسه په اون ساعتده گیدیلیر .
- ۳ -- التصاق و تقرب : کوکس کوکسه ، سونکو سونکویه کلمشله .
- ۴ -- فیات : شکرک اوقهسی اوج بوجوق غرضه ددر .
- ۱۰۱ -- بوادانک سر کبری ده واردره :
- دائر ، • دوضرو ، • قارشی ، • گلنجه ، • قدر .
- ۱۰۲ -- صریبه (و . و . قدر) معناسنه اولنق اوزره (الی)
أدانی مستعمل ددر .
- الی یوم الآخر (صوڅ کونه قدر ، قیامت گونه قدر)
- الی النهایه (نهایته قدر) ، الیه (اوځا ، مذکر) ، الیه (اوځا ، مؤنث) ، گبی .

تمرین -- ۴۴ زیرده کی جهله رده مفعول صریح لارنه ایچون أدات مفعولیتی آدقوری ویا آلامدقوری ایضاح اولونه جقدر . کیمی آرایورسگیز ؟ برادرم محمد بگی . کویده اولنردن برینی کوریکیزی ؟ خاییر ، کیمسه یی گورمدم . بی بوراده کیمسه طانیاز ، بنده کیمسه یی طانیام . مراقلی چوجوقلر هر سوزی ایشیتیمک ، هر شینی گورمک ایسته لر . انسه انلر آراسنده برقاچ جانی ظهور ایتیمکه بوتون بشریتی ایتیمک جائز اوله ماز . تمرین -- ۴۵ معترضه لر داخنده کی مفعول صریح لاردن ایجاب ایدنلره دانی وریکیز :

(کورده ک) چکیر میسگیز ؟ خاییر ؛ فقط ائی (دومن) قوللانیم . بویمکه بر آز دهسا (طوز) قوییکیز ، بر آزده (بیبر) اکگیز . قومشوم ائی زماندن بری (تجارت) براقدی ؛ (باره) اقراض ایتیمکه اشتغال ایدیور . بن اسی (ایش) دها زیاده بگینیم (اورمانلرده) کی (آغاچلر) کسنلر جزا گورور .

بر آراسلان گوردم ؛ برقاچ کتاب صابن آلم ؛ ائی مملکت کزدم ؛ گبی .
۹۸ -- صفات عددیه اصلیه ایله برابر گلن اسملر علی العموم نکره صایلیبر . شو قدر که بوممدودلر متشکم ایله مخاطب آراسنده مین اولورسه معرفه اولورلر .

مثال :

اوج کتاب صابن آلم . « نکره - أدات آلاماز » .

او اوج کتابی زره قویدیگیز ؟ « معرفه - أدات آلیر » .

۹۹ -- صفات عددیه اصلیه ایله برابر گلن اسملر علی العموم معرفه اولورلر .

مثال :

اوجنچی شا کردی مدیر بک تلطیف ایتدی ؛ گبی .

فأمره -- « کیم ، مفعول صریح اولدینی زمان مطلقا أدات آلیر ؛

و نه ، ایسه فعل ایله برابر کلدیگی زمان آکثریا آلاماز ، آنجاق فعلسز

قوللانیدینی زمان مطلقا أدات آلیر :

کیمی گوردیگیز ؟ - نه گوردیگیز ؟ - نه یی ؟ گبی .

غیر صریح مفعوللر

۱۰۰ -- غیر صریح مفعوللر ، (ی) دن باشته أداتلره فله تعلق

ایدنلردر .

(۱) -- (و ، یه) أداتیه فعله تعلق ایدن مفعوللردر .

برادات مفعولیت زیرده کی معانی یی مفید اولور :

۱ -- بر استقامته توجه و حرکت : خانه مه گیدیورم ؛ سیاه تخته

باقیورم .

بوادانك مراكبى شونلردر :

دن دولايى ، دن ناشى « تعليل » ؛ دن ايسه « مقايسه » ، دن برى « ابتدا » ، دن باشقه ، دن ماعدا ، دن غيرى « استثناء ، دن سوگرا » ، « تاخير » ، « دن اول » « تقدم » .

اظهار -- « اول ، سوگرا ، ظرف اولدقلرى وقت ، زمانه دلالت ايدن بر اسمله گيليرلرسه « دن » لك استعمالنه حاجت يوقدر :

ايكى ساعت اول ، ايكى كون سوگرا .

آنحاق اول « داها مقدم ، مناسبه گلديكى زمان » دن ، الحاق اولونور : ايكى هفته دن اول سوفاغه چيقمه ماز . گيبي .

اظهار -- بومفعوله « مفعول عنه » ويا « مفعول منه » ديرلر .

اظهار -- ايجاب شيوه اوله رق « دن » ، اذاتى باشقه موقعلردهده استعمال اولونور .

بندن صاقلاماينگز .

بنده گزى بو خدمندن عفو ايدينگز . گيبي .

۱۰۶ -- (۴) -- « ايله ، له ، اذاتيله فعله تعلق ايدن مفعول لردر . بو اذاتك ايكى ساكن حرفدن و « ي » ، دن ماعدا حروف صائنه دن سوگرا اختصارى جائز دگيلدر .

جهد ايله ، وجه ايله ، بورغو ايله ، صفا ايله دينير ؛ جهدله ، وجهله ، بورغوله ، صفاله دينيز وياز بلماز .

بوادانك مختلف معنالى واردر ؛ مثاللر :

برادرمله گلدم « استصحاب » ؛

قلمى بچاقله اچدم « وساطت » ؛

فارسيده بومقامده (تاب) قوللاينير :

تا بقيات ، تا بروز محشر ، تا صباح .

اظهار -- بومفعوله (مفعول اليه) نامى ويريلير .

۱۰۳ -- (۲) -- (ده) اذاتيله گيلن مفعوللردر ؛ بو اذات (ظرفيت)

معناسى افاده ايدر :

هفتهده يدى كون وار . بايام بروسدهده در . بونده بر ايش وار .

بنده ياره يوق .

ايجاب شيوه اوله رق اسم مغالره ويا مصدرلردهده لاحق اولور :

بويله چاليشمقده دوام ايدينگز ، وظيفه لر بكنيز ايقاده قصور

ايتيه يينگز .

(ده) دن مشكل (حقدده) كلهسى دى (. دائر) مناسبهده

مراكب بر اذات مفعوللردر :

مكتب حقدده قونوشدق ، گيبي .

۱۰۴ -- عربيهده (فى) اذاتى (ده) مناسبهده در :

فى الدنيا ، فى الآخرة ، فى الجنة .

فارسيده (در) و (آندر) اذاتلرى بومعناده استعمال اولونور .

اظهار -- بومفعوله (مفعول فيه) نامى ويريلير .

۱۰۵ -- (۳) -- (دن) ايله فعله تعلق ايدن مفعوللردر :

اودن گيلورم (ابتدا) ؛ ياندن آلديردينگيز رسم بك كوزلدر .

(جهت) ؛ احمد حسندن چاليشقاندر (مقايسه) ؛ كوشندن يوزينگز

ياشمش (سبب) ؛ احمد اقدى بروسه دندر (منشأ) ؛ بوكويه آاوندن

يايلمشدر (اصل) ؛ بر آغيزدن باغريشديلير (مقارنت) .

اغرض ، لوجه الله ، لسبب ، لاجل الزیارة ، لاجل التجاره ،
 لاجل التحصيل ، لاجل المصلحه ، لاجل التمهیر ، برای تبدیل هوا ،
 برای سیاحت ، برای خاطر ، برای معلومات .

اظطار — بو مفعوله (مفعول له) دینیر .

۱۰۹ — (۶) — « اوزره ، آداتیه فعله تعلق ایدن مفعوللردر ؛
 یارین ایرکن گلمک اوزره سزه مساعده ویریورم (شرط) ؛ اونی
 صائق اوزره بروسه یه گتیدی (قصد ، سبب) اسی یکنز باشم اوزره در (استعلا) ؛
 اکثریت اوزره ؛ بو منوال اوزره (مقارنت) .

۱۱۰ — بو مقامده صرینک (علی) فارسینک (بر) آداتلری ده
 مستعملدر :

علی الرأس ؛ علی المجاه ؛ برهوا ، بردوام ؛ گیو .

اظطار — بو مفعوله (مفعول علیه) دینیر .

۱۱۱ — (۷) — « سزه ، آدات مفعولیتیه فعله تعلق ایدن مستعملردر ؛
 بو آدات مفعولیتیک معناسی مقارنتک ضدیدر ؛ سلب و مفارقتدر ؛
 اکی یچاقسز کسدم . (یچاقله اولمایه ورق) دیمکدر .

۱۱۲ — صرینک « بلا ، فارسینک « بی ، نا ، آداتلری ده بو مضاده
 مستعملدر :

بلا ممانت ، بلا مشکلات ؛ بی محابا ، نایوسم ، نایهنگام ، نایجا .

احوال اسم

۱۱۴ — اسم : فاعل ، مفعول صریح ، مفعول غیر صریح ،
 مضاف الیه و مضاف اولدیننه گوره تجولاته اوغزار . بو تجولاته (احوال
 اسم) نامنی ویریرلری .

حسن نیتله چالیشمالیدر ؛ جسارته تشبیت ایدن قازانیر « مقارنت » ؛
 اوقورقو ایله کوزمده هیچ بر شی یوقدی « سبب » .

بو آداتک اشتراکیله حصوله گلن مرکب آداتلر :

جهتله ، سیله « سبب » ، واسطه سیله « وساطت » ، وجه ایله

« طرز » ، له برابر « استحصاب ، مقارنت » :

احمد آقندی قارده شیهه برابر اوروبایه گتیدی ؛ احمد آقندی عالم

اولمقله برابر غایت صفوق بر انسان در .

له برابر « رنم و مبادیت » : دشمنک مکرر هجوملرینه اوضا مقله

برابر قلعه مقاومت گوستردی . گیجه اولمقله برابر دشمنلری تعقیب

ایده بیله دیک .

۱۰۷ — (ایله) برینه صرینک (مع) ویا (بیه مکسوره) ، فارسینک

(با) آداتلری ده ، بعضی تعبیرلره مخصوص اولوق اوزره مستعملدر .

مع التشکر ، مع المنونیه ، مع زیاده ، مع مافیه ، مع هذا ، مع

ذلك ؛ بالغز والاقبال ، بالصحه والعافیه ؛ یعون الله ، یخلوص البال ؛

بالطف وكرم ، بأمر سامی ، با مضبطه ، با سند .

اظطار — بو مفعوله (مفعول معه) دینیر .

۱۰۸ — (۵) — « ایچون ، آداتیه فعله تعلق ایدن مفعوللردر ؛

اوغلام ایچون بوقلمی آلام ، (تخصیص) ؛

چالیشمق ایچون ماصه بی آلام ، (تخصیص) ؛

شو گللر ایچون بز نه زحمتلر چکدک ؛ (سبب ، تعلیل) .

صریبده « ایچون ، مقامنده « لام مکسوره » ویا « لاجل » ،

فارسیده « برای ، قوللا نیلیر :

متممات جملە

۱۱۴ — متممات جملە اوچدۇر : تىمىز ، حال ، ظرف .

تىمىز

۱۱۵ — تىمىز ، غير صريح مفعوللارە مشابە بر « متمم ، در ، ابهام و مطلقى رفعە خدمت ايدىر ؛ بر « جه ، اذاتىلە تشكىل ايدىلىرى :

احمد افندى يى علمجە آرقداشلىرىنە فائق بوليورم .
بونك يرينە :

احمد افندى يى آرقداشلىرىنە فائق بوليورم .

دينلىسە ايدى فائقنىك نە جهمتدن اولدىنى آ كلاشيشە مازدى ؛ حكم ۳۳ و مطلق قالىردى ، « علمجە ، متممى ابهام و مطلقى رفع ايتدى . ايشتە بو متممە « تىمىز ، نامى و يربىلىرى .

اظھار — « عىرجه ، آغىرجه ، كىبى صفتلرە ويا اسملرە بولونان « جه ، اذات تىمىز دىگىلدر .

تمرين — ۴۶ خطلار يرينە مناسب كوردولەك مفعول غير صرحى يازىگىز .

— كوردوز . — ايچىندە دوران ايدىر . ابرە مىقناطىسە دائما — توجه ايدىر . سلطان بايزيد اول شىجاعتلە — قارشى قويدى . انھاراك اكرى — دن نىمان ايدىر . بالىقلار — بوزدىگى كىبى بزده — ياشارز . تمرين — ۴۷ مفعول غير صرحى جملرلك اسملىرىنى و معنالىرىنى سويلەيىگىز : مەرطلر فده آل شاقىردىلىرى ايشىدىلىدى . ايجرىدە حاضر لقلر كوردولوردى .

ضميرلر و غائبە مضاف اولان اسملرە عىنى تحولاتە اوخشارلر . ايشتە بو تحولات جمل بر صورتدە آشاغىدەكى جدولە كوسترلىشىدۇر :

نزاىتى صامتلى	نزاىتى صامتلى	نزاىتى صامتلى
اسم	اسم	اسم
مجرد	جانطە	جانطەسى
مفعول به	جانطە يى	جانطە سنى
مفعول اليه	جانطە يە	جانطە سنە
مفعول فيہ	جانطە دە	جانطە سىندە
مفعول عنہ	جانطە دن	جانطە سىندن
مفعول مەمە	جانطە ايلە (جانطە يە)	جانطە سى ايلە
مضاف اليه	جانطە نك	جانطە سىيە
مضاف	جانطە سى	جانطە سنك
	(شاكر دك) كىتابى	جانطە سى

ضميرلرلك احوالى

بن - سن - او	بىز - سىز - اولر .
بى - سنى - اونی	بىزى - سىزى - اولرى .
بىگا - سىگا - اوگا	بىزە - سىزە - اولرە .
بىندە - سىندە - اوندە	بىزدە - سىزدە - اولردە .
بىندن - سىندن - اوندن	بىزدن - سىزدن - اولردن .
بىنلە - سىنكلە - اونكلە	بىزملە - سىزكلە - اولرلە .
بىم - سنك - اونك	بىزم - سىزك - اولرك .

- ۱ - صفت اولور: احمد یورغون کلدی و فاعلک حالی کوستریور،
برادریگزی دالغین گور یوروم. «مفعول صریحک حالی کوستریور،
یوایشی مناسب بولیوروم. «مفعول صریحک عائدور،
افطاز - مفعول صریحک عائد اولان (حال) مفعول صریحک
کندیسه مشابه ایسه ده اولدن قابل تقریقدر. چونکه حال صفت اولور.
۲ - مکرر صفت اولور: حسن شاشقین شاشقین باقیور.
۳ اعداد توزیعیه دن اولور: عسکرلر دوردر یورورلر.
فانده - عدد توزیعینک مکرر اولماسی ممکندر.
۴ - بر اسم جمع ویا دیگر بر اسم اولور: معلم شاکردانی کومه
کومه آبیوردی. احمد آکیمکنی لقمه بیدی، بیتیوردی.
۱۱۸ - صفات و اسامی عربیه نیک مفتوح و منو تتری دخی حال
اولور. اولوری تمیزدن تقریب الچون گوردکلری وظیفه دقت اتمک
کافیدر:
سالما ازیمیه واصل اولدق.
مثالنده کی «سالما»، حالدر؛ چونکه فاعلک حالی اراهه ایدهر؛
«سالم اولهرق»، دیمکدر.
شوحکابه بی «تخریرآ»، نقل ایدیگزر.
مثالنده کی «تخریرآ»، دخی حالدر؛ چونکه «بازهرق»، مناسبه
اولوب بر صیغه عالیه مقامندهدر.
علم «درجه»، ثروته مر جعدهر.
مثالنده کی «درجه»، کلمسی ایسه «درجه جهندن، مناسبه اولوب
رفع ابهامه خادم تمیزدر.

- ۱۱۶ - عربی اسم ویا مصدر لرتک نهایته تنوین مفتوح علاوه سیله
تمیز تشکیل ایدیلهر.
احمد افندی بی علماً آرقداش لرینه فائق بولیوروم.
تنوین مفتوحک صور استعمالی بروجه آتیدر:
مفعول و الف مقصوره لی کله لرده،؛
رضاء «همزه اوززنده»؛
نباتاً و ناء اصلیه لی کله لرده،؛
قاعده و ناء صریح بوطله لی کله لرده،.

حال

۱۱۷ - حال، فاعله ویا متعلقانندن برینه عائد بر متمددر؛ اولرتک
بر حالی تعیین ایدر. حال:

شو ماصه بی نیم یانمه گتیریگزر. بر تپه جامندن قارا کلک اودابه خفیف
بر ضیا کیریوردی. بو معامله بی بجا گوردیدگیدن کندیسه سن چقار
مایورم. غزه ده امتحان لر یگزره دائر اعلان گوردوم. او زمان گورول
قارالی په دودغزو گیتیمکه باشلادق.

تمرین - ۴۸ زبرده کی جمله لرده بولونان مفعول غیر صریح
تحلیل ایدیگزر.

همان قوماندانندن صور یگزر. اردو حقیقه نه معلومات واردور؟ بولور
دائر بدر یگزدن رای آلامسگزر. بین الملل تأمین اخوته غیرت ایدلر
شایان تقدیردر. او هر ایسه بجز یکسزدر، بو سفرده یوزینه کوزینه
بولاشدیوردی. چوجوق هیچ بریشی آنا سندن باباسندن صاقلاما مالیدر.
انکلا توره ده بوستلر دورت بوجوق عصر مقدم تأسیس ایدیلمشدر.

- ۲ — زمانه دلالت ايدىن كەلەر اولوب (ظروف زمان) نامى آيلير .
 بسىط ظروف زمان :
- شىمدى ، هنوز ، دەين ، يارين ، دون ، صباح ، آقشام ، اوكلەين ،
 كىچاين ، (لەين) ، صباحاين (لاين) ، آقشاملاين (لاين) ، اول ،
 سوگرا ، ايركن ، كىچ ، مقدما ، مؤخرأ ، بعضأ ، اكثرأ ، داغما ،
 قريبأ ، الخ .
- مركب ظروف زمان :
- بوگون ، اوگون ، بوسباح ، بو آقشام (و أمثالي)؛ ايرتەسى كوني
 (و أمثالي)؛ بر ساعت اول (و أمثالي)؛ دون آقشام (و أمثالي)؛
 كەلك سەنە (و أمثالي) ، آرا صبرا ، ايكيده بر ، بوندن سوگرا ، فپايمەد ،
 هيچ بر زمان ، الخ .
- ۳ — مقداره دلالت ايدىن ظرفلردر :
- بسىطر :
- چوق ، آز ، زياده ، داها فضله ، بك ، غايت ، هپ ، كافي ، الخ ..
- مركبلىر : او قدر اولدۇچە ، بنفايت ، بر مقدار ، الخ ..
- ۴ — تصديقه ويا شەبەهە دلالت ايدىن كەلردر :
- أوت (أوت) ، محقق ، حقيقة ، تحقيق ، حقيقت ، احتمال ، ألتە
 (ألت) ، يا ، هاى هاى ، الخ ..
- ۵ — نفي و سلبه دلالت ايدىن كەلردر :
- خاير (خير - خاير) ، يوق ، هيچ ، دكبل (دهكل) ، اصلا ،
 (قطماً - قطياً) الخ ..
- ۶ — فعل و صفتك استفهامنه دلالت ايدىن كەلردر :
- ها ، يا ، ناصل ، هله هله ، عجباً ، نه قدر ، نه ايچون ، الخ ..

۱۱۹ — حال اولان كەلتك اتمام ايتدىكى فاعل ويا مفعوله ، ذى الحال ،
 تەبىر اولونور . تيزده ، ذى الحال ، يوقدر .

ظرف

۱۲۰ — ظرفلر ، فعلك ويا صفتك معناى تقييد و اتمام ايدىن
 ويا خود بوقيدىن بريقيد و ظرفى تعديل ايلين كەلردر .

فعلك معناى تقييد ايتدىكى زمان اذاتسىز بر مفعول غير صريح
 ويا فعله عائد (بر حال) كيبى در .

يدرم « دون ، كلبى : (دونكى كونده ، مفعول فيه مقامنده)
 و اصلا و قطعاً ، كورمه دم : (هيچ بر صورته ، فعله عائد بر حال) ؛

بويازى « بك كوزلدر : (صفق تقييد و اتمام ايدر) ؛
 آيلير بك ايركن وفات ايدر : (ايركن ، وفات ايدر فعلك ؛ بك ،

ايركنك معناى تقييد ايدر) .

۱۲۱ — ظرفلر ، بر كەلردن عبارت اولورلرسه (بسىط) ، داها
 زياده كەلردن تركب ايدرلرسه (مركب) تسميه اولونورلر .

ظرفلر يدي قسمدر :

۱ — مكانه دلالت ايدىن كەلردر كه (ظروف مكان) نامى آيلير :

آشناى ؛ يوقارى ، ايجرى ، ديشارى ، اوتە ، برى ؛ ايلرى (ايلدى) ،
 گرى ، اوزاق ، ياقين ، الخ ..

يدرم ديشارى چيقدى (ديشارى به چيقدى معناسنه .)

كوى اوزاق قالدى (اوزاق مسافه ده قالدى معناسنه .)

انظار — بوكەلر بلا اذات مستعمل اولورلرسه ظرف اولورلر .

أذات آدقلىرى زمان مفعول غير صريح حالنده براسم اولورلر .

- مدیر مکتب صراحة جواب رد ویردی : (جواب ردك صراحتله ویریلدیگی سوبله نیور .)
- رفع ابهام ایچون استعمال اولونان تیمیز دخی ظرفدن فرقلیدر . چونکه تمیزده صریح ویا ضمنی بر مقایسه موجوددر .
- ۱۳۳ - عربی اعداد رتبه نك منونلری فعله تعلق ایتدکلری حالده (ظرف) ، ذی الحاله عاهد اولدقلری تقدیرده ایسه (حال) اولورلر :
- اولاً یاز ، ثانیاً او قو ، ثالثاً درسکی اُزبرله (ظرف) . اولاً احمد ، ثانیاً حسن ، ثالثاً علی گلدی . (حال) .
- ۱۳۴ - (ده) ، (کذالك ، دخی ، بده) ظرفلرندن بری معناسنه کلدیگی زمان ظرف اولور :
- احمدده گلدی = احمد (دخی) گلدی (ظرف قدر) .
- ۱۳۵ - صفتلر دخی ظرف مقامنده استعمال اولونه بیلرلر . اوزمان ظرفك خالدن تقریقچون دفته احتیاج واردر ؛ حالك دائمی ذی الحالی اولوق لازمدر ، حال بوکه ظرف فعلك معناسنه عاهد بر قیددن باشقه بر شی دگیلدر :
- احمد اُفندی گوزل گورونیور : (گوزلك احمد اُفندی په عاهد اولدیفندن گوزل صفتی حالدر) .
- ۱۳۶ - نهایتی (جه) لی صفتلر ظرف ویا حال اولورلر :
- علی چورباشی (اوبوجه) آتیشدیریور : (اوبورلره مخصوص بر طرزده دیمکدر . آتیشدیریور فعلنه عاهد اولدیفندن ظرف قدر) .
- علی (اوبورجه) گورونیور : (بر آز اوبور معناسنه در ؛ بر آز اوبور اولوق کیفیتی علی په اسناد اولدیفندن حالدر) .

- ۷ - حال وطرز بیان ایدن کلهلردر :
- بو یوله ، اولیله (تویله) ، شویله ، کذالك (کذالك) ، دخی ، ده ، حتی ، اوددرجه ، آبی ، فنا ، چابوق ، باواش ، آکسزین ، بردن بره ، درحال ، الخ ...
- آتیده کی الفاظده حال و صورت بیان ایدن ظرفلرلردر :
- میشیل میشیل ، خاریل خاریل ، باریل باریل ، چاتیر چاتیر ، طیقیر طیقیر ، تپیش تپیش ، الخ ..
- افطار - بو ظرفك مهم بر قسمی اساساً صفت واسم اولوب (ظرف) اولملاری معنای فعلی اتمامه منوققدر :
- چوق یازدیگتر
- مثالنده (چوق) کلهسی یازمق فعلنی قیید ایتدیگندن ظرف اولور .
- چوق سطر یازدیگتر
- مثالنده ایسه (چوق) اسم اولان سطرك تعددینه دلالت ایتدیگندن صفت اولور .
- اویله یازدیگتر
- مثالنده (اویله) ظرف قدر .
- اویله انسان گورمدم
- مثالنده ایسه صفت مههمدر .
- ۱۳۳ - عربی کلهلردن تونین مفتوح ایله وجوده کتیریان کلهلر فعله تعلق ایتدکلری تقدیرده ظرف اولورلر و بو صورتله ذی الحاله عاهد اولان (حال) دن تقریق اولونورلر !
- احمد حقیقه مکتوب یازیور . (احمدك مکتوب یازمقده اولدیفنی تصدیق ایدیلدیگنده در .)

آدانلرک مختلف وظیفه لری متن کتابده گوردلیدیکندن بوراده آنجاغ علی طریق اختصار تعداد ایدیلشلردور .
 ظرف وندا قسملرینه داخل اولان کله لرک آدواتدن آیری صایلماسی ائزمدور .

بوسیدین صفتلرک مفاسنی تعدیل ایدن (جه ، چک ، جتی ، مترک ، مزاق ، مسی) ایله تعدیه ، مطاوعت ، مجهول ، مشارکت وشرط ایچون اولان (ت ، دیر ، دور ، ر ، ل ، ن ، ن ، ش ، سه) ظرف و فدن در .

۱ - مسم آدانلری

بسیط اولانلر :
 نك (نك) ، (یی) ، (یه) ، (ده) ، (دن) ، (چه) ، ایله (له) ، ایچون (چون) ، اوزره ، سز ، سزین ، کیی ، ایسه (سه) ؛
 باه مکسوره ، من ، الی ، عن ، علی ، مع ؛ برای ، باه مفتوحه ، باه ، از ، الخ .
 مرکب اولانلر :
 ۱ دائر (تعلق) ؛ ۲ رخصاً (عدم مسالات) ؛ ۳ گوره ، ۴ نظراً (نسبت ، مطابقت) ؛ ۵ دوغرو (استقامت) ؛ ۶ گلنجه (تجرد و جلب دقت) ؛ ۷ قدر ، ۸ دك (اتها) ؛ ۹ دن دولایی (سبب) ؛ ۱۰ دن (ترجیح) ؛ ۱۱ دن صوگرا ؛ ۱۲ دن اول ، حقتده ، آراستده ، مناسبتله ، وسیله سیه .

تمرین - ۴۹ مترضهل داخنده کی کله لری تحلیل ایدیکر :
 قوردلر سورویه (اوبورجه) هجوم ایتدیلر . خطیب غایت (بلیغانه) و (فصیحانه) ایراد نطق ایتدی . خطیب (بلیغانه) و (فصیحانه) بر نطق ایراد ایتدی . احمد (اوبورجه) بر چوجوقدر . نیجه انسانلر (معقولانه) سویله مکی اونوتورلر . گورولنو ایله آرزولری مدافیه ایدهلر . انسان (آ کثریا) کندیندن (داهای) کوچوگنه محتاجدر .

۱۲۷ - فارسینک (انه) آدات لیاقتنک لاحق اولدینی صفتلر حال اولورلر :
 عسکریمز شیرانه هجوم ایدیوردی .
 بو کله لر موصوفه مقارن اولدقلری زمان صفت اولورلر :

عسکریمز شیرانه هجوملر گوستریوردی .
 ۱۲۸ مکرر صفتلر دخی ظرف اوله بیلیر :

طانی طانی آسنه یورسکر ، بدوی یانیق یانیق ماول اولوقویور . بوراده طانیلیق آسنه ینشه ، یانیقلاق ماول اولوقویوشه - مجازاً - عانددر .

۱۲۹ ظرفلر و بعضاً دیگر منسمات جمله آدالسنز بر مفعول غیر صریحه معادلدر . بنا برین بر ظرف برینه علی الاکثر آدانلی بر مفعول غیر صریحک استعمالی ممکندر :

واضحاً = وضوح ایله ؛
 صریحاً = صراحتله ؛
 مقدماً = بوندن مقدم زمانده ؛
 هنوز = بو آنه قدر ؛ بو آنه دکن ؛
 عسکر شیرانه صولت ایدر (شیرلر کیی) ؛
 احمد آفندی اقتداراً علی آفندی به یتشه من (اقتدار جهندن) .

ادوات

۱۳۰ - ادوات احوال اسم ، متعلقات فعل و منسمات جمله تشکیکنه ، جمله لری و یا اقسام جمله یی رابطه ، مشتقات تولیدینه خدمت ایدن حروف و یا کلماتدر .

ستان ، زار ، سار ، وش ، داش ، هم ، كار ، گار ، وار ،
 كر ؛ ی (پای مصدریت) ، یت ، چه ، ی (پای نسبت) ، جی ، بان ،
 لر ، له ، لن ، لان ، لسن ، لاش .
 فامه — عربینك حروف زائده سی دخی اشتقاق آداتلری صاییلیر .

ندا

۳ — حسیات وتهجاندن برینی افاده به خدمت ایدن طبیعی اصواته
 ویا اعتباری الفاظ وکلماته ندا ، تعبیر اولونور .
 بونلرده بسیط و مرکب اولوق اوزره ایکی به آریلیر .
 باشلیجهرلی شونلردر :

طبیعی وبسیط ندار

آ ا ، ا ، هی ، ا ای ، وای ، آ ای ، اوخ ، اوف ، آخ ، آه (آه)
 واخ ، (واه) ست ، باخ ، اوست ، الخ .
 اعتباری ندار :

امان (آمان) ! دریغ ! حیف ! هیهات ! افسوس ! عجائب !
 یازیق ! افس ! آفرین ! ساقین ! صاویل ! هایدی ! فلاکت ! الخ .
 سبحان الله ! الله الله ! ماشالله ! آدم سن ده ! نه اعلا ! نه گوزل !
 آمان یارب ! الهی ! های شیطان های ! الخ .

امطار — حقنده ، آراسنده ، مناسبتیه ، وسیله سیه کیبی بر اسم
 مضاف وبر آداتدن مرکب آداتلردن اول گیلن اسملر مضاف الیه
 آداتی آلاماز ؛ فقط ضمیرلر مضاف الیه حالده اولور : حسن آقندی
 حقده ، ایرام مناسبتیه ، دینیلیر ، حسن اقدینك حقده ، ایرامك
 مناسبتیه ، الخ . دینیلمز . كذلك نیم حقده ، سنك حقده ، دینیلیر ،
 بن حقده ، سن حقده دینیلمز .

۲ — ربط آداتلری

بسیط اولانلر :

و ، ایله ، هم ، ده ، نه ، یا ، یاخود ، کیبی ، فقط ، اما ، لکن
 آنجاق ، گرك ، ایستار ، زیرا ، اگر ، شاید ، کویا ، نیته کم ، باری ؛ یعنی
 بوزنگله برابر ، حال بوکه ، ایسه ده ، له برابر ، چون که ، مادام که ،
 مع هذا ، مع مافیة ، بناء علیه ، بونك ایچون (بونکچون) ، بنا برین ،
 دیمک که ، اگرچه ، وقتنا که ، ناصل که ، صان که ، الخ .

۳ — اشتقاق آداتلری

جک ، جق ، جگیز ، جغز ، جه ، لی ، لو ، سز ، نا ؛ بی ، غیر ،
 ور ، هند ، فام ، گین ، آکین ، یار ، لک ، لقی ، کده ، دان ، گاه ،

تمرین — ۵۰ مترضهلر داخنده کی کله لری تحلیل ایدیگنز . ایراملرده

احبابلریجیزی زیارته (قاعده) بورجلی بز . وظیفه لریمی (کاملاً) یازدم .
 بو حوادث (کلیاً) بی اصل و آساسدر . سیاحتمدن (منوتاً) عودت
 ایتدم . گچید رسمنده عسکر (بولوک بولوک) گچوردی . الماری
 چو جوقلره (ایکیشر) تقسیم ایدیگنز . قومشوگنز یاشنه رغماً (دینج)
 کورونیور . آیلغنی (صاغلام) باصیور .

ÇEVİRİ YAZILI METİN

Çeviri yazı işaretleri

Metnin transkripsiyonu yapılırken aşağıda gösterilen transkripsiyon alfabesi kullanılmıştır.

آ	A, ā	ص	ş
ب	b	ض	ž
پ	p	ط	ṭ
ت	t	ظ	ẓ
ث	s	ع	‘
ج	c	غ	ġ
چ	ç	ف	f
ح	ḥ	ق	ḳ
خ	ḫ	ك	g,k,ñ
د	d	ل	k
ذ	z	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v,o,ö,u,ü,
س	s	ه	h
ش	ş	ی	y,a,ı,i,î

zamir

izāh – ba‘zen bir isim zikr veya tekrar idilmeyerek onuñ yerine diğer bir kelime kullanılır.

meşelā : aħmed her gün hem mektebe gidiyor, hem babasına yardım idiyor;
(o) gayretli bir çocukdur.

‘ibaresinde (o) kelimesi aħmed isminiñ yerine kullanılmışdır. işte bu kelimeye zamir dinilir.

ta‘rif – ismiñ yerine kullanılan kelimelere zamir tesmiye olunur.

1 - zamirler altı nev‘ ıdır.

1 - zemāir-i şehşıyye , 2- zemāir-i izāfiye, 3- zemāir-i mülkiyye,
4- zemāir-i işāriye, 5- zemāir-i fi‘iliyye, 6- zemāir-i mübheme

şahıslar – kemiyet – merci‘i

2- zamirlerde üç şahşa mütesavvırdır.

1- mütekellim (laķırdı söyleyen şahıs) ,

2- muħaţab (laķırdıyı diñleyen şahıs) .

3- ğa‘ib (kendisinden bahş olunan şahıs).

3- zamirlerde kemiyet mevcuddur. . ya‘ni zamirler ya müfred veya cem‘ı olurlar.

4 – zamirler hangi ismiñ yerine gelirse o isme zamiriñ merci‘i tesmiye olunur.

zemāir-i şehşıyye

zemāir-i şehşıyye şunlardır:

müfred mütekellim : ben , cem‘ı mütekellim : biz

“ muħaţab : sen , “ muħaţab : siz

“ ğa‘ib : o , “ ğa‘ib : onlar

žemāiri ŧeŧŧıyyeniñ mü'ekked ŧūretleride vardır:

müfred : kendim, kendiñ , kendisi

cem'1 : kendimiz, kendiñiz, kendileri

žamīrleriñ 'eħvāli

6 – žamīrler isimler gibi muħtelif ħallere girerler.

	müfred			cem'1		
	mütekellim	muħaħab	ġa'ib	mütekellim	muħaħab	ġa'ib
mücerred	: Ben	sen	o	biz	siz	onlar
mużaf-ı ileyh	: Benim	seniñ	onuñ	bizim	siziñ	onlarıñ
mef' ul-u bih	: Benī	senī	onū	bizī	sizī	onları
mef' ul-u ileyh	: Bana	saña	oña	bize	size	onlara
mef' ul-u ma' ah	: benimle	seniñle	onuñla	bizimle	siziñle	onlarla

261 ANAĞOLU YAVRUSUNUÑ KİTABI

7 - ta' zım maħāmında (sen) yerine (siz) kullanılır.

žemāir-i izāfiye

8- 'eŧħāŧı ŧeleŧeye mużāf isimleriñ nihāyetine getirilen žamīrlerdir.

onlarda ŧunlardır :

m , ñ , y , v , s , ñiz , y , s veyālari.

miŧālleri:

kitabım (bañā 'aid kitab) ; kitabıñ (saña 'aid kitab) ; kitabī

(oña 'aid kitab) ; kitabımız (bize 'aid kitab) ; kitabıñız (size 'aid

kitab) ; kitablarī (onlara ʿ aid kitab veyā kitablar)

zemāiri izāfiye dāhıl oldukları kelimeniñ soñ harfini kesre ile

harekelendirirler. kelime harf ʿ aid ile nihāyet buluyorsa ğaʿibde (y)

yerine (s) gelir. çanṭasī gibi.

fāʿide – ğaibe muzaf olan kelime meʿ ūl-u bih , meʿ ūl-u ʿ ileyh , meʿ ūl-u fiḥ , meʿ ūl-u ʿ anḥ olacaḫ olursa zāʿid bir (n) gelir.

kardeṣi, kardeṣini, kardeṣine ; biraderi, birāderini, birāderinden gibi.

bitiṣmeyen harflerden soñrā (y) niñ hazfi ṣāyan tecviz deĝildir;

meṣelā:

biraderini, ʿ onī yerine birāderini , eviñi diye yazılmalıdır.

fāʿide – ğaib zamīr izāfi nāmını virdiĝimiz (y) mülkiyet veyā

nisbet beyān itmeyen izāfetlerde zamīr olmaz, muzāf edatı olur :

ārmud ʿ āĝacī, bursa vilāyeti ; gibi.

faḫat mülkiyet veyā ṣiddetle nisbet maʿ nālarını müfīd oldiĝi zemān zamīr izāfi olur.

ʿ aḫmed gitdī , kitabı burada ḫaldī ; cümlesindeki (kitabī) kelimesiniñ

niḥāyetine getirilen (y) zāmīr ʿ izāfidir. Çünki : (aḫmede ʿ aid kitab)

suretine ḫābil olan (aḫmed) isminiñ yerini tutdīĝi āṣıkar olur.

zemāir-i mülkī

9- zamīri mülkī (kī) den ʿ ibaretdir. mülkiyet ve nisbet ifāde

ider. zemāiri ṣeḫṣıyyeniñ veyā isimleriñ muzāf-ı ileyhine dāhıl olur :

benimkī , seninkī, onuñkī, bizimkī, siziñkī, onlarıñkī ;

aḫmediñki , gibi.

10 – memlûk olan şeyler veyâ mensublar birden ziyâde olursa (kî) yerine (kiler) kullanılır : bizimkiler ; gibi.

11- zâmir mülkiyeniñ merci‘ ı ‘ekşeriyâ mezkur olur :

bu pederimiñ fesîdir. siziñkî nerdedir ? cümlesinde oldığı gibi kî

burâda zâmir-i mülkiyeniñ merci‘ ı (fes) kelimesidir. “siziñ fesiñiz nerdedir?” taqdirindedir.

12- zâmir-i mülkiniñ lâhık oldığı kelimeler bir ism-i muzâf gibi ‘ehvâle girer.

benimkiniñ , seniñkine , aħmedinkiniñ ; ilah. gibi

263

ANAṬOLU YAVRUSUNUÑ KİTABI

zêmâir-i işâriyye

13 – işârete hıdmet iden zâmirlerdir.

müfredde : bu, şu, o ; cemi‘ de : bunlar, şunlar, onlar; kelimeleridir.

14- bu kelimeler isimlerle beraber bulduklarî zamân şifât-ı işâriye olurlar, isimlerden uzak bulunub onlar yerine veyâ cümleden ‘ıvâz olarak kullanılmış olurlarsa zêmâir-i işâriye olurlar .

çocuklar pek hızlı konuşuyorlar, bunlara söyleyiñizde şuşsunlar;

cümlesindeki (bunlar) zâmir-i işâri olur, merci‘ lerî olan çocukların yerini tutmağda ve medlullerine işâret itmekdedir.

diger mişal :

kürrei ‘ arz döner; bu fennen müşbetdir.

cümlesindeki (bu) zâmir-i işâridir. (kürrei ‘ arzın dönmesi)

cümlesiniñ yerini tutmağda ve bu cümleinin mefhumuna işâret itmekdedir.

15- (o – onlar) kelimeleri hem zâmir-i-i şahşî, hem zâmir-i işâri olur. merci‘ lerî cümlede ‘ aynen mezkur ise zâmir-i şahşî, karîne ile añlaşılır ise zâmir-i işâri olur.

pederiñiz donanma i‘ ânesine bin kuruluş viridi, o ħamiyetli bir zâtdır.

cümlesindeki (o) zamîr-i şahşidir, çünkü merci' ı olan (pederiniz)

kelamda 'aynen mevcuttur.

kürrei 'arzın döndüğüne inanıyor mısınız ? – o, bence muhakkak bir şeydir.

cümlesindeki (o) zamîr işâridir. merci' ı 'aynen mezkur olmayan karine ile müstefâd olan (kürrei 'arzın döndüğü) cümlesini te'vîz itmekdedir.

fâide: zemâir-i işâriye, zemâir-i şehşî gibi muhtelif hâllere girer.

Zemâir-i fi' liye

15- fi' illerin nihayetine 'ılave olunan zamîrlerdir ki fâ' ilden 'ıvaż olurlar ya' nî fâilin yerini tutarlar.

zemâir-i fi' liye şunlardır :

müfred mütekellimde : m ; cem' ı mütekellimde : z veya (k , k)

muhtaabda : ñ veyâ señ ; cem' ı muhtaabda ñiz veya siñizdir.

ğâib için mu' ayyen bir zamîr-i fi' li yokdur. şîgâ ve zemâna delâlet iden muntehâlar şahşada delalet iderler.

geliyor, geldi, gelecek, fi' illerindeki (yor, di, cek) muntehâlar gâibede delâlet iderler.

16- mütekellim ve muhtaabda fâilin mezkur olmasata luzûm yokdur.

âncak te'kidde tarîkıyla fâil olan zamîr-i şehşîler zikr olunabilir.

Ben geldim, sen geldin gibi.

ğâibde fâilin muṭlak mezkur olması lâzımdır. aḥmed geldi; gibi.

zemâir-i mübheme

isimleri mübhem bir şüretde ta'vîz iden zamîrlerdir. Başlıcaları

birī, birisī, diğeri, öbirī, beher, her birī, felān, ba' zīsı,
 kimi, ne, her ne, bir çoğı, bir kaç, bir takım, kāffesi, cümlesi,
 haylisi, 'aynı, tıbķı, hıçbirī, kimse, kim, kimler, hangisi, (kağısı)

' arab-ī zamīler

18- ba' zı ' arabī zamīler lisānımızda nādiren müsta' meldir.

ista' mellerīde muṭlaķa ' arabī ' ibāreler ' arasındadır.

1- 'ene – ben. bu kelime ('ene) okunur.

meşelā: 'enelḥaķ.

2- 'ente = sen. meşelā: 'entettevvābūr raḥīm.

3- hu - o (mezkur)

mişālleri: yā hū ! huvelḥallaķulbākī.

4 – he = o (mü'enneş) . meşelā : kemāhe haķķahe

fā'ide – bu dört zamīr , şeḥşidir. diğeri ' arabī zemāir-i şaḥşıyye

şunlardır: naḥnü (biz); entüm (siz); hüm (onlar)

temrīn – 1. mu'terizalar daḥılındaki zamīleri taḥlil idiñiz.

(memleketimiz) ne ķadar güzeldir. (kitabıñız) pek fāidelidir.

her zeman (dersiñizi) iyi (biliyorsunuz), (onuñçün) mükāfeti

(siz) (ālyorsunuz) . hasan (dersini) bildiğinden āferin ālacak.

(babama) bir mektub (yazıyorum), bitirince soķāğa (çıkārız) o göz

hayvānat-ı ehliyyeniñ eñ fāidelisidir; kır işleriniñ ekşerini (o)

görür. o gözün bütün kōti (başında) ve (omuzlarıñıñ) uzalatındadır.

can sıkıntısı (tedāvisi) çalışmak olan bir ḥastalıktır. küçük

kuşlar ḥaşarātı taḥrib iderler, (onlara) doķunmamalıyız.

temrīn – 2. mu'terizalar daḥılındaki zamīleri taḥlil idiñiz

ve mercı' lerini gösteriñiz:

dilsizin dili (yalancınıñkinden), sağırın kulağı (münāfıķıñkinden) daha iyidir. haķıķat haķā ile mübāreze itdiği zeman (onuñ) galebe çalacağından emīn olmalıdır. mesrūk bir eşek için hayırsız (biri biriyle) gavga idiyordi : (biri) (onı) saklamak (o biri) şatmak istiyordi. tuna nehriniñ menşibi kara deñizde , (vardarıñki) ise ak deñizededir.

temrīn – 3. mu'terizalar dağılındeki isimler yerine münāsib zamīrler kullanıñız.

fenālıklara āncaķ (fenalıklardan) kaçarak gālib gelmek mümkündür. fenālık (?) sonra (fenālıkdan) kurtulmak güç olur .

nil mısır vādisini başdan başa kaķ' ı ider. her sene muntazaman fızān iderek (mısır vādisini) feyz baķşā şuları āltında bırāķır. haşılı mısır vādisiniñ) sa' ādetini nille te'mīn ider.

temrīn – 4. mu'terizalar dağılındeki kelimelere icāb iden zamīr izāfileri viriñiz.

temrīn – 5. tırnaķlar yerine münāsib zemāir-i mübheme kullanıñız.

haşud “ “ bisemiz. kendiñe rāzı olmadıđıñ mu' āmeleyi “ “

267

ANAṬOLU YAVRUSUNUÑ KİTABI

sana itme.) “ “ “ “ ñizi seviñiz “ “ “ “ memleketde şöhret kazanamaz. bu dünyada “ “ ģalinden memnun değildir. “ “ niñ kendini tenķid itmesi nādir olur.

maşdar

19- türkcede maşdarlar (mek) veyā (maķ) ile nihāyetlenirler ; bir

“iş” , bir “ģis” , bir “te'sir” veyā bir “ģāl” delālet iderler:

yazmak (iş), ācımak (ģis), gücenmek (te'sir), oturmak

(hāl) gibi.

maşdarda “mek” ile “mağ” muntehā nāmını alır. hāzfinden soñra
artan kısma “mādde-i ‘asliyye” tesmiye olunur. fi‘ iller bu mādde-i ‘asliyyeden
iştikāk ider.

“mek” ile nihāyetlenen masdarlara (hafif) , “ mağ” ile nihāyet
bulanlara “şekil” maşdar ta‘ bir olunur.

basit ve mürekkebe maşdarlar

20- maşdarlar, ‘ekşeriyā bir kelimedden ‘ ibāret oldığı halde ba‘ zende iki ve daha ziyāde
kelimedden terekküb iderler. buñā nazaran masdarlar : “basit”

ve “mürekkebe” nāmını alırlar.

yazmak, gelmek ; (basit)

taħrir itmek, vāşıl olmak; (mürekkebe)

21- mürekkebe maşdarlar teşkiline hıdmet iden tākım basit

268

ANATOLU YAVRUSUNUN KİTABI

maşdarlar vardır; bunlara (efāl-i muāvene = yardımcı fi‘ iller) nāmı virilir.
yardımcı fi‘ illeriñ başlıcaları : itmek , eylemek, olmak, kılmak
buyurmağdır.

22- bir fi‘ iliñ eşnayı taşrifinde ba‘ zı zamanlarıñ teşkili için

“fi‘ il-i cevheri “ dinilen bir fi‘ iliñ mu‘ āvenatına mürācaat olunmağdadır.

bu fi‘ il-i cevheri “imek“ fi‘ ili olub maşdar-ı ğayri müsta‘ meldir.

fi‘ il-i cevheri mu‘ āvenatıyla teşkil idilen zamanlara “mürekkebe zaman”
dinilir.

23- ba‘ zı isimlerden, edatlar ‘ ilavesiyle, semā‘ ī olarak maşdarlar

teşkil olunabilir. bu huşuşda müste‘ mel olan uşullere ber veche ‘ āti
gösterilir.

- 1- (le) veyā (la) ‘ ilavesiyle
“ütü” isminden - ütülemek;
“diş” “ - dişlemek;
“ārşīn” “ - ārşınlamak;
“taş” “ - taşlamak; gibi.

fāide – (le) veyā (la) edatlarını günün ba‘ zı evkātına veyā seneniñ

ba‘ zı mevsimlerine delalet iden isimlerde daħıl olur:

gicelemek , akşamlamak , şabaħlamak , kışlamak ; gibi.

fāide – bu edatlar ba‘ zı sesleriñ taklidine hıdmet iden kelimelere

daħıl olur :

çatlamak ; patlamak ; gibi

269

ANATOLU YAVRUSUNUÑ KİTABI

2- esmā-ı eşvātīñ nihayetine (de) veyā (da) ‘ ilavesiyle :

fişıldamak, çatırdamak , iñildemek; gibi.

3 – (len) veyā (lan) ‘ ilavesiyle :

şancı isminden - şancılanmak

keder “ - kederlenmek

ses “ - seslenmek

ayağ “ - ayaklanmak ; gibi

4- “e“ veya “a“ ilavesiyle : kan isminden kanamak ; gibi

5- (se, sa, mese, mesa, kase, kasa) ‘ ilavesiyle;

şusamak, azımsamak, benimsemek, kanıksamak; gibi.

6-ismiñ nihayetine sadece maşdarın müntehasını ‘ ilave iderek :

ağrımak ; tozmak ; gibi.

şıfatlardan maşdar teşkili

24- ba‘ zı şıfatlardan daħı, edatlar ‘ ıavesiyle, semā‘ ı olarak maşdarlar teşkil olunabilir. uşulleri zirde ta‘ dād olunur.

1 – (le , la) ‘ ıavesiyle :

geniş sıfatından - genişlemek ;

ihtiyār “ ” - ihtiyarlamak ; gibi.

2 - sakin (le) ‘ ıavesiyle :

incelmek, kışālmak ; gibi.

3 – (len , lan) ‘ ıavesiyle :

gevezelenmek ; zevzeklenmek; gibi.

270

ANAṬOLU YAVRUSUNUŃ KİTABI

4 – (leş , laş) ‘ ıavesiyle :

iyileşmek, çirkinleşmek, kolaylaşmak, katılaşmak ; gibi.

5 – (let , lat) ‘ ıavesiyle :

çirkinletmek, ihtiyarlatmak ; gibi.

6 –şıfatdan bir ħarf ħazfiyle:

büyük şıfatından - büyümek;

soğuk şıfatından - soğumak

uzak şıfatından - uzamak, gibi.

7- renk gösteren şıfatlar - ‘ ekşeriya ba‘ zı tebeddüllerden soñra-
“r” ‘ ıavesiyle:

ķara - ķararmak , kızıl – kızarmak, ak – āğarmak

şarı – şararmak, yeşil – yeşermek, mor – morarmak, gibi.

8 –şıfatıñ nihayetine edat maşdarıñ ‘ ıavesiyle :

ķoru – ķorumak , gibi.

9- şıfatın nihayetini değışdirerek :

belli- belirlemek , semiz – semirmek, gibi.

10 – şıfatın nihayetine “k“ veyā “mak” ‘ ıavesiyle: gecikmek,

acıkmak, gibi

maşdarlardan isim teşkili

25 – maşdarlar esâsen isim hükmündedir. isim gibi eḥvâle düçâr olurlar ; yalnız muzâf-i ileyh ve muzâf olmazlar.

gelmek (mücerred) , gelmeñi (mef' ül- u bih), gelmeñe (mef' ül-u ileyh) gibi.

271

ANAṬOLU YAVRUSUNUÑ KİTABI

26- maşdarlardan üç nev' ı kıyası ve muḥtelif uşullerle semâi isimler daḥi teşkil olunabilir.

maşdarlardan teşkili mümkün olan kıyâsî isimler şunlardır.

“1“ maşdar-ı taḥfifi veyâ ism-i masdar: mādde' i 'aşlıyyeye “me, ma “ getirerek teşkîl idilir:

gezmek, bilmek, okumak, yazma , gibi.

“2“ maşdar-ı te'kidi . maşdarıñ nihayetine “lik veya lık“ getirerek teşkîl idilir.

gezmeklik, bilmeklik, okumaḥlık yazmaḥlık gibi

“3“ maşdar-ı nev' ı veyâ ḥāsıl-ı maşdar: madde-i 'aşlıyyeye “ş“ getirerek ve mādde' i 'aşlıyyeniñ son ḥarfini āhenge göre ḥarekeleyerek teşkîl idilir: geziş, gülüş, okuyuş, yazış, gibi.

fāide – bu üç nev' ı isimde maşdarlık bākīdır. çünkü menfileri oldığı gibi ba' zen mef' ulde alabilirler, meşelâ:

gezmemeklik yazmama, söylemeyiş, dinildiği gibi.

buralarda dolaşması, dersini okuyuşu, şüretinde daḥi mef' ullerle

beraber isti' mal olunabilirler.

27- maşdarlardan semâ' ı olarak teşkili mümkün olan isimleriñ 'envâ' ide şunlardır.

1- mādde' i 'aşlıyyeniñ soñ ḥarfini āhenge göre ḥarekeleyerek ve nihayetine “m“

getirerek teşkîl idilen isimler :

‘alım, şatım, kurum, kıvrım, biçim, dilim, kıyım, gibi.

272

ANATOLU YAVRUSUNUN KİTABI

2- mādde’i ‘aslıyyeniñ soñ harfini şiveye muvāfık şuretde harekeleyerek ve nihayetine “k“ veyā “k“ getirerek teşkîl idilen isimler :

delik, üfürük, öksürük;

şarık, âksırık, kıyık

konak, yatak, bıçak ; gibi.

fāide - mādde’i ‘aslıyye harf-i şa’etle nihayet bulursa “k“ veyā “k“

doğrudan doğruya ‘ılave olunur :

‘elek, adağ; gibi.

3- mādde’i ‘aslıyyeye “me“ veyā “ma " getirilerek teşkîl idilen isimler:

kazma, tepme, yazma, şaldırma, dolma, başma, şarma ; gibi

fāide – bu isimleriñ maşdar-ı taḥfîflerden farkı menfî olamamalarından ‘ıbâretidir.

4- mādde’i ‘aslıyyeye ‘āhengiñ icābına göre ; “ki“, “kü“, “gi“, “gü“,

“ki“, “kü“, “gi“, “gü“, edatlarından biriniñ ‘ılavesiyle teşkîl idilen isimler :

keski, sergi, süzgü, sürgü, çalgı, burğu, başkı,

yayğı, gibi.

ba‘ zen mādde’i ‘aslıyyeden bir harfin ‘ıskatıylada teşkîl olunduğı vaqı‘dır ;

uyumağdan, uyku, gibi

ba‘ zen kelimenin ahengi değıştirilerek teşkîl idildiğide vardır :

biçmekten , biçki ; gibi. ma‘ a māfih biçki daḥı luğatdır. . melbūsāt

biçmek ḥuşuşunda kullanılır.

5- mādde’i ‘aslıyyeye “ye“ veyā “ve“ getirerek teşkîl idilen isimler :

şâyı, yâzı, dizi, korku, koşu gibi.

mādde'î 'aslıyyeniñ soñ harfini ḥazf iderek teşkîl idildiğide vākı' dır :

ḳapamaḳdan – ḳapı gibi

6- mādde'î 'aslıyyeye "ntı", "ntü" veya "ti", "tü" 'ı lavesiyle teşkîl idilen isimler :

şıkıntı, gırıntı, çıkıntı, üzüntü, ḳuruntu, ḳarartı ; gibi

7- mādde'î 'aslıyyeye , şiveniñ icabına göre "geç", "ḳaç" "eç", "ç" "ğıç", lavesiyle teşkil idilen isimler.

süzgeç, ḳışḳaç, ḳışāç, uşanç, sevinç, patlangaç, gibi.

fāide - "caḳ" getirilerek isim teşkil idildiğide vaḳı' dır.

şalıncaḳ gibi.

8- bir ses taklid iden kelimelere "di" veya "ti", "tü" 'ı lavesiyle teşkil idilen isimler.

çatırdı, ḫaḳırdı, gürültü gibi.

maşdarlardan şıfat teşkîli

28- masdarlardan üç nev'ı ḳıyāsı ve muhtelif usullerle semā'î şıfatlar teşkil olunur. ḳıyāsı olarak teşkil idilenlere (fer'ı fi' il) daḫı dinir. onlarda şunlardır.

1- mādde'î 'aslıyyeye meḳabli meftuḫ "n" veya "en", "yn" veya "yen" 'ı lavesiyle teşkil idilen fer'ı fi' il :

gelen, yazan, dileyen, oḳuyan, gibi.

2- mādde'î 'aslıyyeye "miş" 'ı lavesiyle teşkil idilen fer'ı fi' il :

gelmiş, yazmış, ḳırılmış, oḳunmuş, gibi.

fāide – fi' li ma' lumden gelen fer'ı fi' ile "ismi fāil" fi' li meḫulden gelenlere ise "ismi mef' ūl" nāmı virilir.

3- mādē'î 'aslıyyeye “ ycı “ vci “ ‘ ilavesiyle teşkil idilen şıfatlar :
yırtıcı, şatıcı, ātıcı, binici, görüci, yüzüci, gibi.

fāide – bu üçüncü nev'î şıfatlarıñ isti' mali gitdikce semā'î bir hāl kesb itmekdedir . ya' ni her fi' ilden “ ycı “ vci “ edatıyla teşkil idilen şıfat kullanılmaz bil' akis ba' zı fi' illerden iştikāk iden bu nev'î şıfatlar şuret-i maḥşuşada ve şıfatlanmış zātlara delalet iderler. meşelā – atıcı dinilince iyi nişan atan , binici şıfatından iyi ata binen, yırtıcı kelimesinden ādeti yırtmaḥ ve yaralamaḥ olan, görüci şıfatından ise gelin görmeḡe giden añlaşılır. ḥalbuki bilfarz ḳalmaḥ fi' linden müştak olan “ ḳalıcı “ kelimesiyle :

“bu aḳşam burada ḳalıcıyım, “ gibi cümleleriñ teşkil ve isti' māli şiveye muḡāyirdir.

masdarlardan şıfat teşkili

29 – maşdarlardan semā'î olarak teşkili mümkün olan envā'î de şunlardır :

1 - mādē'î 'aslıyyeniñ soñ ḥarfini şiveye göre ḥarekeleyerek ve nihāyetine “ ḳ “ veya “ k “ ‘ ilave iderek yapılan şıfatlar :
ezik, büzük, çıḳık, delik, sökük, sönük, ḳışık,
ātaḳ, ḳaçak, ḳorḳak, ürkek, titrek, düşük, süzük,
ḳapraşık, ḳarışık, 'ilaḥ. gibi.

fāide – bu şekilde olan kelimeleriñ ba' zıları hem şıfat hem isim olurlar :
divāriñ deliḡi, delik divār, ḳamāşırıñ, söküḡü, sökük
ḳamāşır; gibi.

2- mādē'î 'aslıyyeye , “kin, gin, ḡın, ḳın, ḡün, ḡün,
ḳun, ḡan “ ḥarflerinden biriniñ ‘ ilavesiyle teşkil idilen şıfatlar:

yetiřkin, ezgin, dalđın, řařkın, řolđun, cořkun, dűřkűn,
sűrgűn, itiřken, ikiřken, unutķan, ıřırđan, gibi.

fāide – bu edat “ ķ “afiñ āhenk ve řiveye gűre teleffuz idilmesiyle
“ n “ den ‘ ibaretdir.

ķ ile k veya ğ ile ñ meftuħ oķunduđu zaman řıfatıñ ma‘ nāsında
műbālađa fikri āñlařılır : itiřken, ikiřken, utanđan, gibi.

3- mādē ‘i ‘aslıyyeye “ gic , ği, gi, ķa “ edatlarından biriniñ
‘ ilavesiyle teşkil idilen şıfatlar :

bilgi, alđı, utanđa, gibi.

4- mādē ‘i ‘aslıyyeniñ nihayetine ya doğrudan doğruya veyaħud ondan
bir ģarf ģazf itdikten řoñra “ y “ “ v “ getirerek yapılan şıfatlar:
sıkı, gizli, şaklı, dolu, gibi.

5- mādē ‘i ‘aslıyyeye “ me , ma “ ‘ ilavesiyle yapılan şıfatlar :
yazma, başma, aķma, doķuma ; gibi.

iħtār – bu şekildeki kelimeler oķ def‘ a hem isim hem şıfat olur.

iřtikāk

iźāħ – geen dersleriñ muťāla‘ asından āñlařılır ki bir kelimedenden ok

def‘ a diđer kelimeler tevellűd ider . iřte :

ta‘ rif – bir kelimedenden bařka kelimeleriñ teřkil ve tevellűd itmesine iřtikāk
nāmı virilir.

mişaller : şu- şulu- şucu- şulamak- şula-

diri – dirilik – dirilmek.

űlű – űlűm – űlmek.

başmak – başma – bařķı – paşdırma.

şalmak – şal – řalđın – şaldırma – şalak.

şolmak - řolđun – şoluk.

yatmak – yatık – yanak –yatsı ; yatırmak – yatışmak – yatışdırmak-

diğer nâdir mişaller :

geçmek – geçid – tütmeç – tütün – tütsü ; od – odun ;

kıymak – kıymık ; örmek; öreke – yunmak – yonga.

temrîn – 6 zirdeki kelimelerden semâ^ç 1 ve kıyâsi olarak iştişak mümkün olan kelimeleri bulunuz :

1- kırış , diş, adım, bol, sorgu, kilid, köl, kış,

şabah, şükr, selam, ev, şancı, ayak, çizi.

2- katı, şıkı, bol, dar, geniş, kalın, ince, yaman,

koca, uzun, kısa, büyük, küçük, yüksek.

277

ANATOLU YAVRUSUNUN KİTABI

3 – çürümek, dizmek, deşmek , düşmek, dilemek, dilmek,

dönmek, sormak, diñlemek, iñlemek.

gün – güneş – gündüz ; ây – âydın – âydınlık ;

kıum – kıumsal ; yok – yoksul ;

deli – delişmen , şarı – şarışın ; mâvi –mâviş ; 'ilah

mürekkeç maşdarlar

30-mürekkeç maşdarlar birkaç nev^ç 1 olur başlıcaları şunlardır :

1- edat ^ç ilavesiyle isim ve şıfatlardan teşkil idilen maşdarlar :

gicelemek ; genceleşmek ; 'ilah, gibi.

fâide – isimlerden teşkil idilenler (maşdar-ı ismi) , şıfatlardan teşkil idilenlere (maşdar-ı vaşfî) esasen maşdar olanlara ise (maşdar-ı 'âşlı) nâmı virilir.

İsmî ve vaşfî maşdarîñ tefşîlâtı sebğat itmişdir.

2- maşdar-ı iktidârî : mâde'î 'aslıyyeye (e bilmek) veya (a bilmek)

^ç ilavesiyle yapılır : gelebilmek ,oğuyabilmek ; gibi.

menfileri : (gelememek, okuyamamak) şūretinde olub bilmek maddesini ihtivā itmezler.

3- maşdar-ı te‘accīli : mādē’i ‘aslıyyeye (ivirmek) ve (yivirmek) ‘ılavesiyle yapılır : gelivirmek, okuyivirmek; gibi.

menfileri müsta‘mel değıldir.

4- ‘arabī veya fārisi bir kelime ve (itmek, eylemek, kılmaki buyurmak olmak) ‘ef‘āli mu‘āvenesıyla yapılan mürekkebe maşdarlar:

278

ANATOLU YAVRUSUNUN KİTABI

tebliğ itmek, eylemek, buyurmak, memnun itmek ; eylemek, kılmak,

buyurmak ; memnun olmak ; namaz kılmak ; gibi.

5 – muhtelif türkçe kelimeler ve ef‘āli mu‘āvene vasıtasıyla yapılan mürekkebe maşdarlar :

iyilik itmek , gösteriş itmek, yok itmek, vār itmek, karma karışık itmek, alt üst itmek ; gibi.

6 - kendi ismiyle vucuda getirilen maşdarlar :

yemek yemek, uyku uyumak, sayı saymak, yazı yazmak gibi.

7- ‘aslī maşdarların nihayetine (de) ‘ılavesinden sonra (imek)

fi‘il-i cevherisiyle vucuda getirilen mürekkebe fi‘iller:

yazmağdayım = yazıyorum (iħbāriyeniñ haline mu‘ādil)

yazmakta idim = yazıyor idim (hikāyeniñ haline mu‘ādil)

7- ‘aslī maşdarların nihayetine (üzere) ‘ılavesinden sonra

(imek) fi‘il-i cevherisi ve “olmağ” yardımcı fi‘ili ile vucuda getirilen mürekkebe fi‘iller:

yazmağ üzereyim = yazmağlığım yakındır ; gibi.

8- fer‘ı fi‘il, müstağbel, muzārı‘ birde “olmağ” fi‘ili ‘ılavesiyle

teşkil idilen mürekkebe maşdarlar :

yazmış oldum; yazacak oldum; yazmaz oldu ; gibi.

fāide – görmek, çıkmak, dönmek, kalmak ve 'emsāl-i maşdarlarından
ba' zen mürekkebe maşdarlar teşkiline hıdmet iden i' āne fi' illeri hukmunde olur :
miḥnet çıkmak, miḥnete mübtela olmak, ḥasta düşmek, hasta olmak.

muḫtar kalmak, “muḫtar olmak“ , divāneye dönmek, “divāne olmak“ gibi.

temrin – 7 zirdeki kelimelerden mürekkebe maşdarlar teşkil idiniz.

(1) iḫtidārī şekilde : büyüme, yakmak, yıkmak, yazmak, şarmak,
koşmak, gezmek.

(2) ta' cili şekilde : gitmek, oturmak, kalmak, atlamak.

(3) ifāde, taḫrir, icrā, irsāl, ikram, ḥurmet, tercüme.

(4) niyaz, tarac, müjde, pos, derdeste, mat, tarumār,
herc-ü merc.

(5) nāil, dilşād, müyesser, müvafıq, muzaffer, efzün, dün

(6) fenalık, gösteriş, kurnazlık, dostluk, düşmanlık.

mute' addi, lazım

31- türkcede mef' ul-u şariḥ alabilen fi' illere “ müte' addid“

mef' ul-u şariḥe muhtac olmayanlara “lazım“ tesmiye olunur :

meşela : okumak, fi' ili müte' addidir. çünkü okunan bir şey kendisine

mef' ul-u şariḥ olarak virilerek “gazete okuyorum; mektubu okudum,
dinilir.

faḫaṭ “uyumak“ fi' ili lazımdır. çünkü mef' ul-u şariḥ alamaz :

birini veya bir şeyi uyuyorum, dinilemez.

lāzım-ı nāqış , lāzım-ı ḥaḫikī

32- mef' ul-u ḡayri şariḥlerden “mef' ul-u ileyh“ alan ba' zı fi' iller

müte^ç addilere pek müşābihdir. bunlar ma^ç nen müte^ç addi, lafzan lazım olup “lazım-ı nāķıs” tesmiye olunurlar.

meşela: aḥmedi gördüm; aḥmede baķdım.

cümlelerindeki “gördüm baķdım” fi^ç illeri menfī biri birine müşābihdirler.

ḥalbuki mef^ç ul-u şarīḥ alan “gördüm” müteaddi, mefl-u ileyh alan

“baķdım” lazımdır. işte “baķmak” bir lazım-ı nāķıdır. birini çağırmaq

birine seslenmek; birine ḥıdmet itmek, birini ziyaret itmek; birini döğmek,

birine vurmaķ (zarb mağnasına olduğu zaman) ilaḥır. bu kabildendir..

bu sebebden lisanımızda müteddi ile lazımıñ tağrifinde ma^ç nayı fi^ç liñ

tacavüzünü esas tutmamak mecburiyeti aşıkardır. binaberrin fi^ç illerimizin lazım

veya müte^ç addi olması tamamıyla sema^ç ı gibidir.

haķıķi lazım – mef^ç ul-u ileyh de almayan fi^ç illerdir : esnemek , aķşırmaq,

öksürmek, ilaḥ . . gibi.

tağdiye-i ‘ef āli

33- bir fi^ç il-i lazımı kıyasen müte^ç addi yapmak mümkündür:

(uyudum) lazım iken, çocuğu (uyuttum) müte^ç addi.

fi^ç il-i müte^ç addiyi bir derece daha müte^ç addi kılmaqda mümkündür.

bağçeyi kazdım ; bağçeyi kazdırdım gibi.

fi^ç il-i lazımı müte^ç addi kılmaq veya fi^ç il-i müte^ç addiniñ derecesini yükseltmek

içün mādei eşlyyeniñ nihayetine (t, dir, dur) lāḥıkalardan biriniñ

‘ ilavesiyle olur. bu lāḥıkalardan hangisiniñ ne zaman ‘ ilave idileceği

haķındaki ka^ç idelerle şāzlar ātide gösterilmiştir.

1- mādde’i aşlyyesi bir heceli olan fi^ç illeriñ ta^ç diyesi (dir, dur)

‘ ilavesiyle : gülmek , güldürmek , sevmek , sevdirmek.

şāzları : - t ile olanlar –

aķmak , şarkmak , kōkmaq , kōrkmaq fi'ilerinden aķıřmaq , şarkıtmak

kōkutmaq, kōrkutmaq ;

şapmaqdan , fā'iliñ ma' neviyātı hakkında , şapıtmak “şāz“

‘āhırı şapdırmak kıyasen“ ;

-“r“ ile olanlar-

uçmaqdan uçurmak , yatmaqdan yatırmak , kaçmaqdan kaçırmaq,

batmaqdan batırmak , kōpmaqdan kōparmaq , geçmekden geçirmek , içmekden

içirmek , taşmaqdan taşırmaq , pişmekden pişirmek, aşmaqdan

aşırmaq , çıķmaqdan çıķarmak , şişmekden şişirmek , duymaqdan

“tebāet “ duyurmak , duymaqdan “hıs itmek“ duyurmak , göçmekden

göçürmek ve göçürmek.

- muhtelif şuretlele olanlar -

kalkmaqdan kaldırmak , gelmekden getirmek , gitmekden göndermek

“irsal“ , gidermek “izāle“ görmekden göstermek “irāe“

gördürmek “yapdırmak“ , emmekden emzirmek , şızmaqdan şızırmaq

ve şızdırmak“ , azmaqdan azıtmak ve azdırmak.

2- bir fi' liñ mādei 'aslıyyesi mütē' addide heceli olursa ta' diyesiçün

şoñ ģarfine bakılır : “ ģarf imla “ “r“ veya “l“ olursa “t“

başka bir ģarf varsa “dir , dur “ ‘ılave olunur :

beklemekden bekletmek “ ģarf imla “ ;

uyumaqdan uyutmaq “ ģarf imla “ ;

öksürmekden öksürtmek “ r “ ;

aķşırılmakdan aķşırılmak “ r “ ;

irkiltmekden irkiltmek “ l “ ;

alışılmakdan alışdırmak “ sāir ĥarf “

3- derece-i ta‘ diyyeyi yükseltmek için ? “dir, dür“ veya

“r“ ‘ ilave idilmiş ise “t“ ‘ ilave idilmiş ise “dir ,

dur“ isti‘ mal olunur.

çıkarmak , çıkartmak , çıkarttırmak , alıştırtmak ; ilah.

temrin – 8 mu‘ teridaaler dahilindeki kelimeleri cümleleriñ fi‘ illerine

mef‘ ul viriniz:

deminden beri “deñize“ bakıyorum. “temāşası“ bir dürlü doyamıyorum.

çakımı gāib itdim “o“ arıyorum. “adımları“ doğru atan

maķşadı çabuķirer . şu deste dolu ise “o“ boşaltınız.

‘ekin biçmek zamanı geldi . ben derd yanmakdan ne çıkar

“derseñiz“ iyi bilmediğiniñizden “ceza“ göreceksiniz.

temrin – 8 zirdeki fi‘ illerden lazım olanları müte‘ addi , müte‘ addi

olanları bir derece daha müte‘ addi kılınıñız. ve her birini bir cümlede isti‘ mal

eyleyiñiz.

dolmak . duymak . kocāmak . geçmek . girmek . şolmak . caymak .

tünemek . kanamak . şataşmak . unutmak . tartmak . yoğurmak .

yırtmak . yıpramak . pörsüme . çarpmak . çöyürmek . şaklamak .

kollamak . gecinmek . şakınmak . üşenmek . çıkarmak . öksürmek.

Ma‘ lum , mechul

34 – fi‘ iller fa‘ illerine nazarında iki kısımdır : ma‘ lum , mechul.

bir fi‘ liñ fa‘ ili ‘ ibarede mezkur ve edavātdan mücerred bir kelime olursa

o fi‘ le “ma‘ lum“ bil‘ akis fa‘ ili ‘ ibarede mechul bırakılmış veya tarafından

‘ edatıyla mef‘ ul-u ġayri şariħ ĥalinde getirilmiş olursa o fi‘ le “mechul“

nāmi verilir.

mişaller :

çocukları boğaz içine gönderdik : “fa‘ il zamir fi‘ li, merci‘ ı

biz olduğundan fi‘ il , ma‘ lumdur“.

çocukları boğaz içine gönderildi : fa‘ ilin ya‘ ni göndereniñ kim

olduğu mechul bırakıldığından fi‘ il “mechuldur“ .

çocukları ebeveynleri tarafından boğaz içine gönderildi . “fa‘ ilin ya‘ ni

gönderen ebeveyn olup tarafından ‘edatının lihukıyla mef‘ ul-u gayri şarih halinde

irade idilmiştir ; fi‘ il , mechuldür “ .

ma‘ lumu mechul kılmak

35- bir fi‘ li ma‘ lumu mechul kılmak için mādde‘ i ‘aşlıyyeniñ

nihayetine bakılır : soñ harfi “l“ veya “harf-i imla“ ise “n“ başka

harf ise “l“ ‘ ilavesiyle olunur ve ma kabli aheng teleffuzā muṭālîk şuretde

taḥrik idilir :

bilemek – bilenmek (harf-i imla) ; bilmek – bilinmek (l) .

bulmak – bulunmak (l) ; anmak – anılmak (diğ er harf) ;

kızmak – kızılmak (diğ er harf) .

fa‘ ide – demek , istemek , söylemek , gibi mād e‘ i ‘aşlıyyesi harf ş a‘ it

ile mün tehi ba‘ zı fi‘ illerin mechulleri faideye muvāfiğ olarak demek ,

istenmek , söylenmek ş uretinde teşkil idildiğ i gibi denilmek ,

istenilmek , söylenilmek ş uretinde dağ ı teşkil edilir.

fa‘ ide – (gitmek, iş itmek , etmek) maş darlarının te‘ si taḥrik

idildiğ i zaman dala kalb olunur : gidilmek , iş idilmek , edilmek.

dürtmek ma‘ nasına olan itmek maş darının te‘ si ibka olunur. itilmek.

müte' addilerden ancak eylemek maşdarınıñ mechulu yoǵdur. Bunuñ yerine idilmiş veya olunmaq kullanılır.

lâzımıñ mechulu

36 – mechul olmaq müte' addi fi' illere maşşuş olmayıp lâzımlarda teşkil mechulu iktisâb iderler :

gitmekden gidilmek ; alışmaqdan alışılmaq gibi.

beğkoza gidildi (cümlesinde gidildi mechuldur . çünkü fâ' ili

mechul) ; raḥat raḥat uyundu (cümlesinde uyundu mechuldur.

çünkü fâili mechul) ; ilaḥ .

nâib-i fâil

37 – mechul fi' illerde fâil bulunmaz , mef' ul-u şariḥ bulunur

285

ANAṬOLU YAVRUSUNUÑ KİTABI

bu mef' ul-u şariḥ ise ' alâmeti olan (ya) yı muhâfaza itmez . bu şuretle çocuklar beğkoza gönderildi.

cümlesinde çocuklara (gönderilmiş) olduğundan mef' ul-u şariḥ isede

' alâmeti mef' uliyetinden mücerred bulunaraq (gönderildi) fi' li mechulinin(nâib-i fâ' il)i olur.

ef' âli lâzıme mef' ul-u şariḥ almadığından onlardan ytapılan ef' âl

mechuleniñ (nâib-i fâ' ili) olmaz:

soḡaḡa çıkıldı ; gezmege gidildi ; raḥat raḥat uyundu.

mişallerinde olduğu gibi.

muṭâva' at

38- ' ef' âli' oşmâniyede muṭâva' at fâ' iliñ ma' nayı fi' ilde mef' ul

ḥalinde daḡı mündemic olmasıdır :

sizi ta' cizden çekindim : “ben kendimi çekdim ; demekdir. “ komşumuz
yeñi 'eşvab yapındı . “kendisine yaptı “ demekdir.

39- bir fi' li muṭava' at kılmağ için şive icabına göre

“ n , ş , l “ harflerinden biri māde' i 'aşlıyyeye ' ilave olunur. māde' i
'aşlıyye şa' it ile nihayet buldığı zaman “ n “ ' ilavesi müteraddidir.

ba' zen fi' liñ iki şüretle muṭāva' tı varid olmuşdur. :

şular çikildi = “ kendilerini “ çekdi.

yanına gitmeden çıkındım = “ kendimi “ çıkımdı .

oradan şavul “ şavuş “ = “ kendini “ şav “ gibi.

40 – muṭāva' at ' alelekşer lazım halinde isede Türkçede

muṭava' atlarıñ kāffesi lazım olmaz : ba' zen edat muṭava' atı ḥaiz fi' illerde

müte' addiligi bağı kalarak mezkur fi' iller mef' ul-u şariḥ alırlar :

sen bu turları nāfile taḫınıyorsuñ ; mişalinde olduğı gibi . 'elbise

yapınmağ “ kendine 'elbise yapmağ “ ; bir kāmus idinmek ve 'emsāli fi' iller hep
bu kabildendir.

muṭāva' atla mechul

41- “ l , n “ harfleri müştereken mechul ve muṭava' at edatları

olduğundan bu iki şekil lafzen müşābiheti ḥaiz isede ma' nen iltibase maḥal

virmezler ; çünkü mutava' atda fā' il daima ma' lum ve mezkur olur , ma' nayı

fi' il fā' il tarafından kendi nefesine intikāl ider. mechulde ise fā' il,

görölmüş olduğı üzere , ya ğayri mezkur ve mechul veyahud mef' ul ğayri şariḥ

halinde olur , ma' nayı fi' il başkası tarafından nā'ib-i fā' ile intikāl ider :

şimdi biçare 'ānnesi döğünüyor .

mişalinde fā' il olan “ 'anne “ ma' lum ve mezkur ; döğmek fi' li 'ānne

tarafından 'anneye intikāl idiyor . 'anne kendisi döğüyor , demekdir;

fi' li muṭava' atdır .

aḥmed döğüldi veya aḥmed babası tarafından döğüldi ; mişallerinde “ aḥmed aḥır tarafından döğülmüş olduğundan fi‘ iller mechuldur. “

bir kadın tramvayıñ altına atıldı : “ kendini atdı. fi‘ ili ; mutava‘ at “.

bu taşlar çocuk tarafından atılıyor: “ çocuk taşları atıyor :

lazım ve muṭava‘ at

41- lazımlardan muṭava‘ at teşkili kabildir :

gezinmek “ kendi kendine gezinmek” ; gelişmek ; yetişmek ; lazımlardan

teşkil idilen mechullerle muṭava‘ atlar arasında büyük bir fark vardır :

lazımdan müteşekkil mechulde fâil bulunmaz, muṭava‘ atda ise fâ‘ il bulunur.

babam bağçede geziniyor ; “ fâ‘ il var ; muṭava‘ at “ .

bir azdan soğağa çıkılacak , “ fâ‘ il yok ; mechul “ .

ḥaḳikī muṭava‘ atlar

42- ba‘ zen muṭava‘ atdan şöyle ma‘ nalarda müstefād olur .

kaşınmak = kendi kendini kaşınmak arzusunu ḥas itmek .

ğıdıklanmak = ğıdıklamaktan müte‘ eṣsir olmak .

fâ‘ il fi‘ ilden müstefād bir te‘ şir veya arzu kabul itdiğinden bu ef‘ âle

“ḥaḳikī muṭava‘ at“ nazarıyle bakmak icab ider.

müşâreket

43- fi‘ illeriñ mâde‘ i ‘ aşıyyesine (ş) ‘ ilavesiyle ma‘ nayı fi‘ ile müşâreket

fikri manzum olur :

kaçışmak = müte‘ addide ‘ efradı hep beraber kaçmak .

uçuşmak = müte‘ addide ‘ efradı hep beraber uçuşmak .

temrin – 9 fi‘ li ma‘ lumleri şekl-i mechule naql ve cümleleri oña

göre tertib idiñiz.

fatih şulţan mehmed 'istanbulu fetħ itdi. zaman eñ nefis āşarı daħı taħrib idecekdir. " fernan kıurtez " meksikayı źabı itdi . şular saıħ 'arzın üç rabı' ni işğāl ider. 'abd 'elħamid midħad paşayı zindana atdırdı, daha soñra kıatlı itdirdi. "bartelmi diyaz" ümid burnunu keşf itdi , "vasķo do ğama " onu dolaşdı vesa'ıt naķliyye ticareti kıolaylaşdırır. temrin 10 – fı' il ma' lumleri şekl mechule naķl ve cümleleri oña göre tertib idiñiz :

sibiryaya münħaı aķsamını vāsi' baıaķlıķlar kıaplamakdadır. behrink boğazı asyayı amerikadan ayırır. şıħık ile içimize müvelledelħumuıa çeker , sefer ile ħamd kıaryun çıkırırız. teşadüf ba' zen büyük keşifler meydana getirir. 'erbab-ı fazlı ve kemal-i size ħürmed ederse eşħab fesad ve ğarazın ta' ānı sizi müte' eşşir itmesin.

temrin 11 – fı' il mechulleri şeklen ma' lum yapıñız, cümleleride oña göre taşħıħ idiñiz.

oķyanusya flemenkliler tarafından keşf olundu. japon deñizi kıore deñizi daħı tesmiye olunur. eyi ħavadiş da'ima eyi istiķbal idilir. şekspir tarafından pek çok āşār-ı nefise vucuda getirilmişdir. fenikelı kıadamus tarafından idħal olunmuşdur.

temrin 12 – fı' l-i mechulleri ma' lum yapıñız . cümleleride oña göre tertib idiñiz : ħainlere herkes tarafından ħaķaret idilirler. çifçiniñ yere tevdi'

itdiĝi ħububatıñ mühim bir kıısım kıuşlar tarafından yinir. āntil adalarına mevzu' coĝrafyaları ve ħāşılaları tarafından büyük bir ehemmiyet kıazandırılmışdır. isviçre seyyaħları tarafından taşvir idildiĝi gibi deĝildir. Dupleķasıñ asyaya vusulunde orada fransa tarafından ancak birkaç ticareıħane vucuda getirilmiş idi.

‘arabī maşdarlar

44- ‘arabī maşdarlar (mücerred) ya’ni semā‘ī ve (mezīdün fih) ya’ni kıyāsi nāmıyla iki kısma ayrılır.

mücerredler şūlasī ve rubā‘ī olub müte‘addide vezinler üzerine gelirler. Bu vezinleriñ başlıcaları zirde tefşil idilir :

fi‘il vezni ; ba‘zı mevzunlar :

zarb = döğmek ; kaţ‘ = kesmek (salim)

‘emr = ‘emr itmek ; ‘ekl = yimek (mehmüz ‘elfā)

neyl = kabīḥati bağışlamak ; nehy = yasağ itmek (nākıs)

sebb = söğmek ; zan = şanmak (muzā‘af)

ṭayy = bir külden çıkarub atmak ; kemmi = dağlamak (lefif)

fi‘il vezni ; ba‘zı mevzunlar :

(‘ılm = bilmek ; şıdğ = doğru söylemek (salim)

tayyib = iyi olmak (ecvef)

ḥıss = duymak ; berre = taqva şāḥibi olmak (muzā‘af)

fi‘il vezni ; ba‘zı mevzunlar :

290

ANATOLU YAVRUSUNUÑ KİTABI

ḳurb = yakın olmak ; ḥüsn = güzel olmak (salim)

ṭüll;cü‘ = açlık ; nur = aydınlık (ecvef)

züll = zelil olmak ; ḥubb = sevmek (muzā‘af)

4 – fa‘al vezni . ba‘zen mevzunlar:

kerem = cömerd olmak , ğaţab = tarılmak (salim)

zarar ; şamem = şāğir olmak (muzā‘af)

fi‘al vezni ; ba‘zı mevzunlar :

şığar = küçük olmak ; kiber = büyüksinde olmak ; şakl

ağyar olmak (salim)

şerī = satun almak ; ğani = zengin olmak (nākıs)

fa' ale vezni . ba' zen mevzunlar:

rahmet, ra'fet , haşyet , gayret .

fi' ale vezni . ba' zen mevzunlar:

fitnat = akıllı olmak ; fikret , hıdmet (salim)

'ıffet = 'afif olmak (muzâ'af)

niyyet (lefif)

meşyed = yürüyüş (nâkııs)

hibe [vehebden] = bağışlamak ; şıfat [vaşfdan];

şıla [vaşıldan] kavuşmak (mişal)

fāide – fu' la veznindeki maşdarlar ba' zen vahdette, fi' la veznindekiler

ise nev' ı ve tarzı delalet iderler.

8 – fa' la vezni . ba' zı mevzunları :

291

ANAṬOLU YAVRUSUNUÑ KİTABI

hamret = kırmızılık; şohbet = arkadaşlık itmek (salim)

ru'yet = görmek (naķış)

faide – altıncı, yedinci, sekizinci vezinleriñ (t)si zaidir.

9 – fa' al vezni, ba' zı mevzünler :

sema' = işitmek, zehāb = gitmek (salim)

fenā'e = fani olmak (naķış)

10 – fi' āl vezni, ba' zı mevzünler :

fırar = kaçmak, şıyam = uruc tutmak

bina' = yapı yapmak; kira'e kira ile tutmak (naķış)

11 – fū' al vazni. ba' zı mevzünler :

şudā' = baş ağrımak ; muzāh = şaka itmek;

du' ā', bekā' =ağlamak (naķış)

faide – dokuzuncu, onuncu, on birinci vezinleriñ naķışlardaki

hemze lisanımızda hazf olunur . bu vezinleriñ elifi zaidir.

12 – fa^ˆ ala vezni. ba^ˆ zı mevzünler :

selamet, feṭanet, sefahet, dinaet.

13 - fi^ˆ ala vezni. ba^ˆ zı mevzünler :

selamet, feṭanet, sefahet, dinaet.

14 - fi^ˆ ala vezni. ba^ˆ zı mevzünler :

ḥıṭabet = ḥaṭıb olmak , ḥaṭıblık şan^ˆ atı. tilavet = oḡumak;

viḡāye = muḥafaḡa itmek ; ḥıḡayet ve ḥıḡaye.

faide – fa^ˆ ala ve fi^ˆ ala vezinlerinde elif ile t zaidir.

292

ANAṬOLU YAVRUSUNUṆ KİTABI

13 - fu^ˆ ul vezni. ba^ˆ zı mevzünler :

dūḡul = girmek; ḡuruc = ḡıḡmak; ^ˆ ubūr = geḡmek.

ulu = yüksek olmak ; (naḡıṣ)

15 –fu^ˆ ulet vezni. ba^ˆ zı mevzünler :

ḡuṣumet = ḡaṣm ve da^ˆ vacı olmak; suhulet = ḡolaylamak; buyuset (ḡuru olmak)

uḡuvvet = ḡardeṣlik ; nübüvvet= peyḡamberlik ; übüvvet = baba olmak (naḡıṣ)

faide – fe^ˆ ul vezninde (vav) , fe^ˆ ula vezninde (vav), ile (t) zaidir.

16 - fa^ˆ lule vezni. ba^ˆ zı mevzünler :

beytutet = gecelemek; şeyḡuḡat = iḡtisar olmak, ḡaybubet ḡaib

olmak. bu vezniñ soṅundaki (vav, lam te) zaidir.

17 - fu^ˆ lan vezni. mevzünler : fiḡdan, vicdan, rizvan

18- fu^ˆ ulan vezni. mevzünler : küfran, ^ˆ udvan, bünyan,

19- fa^ˆ alan vezni. mevzünler : cereyan, ḡafaḡan, ḡaraban, bu üç vezniñ elif ile nuni zaidir.

20 - fe^ˆ il vezni. mevzünler : enin, ṭanın, ṣeḡıḡ, zefir.

21 - fa^ˆ ul vezni. Ḳabul

yirminci vezinde (ya), yirmibirincide (vav) zaidir.

22 – tef'āl vezni. mevzünler : tezkar, ta' dad

bu vezinde (t) ile (elif) zaidir.

293

ANAṬOLU YAVRUSUNUÑ KİTABI

bunlardan ma'ada cüz-ī kelimatı camī' olan ātideki vezinlerde vardır :

'ubdiyyet , 'afiyet ('aķıbet) 'alaniyyet, ğalebe, (baķāza), deavī
tilķa'e (timşal)

maşdar-ı mimiyye

45 – telani maşdarlarının birde mimli vezinleri vardır . bu vezinler
dört olub zirde irā'e olunmuşdur :

1 – mef'ıl vezni : mevzünler : mevlid, mençik,
misir. mezid (ecvef)

2 – mef'ul vezni : mevzünler :
maķşud, me'kül
mişal, miķāl, memat (ecvef)

ma'ni (naķış)

3– mef'ale vezni : mevzünler :
merħamet, maşlaħat, menfa'at, muħabbet (muza'af) muħafete
melāmet (ecvef)

4– müf'ile vezni : mevzünler :
ma'rifet, mev'ıza, ma'şiyet, ma'ışet, mekidet (ecvef) bu vezinleriñ
iki olduğunda (m), iki soñrakinde (m) ile (t) zaidir.

ruba'ı mücerred

46 - ruba'ı mücerred maşdarlar yalnız bir vezn üzere gelirler . oda :
(fa'lele) veznidir. mevzünler :

294

ANAṬOLU YAVRUSUNUÑ KİTABI

besmele, tercüme, ‘arbede, beytare, saltanat.

muza‘ afları ise şu şuretlemdir :

vesvese, kaḫkaḫa, daḡdaḡa, velvele.

temrin 13 - zirdeki maṣdarların vezinlerini ve aḫsam-ı sen‘ adan ne vakı‘ olduklarını ta‘yin idiniz.

1 – z̄em, kibr, ḫukm, ṣūkr, kal‘, z̄ulm, ‘abeṣ, edeb, hased,

levm, veche, yesr, sir, rıza, hafz, kiḫb, naḫl, ‘avc, ḫısm

zull, sebb, ṣavm.

2 - firā‘, cemal, kelāl, kerā, rical, sü‘el, ḫaya, beka,

sıyam, cinas, selam.

3 – ḡıybet, ḫaṣyet, saṭvet, ḡaflet, vaḫṣet, ‘afet, ḫıddet,

ṣıla, heba, ‘ıbet, müṣbet.

4 – vıḫaye, ṣıyanet, ḫoṭabet, sefaḫet, mürüvvet, şeyḫuḫat,

‘ulu, cülüs, ḫubūt, ḫaylulet, ceyanet, tilavet, tababet, ṣıbet, ‘ınet,

‘ayni vazıfe :

temrin – 14 1 – sebk, seyl, ‘anf, herem, zer‘, keder,

ḫısm, ferḫ, ḫikmet, rutubet, zeheb, belā, se‘āl, ṣeda‘, ḫılāvet.

cebabet, ‘emānet.

2 – z̄ell, hebb, sebb, z̄ann, ‘ubut, bunut, uḫuvvet, me‘ān,

rekvan, heyecan, cevaz, z̄arban, cereyan, kesed, elem, ‘irfan.

3 – maṣdar, müs‘adet, menam, maṅṅik, memat, meram, muṣaddıḫ

mes‘ele, meṣḡale, merḫamet, meḫıbet, ma‘ṣıyet, müzāk, meṣyet, me‘ıṣet.

295

ANAṬOLU YAVRUSUNUŃ KİTABI

4 – ḫamret, kitle, saṭvet, ḡayret, ṣaffet, mizac, hibe, feda

ṣuda‘, se‘adet, ḫubub, mürūt, binyan, z̄arban, yemin, maṣlaḫat

müserred, ‘avdet, ‘acele, terceme, vesvese.

‘arabi kıyasi maşdarlar

47 - ‘arabi kıyasi maşdarlarıñ evzani zirde tafşıl olunur :

1 - if‘ al vezni : mevzünler

şalaḥdan işlah ; keremden ikram; “salim“

elemden ilam, emenden iman; “mehmüzelfa“

vucuddan icad; vuḳu‘ den iḳa‘ ; “mişal-i vavi“

yaḳından iḳan; “mişal-i yei“; durdan idare “ecvef“

cereyandan icra; beḳādan ibḳa ; “naḳış“

faide – naḳışlarıñ nihayetindeki hemzeler lisanımızda ḥazf olunur ;

meşela : icrā’e yerine icrā, ibḳa’e yerine ibḳā kullanılır .

??????????????

mücerred bir maşdarı “if‘ al“ veznine naḳl itmek için :

evvela : ḥarf-i aşıyyesi bulunarak alınır;

şaniyen, meksur bir hemze: “e“ ve oni müte‘ aḳıben birinci ve ikinci ḥarf-i

aşlı, daha şoñra bir elif, eñ nihayete üçüncü ḥarf-i aşlı getirilir .

mişal : kemal masdar-ı şelaşisini, “if‘ al“ veznine naḳl idelim :

aşlı harfler : k m l

296

ANAṬOLU YAVRUSUNUÑ KİTABI

za’id harfler : i ..a.

ikmal **olur**

faide – aksam-ı seb‘ adan biri olduğuna göre ef‘ aliñ aldığı şekl-i

maḥşuş yukarıda gösterilmiştir. vezne uydururken bu ḥuşuşları

naḳar-ı i‘ tibare almak lazımdır.

2 – tef‘ il vezni . mevzünleri.

retbeden tertib ; şeklden teşkil “salim“

rızadan terziye, sevīden tesviye (naḳış)

ḥaṭa' e den taḥṭı' e; henāden tehniye (mehmüzellam)

faide – nadiren salimden tef' ile vezni gelebilir :

tecrübe, tebşire , tekmile, tefiqa, tezkere gibi.

3 – müfe' ala vezni. mevzünler:

ḥarbden muḥarebe, ḫatılden muḫatele “salim“

cezadan mücazete,; sevīden müsavete (naḫış)

müfe' aleniñ diğ er şekli : “fi' al“dir mevzünler :

niza', ḫıtel, nifaḫ, şıḫaḫ.

faide – müsave' e mücazete gibi naḫışlarıñ “te“ si lisanımızda ekşeriya

uzatılarak yazılır : mucazete, musavete.

????????

“tef' ıl“ e naḫl için :

1 – ḫarf-i zaide : t..y.

297

ANAṬOLU YAVRUSUNUÑ KİTABI

2 – ḫuruf-i aşlıyye : f' l

mişal : suhulet mücerredini “tef' ıl“e naḫl idelim :

ḫuruf -i zaide : t..y.

ḫuruf -i aşlıyye : s h l

netice : teshil olur.

müfa' aleye naḫl için :

1 – ḫuruf -i zaide : m..e.

2 - ḫuruf -i aşlıyye : f' l

mişal : şehadet mücerredini “müfa' ale“ye naḫl idelim :

1 – ḫuruf -i zaide : m..e.

2 - ḫuruf -i aşlıyye : ş h d

netice : müşahede olur.

4 – infi‘ al vezni : mevzünler :

kesrden inkisar; şerhden inşirah “salim“

sevğden insiyak ; kudden inkıyad “ecvef“

inzīva, inţifa “naķış“

faide – naķışlarıñ nihayetindeki hemzeler lisanımızda ĥazf olunur :

5 – ifti‘ al vezni . mevzünler :

cehedden ictihad, ġanimetden iġtinam “salim“

vaşfdan ittişaf ; vahdetden ittiĥad “mişal“

‘adetden i‘ tiyad ; şevķ iştıyak “ecvef“

bidā‘eden ibtida‘e; cera‘etden ictira‘e “mehmüzellam“

şiriden iştirā‘e; nihayetden intihā‘e “naķış“

298

ANAṬOLU YAVRUSUNUÑ KİTABI

faide – mehmüzellam ile naķışlarıñ nihayetindeki hemzeler – lisanımızda ĥazf olunur.

??????????

birinci ĥarf-i aşlıyyesi “ş, ż, ı, z, d, z, z“ ĥarflerinden

biri olan mücerredler “ifti‘ āl“e naķl idilirken bir şekl-i maķşuş iktisab idilir :

birinci ĥarf-i aşlıyyesi ş : şabrdan iştībār ; “t yerine ı gelmiş “

“ “ ż : żaruretden izţirār?; “t yerine ı gelmiş “

“ “ ı : ıtulu‘ dan ittıla‘ ; “t yerine ı gelmiş “

“ “ d : da‘vadan iddi‘a ; “t yerine d gelmiş “

“ “ z : zaĥıreden izĥār ; “t yerine d gelmiş “

“ “ z : zaĥmetden izdiĥam ; “t yerine d gelmiş “

tefa‘ ul vezni. mevzünler :

‘ilmden te‘allüm ; keşretten tekeşşür “salim“

meniyyeden temenni; cüzden teczī “ naķış veya mehmüzellam“

7 - tefā‘ ul vezni. mevzünler :

meyilden temayül ; cehlden tecahül , ilaḥ.

zıddan tezād, messden temās, “muzā‘ af“

‘üluden te‘ālī; rehavetden terāḥi “naḳış“

8 – istif‘ al vezni. mevzünler :

ḥuṣulden iḥtiḥşal ; ğufranden istiġfār ; ilaḥ.

vuṣulden istiṣal ; vide‘ atden istīda‘ “ mişal“

299

ANAṬOLU YAVRUSUNUŃ KİTABI

izinden istīzan ; emenden istīman “mehmüzelfa“

‘avnden isti‘āne ; fāideden istifāde “ecvef“

‘afvdan isti‘fa‘ , hizadan istihzā‘ “ naḳış veya mehmüzellam“

faide – naḳış veyamehmüzellamlarıñ nihayetindeki hemzeler lisanımızda hazf olunur.

if‘ alal vezni. mevzünler :

ġuburden iġbirār, ḥamretten iḥmirār; şufretten işfirār

maşdar-ı mec‘ule

48 – vaşfiyeti şıfatıñı mütezammin kelimeleriñ veya isimleriñ nihayetine şeddeli bir “y“

ve “t“ ‘ ilavesiyle yapırlar, isim ma‘nalar ḥukmindedirler :

mecburdan mecburiyet; fa‘alden fa‘aliyyet, ricelden ricliyyet,

insandan insaniyet; maġdurden maġduriyet; ilaḥ.

temrin 15 - zirdeki mücerredleri, gösterilen kıyasi vezne naḳl idiñiz.

1 – “ef‘ al“ veznine : husn, ḳudret, meded, vuṣul, vuku‘.

hayat, maḥu, dur, vefā, ‘avdet.

2 – “tef‘ il“ veznine : nezāfet, şaffet, suhulet, edeb,

şu‘ūbet, cevaz, azab, rebev, nevm.

3 – “mufa‘ ale“ veznine : sād, tū‘, bey‘, şebahet, ḥukm, baḥş,

ḥıseb, dirayet, meşī, şefiḥ.

300

ANAṬOLU YAVRUSUNUŃ KİTABI

4 – “infi‘ al“ veznine : ھاşır, şabr, cilve, tabi‘ , ھاşuf
esuf, ‘ aks, zımm, zaviye, kıyadet.

5 – “ifti‘ al“ veznine : nebahet, ğurbet, vefk, vaşf, vus‘ at.
ziyade, zevc, şalaħ, şafvet, şayd.

temrin – 16 zirdeki kıyasi maşdarlarıñ mücerredlerini ve ھاarf-i aşılyyesini buluñuz.

īkāz, icrā, iztırab, terziye, emanet, mucezet, işal, ittifaq, i‘ ane.

temrin 17- zirdeki mücerredleri kıyasi vezinlere naql idiñiz.

1 – “tef‘ il“ veznine : kelam, cilve, edeb, raħm, mişal, kefalet,
beyan, ‘ ilm, zıkr, fikr, selem,

2 – “tefā‘ ul“ veznine : kemal, reħavet, mess, şaħabet, ğaflet,
cehl, buruz, nisbet, nez‘ , nuşret, nefret, noqşān, nihayet, nesl.

3 – “istif‘ āl“ veznine : ھاalef, ھاayret, ھاızur, delalet
tu‘ lu‘ , ‘ ilm, ‘ amel, ganī, ecr.

temrin 18 – zirdeki kıyasi maşdarlarıñ mücerredlerini ve aqsām-ı seb‘ adan
ne vakı‘ olduklarını buluñuz.

īşal, īka‘ , idare, i‘ āre, īfa, emāne, ibkā, ifnā, imħā,

te‘ şir, teħtı‘ e ,tebriye, terbiye, tesmiye, taħvif, ihafe, memani‘ at, muqatele,
memāşāt, müsāvat.

fi‘ il

49 – maşdarlardan añlaşılan ma‘ nanıñ zaman daħılınde eşħāşa

ta‘ alluq itdiğine delalet iden kelimelere “fi‘ il“ dirler . ma‘ nāyı fi‘ lin ta‘ aqkuq
itdiği şaħışda fi‘ liñ fā‘ ilidir.

amcam geldi , dinildiği zaman gelmek maşdarından añlaşılan ma‘ nānıñ

“işin“ geħmiş bir zamanda amcama taalluq itdiğinin gösteren “geldi“

kelimesi “fi‘ il“ dir.

gelmek fi' li "amcam" vasıtasıyla tehaqquk itdi. öyleyse "amcam" kelimeside geldi fi' iliniñ fâ' ilidir.

kezalik :

'arz müteharrikdir , dinildiği zaman müteharrik olmak keyfiyetiniñ 'arza 'aid oldiğini gösteren "dir" fi' ildir.

müteharrik olmak keyfiyetiniñ 'aid oldiği "'arz"fâ' ildir.

fâ' ili aramak

50 – fâ' ili aramak için fi' liñ ism-i fâ' iliyle (kim) veya (ne)

su'eli irâd idilir. buña cevap teşkil iden kelime fâ' il olur.

meşela :

(amcam geldi) cümlesinde fa' ili bulmak için şöyle deriz:

gelen kim ? buña cevap olan :

amcam

--

kelimesi (geldi) fi' linin fa' ilidir . kezalik :

('arz müteharrikdir) cümlesinde fa' li bulmak için şöyle deriz:

müteharrik olan nedir? buña cevap olan :

'arz

kelimesi fâ' ildir.

fi' illerde şahış ve kemiyet

51 – fi' iliñ fâ' ili zamirler gibi eşhâş-ı şeşeden biri olur:

1- mütekellim; 2 – muhatab; 3 – ğâ'ib.

eşhâş-ı şeşe ise müfred veya cem' ı olur. buña bina'en fi' illerde şahış ve kemiyet mevcuttur.

'liñ fâ' iline muṭābaḳatı

52 – fi' iliñ fâ' iline teb'an taḫvil itmesine (muṭābaḳat) dinilir. Ḳa' ideleri şunlardır.

(1) fā' il hangi şahıŝdan ise fi' ilde o şahıŝdan olur.

(2) fā' il müfred ise fi' ilde müfred olur.

pederim geldi ; biz mektebe gidiyoruz ; gibi.

(3) fā' il iki muhtelif müfredden veya müfred ile bir cemi' den terekküb

iderse fi' il ha' iz rüçhan olan şahsın cemi' nda olur:

bu akşam, benimle sen gezmeğe gidelim.

onuñla ben birusaya gitdik.

303

ANATOLU YAVRUSUNUÑ KİTABI

ğaliba onuñla sen kavğa itdiñiz . gibi

fā' ide – mütekellim diğeri iki şahıŝ üzerine, muhatab ise gā'ib

üzerine ha' iz rüçhandır.

53 – muhatabata rı' âyet idilmeyen mevki' ler vardır :

(1) fā' il cemi' olduğu halde fi' il ba' zen müfred gā'ib kalabilir:

kuşlar havada uçar ; gibi.

(2) fā' il hakikatda müfred muhatab olduğu halde fi' l-i ta' zım için

cem' ı muhatab olur :

ne söyledin ? yerine : söyledin : gibi.

(3) fā' il hakikatda müfred muhatab olduğu halde fi' il daha ziyade

ta' zım için cem' ı gā'ib olur :

ne buyuruyorlar? gibi.

zaman

54 – fi' iller aldıkları müntehalarla medlullarınıñ zaman vuku' unu ta' yin iderler.

ali dersini yazd (geçmiş bir zamanda māzı.)

ali bir manzume ezberliyor (bulunduğumuz zamanda : hal .)

ali soğağa çıkacak (tekellümden sonra gelecek bir zamanda : istikbal.)

ali her gün mektebe gider (hergün, bir mu' tad : muzari' .)

kürre'î ' arz döner "daima: muzari' ."

bu emşeleden anlaşıldığı üzere zamanlar başlıca dördtür:

304

ANATOLU YAVRUSUNUŃ KİTABI

1- mazi : fi' liñ geçmiş bir zamanda vuqu' una delalet ider.

2- hal : fi' lin zaman-ı tekellümde vuqu' una delalet ider.

3- istikbal : fi' iliñ gelecek zamanda vuqu' una delalet ider.

4- muzari' : fi' iliñ mu' tad ve da'ima olduğuna delalet ider .

zaman mazi dağı iki nev' ıdır : 1 – mazi' i şühüdi ; 2 - mazi' i

naqli. mazi' i şühüdi vuquf-u tammın lahık olduğu ef' ale mahşuşdur;

mazi' i naqli ise istimā' a müstenid ve şekli mütezammin 'ef' alde isti' mal olunur.

bu şuretle 'ezmane-' i 'ef' al başa baliğ olmağdır :

hal, muzari' , istikbal, mazi' i şühüdi, mazi' i naqli.

ezmine' i besitā ve mürekkebe

55- ef' aliñ zamanlarından ba' zıları mādde' i aşılye ile munteha ve zamir-i

fi' lilerden teşkil idildiğı halde ba' zıları (fi' il-i cehri) 'i' anesiyle teşkil idilir.

fi' il-i cehrisiz olan 'ezmineye (besit) , fi' il-i cehrili olanlara

mürekkebe tesmiye olunur. geldi " besit " , gelmiş idi " mürekkebe " .

müşbet – menfi

56 – fi' iller, kendilerinden anlaşılan ma' naniñ ya vuqu' una veya ' adm

vuqu' un delalet iderler . vuqu' a delalet iden fi' ile " müşbet " , ' adm vuqu' a

delalet iden fi' ile " menfi " tesmiye olunur.

ağmed yazdı " müşbet " , ağmed yazmadı " menfi " ; gibi.

305

ANATOLU YAVRUSUNUŃ KİTABI

57 – müşbet bir fi' ili menfi kılmak için " ma " veya " me " zarfi

isti' mal olunur. muzari' anıñ ğa' iblerinde buña birde " z " ' ilave olunarak

zarf-ı lefi “ maz “ “ mez “ olur : yürümeiyor, yürümez, bulmaz ; gibi.

58 – nefi her zaman fi‘ilin ‘ adm vuku‘una delalet itmez:

fena yazmıyor ; gibi “ iyi yazıyor“ dımekdir. buradaki nefi fi‘ ile değil , fi‘ ilin zarfı olan “ fenaya “ ‘ aiddir.

cehriyeniñ menfisi

59- yalnız fi‘ l-i cehriniñ menfisi “ değil “ kelimesiyle vucuda getirilir :

değil iyim (değilim); değilsin, değildir . . ilaħ.

değil idim (değildim) , değil idiñ , değil idi... ilaħ gibi.

istifham

60 - ma‘ nevi fi‘ ilin vuku‘ bulub bulmadığını su‘ el iħün (istifham)

dinilen Şekl kulllanılır . buda fi‘ ilin nihayetine (mı) zarfını getirmekden ‘ ibarettir:
aħmed geldimi? hasan yazmadımı? gibi.

61 – cümlede fi‘ ilden ğayrı bir kelime haħķında istifham vakı‘ olabilir;

o zaman Şu Şuretle mu‘amele olunur :

(1) istifham taħŐıŐ ile yapılırsa (mı) ‘ edat istifhamı arzu
idilen kelimededen Őoñra getirilir.

306

ANAĞOLU YAVRUSUNUÑ KİTABI

aħmedmi geldi ? ğasanımı ğordıñiz? birusaya mı gideceksıñiz? ilaħ. gibi.

(2) istifham-ı taħŐıŐı ile olmayup Şuret-i mu‘laķada yapılırsa
cümleinin başında (kim, kimi, kime...ne, neyi, neye, ne iħün ...
ne vaķıt, ... nereye, nerede, ... naşıl ... hangi ...) gibi.

bir kelime-i istifhamiyye kulllanılır :

kim geldi? -kimi ğordıñiz? - ne yapıdınız? – hangi bağçe
siziñdir? – nevaķıt geldiler ? gibi.

nefi istifham

62 – fi‘ ilin adm vuku‘ u haħķında su‘ el iradi dilecek olursa

fi‘ il (nefi istifham) ya ‘ nı hem (menfi) hem (istifham) Şeklinde kınur :

peder size söylemedimi? gibi.

şīgā

63 – ef' āliñ medlulini arzu olunan tarz ve maqşudla ifade

itdiđimize nazāren fi' iller ba' zı taḥvīlata dūçar olurlarki bunlara (şīgā) tesmiye olunur.

başlıca on bir şīgā vardır.

1 – şīgā-i ihbariyye ;	2 - şīgā-i hikaye ;
3 - şīgā-i rivayet ;	4- şīgā-i emriye ;
5 - şīgā-i vucubiye ;	6 - şīgā-i iltizamiye ;

307

ANAṬOLU YAVRUSUNUÑ KİTABI

7 - şīgā-i şartıyye ;	8 - şīgā-i fer' iyye ;
- şīgā-i şıla ;	10 - şīgā-i rabtıyye ;
11 –maşdar .	

ihṭar – şīgālardan her biriniñ muhtelif zamanları vardır; bunlar az soñra gelecek olan taşrifde gösterilmiştir.

temrin – 19 zirdeki cümlelerde fi' ili , fa' ili bulunuz ;fi' iliñ vazıfesinide izah eyleyiñiz :

riyakar ekşeriya akl ve muḥakemesi ḥılafında söz söyler . bir mā' inin meşāḥai saḥıyyesini қаtarlarından birini diđeriniñ naşfiyle zarb iderek buluruz. billur şeffafdır. vardar nehri timsaḥlar afriқа

enhariyeniñ heman kafasında yaşar. iki avrupalı seyyaḥ neyliñ menba' larını keşf itdi.

temrin – 20 cümle-i ātiyelerdeki fi' illeriñ şaḥış ve kemiyyetlerinin söyleyiñiz.

can sıkıntısından ancak iş sayesinde şifa bulursuñ. insan

mevcutiyyetini vatanına borcludur. kuş қanadlarıyla havayı yarar. Қızарanı

şararana tercih iderim. yazıñ ḥararetleri ekinleri oldurur. hiç

bir zaman қazandıđıñ i' timadı sū' i isti' mal itme. eyi ḥareket iderseñ

muvaffak olursun. yalnız bir şey bulurum. hiç bilemediğimdir.
yumuşak taşlar kışın yarılr.

teşrif

64 – teşrif , bir fi' iliñ bütün şığa ve zamanlarını teşkil itmekdir.

65 – lisanımızda bütün fi' illerin teşrifi kolay ve müntazam қа' idelere abi' dir. yalnız muzari' in teşkilinde ba' zı istisnalara teşadüf olunmaktadır.

muzari' in teşkil

66 – mādde' i aşıyyeniñ soñ harfi şait olduğu zaman muzari' in müfred ga' ibini teşkil için bir (r) ' ilavesinden başka bir şey lazım degildir.

oğumağdan – oğu – oğur ; kapamağdan – kapa – kapar ; gibi.

67 – mādde' i aşıyyeniñ soñ harfi şamit olduğu zaman muzari'

teşkilinde (r) niñ ' ilavesinden evvel bir harf şamit harekelenir. bu harekeniñ ta' yini ātideki қа' idelere tabi' dir :

(1) mādde' i aşıyyesi bir heceli olan fi' illerde soñ şamitiñ harekesi fethadır. bu fetha kalın olduğu zaman elif ile yazılır.

şaçmadan- saç – saçar - . gülmekden – gül – güler – gibi.

fā'ide – hafiflerde fethanıñ () ile ızhar idilmemeside caizdir.

(2) made' i aşıyyesi birden ziyade heceli olanlarda soñ harf şamitiñ harekesi kesr veya zammedir. bu hareke ahenge göre (y) veya (v) ile ızhar idilir.

şallanmağdan – şallan – şallanır ;

kaşuşımağdan – kaşuşı – kaşuşıur; gibi.

şaz muzari' ler : ātideki fi' illeriñ made' i aşılleri bir heceli olduğu

halde muzari' lerini ikinci қаideye göre (y) veya (v) ile teşkil iderler :

durmağ “ durur “ , görmeğ “ görür “ , gelmeğ “ gelir “ , urmağ

“ urur “ , olmak “ olur “ , ölmek “ ölür “ , almak “ alır “ , kalmak “ kalır “ , virmek “ virir “ .

fāide – işitmek , gitmek , itmek , “eylemek ma‘ nasına “ fi‘ illeriñ “ t , s “ teşrif eşnasında hareketlendiği zaman “dal “ kalb idilir. işidir , gider , ider ; gibi.

zaman-ı haliñ teşkili

68 – zaman-ı hal müfred ğaibenin teşkili made‘i aşlıyyeye “ yor “ ‘ ilavesiyledir. made‘i aşlıyyesiniñ soñ harfi şamit olduğu zaman bu harf şamit kesre veya zamme ile hareketlenir. bu kesre ve zammeniñ “ y , v “ ile izhari mercūhdur; me‘a māfiye hiç yazılmamasıda caizdir.

yazmağdan – yaz – yazıyor ve yazıyor ;

gelmekden – gel – geliyor ve geliyor ;

kaşmakğdan – kaş – kaşıyor ve kaşıyor ; gibi.

fāide - made‘i aşlıyyesi fetħa ile nihayetlenen fi‘ illeriñ zaman ğalinde

bu fetħaniñ hazfī caizdir.

aramağdan – ara – arıyor – arıyor ;

özlemekden – öze – özleyiyor ve özlüyor ; gibi.

istikbalin teşkili

69 – istikbal müfred ğaibiniñ teşkili made‘i aşlıyyeye , harf şamit ile muntehī olduğu zaman ğafiflerde (ecek) şekillerde (acak) veya

“ cağ “; harf şait ile nihayet bulduğu zaman, ğafiflerde “yecek“,

şekillerde “yacak“ veya yacağı ‘ ilavesiyledir :

yazmağdan – yaz – yazacak yaħut yazacak ;

oğumağdan – oğ – oğuyecek , yaħut oğuyacak ;

gelmekden – gel – gelecek;

dilemekden – dile – dileyecek ; gibi.

70 – diğler Şığa vezamanlarıñ teşrifi munteğam Şuretde muntehalar ve zmir-i fi' liler ' ilavesiyedir. bu muntehalar zamirler numune cedvelinde gsterilmiŐdir.

fi' li cevheri ... ef' al-i ħamliyye

71 – fi' li cevheri imek fi' lidir. maşdarı ve pek ħok Şığa ve zamanı msta' mel değildir.

msta' mel olan zamanları dağı diğler fi' illeriñ teŐrifinde i' ane fi' li olarak ħullanılmaktadır.

fi' l-i cevheriden ve bu ħukümdeki i' ane fi' illerinden ma' dā fi' illere “ ef' ali ħamliyye “ namı virilir.

fii' li cevherinin teşrifi

muzāri'

“ im, yim, m, señ, dır, iz, yiz, z, siñiz, dirler. “

311

ANAĞOLU YAVRUSUNUÑ KİTABI

māzi' i Şuhüdi

“ idim, idiñ, idi, idik, idiñiz, idiler . “

māzi' i nağli

“ imişim, imiŐsiñ, imiş, imişiz, imiŐsiñiz, imişler . “

Şığa-i Şartıyye

muzāri'

“ isem, iseñ, ise, iseniz, iseler “

iĥbarıyye ,

muzari' : değilim, değilsini, değildir, değiliz, değilsini, değildirler.

māzi' i Şuhüdi: değil idim, değil idiñ, değil idi, değil

idik, değil idiñiz, değil idiler .

māzī' i naklī : değil imişim, değil imişsiñiz, değil imiş, değil

imişiz, değil imişsiñiz, değil imişler .

şartıyye – muzari' : değil isem ,değil iseñ, değil ise, değil

isek, değil iseñiz, değil iseler .

ihtâr – fi' li cevheriniñ başındaki hemze ekşeriye ihtîşar tarıkıyle hâzıf idilir.

312

ANAṬOLU YAVRUSUNUÑ KİTABI

taşrif-i numune cedvelī

ihtâr – noktalar yerine teşrifî arzu olunan fi' liñ made' i aşlıyyesi yazılacaktır.

şığā-i iḥbariyye

müşbet

menfī (ḥafiflerde)

menfī (şekillerde)

müfred mütekellim	...yorum	...meyorum	...mayorum
“ muḥaṭab	...yorsuñ	...meyorsuñ	...mayorsuñ
“ ğa'ib	...yor	...meyor	...mayor
cemi' mütekellim	...yoruz	...meyoruz	...mayoruz
“ muḥaṭab	...yorsuñuz	...meyorsuñuz	...mayorsuñuz
“ ğa'ib	...yorlar	...meyorlar	...mayorlar
istifham	...yormuyum?	...meyormuyum? ilaḥ	...mayormuyum?
iḳtidāri	ilaḥ ...biliyorum. ilaḥ	...meyorum , ilaḥ	...mayorum,

(şığā-i iḥbariyye) zaman-ı muzari'

müşbet

menfī (ḥafif)

menfī (şekil)

müfred mütekellim	... “ “ rım	...mem	...mam
“ muḥaṭab	... “ “ rsiñ	...mezsiñ	...mazsiñ
“ ğa'ib	... “ “ r	...mez	...maz
cemi' mütekellim	... “ “ rız	...meyiz	...mayız

“ muḥaṭab	...““ rsıñız	...mezsıñız	...mazsıñız
“ ğa’ib	...““ rlar	...mezler	...mazlar
istifham	...rmıyım? ilaḥ	...mezmiyim? ilaḥ	...mezmiyim?
iḳtidāri	...bilirim. ilaḥ	...mem , ilaḥ	...mam,

istikbal

	müşbet(ḥafif), şekil	menfi (ḥafif)	menfi (şekil)
müfred	...ceğim , acağım	...meyeceğim	...mayacağıım
mütekellim	...eceksiñ, acağsıñ	...meyeceksiñ	...mayacağısın
“ muḥaṭab	...ecek, acak	...meyecek	...mayacak
“ ğa’ib	...eceğiz, acağız	...meyeceğiz	...mayacağıız
cemi ^c	...eceksiñiz,acaksıñız	...meyeceksiñiz	...mayacağısıñız
mütekellim	...ecekler,acağlar	...meyecekler	...mayacağılar
“ muḥaṭab			
“ ğa’ib			
istifham	...ecekmiyim?	...mezmiyim? ilaḥ	...mayacağıımıyım
	...acakımıyım? ilaḥ	...mem , ilaḥ	...mayacağıım?
iḳtidāri	...bileceğim. ilaḥ		ilaḥ

māzi’i şuhūdi

	müşbet	menfi (ḥafif)	menfi (şekil)
müfred mütekellim	...dim	...medim	...madım
“ muḥaṭab	...diñ	...mediñ	...madiñ
“ ğa’ib	...di	...medi	...madı
cemi ^c mütekellim	...dikdik	...medik	...madık
“ muḥaṭab	...diñiz	...mediñiz	...madiñiz
“ ğa’ib	...diler	...mediler	...madılar

istifham	...dimi?	...medimi? ilaḥ	...madımı, ilaḥ
iḳtidāri	...ebildim. ilaḥ	...emedim , ilaḥ	...amadım? ilaḥ

temrin – 21 gelmek, istemek, oḳumak, ḳazanmak fi'illeriniñ şıḡā-i iḥbariyesini teşrif idiñiz.

314

ANAṬOLU YAVRUSUNUÑ KİTABI

māzi-i naḳlī

	müşbet	menfi (ḥafif)	menfi (şeḳıl)
müfred mütekellim	...mışım	...memişim	...mamışım
“ muḥaṭab	...mışsıñ	... memişsiñ	... mamışsıñ
“ ḡa'ib	...mış	...memiş	...mamış
cemi ^c mütekellim	...mışız	...memişiz	...mamışız
“ muḥaṭab	...mışsıñız	...memişsiñiz	...mamışsıñız
“ ḡa'ib	...mışlar	...memişler	...mamışlar
istifham	...mışmıyım?	...memişmiyim?	...mamışmıyım ilaḥ
iḳtidāri	...ebilmişim. ilaḥ	ilaḥ ...ememişim, ilaḥ	...amamışm? ilaḥ

şıḡā-i ḥıḳaye-i zaman ḥali

	müşbet	menfi (ḥafif)	menfi (şeḳıl)
müfred mütekellim	...yordum	...meyordum	...mayordum
“ muḥaṭab	...yorduñ	... meyorduñ	... mayorduñ
“ ḡa'ib	...yordı	...meyordı	...mayordu
cemi ^c mütekellim	...yorduk	...meyorduk	...mayorduk
“ muḥaṭab	...yordıñız	...meyordıñız	...mayordıñız
“ ḡa'ib	...yorlardı	...meyorlardı	...mayorlardı
yaḥud	...yoridim.	...meyoridim	...mayoridim ilaḥ

temrin – 22 istemek, gelmek, okumak, kazanmak fi'illeriniñ şıgâ-i hikaye

zaman halinî teşrif idiñiz.

istifham	...yormı idim?	...meyormiidim? ilaḥ	...mayormiidim
ıktidâri	...ebiliyordum. ilaḥ	...emeyordum, ilaḥ	...amayordum? ilaḥ

(şıgâ-i hikaye) muzâri'

	müşbet	menfi (hafif)	menfi (şekil)
müfred mütekellim	...rdim	...mezdim	...mazdım
“ muḥaṭab	... rdiñ	... mezdiñ	... mazdıñ
“ ğa'ib	... rdi	...mezdi	...mazdı
cemi' mütekellim	... rdik, dık	...mezdik	...mazdıķ
“ muḥaṭab	... rdiñiz	...mezdiñiz	...mazdıñiz
“ ğa'ib	... rdiler	...mezlerdi	...mazlardı
yaḥud	... ridim	...mezidim	...mazidim ilaḥ
istifham	...rmiidim?	...mezmiidim? ilaḥ	...mazmiidim
ıktidâri	...ebiliridim. ilaḥ	...mezidim, ilaḥ	...amaz idim? ilaḥ

(şıgâ-i hikaye) istikbal

	müşbet	menfi (hafif)	menfi (şekil)
müfred mütekellim	...ecek (acak)idim	...meyecek idim	...mayacaķ idim
“ muḥaṭab	... ecek (acak)idiñ	... meyecek idiñ	... mayacaķ idiñ
“ ğa'ib	... ecek (acak)idi	...meyecek idi	...mayacaķ idi
cemi' mütekellim	... ecek (acak)idik	...meyecek idik	...mayacaķ idik
“ muḥaṭab	... ecek(acak)idiñiz	...meyecek idiñiz	...mayacaķ idiniz
“ ğa'ib	... ecek (acak)idiler	...meyecek idiler	...mayacaķ idiler
yaḥud	... ecekdim ilaḥ	...meyecekdim ilaḥ	...mayacaķdım ilaḥ
İstifham	...ecekmi idim?	...meyecekmi	..mayacaķmı idim?

iġtidāri	...acaġmı idim? ...ebilecek idim,	idim? ...meyecek idim,	..mayacaġ idim,
----------	--------------------------------------	---------------------------	-----------------

316

ANAĖOLU YAVRUSUNUŃ KİTABI

şıġā-i ġıkaye (māzi' i šuhūdi)

	müšbet	menfi (ġafif)	menfi (šeġıl)
müfred	...di idim	...medi idim	...madı idim
mütekellim	... di idiñ	... medi idiñ	... madı idiñ
“ muġaġab	... di idi	...medi idi	...madı idi
“ ġa'ib	... di idik	...medi idik	...madı idik
cemi'c	... di idiñiz	...medi idiñiz	...madı idiniz
mütekellim	... di idiler	...medi idiler	...madı idiler
“ muġaġab	... diydim ilaġ	...mediydim ilaġ	...madıydım ilaġ
“ ġa'ib			
yaġud			
İstifham	...dimi idim?	...meyecekmi	...madımı idi?
iġtidāri	...ebildi idim, ilaġ	idim? ...emedim idi, ilaġ	...madım idi, ilaġ

şıġā-i ġıkaye (māzi-i naġlı)

	müšbet	menfi (ġafif)	menfi (šeġıl)
müfred mütekellim	...miš idim	...memiš idim	...mamıš idim
“ muġaġab	... miš idiñ	... memiš idiñ	... mamıš idiñ
“ ġa'ib	... miš idi	...memiš idi	...mamıš idi
cemi'c mütekellim	...miš idik	...memiš idik	...mamıš idik
“ muġaġab	... miš idiñiz	...memiš idiñiz	...mamıš idiniz
“ ġa'ib	... miš idiler	...memiš idiler	...mamıš idiler

yaħud	... mişdim ilaħ	...memişdim, ilaħ	...mamışdım ilaħ
İstifham	...mişmi idim?	...memişmi idim?	...mamışmı idim?
iħtidāri	...ebilmiş idim,	...ememiş idim,	amamış idim, ilaħ

şığā-i rivayet zemāl-i ħal

	müşbet	menfi (ħafif)	menfi (şekil)
müfred	...yor imişim	...meyor imişim	... mayor imişim
mütekellim	... yor imişsiñ	... meyor imişsiñ	... mayor imişsiñ
“ muħaħab	... yor imiş	...meyor imiş	...mayor imiş
“ ğa’ib	... yor imişiz	...meyor imişiz	...mayor imişiz
cemi ^c	... yor imişsiñiz	...meyor imişsiñiz	...mayor imişsiñiz
mütekellim	... yorlar imiş	...meyorlar imiş	...mayorlar imiş
“ muħaħab	... yormuşum	...meyormuşum ilaħ	...mayormuşuz ilaħ
“ ğa’ib	ilaħ		
yaħud			
İstifham	...yormu	...meyormu imişim?	..mayormı imişim?
iħtidāri	imişim? ...biliyor imişim	...emeyor imişim, ilaħ	..mayor imişim, ilaħ

zaman-ı muzāri^c

	müşbet	menfi (ħafif)	menfi (şekil)
müfred mütekellim	...r imişim	...mez imişim	... maz imişim
“ muħaħab	...r imişsiñ	... mez imişsiñ	... maz imişsiñ
“ ğa’ib	...r imiş	...mez imiş	...maz imiş
cemi ^c mütekellim	... r imişiz	...mez imişiz	...maz imişiz
“ muħaħab	... r imişsiñiz	...mez imişsiñiz	...maz imişsiñiz

“ gâ’ib yaḥud	...rlar imiş ... r mişim ilaḥ	...mezlar imiş ...mez mişim ilaḥ	...mazlar imiş ...maz mışim ilaḥ
İstifham iḳtidâri	...rmi imişim? ...ebilir imişim ilaḥ	...mezmi imişim? ...emez imişim, ilaḥ	..mazmı imişim? ..amaz imişim, ilaḥ

318

ANAṬOLU YAVRUSUNUÑ KİTABI

(şıgâ-i rivayet) istiḳbal

müfred	...ecek	...meyecek imişim	...mayacak imişim
mütekellim	(acak)mişim	...meyecek imişsiñ	...mayacak imişsiñ
“	...ecek	...meyecek imiş	...mayacak imiş
muḥaṭab	(acak)mişsiñ	...meyecek imişiz	...mayacak imişiz
“ gâ’ib	...ecek (acak)miş	...meycek imişsiñiz	...mayacakmişsiñiz
cemi’	...ecek	...meyecek imişler	...mayacak imişler
mütekellim	(acak)mişiz	...meyecekmişim	...mayacakmışim
“ muḥaṭab	...		
“ gâ’ib	ecek(ack)mişsiñiz		
yaḥud	...ecek (acak)mişler ...ecekmişim ilaḥ		
İstifham	...ecekmi imişim? ...acaqmı imişim? ...ebilecek imişim,	...meyecekmişim? ...emeyecek imişim	..mayacakmışim? ..amayacak imişim,
iḳtidâri			

(şıgâ-i rivayet) mâzî-i naḳli

müfred	...mı ş imişim	...memiş imişim	...mamı ş imişim
mütekellim	... mi ş imişsiñ	... memiş imişsiñ	... mamı ş imişsiñ

“ muḥāṭab	...miş imiş	...memiş imiş	...mamış imiş
“ ğa’ib	... miş imişsiz	...memiş imişsiz	...mamış imişsiz
cemi ^ç	... miş imişsiñiz	...memiş	...mamış
mütekellim	... mişler imiş	imişsiñiz	imişsiñiz
“ muḥāṭab		...memişler imiş	...mamışlar imiş
“ ğa’ib			
İstifham	...mişmi imişim? ilaḥ	...memişmi	..mamışmı
iḳtidāri	...ebilmiş imişim, ilaḥ	imişim? ...ememiş imişim	imişim? ..mamış imişim, ilaḥ

temrin : 23 – ziyirdeki fi’ illeriñ şıġā-i ḥıkaye ve rivayetini teşrif idiñiz

istemek , oġmak, gelmek, kazanmak .

319

ANATOLU YAVRUSUNUÑ KİTABI

şıġā-i emriyye

emr-i ḥazır (müşbet)

nehyi ḥazır (ḥafif)

nehyi ḥazır (şekil)

müfred muḥāṭabme	...ma
cemi ^ç muḥāṭab	...ñ	... meyiñ	... mayıñ
yaḥud	...ñiz	...meyiniñiz	...mayınıñiz

emr-i ğāib (müşbet)

nehyi ğāib (ḥafif)

nehyi ğāib (şekil)

müfred ğāib	sin (sün)	mesin	masın
cemi ^ç ğāib	sinler (sünler)	mesinler	masınlar
istifham	sinmi (sünmü)	mesinmi	masınmı

şıġā-i rucubiyye (muzārı^ç)

müsbet

menfî (hafif)

menfî (şekil)

müfred mütekellim	meliyim	memeliyim	mamalıyım
“ muhâtab	melisiñ	memelisiñ	mamalısiñ
“ ğa’ib	meli	memeli	mamalı
cemi ^c mütekellim	meliyiz	memeliyiz	mamalıyız
“ muhâtab	melisiñiz	memelisiñiz	mamalısiñiz
“ ğa’ib	melidirler	memelidir	mamalıdırılar
yahtut	meliyim ilaht		-
İstifham	melimiyim?	memelimi yim	
ihtidâri	melimi iyim		

temrin : 24 – ziyirdeki fi’ illeriñ şığâ-i emriyye ve vucubuyesini teşrif idiñiz

istemek , oqumak, gelmek, kazanmak .

320

ANAṬOLU YAVRUSUNUÑ KİTABI

şığâ-i rucubiyye (mâzı-i şuhüdî)

müsbet

menfî (hafif)

menfî (şekil)

müfred mütekellim	meli idim	memeli idim	mamalı idim
yahtut	malı idim ilaht		
istifham	melimi idim ilaht		
yahtut	malımı idim. ilaht	memelimi idim ilaht	mamalımı idim ilaht

mâzı-i naqlî

müsbet

menfî (hafif)

menfî (şekil)

müfred mütekellim	meli imişim	memeli imişim	mamalı imişim
yahtut	malı imişim ilaht		
istifham	melimi imişim ilaht		

yaħut	malımı imişim. ilaħ	memelimi imişim	mamalımı imişim
-------	---------------------	--------------------	-----------------

řıgā-i iltizamiyye muzari‘

müşbet

menfi (ħafif)

menfi (şekıl)

yaħut	...eyim (ayım)	...meyeyim	...mayayım
müfred mütekellim	...esiñ (asın)	...meyesiñ	...mayasıñ
“ muħaħab	...e (a)	...meye	...maya
“ ğa’ib	...elim (alım)	...meyelim	...mayayım
cemi‘ mütekellim			
“ muħaħab	esiñiz (asıñız)	...meyesiñiz	...mayasıñız
“ ğa’ib	eler (alar)	...meyeler	...mayalar
istifham	... eyimi	... meyeyimmi?	mayayım mı?

321

ANAĞOLU YAVRUSUNUN KİTABI

(řıgā-i iltizamiye) māzı-i şuhüdi

müşbet

menfi (ħafif)

menfi (şekıl)

müfred mütekellim	(keşke)...e(1)idim,	...meyeidim, ilaħ	...maya idim ilaħ
-------------------	---------------------	-------------------	-------------------

řıgā-i iltizamiyye (māzı-i naħlı)

müşbet

menfi (ħafif)

menfi (şekıl)

müfred mütekellim	(keşke)...(1)imişim,	...meyeyimişim, aħ	...maya imişim ilaħ
-------------------	----------------------	-----------------------	------------------------

(řıgā-i şartıyye) muzari‘

müşbet

menfi (ħafif)

menfi (şekıl)

müfred mütekellim	- sem	- mesem	- masam
-------------------	-------	---------	---------

“ muḥāṭab	- señ	- meseñ	- masañ
“ ğa’ib	- se	- mese	- masa
cemi’ mütekellim	- sek	- mesek	- masaḳ
“ muḥāṭab	- señiz	- meseñiz	- masañiz
“ ğa’ib	- seler	- meseler	- masalar
istifham	- semmi? İlah	- mesemmi?	- masammı
iḳtidari	- ebilsem	- mesem	- masam ilah

temrin : 24 – şığā-i vucubiyye (māzı-i şuhūdī ve naḳlı) ileşığā-i iltizamiye (mużari’) ni teşrif idiñiz

istemek , oḳumak, gelmek, ḳazanmak .

322

ANAṬOLU YAVRUSUNUÑ KİTABI

(şığā-i şartıyye) māzı-i şuhūdī

	müşbet	menfı (ḥafif)	menfı (şekıl)
müfred mütekellim yaḥut	- se idim, ilah - e idim, ilah	...meseidimmi, ilah ... mayaidim ilah	...masa mmı? İlah ... maya idim, ilah
istifham iḳtidari	- se idimi? ilah - ebilse idim, ilah	...meseidimmi, ilah ... ma idim ilah	- masa idimi? ilah - amasa idim, ilah

(şığā-i şartıyye) mażı-i naḳlı

	müşbet	menfı (ḥafif)	menfı (şekıl)
müfred mütekellim yaḥut	- se imişim, ilah - e imişim, ilah	...meseimişim, ilah ... maya imişim	...masa imişim?ilah ... maya

			imişim,
istifham iqtidari	- se imişimmi? ilah - ebilse imişim, ilah	...meyemişimmi, ilah ... maya imişim ilah	- maya imişimmi? ilah - maya imişim, ilah

temrin : 25 – zirdeki fi' illeriñ şığâ-i iltizamiyye (mâzî-i şühüdî ve naqli)

ile şığâ-i şartiyye (mużari') ni teşrif idiñiz

istemek , oğumak, gelmek, kazanmak .

323

ANAṬOLU YAVRUSUNUÑ KİTABI

sığâ-i ħal

mużari' "maż – ħal"

müşbet

menfi (ħafif)

menfi (şekil)

müfred mütekellim	- diğim , diğim	- mediğim,	- madığim,
“ muħaṭab	- diğin , diğin	- mediğin ,	- madığin ,
“ ğa'ib	- diği , diği	- mediği,	- madıği,
cemi' mütekellim	- diğimiz,diğimiz	- mediğimiz	- madığımız
“ muħaṭab	- diğiniz,diğiniz	- mediğiniz,	- madığınız,
“ ğa'ib	- dikler, dıklar	- medikleri	- madıklar
istifham iqtidari	- diğimmi,diğim mi - ebildiğim	- mediğim i, - emediğim	- madığımı? - amadığımı ilah

(sığâ-i ħal) istiğbal

müşbet

menfi (ħafif)

menfi (şekil)

müfred mütekellim	- eceğim , acagım	- meyeceğim,	- mayacağım,
“ muḥaṭab	- eceğın̄ , acagın̄	- meyeceğın̄ ,	- mayacağın̄ ,
“ ğa'ib	- eceği , acadığı	- medyeceği,	- mayacağı,
cemi' mütekellim	- eceğiz, acagız	- meyeceğiz	- mayacağımı
“ muḥaṭab	- eceğın̄iz,acagın̄iz	- meyeceksiñi	z
“ ğa'ib	- ecekleri, acakları	z	- mayacağın̄iz
Yaḥut	- yeceğim,yacagım	- meyecekleri	, - mayacakları

fi' li ma' lumuñ şığa-i fer' iyyesi

(ismi fā' il)

müşbet

muḥari'

müfred	- n ,en	- meyin	- mayan
cemi'	- nler , anlar	- meyinler	- mayanlar

maḥi

müfred	- miş	- memiş	- mamış
yaḥut	- miş olan	- memiş olan	- mamış olan
cemi'	- miş olanlar	- memiş olanlar	- mamış olanlar

Rabṭ şıfatları (bütün şahışlar için)

'atfiyye	- ub	- ub	- mayub
ḥaliye	- erek	- araḳ	- mayaraḳ
diğer muḥari'	- rken	- rken	- mezken
diğer ḥal	- yorken	- yorken	-meyorken
diğer istiḳbal	- cek iken	- acaḳ iken (caḳken)	- meyecek iken
diğer(maḥi-i naḳli)	- miş iken	- miş iken (mişken)	- memiş iken
	----	---	- meksizin

diğer	----	---	- meden
ibtidaiyye	-	-	-

temrin – 26 zirdeki fi' illeriñ şığa-i şartıyye , şığa-i şıla ve şığa-i fer'ıyyelerini teşrif idiñiz . istemek, gelmek, okumak, kazanmak .

325 ANAṬOLU YAVRUSUNUÑ KİTABI

intihaiyye	-neceye kadar - neceye dek - neceye degin	az müste' meldir	-----
ta' kıbiyye	nece , nice	nece , nice	nice

fā'ide – şığa-i fer'ıyye fi' il mechulden geldiği zaman ismi mef' ul nāmını alır .

taşrif (ma ba' d)

rabṭ şıgaları (bütün şahışlar için)

müşbet (hafif) müşbet (şekil) menfi (hafif)

tevkıtiyye	- dikce	- dıkca	- medikce
zamaniyye	- dikden soñra	- dıkdan soñra	- meden (evvel)

şıga-i sebebiyye

72 – şığa-i sebebiyye başlı başına bir şığa değildir. belki şığa-i şıladan

ve oña mülhak sebebiyet edatlardan ' ibaretdir.

şıga-i şılaya lahık olabilen ta' lil edatları şunlardır.

içün, cihetle, den dolayı ilah

mişaller :

yazdığım için, yazdığım için, yazdığı cihetle, yazdığımızdan dolayı ... ilah

326 ANAṬOLU YAVRUSUNUÑ KİTABI

okuyacağım için, okuyacağımızdan tolayı ... ilah.

iḥṭar – şekıllerin menfisinde (me) yerine (ma) gelir.

iḥṭar – yazısız çizgiler yokluğa delalet iderler.

şığaların isti‘ mali

şığa-i iḥbariyye

73 – şığa-i iḥbariyye ‘ef‘ āli ‘ alel‘ āde iḥbar ve tebliğ için müsta‘ meldir.

zamanlarının mühtelif delaletleri vardır.

zama-ı ḥal

1 – fi‘ liñ an tekellümde vuḳu‘ unu ifade eder :

aḥmed oḥasında kitab okuyor .

2 – fi‘ lin gelecek zamanda vuḳu‘ bulacağını iḥbar ider.

bir haftaya kadar bursaya gidiyoruz .

3 – i‘ tiyad veya istimrarı ifade eder :

ḥaline bakmadan içkide kullanıyor. mütemadiyen söyleniyor ; gibi.

4 – tekrarı ifade için müsta‘ meldir : üçdür bu ḥaṭayı yapıyorsunuz.

temrin – 27 zirdeki fi‘ illeriñ ‘ aḥfiyye, ḥaliyye, ibtidaiyye, intihaiyye, ta‘ kıbiyye şığalarını taṣrif idiñiz .

istemek, gelmek, okumağ, kazanmak.

temrin – 28 zirdeki fi‘ illeriñ şığa-i tevḳıtiyye, şığa-i zamaniyye ve şığa-i sebebiyyesini taṣrif idiñiz.

istemek, gelmek, okumağ, kazanmak.

şığaların isti‘ mali

şığa-i iḥbariyye – istiḳbal

1 – fi‘ liñ muṭlaęa gelecek zamanda vuḳu‘ unu iḥbar eder.

Pederime bir mektub yazacağım.

2 – emr, iltizam veya vücut ifade eder :

ağa beğiniñ yanından hiç ayrılmayacağsın? (hiç ayrılma, hiç ayrılmayasın veya ayrılmamalısın; ma' nasındadır .)

3 – ğaiblerine (dır)ıñ lehukuyla ma' nay-ı fi' li te'kid ider.
va' dini artık ifâ idecekdir.

4 – fi' ilin meşruğan vuku' bulacağını ifade eder. ya' ni ceza olur.
sa' at ona kadar vazifelerimi bitirsem gezmeğe çıkacağım.

5 – ma' nayı tevşif ve ta' yini müfid olur.

(açacak) kan damarda durmaz.

(gelecek) sene seyahata gideceğim.

temrin – 29 aşağıdaki cümlelerde zaman-ı haliñ ne ma' nada kullanılmış olduğunu söyleyiñiz.

şu çocuk bile rahat durmuyor. bir kaç güne kadar yeñi eve göç ediyoruz.

bir kaç def' adır ' aynı hatañızı taşlığ idiyorum . fakat siz bir dürlü añlamayorsıñız.

pederiñiz nerede bulunuyor. biliyomisiñiz ? - kaleminde bulunuyor .

o biçareye arıyorum, fakat kendisi bir dürlü israfida kesemeyor.

328

ANAĞOLU YAVRUSUNUĞ KİTABI

6 – ihtimal ve tahmini ifade eder .

şu görünen vapur fıransız olacaq.

şığa-i ihbariyye – muzâri'

1 – her zaman şahığ olan ef' al ve aħkamı ifade eder :

balığ denizde yaşar ; insan fânidir.

2 – i' tiyadı ifâde eder :

hasan efendi tütünde içe , enfiyede çeker.

3 – kaç' iyyetle istikbale delalet eder.

İsteddiğiniz mektubu yarın yazarım .

4 – muvāfaqata delalet eder: peki giderim.

temrin – 30 aşağıdaki cümlelerde zaman-ı istikbaliñ ne ma' nada kullanılmış olduğunu söyleyiniz.

olmayacak şeylerle uğraşıyorsunuz söylenmeyecek sözler söylüyorsunuz.

o kitabı görünce, hiç şüphesiz, sizde bir dane almasını isteyeceksiniz.

baksañıza, bu kapıdan içeri kaç'ıyyen girmeyeceksiniz. aldanmayorsam

şu zāt beyrut valisi olacak. kan alacak damarı biliyor.

temrin 31 – zirdeki cümlelerde muzāri' in hangi ma' nada kullanılmış olduğunu söyleyiniz.

iki gün sonra geliñiz borcumu öderim. bu adam namuslu,

çalışkandır. bu şakirde kitabı elinden bırakmaz. kapıdan koşulsa bacadan

düşer. – kal' a içinden fetḥ idilir.

5 – kabiliyet imhal ifade eder. bu işi yarında görüriz.(görebiliriz.)

6 – tahkiyede mażı maḳamında kullanılarak ifadeye şiddet ve çalāki virir.

cengiz şa' akai bela gibi şarḳdan ğarba doğru hucüm ider. rehğüzārında

teşadüf itdiği bütün eḳvanı çigez; tābuhar-i sefid sevāhiline yetişerek

livayı regiz eyler.

7 – bir fi' iliñ zaman-ı mażide nāĝihanı veku' unu canlı bir şuretde

beyana ḥıdmet eder.

kapı açılır; muḫarebede şehid olmuş diye ağladığımız dostumuz içeri girer.

8 – temenni ve iltizamı ifade eder: pederinize bizdende selam yazarsınız.

güzel güzel oturur. vakit geçirirsiniz.

9 – istifham ḫalinde ricayı ifade eder : kapıyı açarmısınız?

10 – müfred ğaibinde müşbet ve menfī şuretlere mütevāliyen kullanıldığı

zaman şığa-i ta' kıbiyye hukmunde olur .

siz gider gitmez biraderiñiz geldi. ben çıkar çıkmaz ' arbade başladı.

11 – şıfat meşabesinde olur:

Güler yüz; yanar dağ; çok çalışır bir insan ; her şey'i anlar bir çocuk yanar döner kumaş.

māzī' i şuhūdī

1 – fi' iliñ geçmiş zamanda vuku' unu vukuf-u tām ile iħbar eder.

330

ANAṬOLU YAVRUSUNUÑ KİTABI

hazret-i peygamber mekkeden medineye hicret buyurdu.

dün tiyatroya gittik. demin kahve içtik.

2 – istifham şekli şığa-i ta' kıbiyye hukmunde olabilir.

aħmed mektebden geldimi, çantasını bırakır , soğağa fırlar.

“ gelince “ demekdir.

māzī' i naklī

1 – fi' iliñ geçmiş zamanda vuku' unu istimā' ve istiħbara müsteniden ifade eder.

hasaniñ ' ailesi bursadan gelmiş “öyle işitdim , demekdir. “

2 - tefāhuru müfid olur : ben bence daha göç mes' eleleri ħal itmişim, yaħud itmişimdir.

3 – “dır“iñ leħuķıyle māzı- i şuhud-ī fevtini iktisab eder :

donanma ħalicden marmaraya çıkmışdır.

4 – istiħfāfı tazmin eder : efendi daralfunundan çıkmış!

5 – istiba' ādı ifade eder : bingāzide iki yüz oķķalık bir karpuz görmüş !

şığa-i ħıkayeniñ isti' mali

47 – māzıde vakı' olan işleri yine māzıde kıalan ba' zı eħvali

veya şerā' it ile zamanca tesbit ve muķayese iderek ifadeye ħıdmet eder :

mişal - 1 : bayram topları atılırken zelzele oluyordu.

331

ANAṬOLU YAVRUSUNUÑ KİTABI

(zelzeleniñ vuku' uda bayram toplarınıñ atılmasıda mǎzıde olmuş işlerdir. zaman vuku' uları biri birine nisbet idilince her ikisiniñ ' aynı zamana teşadüfitdiği görölüyor ya' ni toplarıñ atılması ħal ve ānında zelzeleniñ vuku' a geldiği ħaber veriliyor.)

mişal – 2 : geçen sene her akşam iki se' at gezerdim.

bu cümle mǎzıdeki şuhüdi olmağ şartına yazmağ fi' iliniñ kat' iyyetle ve arzu ile ceza teşkil itdiğini ifham eder .]

şığa-i rivayetiñ isti' mali

75 - şığa-i rivayet (şek, istib' ad, istiħfaf) şığasıdır

ef' āliñ bu ma' āni ile beraber ezmeneye ta' alluğunu ifade için bu şığaya müraca' at olunur.

emşele : benden daha eyi yazıyormuş !

bir akşam yemegi için bir lira şarf idermiş !

ingiltere kıralıyla bir sefere de bulunmuş imiş !

temrin – 32 zirdeki cümlelerde mǎzılerin ne ma' nada kullanıldığını söyleyiñiz.

eski camlar bardağ oldu . danışan dağı aşmış . bu evi

komşuñuz kaç a satın almış . sulğan oşman doridonuñınıñ şoñ takşığı

kamilen te' diye olunmuşdur. – ne insafsız insan imiş . – ħağğında neler

söylenmemiş. – oñu diñlerseñiz padişahlarla dost olmuş tayyarelerle

seyahatlar itmiş . tahtebağrlerle deñizlere dalmış ! ..

şığa-i emriyyeniñ isti' mali

76 – 1 – emr ve nehy için isit' mal olunur :

kapıyı aç . – soğağa çıkmayıñız .

2 – du' ada isti' mal olunur:

yarab ' aql ve muħakemededen maħrum birağma.

3 – nazaketi müfid kelimlerle kullanılan emr-i ricaya hıdmed eder :
luḫf idiñiz ; luḫfen Şu kitabı viriñiz ; ‘ inayet buyuruñuz ; gibi.

Őıĝa-i iltizamiyeniñ isti‘ mali

77 – vuku‘ u veya ‘ adm-i vuḫu‘ u arzu idilen fi‘ iller bu Őıĝada
isti‘ mal olunur.

arzu idiyorumki terfi‘ Őınıf idersiñiz.

keŐke terfi‘ Őınıf edeydiñiz !

78 – müfred ĝaibeniñ nihayetine (sı) veya (sıce) ‘ ilavesiyle olduĝu
zaman beddu‘ alara maḫŐuŐ bir Şekl huŐula gelir.

adı batası veya batasıca ; gözi çıkası veya çıkasıca ; gibi

temrin – 33 aŐaĝıda mu‘ terizaları iündeki maşdarları münasib Őıĝa
ve zamanlarda isti‘ mal idiñiz.

bu Őabaḫ ‘ askerler t‘ alime (çıkmaḫ)iken bir mektebe (gitmek)

bu meydana eskiden ‘ askerler ta‘ lim (yapmaḫ) . insanlar Őıḫḫatiñ kıymetini takdir

itse idi bir ok ḫastalılarıñ oñu (alınmaḫ) . – vapurlar icad

olunmadan her dürlü naḫliyat yelken gemileriyle icrā (olunmaḫ) .

79 – müfred ĝaibeniñ mükerreri Őıĝa-i ḫaliye maḫamındadır.

koŐa koŐa geldim : (koşarak geldim , dimekdir) .

Őıĝa-i vucubiyeniñ isti‘ malī

80 - vuku‘ u veya ‘ adm-i vuḫu‘ unuñ lazım ve vacib olduĝuna ḫukm
itdigimiz fi‘ illeri Őıĝa-i vucubiyede isti‘ mal ideriz :

alıŐmalıyız : alıŐmamız lazım ve vacibdir, dimekdir.

alıŐmalı idik : alıŐmamız lazım ve vacib idi , dimekdir.

alıŐmalı imiş: alıŐmaḫ lazım ve vacib imiş , dimekdir.

temrin - 34 aŐaĝıdaki cümlelerde fi‘ illeriñ hangi zaman ve hangi
ma‘ nada isti‘ mal idilmiş olduĝunu söyleyiñiz.

kuşursuz insan olmaz . fena haber tez duyulur. – hayasızın yüzüne tükürmüşler , yağmur yağıyor demiş . – doğru söz çok kişiye ‘acı gelir. – şu uyur düşman uyumaz. – elçiye zeval olmaz . – iki canbaz bir ipde oynamaz. – altun pas tutmaz .

temrin – 35 aşağıdaki mu‘ terizalar içindeki maşdarları münasib şığa ve zamanlara naql idiñiz . cevheriñ kıymetini cevherci (bilmek) . – cefa çıkmadan şefaniñ kadrini (bilmemek) . – tencerede (pişirmek) , kapağında (yimek) . – tiz reftâr olaniñ payına deman (dolaşmak) . – bir fenâ kırk eyiyi (bozmak) , kırk eyi bir fenayı (düzeltememek) . – ummadığın taş baş (yarmak) .

şığa-i şartıyyeniñ isti‘ malī

81 – şart, bir işin huşul veya adm-i huşulunuñ kendisine bağı olduğu işdir. meşela :

yağmur yağarsa ot biter .

‘ibaresinde yağmur bir iş, ot bitmegde diğeri bir işdir.

ot bitmek veya bitmemek işi yağmur yağmağa bağıdır.

fāide – şartın (meşrutun bih) ne (ceza) namı virilir. binaen ‘aleyh şartın muṭlağa bir cezası olur .

140 – şartı ihtiva eden şığa-i şartıyyeniñ isit‘ mali ile cezayı

ihtiva iden cümle-i cezaiyyeniñ tertibi arasında büyük bir merbutıyyet vardır.

bu merbutıyyetde aşağıdaki ka‘ idelerle ta‘ yin olunmuşdur.

fāide – (1) şığa-i şartıyyeniñ muzāri‘ ina ceza teşkil iden

cümleniñ fi‘ li fi‘ li iḥbariyeniñmuzari‘ veya müstekbel zamanında kullanılıyo ; ceza muzari‘ şığasında olursa o fi‘ ilde iltizam ve kaṭ‘ iyyet ma‘ nası bulunur .

pederim gelse çıkarız veya çıkacağız ; gibi

fāide – şığa-i şartıyyeniñ zamanları taşrif eşnasında görüldü.

şığa-i ihbariyeniñ bütün zamanlarına (se) ʿ ilavesiyle onlarıñ şartı
temrin – 32 aşağıdaki muʿ terizalar içindeki maşdarları şığa-i iltizamiye
veya emriyyede istiʿ mal idiñiz . o yaprağı (çevirmek) . – (çalışmak) ki
digerlerinden geri (kalmak) . – (beslemek) karğayı , gözünü (öpmek)
bugünüñ işini yarına (bırakmak) . – az (söylemek) , eyi (söylemek) .

teşkil olunabilir . işte bu zamanların şartına ceza olan cümleleriñde fiʿ li
mużariʿ ve müstaķbel zamanda olur.

pederim gelirse (geldiye , gelmiş ise) çıkarız (veya çıkacağız) gibi.

kaʿ ide – (2) şığa-i şartıyyeniñ zaman-ı mażısına ceza olan cümleñiñ
fiʿ ili hikaye-i mużariʿ veya hikaya-i istikbal olur. hikaye-i mużariʿ kullanılırsa
temenniniñ ʿ adm huşulunden mütevellid bir (teʿ sif) müstefad olur .

pederim gelse idi çıkardık veya çıkacaqdık ; gibi.

141 – ceza maħzuf olabilir . o zaman şığa-i şartıyyeden (temenni) müstefad olur :
tam mevsimi iken yağmur yağsa , gibi.

143 – şığa-i ihbariyye zamanlarıñiñ şartı cezasız bulunacak
olursa cümleden (huvf) müstefad olur :

henüz harman yapılmamış iken yağmur yağarsa ... gibi.

fāide – cümle-i cezaiye istifham , veya menfī şeklinde daħı olabilir,
çalıssa idi sınıfdan döner mi idi ?

yaħud : çalışmış olsa idi ; sınıfdan dönmezdi ; gibi

temrin – 37 aşağıdaki muʿ terizalar daħılindeki maşdarları münasib
göreceğiniñ şığa ve zamana naķl idiñiz : bayramda pederimiz izmirden gelse
idi çok daha ziyade (eglenmek) ...
şakirde dersine çalışsa idi imtiħandan (korkmamak) . – düşmanda
biraz vefa olsa idi düşmanlık (azalmak) . – balkan muharebesi eşnasında
avaruf gibi bir zırhlımız olsa idi yunan gibi alçak bir millete mağlub (olmak) ?

şığaların isti' malî (ma ba' ıd)**şığa-i şıla**

12 – şığa-i şıla iki cümleyi muhtasar bir t̄ariḳ ile birbirine rabṭ ve vaşl itmeğe yarar . meşela :

oḳuduğum kitab faidelidir ; ' ibaresi :

bir kitab oḳudum , o kitab faidelidir.

cümleleriniñ muhtasar şuretde biri birine rabṭ ve vaşl idilmesidir.

esasen (şıla) kelimesi (vaşl) ñ (fa' la) vezninden ' ibarettir;

bundan evvel, ' arabca maşdarlar bahşinde görülmüş idi.

83- şığa-i şıla , fi' il gibi, fā' il ve mef' ul alır, zamanada

delalet ider ; ' aynı zamanda şıfat veya isim mevḳı' inde bulunur. meşela :

oḳuduğum şığa-i şılasınıñ faili vardır : ben ; mef' ulude vardır :

kitab; zaman- ḫal veya zaman-ı mażiyede delaleti vardır: ' aynı zamanda bir şıfat gibi kitab ismiyle yan yana gelerek onu ta' yine ḫıdmet idiyor .

diğer mişal :

odanızda oḳuduğunuz ḫaber virdiler.

burada (oḳuduğunuz) şılası bir isim gibi mef' ul-u şariḫ olmuşdur.

(ḳıra'atinizi) taḳdir meşabesinde bulunuyor. fakaṭ ' aynı zamanda fā' ili

vardır : siz ; mefulude vardır : kitab . zamanada delaleti vardır.

şığa-i şılanıñ fā' ili

84 - şığa-i şılanıñ fā' ili muzaḫ-ı ileyh ḫalinde olur .

aḫmediñ okuduğu kitab faidelidir ; yaḫud (benim) okuduğum kitab

faidelidir ; gibi .

85 – şu ḳadarki şığa-i şılaya ba' zı ḡayri şariḫ mef' ul edatları

veya zamana delalet iden kelimeler laḥıḳ olursa fāil mücerred olur :
aḥmed soḳaḡa ıḳdıḡı (taḳdirde, zaman, cihetle, gibi, iün ilaḡ) gibi.
ma'a mafih mef' ul-u ileyh ḫalinde olan ūḡa-i ūlaya (mebnī, naḡaren, gre) gibi.
beyan edatları mülḫaḳ olduḡu zaman fa' ilin muḡaf-ı ileyh olması mercuḫdur.
aḫmediñ soḳaḡa ıḳdıḡını mebni ... ilaḡ . gibi.

86 – ūḡa-i ūlanın fa' ili diḡer bir fi' ilede fā' il olursa mücerred
ḫalinde olur:

aḫmed, virdiḡi szi tıtar ; gibi

temrin 38 - zirdeki cmlelerde m' terizalar arasında bulunan maḡdarları ūḡa-i ūlaya
naḳl idiñiz. pederimiñ bayramda (virmek) paranıñ yarısını donanma i' anesine
vireceḡim. ḳomitecileriñ iḫraḳ (itmek) insanlar bir ḳa biñe bāliḡ olmaḡdadır. Vucud
bir tarafından (ḫarab olmaḳ) ḫalde diḡer tarafından gıdalar vasıtasıyla ta' mir
idilmektedir. Evinde misafir (ḳalmaḳ) kylnñ ḳoyunlarını (grmek) zaman
keḡretlerine ḫayrında ḳalmıḡ idik.

temrin – aḡaḡıdaki mu' terizeleri iündeki maḡdarları mnasib greceḡiñiz vezinlere
nakl idiñiz :

338

ANAḒOLU YAVRUSUNUN KİTABI

var – yoḳ

87 – lisanımızda keḡretle mste' mel olan bu iki kelime fi' ilin vaḡıfesine
mḡabih bir vaḡife ifa iderler . (ef' al-i ' āmme) namını alırlar . isti' malleri
bir veche ātidir :

1 – var (mevcuddur) , yoḳ (mevcuddur deḡildir) ma' nasına olub
o zaman fā' il makamında ḳalın kelime mücerred olur .

ḳalem var ? kaḡıd yoḳ ; gibi.

bu tıraz isti' malde (var) , (yok) kelimeleri ekḡeriye birde mef' ul-u fiḫ alırlar :
bende ḳalem var , sende ḳalem yoḳ ? gzñde ḳırmızılıḳ var ; gibi

2 – (var , yoḳ) ef' ali ' āmmesiniñ fā' ili bir muḡaf veya terḳib-i izāfi olur .

kalemim var , yahud benim kalemim var, babanın kitabı yok ; gibi.

3 - (var , yok) ef' ali ' ammehinin fā' ili şığa-i şılada olur :

böyle bir şey gördüğüm yok ; çekeceğini var ; gibi.

4 - (var , yok) ef' ali ' ammehine (idi) ' ilavesiyle hikaye

acele (itmemek) diliñi ısırsıñ . terziye göç (demek), iğnem

başında dimiş . da' vaciñ kâzi ise yardımcıñ allah (olmak) . deñiz

dalğasız (olmamak) . deñize düşen yılan (şarılmaq) . kendiñe hane

(almamak) , komşu (almak) .

339

ANAṬOLU YAVRUSUNUÑ KİTABI

(imiş) ' ilavesiyle rivayet, (se , ise) ' ilavesiyle şartıyye şuretleri teşkil idilir.

benim kalemim var idi , yok idi ; var imiş, yok imiş ;

hasanın kalemı varsa (ise) , yok ise (yoksa) ; gibi.

gerek

vucub ifade eden bir kelimedir . fā' il alarak (var yok) gibi buda emşal-i ' ammeden sayılır .

(dır, idi , imiş, ise) fi' l-i cevherileriyle teşrif olunur.

menfisi (gerekmez) isede nadiren müta' meldir :

böyle olmak gerek (icab ider) ; öyle söylemek gerekdi (icab

iderdi) ; pederim bu akşam gelse gerek (gelmesi me' müldür , mümkündür)

ih̄tar – gerek mükerrer olarak kullanıldığı zaman rabṭ edatı olur.

yekşahşı fi' iller

89 – yağmak, gök gürlmek , şişmek çakmak gibi fi' iller ancak

müfred ğaib taşrif olunabildiği için (yekşahşı) namını

alırlar . (yağıyorum , yağacaksın) dinemez, ancak (yağıyor, yağacak) dinir.

gürlmek , çakmak fi' illeri (ra' ad ve berḫ) den ğayri ma' nalarda biṭṭabi'

maşrufdur , (yekşahşı) değıldir .

ih̄tar – icab itmek , iktiza itmek , lazım gelmek ve emşali fi' illerde (yekşahşısı)dir.

mute' ālaqat fi' il

89 – her fi' il bir fa' il vasıtasıyla taḥkık ider . bunuñla beraber

her zaman fi' il ile fa' il kendi başlarına tam bir maqşudi ifadeye kafi gelmez .

başka kelimeler fi' ile ta' alluḫ iderek ma' na tekmiil ider.işte bu kelimelere “mute' ālaqat fi' li “ tesmiye olunur .

mute' ālaqat fi' le “ mef' ul “ namı virilir.

mef' uller

90 – mef' uller evvela iki kısma münkasımdırlar : mef' ul-u şariḫ , mef' ul-u ğayri şariḫ .

mef' ul-u şariḫ, mevzu' baḫş olan fi' ilin ismi mef' uluyle irad idilen su' ele cevap olan kelimedir.

mef' ul-u ğayri şariḫ, bu su' ele cevap teşkil idemeyen bir edatla fi' ile ta' alluḫ iden mef' ullerdir.

temrin – 40 – 1 –(var) kelimesini isti' mal idiñiz : deñizde

ḫum ... balıḫda kılçık ... gemide fosfor ... babamıñ iki ḫurşun

ḫalemi ...ḫardeşimiñ iki defteri ... ḫomşumuzuñ üç kıızı , iki oḫlu ...

siziñ kaç defteriñiz ... öteñ nesi ... ?

2 – (yok) kelimesini isti' mal idiñiz : bu sözüñ ma' nası ...

babamıñ parası ... şayında ... şuyunda ... bir dikili ağacı ...

mişal : mektubu pederime gönderdim .

gönderilen ne ? – mektub , o ḫalde “ mektub “ mef' ul-u şariḫdir.

diğer mişal : odamda kitab oḫuyorum .

oḫunan ne ? – kitab , o ḫalde “ mektub “ mef' ul-u şariḫdir.

91 - mef' ul-u şariḥ , fi' le bir “ y – yi – ni “ ile ta' alluḡ ider :
kedi kitabı yırttı ; apıyı adım ; baġçe apısını kim adı ? gibi
yaḡud edat ta' alluḡ ider : kitab oudum ? ekmek yidim .

fa' il ve mef' ul-u şariḥ

92 - mef' ul-u şariḥ bilā edatı bulunduġu zaman fa' ile beñzer,
tefrileri iun fi' iliñ ism-i fā' il ve ism-i mef' ulu ile su' eller irad olunur ;
ism-i fa' ile cevap olan (fi' il) ismi mef' ule cevap olan ise (mef' ul-u şariḥ) olur:
arasında yumurta kufesi ... yaġma ... fol ... yumurta ... yuzum ...
3 – (gerek) kelimesini isti' mal idiñiz . addini bilmeyene bildirmek ...
baba malı tikenir evlad ... azana . vaıtde soylemek ...

temrin – 41 zirdeki fi' illeriñ her birine uer muvafı mef' ul-u şariḥ
viriñiz : maġlub itmek, muāla' a itmek , şatun almak, tensib itmek,
ırmaq, atmaq, dinlemek, virmek, gormek, ullanmaq, azmaq, taḡsin
itmek yazmaq, bamaq , kesmek, almak.

temrin – 42 zirdeki isimleriñ her birini uer fii' le mef' ul-u şariḥ idiniz :
demir , şıḡhat, aġır, abi' at, toprak, ekmek, āne, kilid, şu ,

342

ANAOLU YAVRUSUNUN KİTABI

(asan kitab ouyor) mişalinde :

ouyan kim? – hasan; o alde hasan faildir.

ounan ne ? – kitab ; o halde kitab mef' ul-u şariḥdir.

mef' ul-u şariḥ

ma' rufe - nekre

93 – mef' ul-u şariḥler ma' rufe veya nekre olduklarına nazaren edat

mef' uliyet alır veya almaz . bu sebebden (ma' rufe) veya (nekre) niñ ne dimek
olduġunu bilmek lazımdır .

(ma' rufe) medluli mu' ayyen ve ma' lum olan, (nekre) ise mu' ayyen ve ma' lum
olmayan kelimedir.

ma' rufe veya nekre olmak keyfiyeti yalnız isim , zamir veya muza' afdaki kelimelere mahşusdur.

ism-i haşlar, zamir-i şahışlar, zamir-i şahışlar, zamir-i işariyeler, bunlara muza' af olan kelimeler müşavirler ma' rufedir.

tehlike, ebin , mektub, hıddet, vutun , hikaye, ateş, ses, debvar kuş.

temrin – 43 hatlar yetine birer mef ul-u şarih idiniz. şapan yarar, gübre --ışlah ider . çiçekler - teşhir ider. genc ' oşmanlılar çok --te' sis idiyorlar. selanikde a' malara ve dilsizlere mahşus

baş olan şahıs veya şey her hangi bir şuretle ma' lum ve mu' ayyen olursa oña delalet iden isimde ma' rufe olur.

mişaller :

aħmedi gördüm : (aħmed, ism-i haş olduğundan ma' rufe olub edat alır)

sizi pek severim (siz, zamir-i şahşı olduğundan ma' rufe olub edat alır)

bunu taşıdık itmelisiniz : (buni zamir-i işareti olduğundan ma' rufe olub edat alır)

dersinizi ezberlediğinizmi? (dersinizi zamir-i şahşıye muzaaf ma' rufe ; edat alır)

ekmeği ne yaptınız? (mütakellim ile muħatab arasında ma' lum ve mu' ayyen ekmeği , ma' rufe)

94 – “bütün, her“ gibi külliyet-i müşbeteye delalet iden şifat-ı

mübhemeniñ dahil olduğu isimlerde ma' rufdur.

her tarafı gezdim ; bütün elmayı yedim ; gibi.

95 – medluleniñ tekmil-i efradı kaşd idilen isimlerde ma' rufedir.

insanları tecrübe itmelidir ; gibi.

nekreler

96 – medlülleri ğayri me' iniyyet içinde bulunan kelimeler “nekre“ olur:

ekmek istermisiñiz ? “ğayri mu' ayyen bir miğdar ekmek; dimek olub

nekre olur: edat almaz.

97 – bir, bir çok, hayli, eyi gibi şıfat-ı mübhemeniñ dahil olduğu kelimler nekre olur.

344

ANAṬOLU YAVRUSUNUÑ KİTABI

bir arslan gördüm; bir kaç kitab şatun aldım; eyi memleket gezdim; gibi.

98 – şıfat ‘aded-i aslıyye ile beraber gelen isimler ‘alel’ umum nekre sayılır . şu kadarki bu medlüller mütekellim ile muḥatab arasında mu‘ ayyen olursa ma‘ rufe olurlar.

mişaller :

üç kitab şatın aldım . “nekre edat almaz.”

o üç kitabı nereye koydiñiz ? “ma‘ rufe edat alır.”

99 - şıfat ‘aded-i aslıyye ile beraber gelen isimler ‘alel’ umum ma‘ rufe olur .

mişaller :

üçüncü şakirdi müdirin telṭif itdi ; gibi.

fa‘ ide – “kim“ muf‘ ul-u şariḥ olduğu zaman mutlaḳa edat alır;

“ne“ ise fi‘ il ile beraber geldiği zaman ekşeriya almaz, ancak fi‘ ilsiz

kullanıldığı zaman mutlaḳa edat alır :

kimi gördiñiz ? – neyi ? gibi.

ğayri şariḥ mef‘ uller

100 - ğayri şariḥ mef‘ uller (y) den başka edatlarla fi‘ ile ta‘ alluḳ idenlerdir.

– (e –ye) edatıyla fi‘ ile te‘ alluḳ ieden mef‘ ullerdir.

bu edat mef‘ uliyet zirdeki ma‘ nayı müfid olur :

1 – bir istikamete tevce ve hareket : ḥaneme gidiyorum ; siyah taḥtaya baḳıyorum .

345

ANAṬOLU YAVRUSUNUÑ KİTABI

2 – intiha : buradan bursaya on sa‘ ate gidilir.

3 – iltişaḳ ve taḳrib : göğüs göğüse, süngü süngüye gelmişler.

4 – fiyat : şekerin okkaşı üç buçuk guruşdur.

101 – bu edatın mürekkeblerde vardır :

“e dair, e doğru, e karşı, e gelence, e kadar.

102 – ‘arabiyyede (eve kadar) ma‘nasına olmak üzere (ile)
edatı müsta‘emeldir.

ile yevmihadır (şoñ güne kadar, kıyamet gününe kadar.)

ilennihaye (nihayete kadar) , ileyhe (oña, mazkur) ileyha (oña müennes) gibi.

temrin – 44 zirdeki cümlelerde mef‘ ul-u şarihlerin ne için edat

mef‘ uliyeti aldıkları veya almadıkları izah olunacaktır. kimi arayorsunuz?

biraderim mehmed beği. köyde olanlardan birini görüñizmi? hayır , kimseyi
görmedim. beni burada kimse tanımaz , bende kimseyi tanımam. her akli

çocuklar , her sözi işitmek, her şeyi görmek isterler. insanlar

arasında bir kaç cani zühur itmekle bütün bişeriyeti itham itmek caiz olamaz.

temrin – 45 mu‘terizeler dahilindeki mef‘ ul-u şarihlerden icab idenlere edatı viriñiz. :

(görek) çıkabilirmisiñiz ? hayır faķaķ eyi (dümen) kullanırım.

bu yemeğe bir az daha (tuz) koyunuz. bir azda (biber) ekleyiñiz.

komşum eyi zamandan biri (ticaret) bıraķdı ; (para) iķraız itmekle

iştiğal idiyorum. ben eski (iş) daha ziyade beğenitim. (ormanlarda) ki

(ağaçlar) kesenler ceza görür.

346

ANAṬOLU YAVRUSUNUÑ KİTABI

fāriside bu maķamda (tab) kullanılır :

tabıkiyamet , tabıruz-i maķşer, tabışabaķ.

iķtar – bu mef‘ ule (mef‘ ul-u ileyh) namı virilir.

103 – (2) – de edatıyla gelen mef‘ ullerdir ; bu edat (zarfiyyet) ma‘nasını ifade ider .

haftada yedi gün var. Babam bursadadır. Bunda bir iş var .

sende para yok.

(de) den müteşekkil (haķķında) kelimesi daħa (e dair) ma‘nasında

mürekkebe edat mef uliyettir.

mektub hakkında konuşuyor , gibi.

104 – ‘ arabide (fi) edatı (de) ma‘ nasınadır :

fiddünya , fil‘ ahiret , filcennet .

fariside (dır) ve (endir) edatları bu ma‘ nada isti‘ mal olunur.

iẖtar – bu mef ulu (mef ul-u fih) namı virilir.

105 – (3) – (den) ile fi‘ ile ta‘ alluğ iden mef ullerdir :

evden geliyorum (itdi) ; yandan aldırđıđınız resm pek güzeldir .

(cihet) aẖmed hasandan çalışkandır (muğayese) ; güneşden yüzünüz

yanmış (sebep) ; aẖmed efendi bursadandır (menşei) ; bu küpe altundan

yapılmışdır (işal) ; bir ağızdan bağışdılar (muğarenet)

347

ANAĞOLU YAVRUSUNUĞ KİTABI

bu edatın mürekkepleri şunlardır :

den dolayı, den neşi, “ta‘ lil“; den ise, “muğayese“, den

biri “ibtida“ “den başka“ , den ma‘ ada, den ğayrı “istişna“ den şoıra

“te‘ hır“, denevvel “tağdim“.

iẖtar – “ evvel şoıra“ zarf oldukları vağıt zamana delalet

iden bir isimle gelirler “den“iñ isti‘ maline hacet yokdur :

iki se‘ at evel , iki ğün şoıra.

ancak evvel “daha muğaddim“ ma‘ nasına geldiği zaman “den“ ilẖağ

olunur : iki haftadan evve soğağa çışamaz . gibi.

iẖtar – bu mef ulu “mef ul-u ‘ anh“ veya “mef ul-u minh“ dirler .

iẖtar – icab-ı şive olarak “den“ edatı başka mef ullerdede isti‘ mal olunur .

benden řařlamayıñız.

bendeñizi bu ẖidmetden ‘ afv idiñiz . gibi.

106 – (4) – “ile, le“ edatıyla fi‘ ile ta‘ alluğ iden mef ullerdir.

bu edatıñ iki sakin harfinden ve “y“den ma‘ ada harf-i

şaitden şoñra ihtişari caiz değildir.

cihet ile, veche ile, buręu ile, şafa ile dinir;

cihetle, vechele, buręule, şafale dinmez ve yazılmaz.

bu edatiñ muhtelif ma' naları vardır ; mişaller :

biraderimle geldim, "istişhab"; kalemı bıçaķla açdım;

348

ANATOLU YAVRUSUNUÑ KİTABI

hüsn niyetle çalışmalıdır ; cesaretle teşbiş iden kazanır "muķarenet" ;

ķorķu ile gözümde hiçbir şey yokdı "sebeb".

bu edatiñ iştirakiyle huşule gelen mürekkebe edatlar :

cihetle, sebeble, vasıtasıyla "vesat", veche ile

"tarz", la beraber "istişhab, muķarenet" :

aķmed efendi ķardeşiyile beraber avrupaya gitdi ; aķmed efendi ' alim

olmaķla beraber ğayet şoğuk bir insandır.

le beraber "raĝm ve mubayyinet" : dūşmaniñ mükerrer hucumlarına uğramaķla

beraber ķal' a muķavemet gösterdi . gice olmaķla beraber dūşmanları ta' ķib idebildik.

107 – (ile) birine ' arabıyyeniñ (ma' a) veya (yai meksure), farisiniñ

(ya) edatlarında ba' zı ta' birlere maşşuş olmaķ üzere müsta' meldir.

ma' atteşekkür, ma' almemnuniyet, ma' a ziyade, ma' a mafih, ma' a heza, ma' azelik,

bil' ızzı, vel eķbal, bilşubhā, vel' afiye; bi' avnillah, bi' avnillah, bi' hulusilbal,;

biluţfin ve keremin, bi' emrin sami, bimađbaţihi

ihţar – bu mef' ule (mef' ul-u ma' a) dinir.

108 – (5) – "içün" edatıyla fi' ile ta' alluķ iden mef' ullerdir :

oĝlum için bu kalemı aldım, (taşış);

çalışmaķ için maşayı aldım, (taşış);

şuñlar için biz ne zaķmetler çekdir ? (sebeb, ta' lil).

' arabıyyede "içün" maķamında "lam-ı meksure" veya "liecl" ; fariside "berayi "

ķullanılır :

liğarağın, livechellah, lisebebin, lieclizziyare, lieclitticare,
li'ecletteşıl, Li'eclilmaşlağa, li'eclitteşir, berāyi tebdil-i heva,
berāyi seyahat, berāyi hağır, berāyi ma' lumat.

iħtar – bu mef' ule (mef' ul-u leh) dinir.

110 – (5) – “üzere“ edatıyla fi' ile ta' alluğ iden mef' ullerdir :

yarın irken gelmek üzeresize müsa' ade viriyorum (şart) ; evini
şatmak üzere bursaya gitdi (kaşd, sebep) emriñiz başım üzeredir (isri' ale) ;
ekşeriyat üzere; bu minval üzere (muğarenet)

110 – bu mağamda ' arabiyede (al) farisinin (bir) edatlarıda müsta' meldir:
alelra' si; alev' acle; bir heva; bir devam ; gibi.

111 – (7) – “siz“ edat mef' uliyyetiyle fi' ile ta' alluğ iden mef' ullerdir :

bu edat mef' uliyyetiñ ma' nası muğarenetiñ zıddıdır ; selb mufāriğdır :

ekmeği bıçaksız kesdim. (bıçağla olmayarak) dimekdir.

112 – ' arabiyeniñ “bila“ farisiniñ “bi, na“ edatlarıda bu ma' nada müsta' meldir :

mimāni' at, bila müşkilat; bimağabā, nabimevsim, namihengam, nabica

eğval-i isim

114 – isim : fa' il, mef' ul-u şariğ, mef' ul-u ğayri şariğ,

muzaaf-ı ileyh ve muzaaf olduğuna göre tağvilata uğrar . bu tağvilata eğval-i

zamirler ve ğaibe muzaaf olan isimlerde aynı tağvilata uğrarlar. İşte bu tağvilat mücmel bir şuretde aşığdaki cedvelde gösterilmiştir:

	nihayeti şamitli	nihayeti şa'itli	nihayeti	nihayeti şa'itli
ağval	isim	isim	ism-i muzāf	ism-i muzāf
mücerred- fāil	kitab	çağta	kitabı	çağtası
mef' ul-u bih	kitabı	çağtayı	kitabını	çağtasını

mef ^ç ul-u ileyh	kitaba	çañaya	kitabına	çañasına
mef ^ç ul-u fih	kitabda	çañada	kitabında	çañasında
mef ^ç ul-u anh	kitabdan	çañadan	kitabından	çañasından
mef ^ç ul-u	kitab ile	çañta ile	kitabı ile	çañası ile
ma ^ç ah	(kitabla)			
mużâf-ı ileyh	kitabıñ	çañanıñ	kitabıyla	çañasıyla
mużâf	(şakirdiñ) kitabı	(şakirdiñ)	kitabınıñ	çañasınıñ

zamirleriñ aḫvalı

mücerred	ben - sen - o	biz – siz - onlar
mef ^ç ul-u bih	beni - seni – oni	bizi – sizi – onları
mef ^ç ul-u ileyh	baña - saña - oña	bize – size – onlara
mef ^ç ul-u fih	bende - sende - onda	bizde – sizde – onlarda
mef ^ç ul-u anh	benden - senden – ondan	bizden – sizden – onlardan
mef ^ç ul-u ma ^ç ah	benimle - seniñle – onuñla	bizimle – siziñle – onlarla
mużğf-ı ileyh	benim - seniñ - onuñ	bizim – siziñ - onlarıñ

mütemmimât-ı cümle

114 - mütemmimât-ı cümle üçdür : temyiz, hal, zarf .

temyiz

115 – temyiz, ğayri şariḫ mef^ç ullere müşabih bir “mütemmim” dir . ibham

ve muṭlaḫıyyeti raf^ç a ḫıdmet ider ; bir “ce“ edatıyla teşkil idilir :

aḫmed efendiyi ç ilimce arkadaşlarına faik buluyorum .

bunuñ yirine :

aḫmed efendiyi arkadaşlarına faik buluyorum .

dinlse idi faiķiyetiñ ne cihatden olduğu añlaşılamazdı ; ħukum mübhem ve muṭlaķ kalırdı. ““ ılımce” mütemmim-i ibham ve muṭlaķiyeti rafi‘ itdi. işte bu mütemmime “temyiz“ namı virilir.

iḥṭar – ““ arabca, ağırca“ gibi şıfatlarda veya isimlerde bulunan “ce“ edat temyiz değildir . **temrin** – 46 ḥaṭlar yerine münasib görülecek mef‘ ul-u ğayri şariḥi yazıñız .

--- görürüz. --- içünde devran ider . ibre-i mıknaṭısıyye daima ---
teveccüh ider . sulṭan bayezid evvel şeca‘ atle ---karşı koydı. enhariñ
ekşeri – den teb‘ an ider. balıklar --- yüzdüği gibi bizde --- yaşarız.

temrin – 47 mef‘ ul-u ğayri şariḥleriñ isimlerini ve ma‘ nalarıñı söyleyiñiz :
her ṭarafda ol şaķırdıları işidildi. içeride ḥazırlıklar görölüyordı.

352

ANAṬOLU YAVRUSUNUÑ KİTABI

116 – ‘ arabi isimlerin veya maşdarlarıñ nihayetine tenvin-i meftuḥ ‘ ılavesiyle
temyiz teşkil idilir.

aḥmed efendiyi ‘ ılmen arķadaşlıma faiķ buluyorum.
tenvin-i meftuḥuñ şuveri isti‘ mali bir veche ātidir :

ma‘ nen “ elif-i maķşureli kelimelerdir“ ;
rızaen “ hemze üzerinde “ ;
şebaten “ te-i aşıyyeli kelimelerde “ ;
ķaideten “ te-i merbuṭalı kelimelerde “ .

ḥal

117 – ḥal , fa‘ ile veya müte‘ allıķandan birine ‘ aid bir mütemmimdir ; onlarıñ
bir ḥalini ta‘ yin ider . ḥal :

şu maşayı benim yanıma getiriñiz. bir tepe camından karañlık odaya ḥafif
bir ziya giriyordı. bu mu‘ ameleyi bica görđüđimden kendisine ses çıkār –
mayorum. ğazetede imtiḥanlarıñıza dair i‘ lan gördim. o zaman görülen
ķaraltıya doğru gitmeğe başladık.

temrin – 48 zirdeki cümlelerde bulunan mef' ul-u ğayri şarihleri taħlil idiñiz. heman ħumandandan şoriñiz. ordu ħaħķında ne ma' lumat vardır? bu ??? dair pederiñizden re' i almalısıñız. beynelmal te' min eħute ğayret idenler şayan taħdirdir. o her işde beceriksizdir, bu seferde yüzine gözine bulaşdırdı. çocuk ħiçbir şey' i anasından babasından şaķlamamalıdır. ingilterede postalarda dört buçuk ' aşır muķaddem te' sis idilmişdir.

353

ANAĞOLU YAVRUSUNUĞ KİTABI

1 – şıfat olur: aħmed yorğun geldi. “faiiñ ħalini gösteriyor“.
biraderiñizi dalĝın görüyorum. “mef' ul-u şarihiñ ħalini gösteriyor“.
bu işi münasib buluyorum. “mef' ul-u şarihe ' aiddir“.
iħtar - mef' ul-u şarihe ' aid olan (ħal) mef' ul-u şarihiñ kendisine müşabih isede ondan ħabil tefriķdir. çünkü ħal şıfat olur.
2 – mükerrer şıfat olur: ħasan şaşķın şaşķın baķıyor.
3 – ' a' dad-ı tevzi' iyyeden olur : askerler dörder yürürler.
fāide – ' a' dad-ı tevzi' iniñ mükerrer olması mümkündür.
4 – bir ism-i cem' ı veya diĝer bir olur : mu' allim şakirdeni küme küme ayırdı. aħmed ekmeĝini loķma loķam yidi, bitirdi.

118 – şıfat ve esame-i arabiyyeniñ meftuħ ve münvinleri daħı ħal olur. onları temyizden tefriķ için gördikleri vazıfeye diķkt itmek kafidir : salimen izmire vaşıl olduķ.
mişalindeki “salimen“ ħaldir; çünkü fa' iliñ ħalini irae ider; “salim olarak” dimekdir.
şu ħıkayeyi “taħriren“ naķl idiñiz.
mişalindeki “taħriren“ daħı ħaldir ; çünkü “yazarak“ ma' nasına olub bir şıĝa-i ħaliye maķamındadır.
' ilm “dereçeten” şervete müreccaħdır.

mişalindeki “dereçeten“ kelimesi ise “derece cihetinden“ ma‘ nasına olub raf ı ibhame hadim temyizdir.

119 – hal olan kelimeniñ itmam itdiği fa‘ il veya mef‘ ule “zilhal“ ta‘ bir olunur. temyizde “zilhal“ yoğdur.

zarf

120 – zarflar, fi‘ iliñ veya şıfatıñ ma‘ nasını taqyid ve itmam iden veyahud bu kabilden bir kayd ve zarfi ta‘ dil idilen kelimelerdir. fi‘ iliñ ma‘ nasını tyid itdikleri zaman edatsız bir mef‘ ul-u ğayri şariħ veya fi‘ ile ‘ aid (bir hal) gibidir.

pederim “dün“ geldi. (dünki günde, mef‘ ul-u fih maqamında)

“aşla ve kať an“ görmedim : (hiçbir şuretle, fi‘ ile aid bir hal)

bu yazı pek güzeldir: (sıfatı taqyid ve itmam ider);

eyiler pek irken vefat ider : (irken , vefat ider fi‘ liniñ; pek,

irkeniñ ma‘ nasını taqyid ider).

121 – zarflar, bir kelimededen ibaret olurlarsa (besit), daha

ziyade kelimededen terkibi derlerse (müreккеb) tesmiye olunurlar.

zarflar yedi kısımdır :

1 – mekana delalet iden kelimelerdirki (zuruf-u mekan) namını alırlar :

aşğı,yuğarı, içeri, dışarı, öte, beri ; ileri (ileri),

geri, uzak, yakın, ilah..

pederim dışarı çığdı (dışarıya çığdı ma‘ nasına.)

köy uzak ıaldı (uzak mesafede ıaldı ma‘ nasına.)

ihťar – bu kelimeler bile edat müste‘ mel olurlarsa zarf olurlar .

edat aldığları zaman mef‘ ul-u ğayri şariħ halinde bir isim olurlar.

2 – zamana delalet iden kelimeler olub (zuruf-u zaman) namını alırlar :

besiṭ zuruf-u zaman :

şimdi, henüz, demin, yarın, dün, şabaḥ, akşam, ögleyin,
geceleyn, (leyin), şabaḥleyn, (leyin), akşamleyn, (leyin), evvel,
sonra, irken, gece, muḳaddime, mueḥḥire, ba' zen, ekşeriya, daima, ilaḥ.

mürekkeb zuruf-u zaman :

bu gün, o gün, bu şabaḥ, bu akşam, (ve emşali); irtesi günü
(ve emşali); bir se' at evvel, (ve emşali);dün akşam (ve emşali);
gelecek sene(ve emşali); araşıra, ikidebir, bundan soñra, fima ba' ad,
hiçbir zaman, ilaḥ.

3 – miḳdare delalet iden zarflardır :

çok, az, ziyade, daha fazla, pek, ḡayet, hep, kafi, ilaḥ...

4 – taşdıka veya şüpheyeye delalet iden kelimeler :

evet, (evet) , muḥaḳḳaḳ, ḥaḳiḳaten, ihtimal, elbette,
(elbet), ya, hey hey, ilaḥ...

5 – nefi ve selbe delalet iden kelimeler:

ḥāyır,(ḥayır, ḥāyır), yok, hiç, degil, (degil), aşla,(kaṭ' an-ḳaṭ' ıyyen) ilaḥ...

6 – fi' il ve şıfatıñ istifhamına delalet iden kelimelerdir :

he, ya, naşıl, hele hele, acaba, ne ḳadar, ne içün, ilaḥ...

7 – ḥal ve tarz beyan iden kelimeler :

böyle, öyle (eyle), şöyle, kezelik, (kezalik), daḥı, de,
hatte, o derce, eyi, fena, çabuk, yavaş, ańsızın, birden bire, derḥal , ilaḥ...

ātideki elfğzda ḥal ve şuret beyan iden zarflardır :

mışıl mışıl, ḥarıl ḥarıl, pırıl pırıl, çatır çatır, tıḳır

tıkır, tıpış tıpış, ilah...

ih̄tar – bu zarfın mühim bir kısmı esasen şıfat ve isim olub

(zarf) olmaları ma' nayı fi' ili itmame mütevekiıdır :

çok yazdığınız

mişalinde (çok) kelimesi yazmak fi' ilini taıyid itdiğinden zarf olur.

çok seıır yazdınız

mişalinde ise (çok) isim olan seıırın ta' didine delalet itdiğinde şıfat olur.

öyle yazınız

mişalinde (öyle) zarfdır.

öyle insan görmedim

mişalinde ise şıfat-ı mübhemedir.

122 – arabi kelimelerden tenvin-i meftuı ile vucude getirilen kelimeler

fi' ile te' alluk itdikleri takdirde zarf olurlar ve bu şüretle zilıale aid

olan (ıal) den tefriı olunurlar !

ahmed ıakııeten mektub yazıyor . (aımediı mektub yazmaıda olduğu taıdik

idilmektedir .)

357

ANAıOLU YAVRUSUNUN KİTABI

müdir-i mekteb şaraıaten cevap red virdi : (cevap reddiı şaraıatle

virildiği söyleniyor .)

raf' ı ibham için isti' mal olunan temyiz daıı zarfdan farklıdır .

çünkü temyizde şariı veya zımni bir muıayese mevcuttur.

123 – arabi i' dād-ı rutbiniı münevvinleri fi' ile ta' alluk itdikleri ıalde

(zarf), zilıale aid oldukları takdirde ise (ıal) olurlar :

evvelen yaz, şaniyen oku, şalııen dersini ezberle (zarf). evvela aımed,

şaniyen ḥasan, şalişen ʿali geldi. (ḥal)

124 – (de), (kezelik, daḥı, baʿ de) zarflarından biri maʿ nasına

geldiği zaman zarf olur :

aḥmedde geldi = aḥmed (daḥı) geldi (zarfdır)

125 – sıfatlar daḥı zarf maḥamında istiʿ mal olunabilir :

o zaman zarfıñ ḥalden tefriķiçün diķķate iḥtiyac vardır; ḥaliñ daima zilhali olmak lazımdır, ḥal buña zarf fiʿ lin maʿ nasına aid bir kıydden başka bir şey deĝildir:

aḥmed efendi güzel görünüyor : (güzelliñ aḥmed efendiye aid olduğundan güzel şıfat-ı ḥaldir) .

126 – nihayeti (ce)li şıfatlar zarf veya hal olurlar :

ali çorbasını obuca atışdırıyor : (öbürlere maḥşuş bir tarzda dimekdir. atışdırıyor fiʿ line aid olduğundan zarfdır.)

ali (uyurca) görünüyor : (bir az uyur maʿ nasınadır ; bir az uyur olmak keyfiyeti aliye isnad olduğundan ḥaldir) .

358

ANATOLU YAVRUSUNUÑ KİTABI

157 – farisiniñ (ene) edat-ı liyakıtınıñ laḥıķ olduğu şıfatlar ḥal olour.

askerimiz şırane hücm idiyordu.

bu kelimeler mevşufe muḥarin oldukları zaman şıfat olurlar :

askerimiz şırane hücm gösteriyordu.

128 – mükerrer şıfatlar daḥı zarf olabilir:

tatlı tatlı esneyorsuñuz, bedevi yanık yanık maval oḥuyor. burada

tatlılık esneyişe ,yanıklık maval oḥuyuşa – mecazen – aiddir.

129 – zarflar ve baʿ zen diĝer mütemmimāt-ı cümle edatsız bir mefʿ ul-u ĝayri

şariḥe muʿ adildir . binaberrin bir zarf yerine alelekşer edatlı bir mefʿ ul-u

ĝayri şariḥiñ istiʿ mali mümkündür.

vazıḥan = vuḥuḥ ile;

şarihan = şarahatle;

muḳaddime = bundan muḳaddem zamanda;

henüz = bu ana ḳadar; bu ana deĝin;

asker şirana şavlet ider (şirler gibi) !

aḫmed efendi iktidaren ali efendiye yetişemez (iḳtidar cihetinden) .

edevât

130 – edevât-ı aḫval-i isim, mute^ç allaḳat-ı fi^ç il ve mütemmimât-ı cümle teşkiline, cümleleri veya eḳsam-ı cümleyi rabṭa, müştekat-ı tevlidine ḫıdmet iden ḫuruf veya kelimatdır.

359

ANAṬOLU YAVRUSUNUN KİTABI

edatlarıñ muḫtelif vazıfeleri metn kitabda gösterildiğinden burada ancak

ali tarıḳ iḫtişar ta^ç dad idilmiştir.

zarf ve nida ḳisımlarına dahil kelimeleriñ edevatdan ayrı sayılması elzendir.

be sebebden şıfatlarıñ ma^ç nasını ta^ç dil iden (ce, cek,caḳ,mtirek,

mtırak, mesi) ile ta^ç did, muṭava^ç at, mechul, müşareket ve şart

içün olan (t, dır, dur, r, l, n, ş, se) zarfdandır.

1 – mütemmim edatları

besit olanlar :

ñ, (niñ), (yi), (ye), de, den, çe, ile

(le), içün (çün), üzere, siz, sizin, gibi, ise (se);

ye-i meksure, men, ile, an, ali, ma^ç a; ye-i meftuḫa , ya, ez ; ilaḫ.

mürekkebe olanlar :

e dair (ta^ç alluḳ); e raĝmen (adm-i mubālât) , e göre, e nazaran

(nisbet, muṭabaḳat), e doĝru (istikamet), e gelince (tecrid

ve celb diḳḳat), e ḳadar, e dek (intiha), den dolayı (sebeb), den

terciḫ), den şoñra; den evvel, ḫaḳḳında, arasında, münasebetiyle, vesilesiyle.

temrin – 49 mu^c terizaler dahilindeki kelimeleri taħlil idiñiz :

ķurdlar sürüye (oburca) hücüm itdiler . ħaĭib ġayet (beliġane)
ve (feşihane) irad-ı nuĭuk itdi. ħaĭib (beliġane) ve (feşihane)
bir nuĭuk irad itdi. aħmed (oburca) bir çocukdur. nice insanlar
(ma^c ħulane) söylemeġi unuturlar . ġürültü ile arzularını müdafa^c a
iderler . insan (ekşeriya) kendinden (daha) küçüġüne muħtacdır.

360

ANAĞOLU YAVRUSUNUÑ KİTABI

iħtar – ħaħķında, arasında, münasebetle, vesilesiyle gibi bir isim
mużāf vebir edatdan mürekkeb edatlardan evvel gelen isimler mużāf-ı ileyh
edatını almaz, fakaĭ zamirler mużāf-ı ileyh ħalinde olur : ħasan efendi
ħaħķında, bayram münasebetiyle, dinilir, ħasan efendiniñ ħaħķında, bayramıñ
münasebetiyle, ilaħ. dinilmez . kezalik benim ħaħķımda, seniñ ħaħķında, dinilir
ben ħaħķında, sen ħaħķında dilmez.

2 – rabĭ edatları

besiĭ olanlar :

ve, ile, hem, de, ne, ya, yaħud, gibi, faĭaĭ, ama, lakin
ancaĭ, gerek, ister, zira, ger, şayed, ġüya, nitekim, bari, ya^c ni.
bunuñla beraber, ħal buña, isede, la beraber, ħünki, mademki,
ma^c a heza, ma^c a mafih, binaen aleyh, bunuñ iĭün (bunuñĭün), benabirin
dimekki, egerĭi, vaĭtaki, naşilki, şanki, ilaħ.

3 – iştikak edatları

cek, caĭ, ceġiz, caġız, ce, li, lü, siz, ne, bi, gayri,
vir, mend, fem, gin, aġin, yar, lik, lıĭ, den, kah,

temrin – 50 muterizelerde dahilindeki kelimeleri taħlil idiñiz . bayramlarda
aħbablarımızı ziyarete (ħa^c ideten) borçlıyız. vazıfelerimi (kamilen) yazdım.

bu havadiş (külliyen) bi aşl ve esasdır. seyahatinden (memnunen) ‘avdet
itdim. geçid resminde asker (bölük bölük) geçiyordi. elmaları
çocuklara (ikişer) taqsim idiñiz. qomşuñuz yaşına rağmen (dinc)
görünüyor. ayağını (şağlam) basıyor.

sittan, zar, sar, veş, deş, daş, hem, kar, gar, var,
ger ; y (yay-ı maşdariyet) ,yet, çe, y (ya-i nisbet) , cı, ban,
ler, le, len, lan, leş, laş.

faide – arabiyeniñ harf-i zaidesi dahı iştiqaq edatları sayılır.

nida

3 – hıssiyat ve tehiceten birini ifadeye hıdmet iden tabı‘ı eşvata
veya i‘tibari elfaz ve kelimata “nida“ ta‘ bir olunur.
bunlarda besit ve mürekkebi olmak üzere ikiye ayrılır.
başlıcaları şunlardır :

tabı‘i ve besit nidalari

a!, ya!, hey!, ey!, vay!, ay!, uñ!, of!, añ! (ah)
vah!, (vah) yah!, pist! ilah.

i‘tibari nidalari

eman (aman)!, ?! hıf!, hyhat! ?! acaib!
yazıq! esef! aferin!, saqın! savul!, haydi! felaket! ilah.
sünhanallah! allah allah! maşallah! adamsında! ne a‘la! ne güzel !
aman yarab!, ilāhi! hey şeytan hey! ilah

ÖZGEÇMİŞ

Hilmi KAPAN, 13.09.1981 tarihinde Antalya'da doğdu. İlkokul ve Ortaokul öğrenimini Antalya'nın değişik okullarında tamamladı. Antalya Lisesinden 1999 yılında mezun oldu. 1999 yılında Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği Bölümünde okumaya hak kazandı. Lisans öğrenimini 2003 yılında tamamladı. Aynı yıl, Sakarya ili Hendek ilçesinde bulunan Cumhuriyet İlköğretim Okuluna Türkçe Öğretmeni olarak atandı. Hâlen bu görevine devam etmektedir.

2005 yılında Sakarya Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yeni Türk Dili Bilim Dalında Yüksek Lisans öğrenimine başladı.